

SCI-CONF.COM.UA

CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION

**PROCEEDINGS OF XI INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE
JULY 1-3, 2024**

**BERLIN
2024**

CURRENT CHALLENGES OF SCIENCE AND EDUCATION

Proceedings of XI International Scientific and Practical Conference

Berlin, Germany

1-3 July 2024

Berlin, Germany

2024

UDC 001.1

The 11th International scientific and practical conference “Current challenges of science and education” (July 1-3, 2024) MDPC Publishing, Berlin, Germany. 2024. 261 p.

ISBN 978-3-954753-05-5

The recommended citation for this publication is:

Ivanov I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Current challenges of science and education. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin, Germany. 2024. Pp. 21-27. URL: <https://sci-conf.com.ua/xi-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-challenges-of-science-and-education-1-3-07-2024-berlin-nimechchina-arhiv/>.

Editor

Komarytskyy M.L.

Ph.D. in Economics, Associate Professor

Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighbouring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

e-mail: berlin@sci-conf.com.ua

homepage: <https://sci-conf.com.ua>

©2024 Scientific Publishing Center “Sci-conf.com.ua” ®

©2024 MDPC Publishing ®

©2024 Authors of the articles

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES

1. *Банул С. О.* 9
ПІДБІР СОРТІВ І ГІБРИДІВ РІПАКУ ОЗИМОГО

BIOLOGICAL SCIENCES

2. *Valiyeva G. A., Huseynova L. S.* 11
FREQUENCY OF GLUCOSE 6 PHOSPHATE DEHYDROGENASE DEFICIENCY OF FAVISM DISEASE
3. *Ключникова А. І., Бельська Л. М., Лісяний М. І.* 20
СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТЕЇНОВИЙ СКЛАД СЕКРЕТОМ, ОТРИМАНИХ ІЗ РІЗНИХ ТИПІВ КЛІТИН

MEDICAL SCIENCES

4. *Кихтенко О. В., Потапов С. М., Калужина О. В., Хліманцов П. В.* 27
ВПЛИВ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ГІПОКСІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІКРОЦИРКУЛЯТОРНОГО РУСЛА ГОЛОВНОГО МОЗКУ ПЛОДА

TECHNICAL SCIENCES

5. *Mahlovana T.* 30
FOREST FIRES AND INNOVATIONS IN FIGHTING FIRES IN RADIOACTIVELY CONTAMINATED TERRITORIES
6. *Баранов Г. Л., Комісаренко О. С., Мазур В. С.* 33
ПРОБЛЕМНІ ЗАПИТИ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ МАЙБУТНЬОЇ ГЕОНООСФЕРИ ТА ВІДГУКИ ПАРАДИГМАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ВИРОБНИЦТВ
7. *Беглова Н. М., Беглов Я. І., Беглов К. К.* 39
ЗАСТОСУВАННЯ ПЛАТФОРМИ ARDUINO ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРОГРАМУВАННЯ ЗІ ШКОЛИ ДО УНІВЕРСИТЕТУ
8. *Савчук Т. О., Доценко І. К.* 52
РОЗРОБКА СТРУКТУРИ УДОСКОНАЛЕНОГО WEB-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ВЕДУЧОГО ГРИ “МАФІЯ”
9. *Савчук Т. О., Бондаренко А. О.* 55
РОЗРОБКА СТРУКТУРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО МОДУЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ВЕТЕРАНІВ
10. *Тилебалдыева Б. Ш.* 59
ПОВЫШЕНИЕ ДОСТУПНОСТИ КОМПЬЮТЕРОВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

11. *Штонда Р. М., Черниш Ю. О., Терещенко Т. П., Бокій О. В.* 64
ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ SECURITY OPERATIONS CENTER

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

12. *Yemeljanov S. I.* 69
USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE WHILE LEARNING PROGRAMMING
13. *Калайда О. Ф.* 72
ІНТЕГРУВАННЯ НОРМАЛЬНИХ СИСТЕМ ЗВИЧАЙНИХ ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ З ОДИНАКОВИМИ КОЕФІЦІЄНТАМИ СТРІЧКИ

ARCHITECTURE

14. *Проценко О. М., Сонов В. П.* 74
КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСНИХ ФУНКЦІЙ ДЕКОРАТИВНИХ ФАСАДІВ НА ОСНОВІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

PEDAGOGICAL SCIENCES

15. *Bohatienkova O.* 81
APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING MATHEMATICAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
16. *Корчак М. В.* 84
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
17. *Мусій В. С.* 91
ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

18. *Євдокимова Н. О., Нікулін Д. І.* 95
ПОНЯТТЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ В ПЕРІОД РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ
19. *Пріснякова Л. М., Папірний О. В.* 100
АГРЕСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
20. *Пріснякова Л. М., Папірна А. В.* 104
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ УКРАЇНИ

SOCIOLOGICAL SCIENCES

21. *Швець К. В.* 109
БАЗОВІ ПРИНЦИПИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ
ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ
22. *Швець К. В.* 112
ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

ART

23. *Гордєєва О. С.* 117
РОЛЬ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВОКАЛЬНОЇ
ДОСКОНАЛОСТІ У ТЕАТРАЛЬНИХ І КІНОПОСТАНОВКАХ

HISTORICAL SCIENCES

24. *Чепелев О. В.* 120
СПОРТ – ЯК ОБ'ЄДНУЮЧИЙ ФАКТОР НА ПРИКЛАДІ
ХАРКІВСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА МАКСИМІЛІАНА
ХРИСТИЯНОВИЧА ГЕЛЬФЕРІХА «ГЕЛЬФЕРІХ-САДЕ»

LITERATURE

25. *Данильчук О. М.* 123
ТЕРАПЕВТИЧНА ФУНКЦІЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ»

PHILOLOGICAL SCIENCES

26. *Воробець С. В.* 132
АСПЕКТНИЙ ПІДХІД ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ
27. *Ростоцька М. Є.* 136
РОЛЬ ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ЗАЛУЧЕННІ СТУДЕНТІВ ДО
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

ECONOMIC SCIENCES

28. *Ретренко Д.* 142
REGIONAL COOPERATION WITHIN MARKET COUPLING
29. *Дергачова В. В., Рудківська Д. Ф.* 148
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА
НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ
30. *Кулігіна А. В., Антонюк К. І.* 153
РОЛЬ ПІДПРИЄМСТВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ
31. *Поляк Е. С.* 156
РОЗВИТОК РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ
32. *Василенко О. В., Сімченко М. Р.* 163
ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МАРКЕТИНГОВІ
СТРАТЕГІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

LEGAL SCIENCES

33.	<i>Барінов В. А., Федченко В. М.</i>	167
	ПРИВІД: ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПРИВОДУ	
34.	<i>Богданов В. А.</i>	172
	АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТЕЖІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОДУ QR	
35.	<i>Булавка С. О., Федченко В. М.</i>	177
	ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ	
36.	<i>Бурлаков О. М., Жеглінська Т. О.</i>	181
	МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД І РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ	
37.	<i>Ващишин П. В., Гаркуша А. Г.</i>	184
	ПРАВА ОСІБ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
38.	<i>Вольвак О. М., Грабовський В. В.</i>	188
	ВІДКРИТЕ ФІКСУВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ	
39.	<i>Гріда В. В.</i>	191
	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ	
40.	<i>Жук І. В.</i>	198
	СИСТЕМА БАНКІВСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЗАКОНОДАВСТВІ США	
41.	<i>Іващенко С. Є., Федченко В. М.</i>	203
	КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ	
42.	<i>Кабіш А. Ю., Федченко В. М.</i>	208
	КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ	
43.	<i>Краснокутський С. І., Федченко В. М.</i>	212
	СПІВРОБІТНИЦТВО ІНТЕРПОЛУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА БОРОТЬБИ З ОКРЕМИМИ ВИДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
44.	<i>Крупченко В. В., Федченко В. М.</i>	216
	ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКЕ МІСТИТЬ ВІДОМОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ	
45.	<i>Масько А. Д., Федченко В. М.</i>	220
	ГРОШОВЕ СТЯГНЕННЯ ЯК ОДИН З ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	
46.	<i>Махнюк К. К., Олійник Ю. В.</i>	225
	ІНТЕРПОЛ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА	

47.	Самсін Р. І. ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КРИПТОВАЛЮТ	228
48.	Сафаро Д. М., Федченко В. М. ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ЙОГО ПОЛОЖЕНЬ	232
49.	Сінькевич Д. Р., Федченко В. М. КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ	237
50.	Смірнов Д., Федченко В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ПОРЯДКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	242
51.	Хоменко О. В. ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА НА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНЕ ПРАВО	246
52.	Чинчевич О. М., Логінова М. В. ЕКОЛОГІЧНА НЕБЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	250
53.	Чорний В. О., Федченко В. М. МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ – ІНТЕРПОЛ, ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	254
54.	Явний О. І., Погребняк А. Т., Чорний Б. І. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ	259

AGRICULTURAL SCIENCES

ПІДБІР СОРТІВ І ГІБРИДІВ РІПАКУ ОЗИМОГО

Банул Сергій Олегович,

аспірант

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

Вступ. Основним чинником, що зумовлює збільшення посівних площ ріпаку озимого є його вища рентабельність вирощування порівняно з іншими культурами. Високий потенціал урожайності ріпаку озимого забезпечується інтенсивною технологією вирощування у поєднанні з підбором оптимальних сортів чи гібридів.

Мета роботи. Визначити принципи підбору сортів та гібридів ріпаку озимого.

Матеріали та методи. Аналіз літературних джерел за вказаною тематикою.

Результати та обговорення. Сорти ріпаку озимого одержують внаслідок природного перехресного або самозапилення. Тут використовують рослини одного виду. Сорт формується на основі відбору найкращих, найпродуктивніших і найстійкіших рослин, які відповідають встановленим ознакам. Гібриди створюються способом схрещування двох сортових ліній, які проявляють сплеск позитивних якостей внаслідок гетерозису. Гібриди мають меншу норму висіву: 0,5-0,7 млн./га схожих насінин, що складає 2-4 кг/га та визначається їх вищою схожістю. Сорти сіють 1,0-1,2 млн./га схожих насінин, або 4-6 кг/га. Безумовно, вартість сортового насіння ріпаку озимого нижча, ніж гібридного. Станом на початок 2024 року одна посівна одиниця ріпаку (1,5 млн. схожих насінин) коштувала на ринку України 2000-6300 грн. залежно від того, воно вітчизняне, чи імпортне. Така ж сама кількість сортового вітчизняного

насіння ріпаку озимого матиме вартість близько 300 грн., а імпортного – до 1000 грн. Враховуючи гектарну норму висіву гібридного насіння, витрати становитимуть 670-3150 грн, а сортового – 200-700 грн. Тривалість періоду вегетації сорту чи гібриду ріпаку озимого визначають від сходів до настання збиральної стиглості. Усі сорти та гібриди озимого ріпаку ділять за скоростиглістю на три агробіологічні групи: пізньостиглу, середньостиглу і ранньостиглу. Якісними характеристиками ріпаку озимого є вміст олії та її якість, вміст білка, їх вихід з гектара. Важливими біохімічними характеристиками ріпаку озимого є відсутність або дуже низький вміст у його насінні ерукової кислоти та глюкозинолатів. Сорти та гібриди ріпаку озимого поділяють за якісними та біохімічними показниками на групи:

- традиційні (++)), що мають високий вміст ерукової кислоти і глюкозинолатів. Вони призначені для сидеральної культури;
- звичайні (0+), що мають невисокий вміст ерукової кислоти і надлишок глюкозинолатів. Призначені для виробництва високоякісної олії, а шрот має обмежене використання у тваринництві;
- подвійної якості (00), що мають низький вміст ерукової кислоти і глюкозинолатів. Призначені для виробництва якісної олії та білкових кормів;
- з високим вмістом ерукової кислоти і низьким – глюкозинолатів (+0). Призначені для виробництва технічних масел і біодизельного пального. Кормовий шрот є якісним білковим кормом;
- сорти з жовтим насінням (000). Вони мають тонку оболонку (маса 7% від маси насіння), низький вміст ерукової кислоти і глюкозинолатів. Олія з них не потребує знебарвлення від темного пігменту.

Висновки. Сорти забезпечують урожайність насіння ріпаку озимого близько 3 т/га, а гібриди – 4,5-5,0 т/га. Проте гібриди вимагатимуть внесення вищих норм добрив та більш якісного захисту посівів для забезпечення такої продуктивності. Найкраще мати в господарстві і сорти, і гібриди, що гарантує уникнення погодних ризиків.

BIOLOGICAL SCIENCES

FREQUENCY OF GLUCOSE 6 PHOSPHATE DEHYDROGENASE DEFICIENCY OF FAVISM DISEASE

Valiyeva Gulnara Ajdar

Huseynova Lala Samaddin

Azerbaijan Medical University

Department of Medical Biology and Genetics

Baku, Azerbaijan

Keywords: Screening, mutations, X chromosome, disorder, diagnosis

Introduction

The gene mutations affecting encoding of G6PD are found on the distal long arm of the X chromosome. More than 400 mutations have been identified, most being missense mutations. Most of the variants occur sporadically, although the G6PD Mediterranean and the G6PD A-variants occur with increased frequency in certain populations [1].

The diagnosis of G6PD deficiency is made by a quantitative spectrophotometric analysis or, more commonly, by a rapid fluorescent spot test detecting the generation of NADPH from NADP. The test is positive if the blood spot fails to fluoresce under ultraviolet light. In field research, where quick screening of a large number of patients is needed, other tests have been used; however, they require definitive testing to confirm an abnormal result. Tests based on polymerase chain reaction detect specific mutations and are used for population screening, family studies, or prenatal diagnosis [2-4].

In patients with acute hemolysis, testing for G6PD deficiency may be falsely negative because older erythrocytes with a higher enzyme deficiency have been hemolyzed. Young erythrocytes and reticulocytes have normal or near-normal

enzyme activity. Female heterozygotes may be hard to diagnose because of X-chromosome mosaicism leading to a partial deficiency that will not be detected reliably with screening tests [5-7].

G6PD deficiency is one of a group of congenital hemolytic anemias, and its diagnosis should be considered in children with a family history of jaundice, anemia, splenomegaly, or cholelithiasis, especially in those of Mediterranean or African ancestry [8, 9].

Testing should be considered in children and with an acute hemolytic reaction caused by infection, exposure to a known oxidative drug, or ingestion of fava beans.

Although rare, G6PD deficiency should be considered as a cause of any chronic nonspherocytic hemolytic anemia across all population groups [10, 11].

G6PD deficiency occurs with increased frequency throughout Africa, Asia, the Mediterranean, and the Middle East. In the United States, black males are most commonly affected, with a prevalence of approximately 10 percent. Prevalence of the deficiency is correlated with the geographic distribution of malaria, which has led to the theory that carriers of G6PD deficiency may incur partial protection against malarial infection. Cases of sporadic gene mutation occur in all populations [12-16].

Aim

The knowledgeable patient can avoid triggers and reduce the risk of harmful clinical manifestations associated with increased oxidative stress. By recognizing the potential for G6PD deficiency in risk groups and being proactive with screening, clinicians may be able to improve patient quality of life and reduce healthcare costs associated with harmful clinical manifestations. This ability is becoming increasingly important as global migration, medication use, and dietary habits continue to influence patient populations in the Azerbaijan Republic. The main treatment for G6PD deficiency is avoidance of oxidative stressors. Rarely, anemia may be severe enough to warrant a blood transfusion. Splenectomy generally is not recommended. Folic acid and iron potentially are useful in hemolysis, although G6PD deficiency usually is asymptomatic and the associated hemolysis usually is short-lived. Antioxidants such as vitamin E and selenium have no proven benefit for the treatment

of G6PD deficiency. Research is being done to identify medications that may inhibit oxidative-induced hemolysis of G6PD-deficient red blood cells.

Material and methods

Multiple tests can be used to assess G6PD deficiency. They generally fall into two categories: quantitative and qualitative. The qualitative fluorescent spot screening test or quantitative assay will demonstrate decreased G6PD enzyme activity; molecular genetic testing including polymerase chain reaction may be used to detect mutations. Importantly, young erythrocytes and reticulocytes may have up to five times higher G6PD enzyme activity; therefore, after severe hemolysis, the analysis can be falsely negative. False negatives also may occur after blood transfusion, and retesting may be required after 2 to 3 months when erythrocytes of all ages are present. Data were collected from patient's files, using the pre-designed questionnaires to obtain the complete history, clinical presentation and laboratory investigations including the complete blood count, red blood cells morphology, liver and renal functions and quantitative assay of G6PD enzyme activity by spectrophotometric method. Mutations were analyzed with LighCycler 5.1 real-time PCR melting-curve analysis.

Results and discussion

In 18 of 21 patients diagnosed with favism have fatigue, 20 patients have jaundice and 22 have vomiting. The average time between the occurrence of symptoms after eating fava is 6 hours. Three patients who presented with jaundice in neonatal period had pathological jaundice, 16 patients had a history of prolonged jaundice. Exchange transfusion was applied to 4 patients with hyperbilirubinemia. Totally in 20 patients G6PD deficiency has been detected; 10 patients were homozygous, 3 patients were heterozygous of G6PD Mediterranean S218F mutation was detected. Mutations detected in 13 favism, 8 patients had neonatal jaundice. 1 of 15 patients with homozygous mutation were female and 14 were male ($p < 0.001$). All patients with G6PD mutation S218F heterozygous were female. 4 of homozygous mutation detected patients had neonatal jaundice, 11 had jaundice after eating beans, 4 of patients with heterozygous mutations had neonatal jaundice, and 2 had jaundice

after eating bean. There is no statistically difference between G6PD S218F mutation incidence of favism and neonatal jaundice in the newborns ($p=0.13$)

The G6PD Mediterranean variant is also the predominant mutation among other Mediterranean countries like Italy and Greece as well as in the Indian subcontinent, but it is virtually non-existent in Central and South Africa and it shows a decreasing frequency as we move to the east from India [17, 18].

As with other Mediterranean and Middle Eastern countries, the large majority of those with G6PD Mediterranean carry the silent 1311 C→T mutation, and only 2 of the 95 cases tested in this study were non-carriers, the latter maybe due an intragenic recombinant event or population admixture [19, 20].

Tishkoff and coworkers after studying some highly polymorphic microsatellites and RFLPs in and around the G6PD gene proposed that the Mediterranean mutation is of rather recent origin, originating somewhere in the Mediterranean basin within the past 1600 to 6640 years. Thereafter, it was spread to Middle East and North Africa by extensive trade routes and colonization by the Greeks in the first millennium BC. The pattern of distribution of the Mediterranean mutation (with the silent 1311 T mutation) makes it quite conceivable that it may have spread through the army of Alexander the Great who conquered the Middle East and North Africa and went as far east as India [21, 22].

The Kurdistan region was a path which he used to pursue his conquests to Persia and beyond [23].

The mutation, thereafter, may have been selected for by malaria already highly endemic in these fertile agricultural lands, particularly around 500BC and thereafter. It is important to note that the Mediterranean mutation has also been reported predominantly without the silent mutation (i.e. with 1311 C) in the Indian subcontinent and southern Italy, which led many investigators to suggest two independent origins of the Mediterranean mutation [24-28].

The second most frequent variant detected by the current study is G6PD Chatham (1003, G→A) seen in 8.7% of deficient individuals. G6PD Chatham, although first described in a patient of Asian Indian origin, is now recognized as one

of the common variants worldwide [29]. However, figures for its frequency vary in other parts of the latter country reaching 27% in Northern Iran [30-32]. This variant may have been introduced to northern Iraq through gene flow from neighboring Iran.

G6PD Cosenza (1376 G→C) was first described in Southern Italy [33] and has been reported in variable frequencies by some Iranian studies including the one on Kurds. However, this variant was not detected in any deficient individual in the current study. G6PD Aures (143 T→C) was first described in Algeria. Since then it has also been reported in variable frequencies in Jordan, Kuwait and western Saudi Arabia. However it was not reported among Iranian Kurds or in neighboring Turkey as is the case in the current study.

The African A-variant (202 G→A) was not detected among our sample. This is in contrast to an earlier report from central Iraq where it was reported in 4.3% of G6PD deficient subjects [34]. However, and similar to the current study, absence of the variant has also been described in reports on Iranian Kurds and Northern Iranians [20, 21, 35].

Conclusions

Although G6PD deficiency is less known in Western countries, there are several compelling reasons to identify and educate patients and to ensure that healthcare providers recognize and understand the disorder. The knowledgeable patient can avoid triggers and reduce the risk of harmful clinical manifestations associated with increased oxidative stress. By recognizing the potential for G6PD deficiency in risk groups and being proactive with screening, clinicians may be able to improve patient quality of life and reduce healthcare costs associated with harmful clinical manifestations. This ability is becoming increasingly important as global migration, medication use, and dietary habits continue to influence patient populations in the Azerbaijan Republic.

REFERENCES:

1. Luzzatto L., Ally M., Notaro R. Glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency. *Blood*. 2020;136:1225–1240.

2. Beutler E. G6PD deficiency. *Blood*. 1994;84:3613–3636.
3. Luzzatto L., Seneca E. G6PD deficiency: A classic example of pharmacogenetics with on-going clinical implications. *Br. J. Haematol.* 2014;164:469–480.
4. Piomelli S., Corash L.M., Davenport D.D., Miraglia J., Amorosi E.L. In vivo lability of glucose-6-phosphate dehydrogenase in GdA- and GdMediterranean deficiency. *J. Clin. Investig.* 1968;47:940–948.
5. Garcia J., Han D., Sancheti H., Yap L.P., Kaplowitz N., Cadenas E. Regulation of mitochondrial glutathione redox status and protein glutathionylation by respiratory substrates. *J. Biol. Chem.* 2010;285:39646–39654.
6. Garcia A. A., Mathews I. I., Horikoshi N., Matsui T., Kaur M., Wakatsuki S., Mochly-Rosen D. Stabilization of glucose-6-phosphate dehydrogenase oligomers enhances catalytic activity and stability of clinical variants. *J. Biol. Chem.* 2022;298:101610.
7. Nakamura T., Yoshimoto K., Aoyama K., Ichihara A. Hormonal regulations of glucose-6-phosphate dehydrogenase and lipogenesis in primary cultures of rat hepatocytes. *J. Biochem.* 1982;91:681–693.
8. Manos P., Nakayama R., Holten D. Regulation of glucose-6-phosphate dehydrogenase synthesis and mRNA abundance in cultured rat hepatocytes. *Pt 1 Biochem. J.* 1991;276:245–250.
9. He C., Yang J., Ding J. W., Li S., Wu H., Xiong Y., Zhou F., Jiang Y. R., Teng L., Yang J. Downregulation of glucose-6-phosphate dehydrogenase by microRNA-1 inhibits the growth of pituitary tumor cells. *Oncol. Rep.* 2018;40:3533–3542.
10. Barajas J. M., Reyes R., Guerrero M. J., Jacob S. T., Motiwala T., Ghoshal K. The role of miR-122 in the dysregulation of glucose-6-phosphate dehydrogenase (G6PD) expression in hepatocellular cancer. *Sci. Rep.* 2018;8:9105.
11. Pes G. M., Parodi G., Dore M. P. Glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency and risk of cardiovascular disease: A propensity score-matched study. *Atherosclerosis.* 2019;282:148–153.

12. Thomas J. E., Kang S., Wyatt C. J., Kim F. S., Mangelsdorff A. D., Weigel F. K. Glucose-6-Phosphate Dehydrogenase Deficiency is Associated with Cardiovascular Disease in U. S. Military Centers. *Tex. Heart Inst. J.* 2018;45:144-150.
13. Fois A., Dore M. P., Manca A., Scano V., Pirina P., Pes G.M. Association between Glucose-6-Phosphate Dehydrogenase Deficiency and Asthma. *J. Clin. Med.* 2021;10:5639.
14. Dore M. P., Errigo A., Bibbo S., Manca A., Pes G. M. High Frequency of Glucose-6-Phosphate Dehydrogenase Deficiency in Patients Diagnosed with Celiac Disease. *Nutrients.* 2022;14:1815.
15. Yen W. C., Wu Y. H., Wu C. C., Lin H. R., Stern A., Chen S.H., Shu J. C., Tsun-Yee Chiu D. Impaired inflammasome activation and bacterial clearance in G6PD deficiency due to defective NOX/p38 MAPK/AP-1 redox signaling. *Redox Biol.* 2020;28:101363.
16. Crowell S. B., Crowell E. B., Jr., Mathew M. Depression of erythrocyte glucose-6-phosphate dehydrogenase (G6PD) activity in enteric fever. *Trans. R. Soc. Trop. Med. Hyg.* 1984;78:183–186. doi: 10.1016/0035-9203(84)90273-6.
17. Hulshof P., Veenstra J., van Zwieten R. Severe hemolytic anemia due to transient acquired G6PD deficiency after ingestion of sodium chlorite. *Clin. Toxicol.* 2019;57:65–66. doi: 10.1080/15563650.2018.1491984.
18. Naville A. S., Lazaro E., Boutin J., Prot-Leurent C., Mansier O., Richard E., Augis V., Weinmann L., Fuster V., Vial J.P., et al. Acquired glucose 6-phosphate dehydrogenase (G6PD) deficiency in a patient with Chronic Myelomonocytic Leukemia. *Br. J. Haematol.* 2022;197:e45–e48. doi: 10.1111/bjh.18037.
19. Oner R, Gümruk F, Acar C, Oner C, Gürgey A, Altay C. Molecular characterization of glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency in Turkey. *Haematologica.* 2000;**85**:320–321.
20. Al-Ali AK, Al-Mustafa ZH, Al-Madan M, Qaw F, Al-Ateeq S. Molecular characterization of glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency in the eastern Province of Saudi Arabia. *Clin Chem Lab Med.* 2002;**40**:814–816.

21. Amin-Zaki L, Taj Al-Din S, Kubba K. Glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency among ethnic groups in Iraq. *Bull World Health Organ.* 1972;**47**:1–5.
22. Hamamy H, Saeed T. Glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency in Iraq. *Hum Genet.* 1981;**58**:434–435.
23. Hilmi FA, Al-Allawi NA, Rassam M, Al-Shamma G, Al-Hashimi A. Red cell glucose-6-phosphate dehydrogenase phenotypes in Iraq. *East Mediterr Health J.* 2002;**8**:1–6.
24. Hassan MK, Taha JY, Al-Naama LM, Widad NM, Jasim SN. Frequency of haemoglobinopathies and glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency in Basra. *East Mediterr Health J.* 2003;**9**:1–7.
25. Arshi Z, Zabihi K. *Kurdistan*. Ostersund: Oriental art publications; 1990.
26. Izady MR. *The Kurds: a concise handbook*. Washington: Taylor and Francis International Publishers; 1992.
27. Brewer GJ, Tarlove AR, Alving AS. The methemoglobin reduction test from primaquine-type sensitivity to erythrocytes. *JAMA.* 1962;**180**:386–388.
28. Bass F, Bikker H, Ommen GJ, Vijlder J. Unusual scarcity of restriction site polymorphisms in human thyroglobin gene: A linkage study suggesting autosomal dominance of defective thyroglobin allele. *Hum Genet.* 1984;**67**:301–305.
29. Rahimi Z, Vaisi-Raygani A, Nagel RL, Muniz A. Molecular characterization of glucose-6-phosphate dehydrogenase deficiency in the Kurdish population of Western Iran. *Blood Cells Mol Dis.* 2006;**37**:31–37.
30. Mesbah-Namin SA, Sanati MH, Mowjoodi A, Mason PJ, Vulliamy TJ, Noori-Dalooi M. Three major glucose-6-phosphate dehydrogenase-deficient polymorphic variants identified in Mazandaran state of Iran. *Br J Haematol.* 2002;**117**:763–764.
31. Huseynova L. S., Mahmudova P. A. The importance of early molecular-genetic diagnosis in the treatment of galactosemia. Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference Scientific Paradigm in the context of technologies and society development. Geneva, Switzerland.2022. p.245-249

32. Huseynova L. S. Newborn screening for Galaktosemia. 3rd International Acharaka Congress on Life, Engineering, and Applied Sciences. Turkey. Izmir. 2023. p.98-102

33. Huseynova L.S. Methods for extracting genomic DNA from whole blood samples. 9th International Congress on Medicine, Nursing and Health Sciences in a Changing World. Turkey, Germany.2023. p.182-187

34. Huseynova L. S.,Ansarova A. H. Application of Sanger sequence technology in the study of CFTR, MEFV, GALT, PAH, BCKDHB and DBT gene mutations in the population Azerbaijan. International journal of online and biomedical engineering. Vol. 19, No. 01, Austria. 2023. P. 153-161

35. Aghayeva S. A., Huseynova L. S., Kichibekov B. R., Aliyeva K. A., Khalilov R. I. Inherited metabolic disease phenylketonuriya and deficiency of G6PD enzim in a family study. Germany. German Herald Science N2/2018., p 34-36

СПЕКТРОФОТОМЕТРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ПРОТЕЇНОВИЙ СКЛАД СЕКРЕТОМ, ОТРИМАНИХ ІЗ РІЗНИХ ТИПІВ КЛІТИН

Ключникова Антоніна Іванівна

Бельська Людмила Миколаївна

канд. біол. наук., старш. наук. співроб.

Лісяний Микола Іванович

чл.- кор. НАМН України

ДУ «Інститут нейрохірургії

ім. акад. А. П. Ромоданова НАМН України»

Вступ. Ключовим моментом більшості досліджень в області ензимології є визначення концентрації білку в супернатанті, так як цей показник необхідний для оцінки відносної активності різних ферментів, а також свідчить про стан білкового метаболізму в цілому.

Мета. Детально вивчити протеїновий склад секретом різних типів клітин було отримано 5 видів секретом, а саме: секретом мононуклеарів периферичної крові людини (СЛК), секретом мононуклеарів спленоцитів щурів (СС), секретом гліально збагаченої фракції (СГЗФ) та секретотом нейронально збагаченої фракції клітин головного мозку новонароджених щурів, та секретом кісткового мозку щурів.

Матеріали і методи. Метод прямого спектрофотометричного визначення білку, полягає в прояві в діапазоні довжини хвиль 215 – 300 нм оптичної активності. Критичним моментом є правильний вибір методу визначення вмісту білку і його модифікація. Пряме спектрофотометричне визначення концентрації білку проводили шляхом виміру оптичної густини розчину при довжині хвилі 260 нм і 280 нм в кварцевих кюветах з довжиною оптичного шляху 1 см. Результати оцінювали із застосуванням формули Калькара [96]. Отримані секретоми клітин (СК) досліджувались на спектрофотометрі PD-303UV при різних довжинах хвиль, що дозволяло визначити особливості поглинання світла певної довжини хвилі окремими протеїновими та пептидними молекулами.

Визначення спектрів поглинання СК порівнювали з культуральним

середовищем, в якому культивували клітини для отримання секретом. Показники адсорбції реєстрували від 220,0 до 450,0 нм, кожне визначення проводили при довжині з кроком в 10,0 нм

Концентрацію білку розраховували за методом Вольфа.

Концентрація (мкг/ мл) = (Поглинання₂₁₅- Поглинання₂₂₅) 144.

Обробку результатів здійснювали за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel 97 SR-2 (© Microsoft Corporation, USA) на персональному комп'ютері з процесором Intel® Pentium® Pro з операційною системою Microsoft Windows 98 (© Microsoft Corporation, USA).

В усіх зразках секретом проводили вивчення спектру поглинання при різних довжинах хвиль на спектрофотометрі (СФ), починаючи із 450 нм та закінчуючи 220 нм з інтервалом вимірювання 10 нм.

Результати та обговорення. Для визначення вмісту білку в секретом, отриманих з ГЗФ і НЗФ клітин мозку новонароджених щурів, ми використовували показники 215 і 225 нм по Вольфу, і 260 та 280 нм по методу Калькару. Так, після 7 діб культивування, нам вдалося отримати 25 мл супернатантів ГЗФ з концентрацією клітин $5,8 \times 10^6$ /мл, і 20 мл НЗФ з концентрацією клітин $2,6 \times 10^6$ /мл., таблиця 1.

Проте визначення концентрації білку по Калькару, показало, що вміст білку в НЗФ клітинах, яка за даними літератури складається переважно з нейронів і нейробластів, має в 2 рази вищий показник, ніж в клітинах ГЗФ, де чисельні дані наукових досліджень вказують на вміст в них гліобластів, астроцитів, клітин мікроглії та макрофагів.

Тоді, як при використанні показників по формулі Вольфа, де визначалась оптична густина супернатантів на довжинах хвилі 215 і 225 нм, показники обох фракцій мали вміст білку від 55 до 76 мкг/мл.

Отримуючи завжди високі, в межах 65-120 мкг/ мл, показники вмісту білку при повторних дослідженнях в подальшому для наших досліджень, ми спирались на дані вмісту білку визначеного по методу Калькару.

Вміст білку в секретах

Тип секретом	Кількість клітин на 7 добу культивування в мл	Отриманий об'єм, мл	По Калькару мг/мл	По Вольфу мкг/мл
СГЗФ	$5,8 \times 10^6$	25	0,065	76,46
СНЗФ	$2,6 \times 10^6$	20	0,119	55,15
СКМ	$6,4 \times 10^6$	15	0,055	44,06

Варто зазначити, що кількість білку в ГЗФ практично не мала різниці при розрахунку, як за методом Калькару, так і при обчисленні за формулою, запропонованою Вольфом, де показники сягали 65 і 76 мкг/мл.

При розробці і знаходженні для себе найбільш ефективного діапазону виміру, ми провели визначення показників екстинції оптичної густини при довжинах хвиль 200 – 400 нм, з розбігом в діапазоні 10 нм. Найбільш показовими були показники екстинції від (205) до (280) нм. Слід зазначити, що вимірювання проводились проти середовища, в якому готувалась суспензія клітин.

Можна відмітити, що показники, при дослідженні СГЗФ, були дещо вищими при всіх довжинах хвиль, ніж при визначенні екстинції СНЗФ клітин головного мозку новонароджених щурів.

Також, наглядно показано, що при зростанні довжини хвилі показники екстинції знижуються. Так, при визначенні оптичної густини при довжині хвилі 215 нм, екстинція сягала позначки 1.600-1.800, тоді як при визначенні на довжині хвилі (250 нм) знижувалась до 1.000 і при (280 нм) становила лише 0,350.

Спектри поглинання СЛК та СС порівнювали із спектром поглинання культивованого середовища, на якому культивували клітини для отримання секретом. На рис.3.1.1 показані величини поглинання СС при різній довжині хвиль.

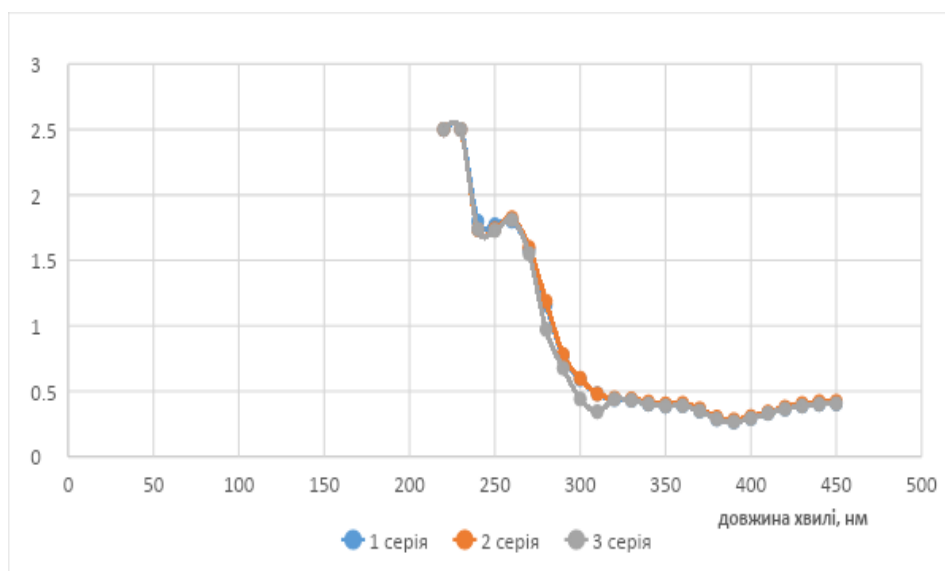

Рис. 1 Спектри поглинання СС при різних довжинах хвиль на спектрофотометрі (СФ)

Для вивчення спектру поглинання та визначення вмісту протеїну і нуклеїнових кислот в СЛК, зразки, що отримували при культивуванні лімфоцитів периферичної крові індивідуальної особи, об'єднували та проводили дослідження в об'єднаному зразку. Як видно з даних, наведених на рис.2, визначаються також певні зміни в діапазоні (200 - 250) нм, (250 - 280) нм та (300 - 450) нм.

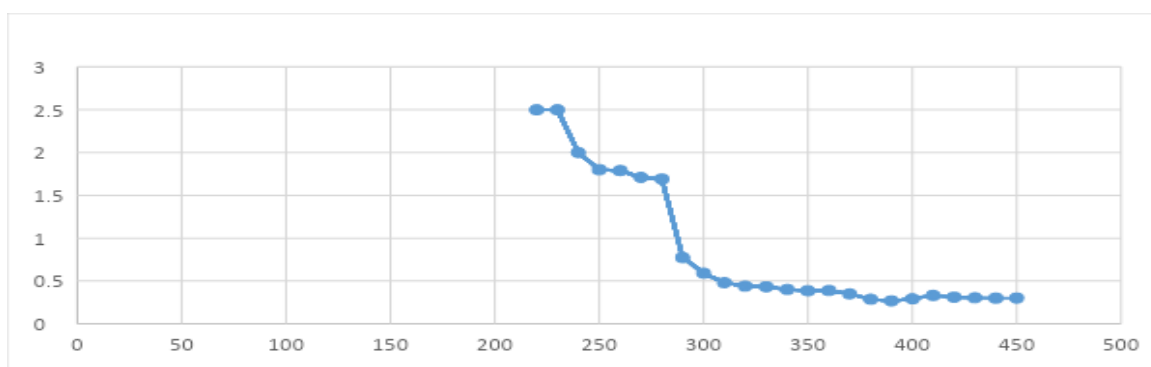

Рис. 2 Спектри поглинання СЛК при різних довжинах хвиль на спектрофотометрі (СФ)

Необхідно зазначити, що СС та СЛК мали 4 - 5 і більше разів поглинання ультрафіолетових променів в порівнянні до поглинання культиваційного середовища, що свідчить про присутність в цих секретах протеїнів, пептидів і нуклеїнових кислот.

З використанням даних спектру поглинання визначали вміст протеїнів та нуклеїнових кислот. В досліджених зразках СС вміст білку складав 0,89 мг/мл та нуклеїнових кислот 3,92 мкг/мл, в зразках СЛК концентрація білку складала 1,7 мг/мл і нуклеїнових кислот 9,8 мкг/мл.

Отже, отримані дані свідчать, що секретоми різних типів клітин мають подібний склад, який виявляється при спектрометричному аналізі при різних довжинах хвиль, проте дещо різнилися за вмістом білку та нуклеїнових кислот.

Для подальших досліджень в тестах *in vitro* ми використовували секретоми, які стандартизували за вмістом білку, а саме концентрації 100 мг/мл, 10 мкг/мл та 1 мкг/мл.

В зразках СКМ проводили вивчення спектру поглинання при різних довжинах хвиль на спектрофотометрі (СФ), починаючи із 450 нм та закінчуючи 220 нм з інтервалом вимірювання 10 нм.

Дані аналізу методу визначення концентрації білку в розчині – прямого спектрофотометричного визначення в діапазоні довжини хвиль (200 - 400) нм показали, що екстинція при 215 - 280 нм є найбільш прийнятною для визначення загального вмісту білків і пептидів, не залежно від їх амінокислотного складу. Тому пропонується для оцінки концентрації низькомолекулярних сполук пептидної природи, використовувати їх оптичну спектрофотометрію в діапазоні (215 - 225) та (260 - 280) нм. Показано, що зниження екстинції зв'язано із збільшенням довжини хвилі від 215 до 225 нм. Аналіз білків в діапазоні (260-280) нм ускладнює присутність нуклеїнових кислот та інших сполук, оптично активних в цьому діапазоні.

При визначенні показників по формулі Вольфа, де визначалась оптична густина суперантигенів на довжинах хвилі (215 і 225) нм, показники мали вміст білку від 44,06 мкл/мл. Отримуючи завжди високі, в межах 45 - 240 мкг/мл показники вмісту білку при повторних дослідженнях, в подальшому для наших досліджень ми спирались на дані вмісту білку визначеного по методу Калькару.

Варто зазначити, що кількість білку в СКМ практично не мала різниці при розрахунку, як за методом Калькару, так і при обчисленні за формулою

запропонованою Вольфом, де показники сягали 55,4 і 44,06 мкг/мл.

При розробці і знаходженні для себе найбільш ефективного діапазону виміру, ми провели визначення показників екстинції оптичної густини при довжинах хвиль (200 - 400) нм, з розбігом в діапазоні 10 нм. Найбільш показовими є показники екстинції від (205) до (280) нм., рис. 3

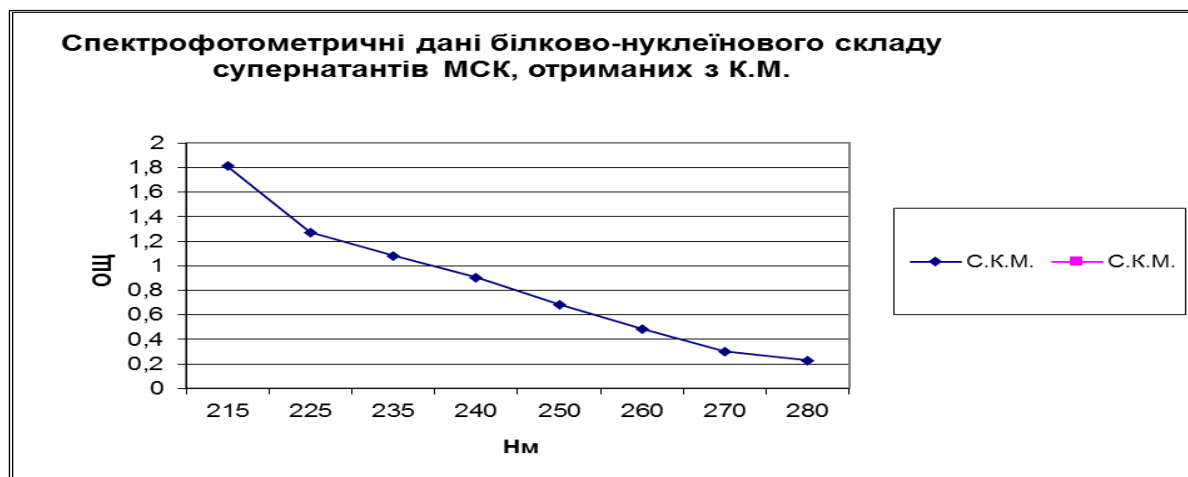

Рис. 3 Спектри поглинання секретом кісткового мозку СКМ при різних довжинах хвиль на спектрофотометрі (СФ)

Слід зазначити, що вимірювання проводились проти середовища, в якому готувалась суспензія клітин.

Встановлено, що при зростанні довжини хвилі показники екстинції знижуються. Так, при визначенні оптичної густини при довжині хвилі 215 нм, екстинція сягала позначки 1.800, тоді як при визначенні на довжині хвилі (250) нм знижувалась до 0,798 і при (280) нм становила лише 0,229.

Таким чином найбільш показовими виявились довжини хвиль (215-225) нм, які вказані в методиці Калькару і (260 - 280) нм, запропоновані Вольфом. Проте, слід враховувати, що по формулі Калькару білок визначається в мг/мл, а по Вольфу в мкг/мл.

Спектри поглинання СКМ порівнювали із спектром поглинання культивацийного середовища, на якому культивували клітини для отримання секретом. В досліджених зразках СКМ вміст білку складав 0,44 мг/мл та нуклеїнових кислот 2,44 мкг/мл. Отже, отримані дані свідчать, що СКМ мають

в своєму складі білки та нуклеїнові кислоти, які виявляються при спектрометричному аналізі.

Проведеними дослідженнями встановлено, що в секретах виділяються 3 рівні змін в поглинанні: перший – в діапазоні (450 - 310) нм, другий – (280 - 240) нм, третій – в діапазоні (230 - 220) нм. Як відомо, другий діапазон визначається в ультрафіолетовій зоні світла і характеризує вміст протеїнів (хвиля 280 нм) та нуклеїнових кислот (260 нм). Визначаються також певні зміни в діапазоні (200 - 250) нм, (250 - 280) нм та (300 - 450) нм.

Необхідно зазначити, що СКМ мали 4-5 і більше разів поглинання ультрафіолетових променів в порівнянні до поглинання культиваційного середовища, що свідчить про присутність в цих секретах протеїнів, пептидів і нуклеїнових кислот.

Висновки. Порівняльне спектрофотометричне дослідження всіх п'яти типів секретом показало, що вони в зоні (280-400) нм мають східний спектр поглинання, а в області, де знаходяться нуклеїнові кислоти, білки та пептиди (200-280) нм, дещо відрізняються. Показано, що секретом мононуклеарів лімфоцитів крові людини містить найбільшу кількість білку та нуклеїнових кислот, тоді як інші секретами мали меншу кількість протеїнів.

MEDICAL SCIENCES

ВПЛИВ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ГІПОКСІЇ НА СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК МІКРОЦИРКУЛЯТОРНОГО РУСЛА ГОЛОВНОГО МОЗКУ ПЛОДА

Кихтенко Олена Валеріївна,

д.мед.н., доцент кафедри патологічної анатомії,

Потапов Сергій Миколайович,

д.мед.н., професор кафедри патологічної анатомії,

Калужина Оксана Володимирівна,

к.мед.н. доцент кафедри патологічної анатомії,

Хліманцов Петро Володимирович,

лікар-патологоанатом,

Харківський національний медичний університет,

КНП ХОР «Обласний клінічний спеціалізований диспансер

радіаційного захисту населення», м. Харків, Україна

В сучасних умовах гіпоксичний вплив є найбільш поширеним за частотою патологічним станом в перинатальному періоді онтогенезу. Найбільш чутливою системою до гіпоксичного стресу є центральна нервова система. В сучасній науковій літературі величезний масив досліджень присвячено саме цій тематиці, але наукові роботи, що проводяться в цьому напрямку своєї актуальності не втратили. Дуже багато патогенетичних ланок й досі залишаються не дослідженими.

Мета роботи: дослідити вплив гіпоксії на становлення та розвиток мікроциркуляторного русла плода.

Матеріали та методи. Дослідження проведено на матеріалі перинатальних аутопсій. При дослідженні анте-, інтранатально загиблих плодів виділено 2 групи. В першу групу увійшли плоди та новонароджені, які були виношені в умовах фізіологічного плину вагітності та загибель яких наступила

внаслідок впливу гострої анте-, інтранатальної гіпоксії – група ГАІА (43 спостереження). До другої групи увійшли плоди та новонароджені, які були виношені в умовах хронічної внутрішньоутробної гіпоксії та загибель яких також наступила внаслідок впливу гострої анте-, інтранатальної гіпоксії – група ХВУГ+ГАІА (49 спостережень). При цьому для систематизації морфометричних даних всі плоди та новонароджені були розподілені в залежності від строку гестації, а саме: 1 – плоди, строком гестації 16-20 тижнів (тиж.), 2 – 21–25 тиж., 3 – 26–30 тиж., 4 – 31–35 тиж., 5 – 36≥ тиж.

Для морфологічного дослідження брали шматочки головного мозку із паравентрикулярної зони (симетрично справа та зліва). Гістологічні блоки з тканин головного мозку виготовляли шляхом стандартної парафінової проводки. Морфометричне дослідження мікропрепаратів здійснювалось на мікроскопі Olympus BX-41 за допомогою програми OlympusDP-Soft (Version 3:1).

Результати та обговорення. Встановлено, що у плодів та новонароджених групи ГАІА існує лінійний прямий зв'язок між гестаційним віком та відносною площею мікросудин (рис. 1): по мірі зростання показника гестаційного віку об'єм судин МЦР збільшується.

Під час впливу ХВУГ крива залежності об'єму МЦР від гестаційного віку має вигляд ламаної лінії, що нагадує параболу. До 26–30 тиж. об'єм мікросудин стрімко зростає, при цьому, відзначається вірогідне випередження темпів приросту об'єму МЦР у плодів групи ГАІА. Потім настає стрімке зниження показника питомої ваги мікросудин (рис. 1).

Висновки. При впливі хронічної внутрішньоутробної гіпоксії має місце спочатку прискорення формування мікроциркуляторного русла головного мозку. Після 30-го тижня гестації спостерігається різке уповільнення приросту питомої ваги мікросудин.

Подібна динаміка відображає фази процесів адаптації: компенсації та подальшої декомпенсації.

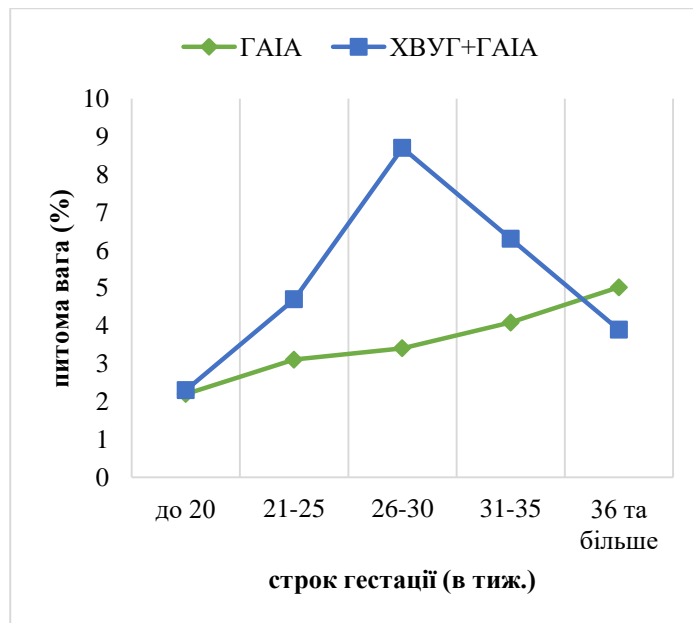

Рис. 1. Динаміка змін показника питомої ваги судин мікроциркуляторного русла у плодів на різних термінах гестації.

TECHNICAL SCIENCES

FOREST FIRES AND INNOVATIONS IN FIGHTING FIRES IN RADIOACTIVELY CONTAMINATED TERRITORIES

Mahlovana Tetiana

Doctor of Technical Sciences, Associate Professor, Professor
Cherkasy State Technological University
Cherkasy, Ukraine

Introductions. Currently, forest fires are among the environmentally significant problems that pose a serious threat to the global ecosystem. The damage caused by forest fires is manifold and leads not only to the destruction of terrestrial ecosystems, but also to climate change.

Therefore, reducing their impact on both people and nature requires the adoption of effective approaches to prevention, early warning and well-coordinated interventions [1]. Fires in radioactively contaminated areas pose a particular danger. As a result of forest fires, radionuclides in aerosols and gaseous combustion products (smoke and dust) are removed from forest ecosystems, creating a source of external exposure, inhalation and oral intake of radionuclides.

As an analysis of statistical data has shown, the Chernobyl exclusion zone is regularly exposed to fires. Over the past 38 years after the Chernobyl disaster, more than 1,900 local and large-scale fires have occurred in radioactively contaminated areas. In more than half of the territory of the Chernobyl exclusion zone, forests that served as a barrier to the spread of radioactive substances beyond the boundaries of the Chernobyl exclusion zone have been degraded, and in some places completely destroyed.

Some of the largest fires occurred in 1995, 1999, 2002, 2009, 2015, 2016, 2020, 2022. In other words, large fires occur approximately every 5-6 years, releasing huge amounts of aerosols containing radionuclides into the air [2-3].

Aim. Development of formulations of aqueous solutions with fire-retardant properties for the creation of barrier strips for the purpose of carrying out preventive fire-fighting measures

Materials and methods. Complex of theoretical and experimental studies.

Results and discussion. Based on a complex of theoretical and experimental studies, fire extinguishing agents were proposed that make it possible to improve the process of fire extinguishing and preventing the spread of fire. These products can be used in any contaminated areas. Moreover, their use makes it possible to reduce the time of extinguishing a forest fire by approximately 3 to 4 times by decreasing the degree of burning of forest combustible materials, increasing the efficiency of hydraulic systems of fire-fighting technical equipment, reducing hydraulic losses in pipelines.

This is especially important in the absence of a water reservoir near the source of the fire. Therefore, this leads to a decrease in the volume of products of complete and incomplete combustion (including radioactive ones) and the atmospheric spread of radioactive aerosols.

Conclusions. Fire detection systems, including ground and satellite sensors, identify heat signatures, smoke and flames for rapid response. Community engagement and awareness programs promote fire safety practices and early warning of fire hazards [1].

By implementing these approaches, efforts to monitor, detect, prevent, and contain wildfires using the proposed formulations can be more effective, reducing the impact of wildfires on ecosystems and communities.

REFERENCES

1. Carta F, Zidda C, Putzu M, Loru D, Anedda M, Giusto D. Advancements in Forest Fire Prevention: A Comprehensive Survey. *Sensors*. 2023; 23(14):6635.
2. Mahlovana T., Dolin V., Myroshnyk O., Nozhko I. Applying geoinformation systems to assess the release of radionuclides in case of fires in the

radioactively contaminated territories of Ukraine // Materials of the International Scientific and Practical Conference «Problems of Emergency Situations» – Kharkov: NUGZ of Ukraine, Kharkov May 19, 2022. – C.252.

3. Mahlovana T., Dolin V., Kopytin D. Applying the Earth Remote Sensing Data to Assess the Release of Radionuclides in Case of Fires in the Radioactively Contaminated Territories of Ukraine. Sciences of Europe. – Vol. 1. – № 107. – 2022.– Pp. 152-158.

ПРОБЛЕМНІ ЗАПИТИ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ ТА НАУКИ МАЙБУТНЬОЇ ГЕОНООСФЕРИ ТА ВІДГУКИ ПАРАДИГМАЛЬНОЇ САМООРГАНІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ ВИРОБНИЦТВ

Баранов Георгій Леонідович,
доктор технічних наук, професор, професор кафедри
Комісаренко Олена Сергіївна,
кандидат технічних наук, доцент
Національний транспортний університет
Мазур Віктор Сергійович,
магістр з маркетингу заступник директора КАВ “Podolskiy”
м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. Запропоновано для подальшого зменшення проблемних загроз знищення буття біорізноманіття у глобальних масштабах завжди концентрувати вибір зусилля на творчий розвиток авторських ідей дієвого об'єкта (Авідо), яким треба сприяти прискореному отриманню інноваційних технологій без викидів отрут, забруднень, втрат природної родючості [1, 4]. Визначено напрям парадигмальної самоорганізації провідної технічної галузі виробництв за потреб життя споживачів засобами сучасної освіти та науки [2, 3]. Обґрунтовано концепцію планомірного управління проектами розвитку обізнаності активної громадськості та програмами електронізації виробництв із замкнутими циклами відновлення родючих ресурсів без зайвих витрат енергії [5]. Доведено доцільність пріоритетів безпеки життя у просторі новітньої силової енергетики та гармонізації структур комплексів з режимами використання біоенергетики. Формалізовано принципи самоорганізації багатокритеріальних процесів з відновленням ресурсів засобами гарантовано-адаптивного управління включно майбутній високошвидкісний транспорт [6] без обмежень на всіх ієрархічних рівнях модернізації.

Ключові слова: безпека життя, різноманіття самоорганізації, модернізація виробництв, замкнені цикли, інтелектуальне управління.

Природні явища, що резонансно зачіпає високий професіоналізм активної людини та примушує її долати труднощі кожен раз, пов'язані з радістю життя, щоб творити перемогу добра над протилежним. Запити власного громадського та державного життя дійсно зачіпають сутність, особливість, специфіку функціонування (СОСФ) майбутньої цивілізованої гео ноосфери. Парадигмальність соціотехнічного явища базується на двох складових - освіти та науки. Вони разом з виробництвом, не зважаючи на труднощі, оточуючого буття, постійно взаємозалежать для спільного дійства над тими проявами, які заважають жити в наявних накопиченнях умов прояву загрозливих факторів зовнішнього навколишнього оточуючого середовища (ЗНОС).

Поточні вимоги до покращення життя Homo Sapiense та біорізноманіття флори, фауни, чисельних організмів визначені директивними рішеннями ООН, які ратифіковані провідними країнами світу і включно Україною [1-8].

Ціль роботи/Aim. Метою роботи є розробка методів та засобів парадигмальної самоорганізації для майбутніх модернізованих виробництв продуктів, товарів, послуг, речей, що забезпечують збереження біорізноманіття планети Земля шляхом впровадження інноваційних технологій без викидів отрут і забруднень. Ці зусилля спрямовані на створення стійких виробничих систем, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище та оптимізують прогресивне використання природних ресурсів.

Методи / Methods. Для досягнення мети роботи застосовано комплексний підхід, що включає системний аналіз, моделювання та емпіричні дослідження. Використання системного аналізу дозволило ідентифікувати основні чинники, що впливають на збереження біорізноманіття та розробити стратегії їх мінімізації. Моделювання забезпечило вивчення впливу різних технологій та процесів на навколишнє середовище. Емпіричні дослідження включали збір і аналіз даних про впровадження інноваційних технологій у виробничих процесах та їх вплив на екологічні показники. Також було використано підхід парадигмальної самоорганізації, що включає інтеграцію сучасних технологій і методів управління для підвищення ефективності

виробництв. Результати багатокритеріального аналізу (рис. 1) дозволило врахувати різні аспекти впливу виробничих процесів на довкілля та за рахунок парадигмальної самоорганізації знайти оптимальні рішення для їх мінімізації [9-11].

Результати та обговорення / Results and discussion. Системний аналіз впровадження інноваційних технологій без викидів отрут і забруднень доказав можливість значного зменшення негативного впливу на біорізноманіття та природну родючість. Запропоновані підходи до парадигмальної самоорганізації виробничих процесів забезпечують більш високу ефективність та надійність у порівнянні з традиційними методами [1, 4]. Виявлено, що інтеграція управління проектами розвитку сучасних засобів освіти та науки сприяє стрибку зростання обізнаності та активної участі громадськості у збереженні довкілля [2, 3]. Програми електронізації виробництв із замкнутими циклами відновлення ресурсів довели свою ефективність у зниженні енерговитрат та підвищенні стійкості виробничих систем [5]. Крім того, впровадження принципів інтелектуальної самоорганізації дозволило виробничим системам адаптуватися до змінних умов ринку та технологічних нововведень. Це сприяло підвищенню конкурентоспроможності виробництв [6-12]. Використання алгоритмів навчання, самоорганізації промислових виробництв, електроенергетики та високошвидкісного транспорту дозволило «таблиця 1» досягти оптимізацію значного підвищення ефективності та зниження витрат [11, 13, 14]. Впровадження інноваційних технологій та підходів до управління дозволило досягти значних екологічних вигод. Наприклад, зменшення викидів парникових газів та інших забруднюючих речовин сприяло поліпшенню якості повітря та зменшенню впливу на зміну клімату. Це, в свою чергу, позитивно вплинуло на здоров'я населення та стан навколишнього середовища [5, 14].

Таким чином, результати дослідження показали, що запропоновані підходи шляхом парадигмальної самоорганізації виробничих процесів та впровадження інноваційних технологій є ефективними для збереження біорізноманіття екології та сталого розвитку майбутньої економіки.

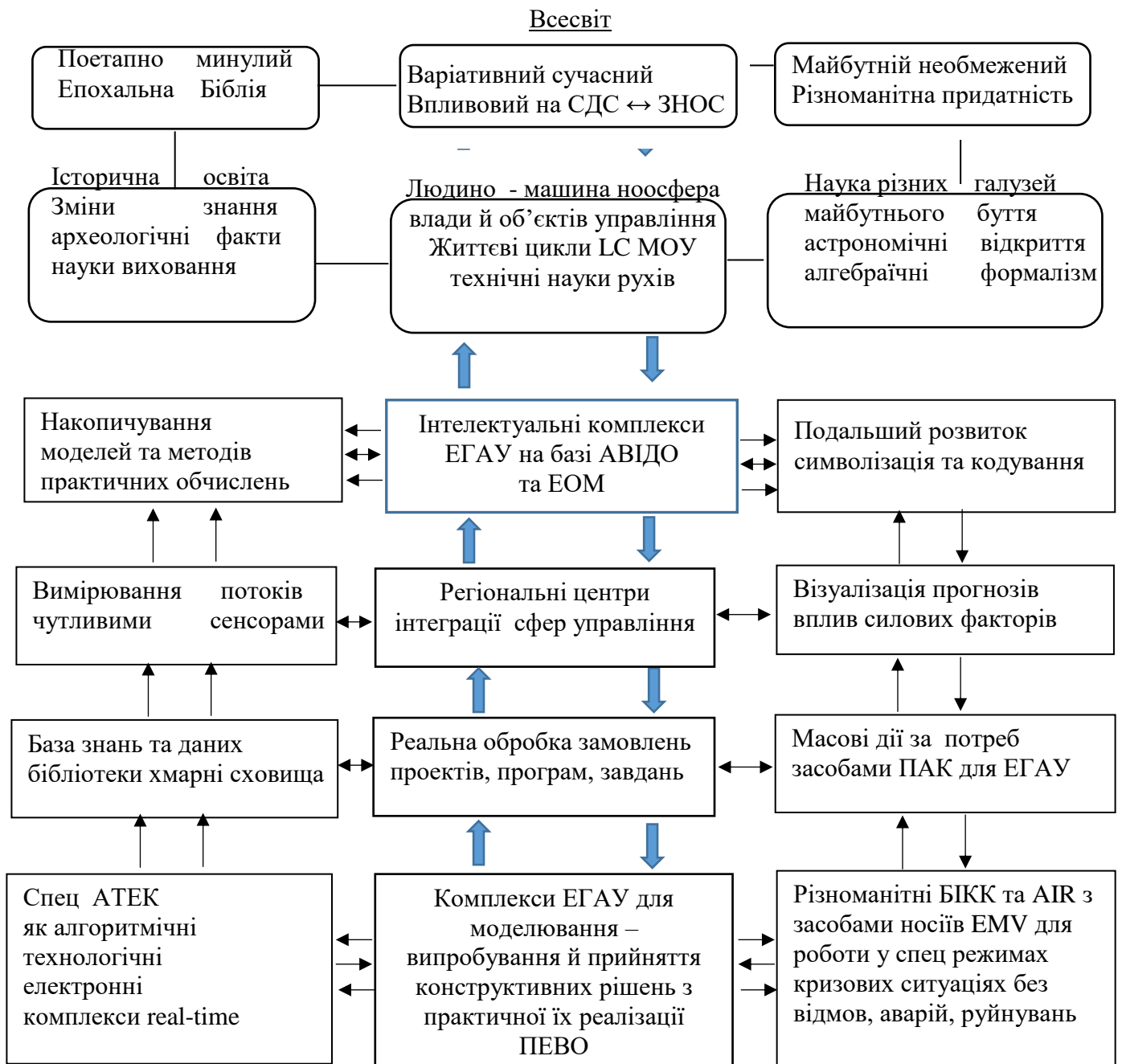

Рис. 1. Концептуальна парадигмальна самоорганізація взаємодій складних динамічних об'єктів для майбутнього проблемного прогресу засобами адаптації знань ПЕВО завдяки розвитку освіти та науки.

Таблиця. 1.

Запропоновані першочергові засоби координації освіти та науки протягом 2025 – 2050 рр. XXI ст. н.е. для самоорганізації промислових виробництв, електроенергетики й високошвидкісного транспорту

Проблемні запити ситуації життя ноосфери інформаційна обізнаність	Відгуки дій самоорганізації функціоналу техніки та технологій конструктивна реалізуємось
---	--

1	Національна концепція гуманітарної освіти майбутніх працівників подолання першопричин загроз життя біосфери	Національні програми розвитку ведучих галузей на базі електрофікації та електронізації виробництв з замкненими циклами БОН відновлення ресурсів
2	Проекти керованого розвитку культури та обізнаності НОН активної громадськості	Програми побудови нових Авідо виробництв та корінної модернізації базових ПЕВО при застосуванні комп'ютерних інтелектуальних технологій
3	Цифровізація навчальних дисциплін за почерговими ступенями набуття нових прогресивних рівнів	Цифровізація та стандартизація регламентів виробничої документації з контролем якості працездатності професійного стану
4	Накопичення та узагальнення досвіду найкращих освітянських процесів з подальшим широким застосуванням	Формування інноваційних Авідо типових методологічних настанов для ПЕВО майбутнього
5	Засвоєння основ безпеки життя у просторі новітньої силової енергетики	Гармонізація структури енергетичних систем з режимами праці біоенергетики
6	Виховання навичок безпечного застосування інноваційних високошвидкісних транспортних засобів	Розробка засобів ГАУ режимами руху EMV на транспортних коридорах майбутнього ЕС

Висновки./Conclusions.

1) Запропоновані моделі методи та засоби парадигмальної самоорганізації для майбутніх модернізованих виробництв продуктів, товарів, послуг, речей ефективні для життя різноманіття біосфери планети Земля завдяки потоку Авідо для руху ефективної реалізації оптимальних рішень без катаклізмів та негараздів.

2) Напрями парадигмальної, паралельної, розгалуженої множинної самоорганізації для провідних техніко-технологічних галузей виробництва гарантують реальну надійність, живучість, стабільність та конкурентоспроможність й переваги, лише завдяки значної мінімізації зайвих витрат традиційним бізнесом.

3) Алгоритмізовані принципи інтелектуальної самоорганізації промислових ведучих виробництв з відновленням ресурсів живучості багатокритеріальних майбутніх процесів почергово розширюють сферу їх ефективного застосування в регіонах геосфери завдяки накопичення досвіду фактичної результативності аналогів та об'єктів чисельних потокових систем й високошвидкісного безпечного транспорту міждержавних сполучень.

ЛІТЕРАТУРА.

1. UN Environment Programme. (2023). Environmental Rule of Law: Tracking Progress and Charting Future Directions. UNEP. Retrieved from <https://www.unep.org> (UNEP - UN Environment Programme) (UNEP - UN Environment Programme).

2. UN Environment Programme. (2021). Global Assessment of Air Pollution Legislation. UNEP. Retrieved from <https://www.unep.org> (UN News).
3. UN Environment Programme. (2021). Improving Air Quality: Key to Confronting Global Environmental Crises. UNEP. Retrieved from <https://www.unep.org> (UN News).
4. UN Environment Programme. (2019). Global Environment Outlook 6 (GEO-6). UNEP. Retrieved from <https://www.unep.org> (UNEP - UN Environment Programme)
5. World Health Organization (2021). *Air Quality Guidelines: Global Update 2021*. - звіт про стандарти якості повітря.
6. law of Ukraine “on the Nature Reserve Fund of Ukraine № 11024_19.02.2024
7. Boyd, David R. (2019). *The Rights of Nature: A Legal Revolution That Could Save the World*. - обговорення юридичних аспектів захисту природи.
8. Поморов, О. В. (2024). *Аналіз екологічних загроз*. - опис різних екологічних загроз та методів їх подолання.
9. Цикломантична складність. Вікіпедія. - стаття про цикломантичну складність та її вплив на екологічні процеси.
10. Green, V. (2024). *Advanced Environmental Strategies*. - сучасні стратегії для захисту довкілля.
11. Рассел, С., Норвиг, П. (2016). *Искусственный интеллект: современный подход*. - підручник з основ штучного інтелекту, який може бути корисним для екологічного моделювання та управління.
12. Huang, X., Wang, H., Xu, et al. (2018). Deep learning based solar flare forecasting. *The Astrophysical Journal*, vol. 856, no. 7, pp. 1-11..
13. Scott, W. R. (2015). *Organizations and Organizing: Rational, Natural, and Open Systems Perspectives*. London: Routledge, pp. 464.
14. Sellers, W. D. (1969). A global climatic model based on the energy balance of the earth-atmosphere system. *Journal of Applied Meteorology*, vol. 8, pp. 392-400.

ЗАСТОСУВАННЯ ПЛАТФОРМИ ARDUINO ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ПРОГРАМУВАННЯ ЗІ ШКОЛИ ДО УНІВЕРСИТЕТУ

Беглова Надія Миколаївна,
Асистент Інституту комп'ютерних систем
Національний університет «Одеська політехніка», Україна
просп. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044

Беглов Ярослав Ігорович,
Аспірант Інституту штучного інтелекту
Національний університет «Одеська політехніка», Україна
просп. Шевченка, 1, м. Одеса, 65044

Беглов Кирило Костянтинович,
Ліцеїст
«Одеський ліцей № 28», Україна
вул. Академіка Філатова, 13-В, м. Одеса, 65080

Платформа Arduino здобула популярність як ефективний інструмент для навчання програмуванню та електроніці в навчальних закладах від початкової школи до університету.

Ця анотація розглядає різноманітні аспекти та переваги використання Arduino у навчальному процесі.

Arduino надає студентам можливість оволодіти основами програмування, починаючи з мови C/C++, через її інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Це сприяє розвитку навичок алгоритмізації, логічного мислення та розв'язання проблем.

Платформа дозволяє створювати прості до складних проекти, такі як роботи, датчики, ігрові контролери та інтерактивні пристрої.

Це стимулює студентів до креативного мислення та реалізації своїх ідей у практичних проектах.

Arduino сприяє інтердисциплінарному підходу до навчання, об'єднуючи аспекти програмування, електроніки, механіки та інженерії. Це особливо важливо для STEM-освіти (наука, технології, інженерія, математика), де студенти отримують можливість застосовувати теоретичні знання на практиці.

Arduino також використовується для підготовки студентів до конкурсів,

олімпіад і професійних викликів, розвиваючи їхні навички у командній роботі, творчому розв'язанні завдань та виконанні реальних проєктів.

Ключові слова: Arduino, навчання програмуванню, навчання електроніці, STEM-освіта, інтердисциплінарний підхід, креативне мислення, реальні проєкти, освоєння C/C++, інтерактивні пристрої, робототехніка.

Вступ.

Платформа Arduino стала важливим інструментом для навчання програмуванню в навчальних закладах на всіх рівнях, від початкової школи до університету. Ця анотація досліджує різноманітність застосувань Arduino в освітньому процесі, підкреслюючи переваги і можливості, які вона пропонує для студентів різного віку та рівня підготовки.

Arduino надає студентам можливість вивчати основи програмування, починаючи з мови C/C++, через свій зрозумілий інтерфейс та інтуїтивно зрозумілу структуру. Це сприяє розвитку навичок алгоритмізації, логічного мислення та вирішення проблем, що є критичними в навчанні інформатики та технічних дисциплін.

Платформа Arduino дозволяє створювати проєкти різної складності, від простих світлових індикаторів до складних інтерактивних систем і роботів. Це стимулює студентів до креативного мислення і реалізації власних ідей у практичних проєктах, що сприяє їхньому загальному розвитку та підготовці до професійної діяльності.

Arduino підтримує інтердисциплінарний підхід до навчання, що об'єднує аспекти програмування, електроніки, механіки та інженерії. Це особливо важливо в рамках STEM-освіти, де студенти мають можливість застосовувати теоретичні знання на практиці та розвивати комплексні навички.

Використання Arduino також підготовляє школярів до участі у наукових конкурсах, олімпіадах та професійних викликах, допомагаючи їм розвивати навички командної роботи, креативного розв'язання задач та реалізації справжніх проєктів.

Узагальнюючи, Arduino є потужним інструментом для навчання програмуванню та електроніці, який стимулює активне навчання та підготовку молодих людей до викликів сучасного технологічного світу.

Мета роботи.

Основні цілі дослідження:

1. Оцінка ефективності навчання

- Визначити, наскільки ефективно платформа Arduino сприяє засвоєнню принципів програмування учнями та студентами різних вікових груп.

- Порівняти результати учнів, які використовують Arduino, з тими, хто вивчає програмування за допомогою традиційних методів.

2. Підвищення зацікавленості та мотивації

- Дослідити вплив практичних занять з Arduino на зацікавленість учнів у програмуванні та суміжних технічних дисциплінах.

- Оцінити рівень мотивації учнів, які використовують Arduino в навчальному процесі.

3. Розвиток навичок вирішення проблем та критичного мислення

- Проаналізувати, як робота з Arduino сприяє розвитку навичок вирішення проблем і критичного мислення.

- Визначити, які аспекти роботи з Arduino найбільше впливають на розвиток цих навичок.

4. Інтеграція міждисциплінарного навчання

- Оцінити можливості інтеграції Arduino в навчання інших дисциплін, таких як фізика, математика, інженерія та технології.

- Дослідити, як використання Arduino сприяє міждисциплінарному підходу в освіті.

5. Практична підготовка до професійної діяльності

- Визначити, наскільки ефективно платформа Arduino готує студентів до реальної професійної діяльності в галузі електроніки, робототехніки та програмування.

- Оцінити, які знання та навички студенти здобувають при роботі з Arduino, і наскільки вони відповідають вимогам ринку праці.

6. **Методичні рекомендації для викладачів**

- Розробити рекомендації для викладачів щодо ефективного використання Arduino в навчальному процесі.

- Надати поради щодо організації занять, вибору проектів і методів оцінювання результатів навчання.

7. **Вивчення бар'єрів та викликів**

- Ідентифікувати можливі бар'єри та виклики при впровадженні Arduino в навчальний процес.

- Запропонувати шляхи подолання цих бар'єрів для забезпечення максимальної ефективності навчання.

Методи дослідження.

1. **Емпіричний аналіз**

- Збір та аналіз даних з навчальних закладів, що використовують Arduino в навчанні.

- Проведення опитувань і анкетування учнів, студентів та викладачів.

2. **Експериментальні дослідження**

- Проведення контрольованих експериментів з різними групами учнів для порівняння ефективності традиційних методів навчання і навчання з використанням Arduino.

3. **Кейс-стадії та аналіз проектів**

- Аналіз конкретних навчальних проектів, виконаних за допомогою Arduino, для вивчення їхньої складності, тривалості та результатів.

4. **Кваліметричний підхід**

- Використання кількісних методів для оцінки навчальних результатів, рівня знань і навичок учнів.

5. **Методичний аналіз**

- Розробка і аналіз методичних матеріалів та навчальних програм з використанням Arduino.

Очікувані результати.

1. Підтвердження або спростування гіпотези про ефективність використання Arduino для вивчення програмування.
2. Визначення ключових факторів, що впливають на успішність навчання з використанням Arduino.
3. Розробка практичних рекомендацій для викладачів щодо впровадження Arduino в навчальний процес.
4. Виявлення потенційних проблем та їх можливих рішень при використанні Arduino в освіті.

Ці цілі та методи дослідження допоможуть отримати всебічну картину про роль і ефективність платформи Arduino у навчанні програмуванню, а також сприятимуть покращенню навчальних практик і підходів..

Постановка проблеми.

Застосування платформи Arduino для вивчення принципів програмування може бути дуже ефективним інструментом на різних етапах навчання, від школи до університету. Ось декілька аспектів, які варто розглянути:

В ліцейі:

1. Основи програмування: Arduino пропонує простий і зрозумілий спосіб навчити учнів основам програмування. Вони можуть створювати програми для керування світлодіодами, сервоприводами, датчиками та іншими компонентами.
2. Візуалізація концепцій: Через використання апаратних модулів і маніпуляції з ними учні можуть бачити, як програми впливають на фізичний світ. Це допомагає узагальнити абстрактні концепції програмування.
3. Розвиток критичного мислення: Вирішення проблем і дебагінг програм є необхідною частиною роботи з Arduino, що сприяє розвитку логічного мислення та аналітичних навичок.

В університеті:

1. Розширені проекти: Університетські курси можуть використовувати Arduino для створення складніших систем, наприклад, автоматизації, IoT

аплікацій або робототехніки. Це дозволяє студентам застосовувати свої знання в реальних проектах.

2. Вивчення інтерфейсів: Arduino може бути використаний для вивчення роботи з різними інтерфейсами, такими як UART, I2C, SPI, що є важливими в сучасних системах.

3. Дослідницькі проекти: Студенти можуть використовувати Arduino для власних досліджень та проектів, що дозволяє їм розвивати творчість і технічні навички.

Постановка проблем:

- **Рівень ліцею:** Створення простих програм для управління світлодіодами чи сервоприводами, розвиток навичок вирішення проблем.

- **Університетський рівень:** Розробка складніших систем з використанням різних сенсорів і інтерфейсів, дослідницькі проекти, розвиток професійних навичок у сфері вбудованих систем.

Загальна ідея полягає в тому, що Arduino дозволяє студентам не лише вчитися програмуванню, а й застосовувати ці знання у реальних проектах з фізичними компонентами, що робить навчання більш цікавим і ефективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Arduino — це популярна платформа для розробки електроніки, яка широко використовується в освіті для навчання принципам програмування та електроніки. В останні роки дослідження вказують на значні переваги використання Arduino в навчальному процесі як у школах, так і в університетах. Нижче наведено аналіз основних аспектів та результатів останніх досліджень і публікацій.

1. Навчання в ліцеї

Мотивація та зацікавленість учнів

Дослідження показують, що використання Arduino в ліцейному навчанні значно підвищує мотивацію та зацікавленість учнів у вивченні технологій та програмування. Практичні проекти з використанням Arduino дозволяють учням бачити результати своєї роботи в реальному часі, що робить навчання більш

інтерактивним і захоплюючим.

Розвиток критичного мислення та навичок вирішення проблем

Робота з Arduino сприяє розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем, оскільки учні часто стикаються з необхідністю відлагоджувати свої програми та виправляти помилки в схемах.

Інтеграція з іншими предметами

Arduino дозволяє інтегрувати програмування з іншими навчальними дисциплінами, такими як фізика, математика та інженерія, що сприяє міждисциплінарному підходу в навчанні.

2. Навчання в університетах

Підготовка до професійної діяльності

В університетах Arduino використовується для підготовки студентів до професійної діяльності в галузі електроніки та програмування. Студенти вивчають основи мікроконтролерів, сенсорів і виконавчих механізмів, що є основою для багатьох сучасних технологій.

Проектно-орієнтоване навчання

Університети широко застосовують Arduino в рамках проектно-орієнтованого навчання. Студенти працюють над реальними проектами, що включає розробку прототипів та їх тестування. Це дозволяє їм здобути практичний досвід і краще розуміти вимоги до проектування та розробки електронних систем.

Дослідження та інновації

Arduino також використовується в науково-дослідницьких проектах, що дозволяє студентам брати участь у розробці нових технологій та інноваційних рішень. Це включає робототехніку, інтернет речей (IoT) та інші сучасні галузі.

Останні дослідження та публікації.

Статті та конференції

Останні наукові статті та матеріали конференцій зосереджені на аналізі ефективності використання Arduino в освіті. Вони висвітлюють практичні кейси, методики викладання та результати експериментів у різних навчальних

закладах по всьому світу.

Методологічні рекомендації

Багато публікацій надають методологічні рекомендації щодо впровадження Arduino в навчальний процес. Вони містять поради щодо організації лабораторних занять, структури навчальних програм та оцінювання результатів учнів.

Відгуки та оцінка впливу

Важливим аспектом є дослідження відгуків учнів і викладачів, які вказують на високий рівень задоволеності та покращення навчальних досягнень завдяки використанню Arduino. Це підтверджує позитивний вплив платформи на навчальний процес.

Висновки.

Платформа Arduino є потужним інструментом для вивчення принципів програмування та електроніки від шкільного до університетського рівня. Використання Arduino дозволяє студентам вчитися на практиці, що значно покращує розуміння теоретичних концепцій. Нижче наводяться деякі ключові аспекти та висновки щодо застосування платформи Arduino в освітньому процесі.

1. Рівень ліцею (початкове та середнє навчання)

Переваги:

Простота використання: Arduino має простий інтерфейс і багато навчальних матеріалів, що робить його доступним для молодших ліцеїстів.

Практичне навчання: Проекти з Arduino включають роботу з реальними фізичними компонентами, що допомагає учням краще зрозуміти, як програмування взаємодіє з фізичним світом.

Інтерактивність: Учні можуть створювати інтерактивні проекти, що робить навчання цікавим і захоплюючим.

Висновки:

Arduino стимулює інтерес до STEM-дисциплін (наука, технологія, інженерія, математика) у молодших учнів.

Розвиток практичних навичок, таких як вирішення проблем та креативність.

2. Старша школа

Переваги:

Поглиблене вивчення: Учні можуть використовувати Arduino для складніших проектів, таких як робототехніка, системи автоматизації та розумні пристрої.

Інтеграція з іншими дисциплінами: Можливість інтегрувати Arduino в курси фізики, інформатики та математики для практичного застосування теоретичних знань.

Командна робота: Проекти на Arduino сприяють розвитку навичок роботи в команді та проектного менеджменту.

Висновки:

Підготовка учнів до університетського рівня та кар'єр в технологічних сферах.

Поглиблене розуміння програмування та електроніки.

3. Університетський рівень

Переваги:

Проекти з реальним світом: Студенти можуть використовувати Arduino для розробки реальних проектів, досліджень та прототипів.

Інтердисциплінарні проекти: Arduino може бути використаний у різних дисциплінах, таких як біомедична інженерія, механіка, енергетика та ін.

Розширені можливості програмування: Використання більш складних мов програмування та інтеграція з іншими платформами та технологіями.

Висновки:

Студенти набувають практичних навичок, необхідних для роботи в інженерних та технологічних галузях. Здатність створювати інноваційні рішення та продукти, готові до комерціалізації.

Загальні висновки

Від теорії до практики: Arduino забезпечує плавний перехід від

теоретичних знань до практичного застосування, що є важливим для розуміння складних концепцій.

Мотивація та залучення: Використання Arduino підвищує мотивацію студентів до навчання та залучає їх до активного вивчення.

Гнучкість: Платформа може бути адаптована до різних рівнів освіти та використана в різних дисциплінах.

Arduino є потужним інструментом для навчання, який допомагає студентам розвивати навички програмування, інженерії та інноваційного мислення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.

1. J. Larmer and J. R. Mergendoller, “Seven Essentials for Project-Based Learning,” *Educ. Leadersh.*, vol.68, no. 1, p. 34, 2010.

2. F. Banks, and D. Barlex, *Teaching STEM in the secondary school: Helping teachers meet the challenge*. London: Routledge, 2014.

3. D. Barlex, "The STEM Programme in England", in *Positioning Technology Education in the Curriculum*, vol.8, 2011. [Електронний ресурс]. Доступно: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-6091-675-5_6

4. M. Bers, S. Seddighin, A. Sullivan, Ready for robotics: Bringing together the T and E of STEM in early childhood teacher education. *Journal of Technology and Teacher Education*, 21(3), 355–377., 2013.

5. M. Sanders, "STEM, STEM Education, STEMmania". *The Technology Teacher*, pp. 20–26, 2009. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://www.teachmeteamwork.com/files/sanders.istem.ed.ttt.istem.ed.def.pdf> DOI: 10.33407/itlt.v95i3.5155 ISSN: 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання, 2023, Том 95, №3.139

6. J. Pitt. Blurring the boundaries – STEM education and education for sustainable development. *Design and Technology Education: An International Journal*, 14(1), 37–48, 2009.

7. G. Yakman and H. Lee, “Exploring the Exemplary STEAM Education in the

U.S. as a Practical Educational Framework for Korea,” J. Korean Assoc. Sci. Educ., vol. 32, no. 6, pp. 1072– 1086, 2015. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://doi.org/10.14697/jkase.2012.32.6.1072>.

8. D. Bell, "The reality of STEM education, design and technology teachers' perceptions: Aphenomenographic study", International Journal of Technology and Design Education, vol. 26(1), pp. 61–79, 2016.

9. J. Radloff, and S. Guzey, "Investigating preservice STEM teacher conceptions of STEM education", J. Sci.Educ. & Technol., vol. 25, pp. 759–774, 2016. [Електронний ресурс]. Доступно:<https://doi.org/10.1007/s10956-016-9633-5>.

10. J. Hallström, and K. Schönborn, "Models and modelling for authentic STEM education: reinforcing the argument", In. J. STEM Educ., vol. 6, 2019. [Електронний ресурс]. Доступно:<https://doi.org/10.1186/s40594-019-0178-z>.

11. G. Couros. The Principal of Change, Stories of learning and leading, 2019. [Електронний ресурс].Доступно: <https://georgecouros.ca/blog/the-innovators-mindset-book/introduction-resources>

12. В. Ю. Биков, "Теоретико-методологічні засади моделювання навчального середовища сучасних педагогічних систем", у зб.праць Інформаційні технології і засоби навчання, с. 5-15, Київ, 2005.

13. С. Г. Литвинова, "Поняття й основні характеристики хмаро орієнтованого навчального середовища середньої школи", Інформаційні технології і засоби навчання, т. 40, №2, с.26-41, 2014. [Електронний ресурс]. Доступно: file:///C:/Users/HP/Downloads/ITZN_2014_40_2_5.pdf

14. K. S Tang, and P. J Williams, "STEM literacy or literacies? Examining the empirical basis of these constructs", Review of Education, vol. 7, us.3, pp. 675-679, 2018. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://doi.org/10.1002/rev3.3162>.

15. Модельна навчальна програма «STEM. 5-6 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бутурліна О. В., Артем'єва О. Є.). [Електронний ресурс]. Доступно: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSHpoetar.z.2022/Mizhhal.intehr.kursy/>

STEM.5-6.kl.Buturlina.Artyemyeva.04.10.pdf

16. Н. В. Олефіренко, В. М. Андрієвська, В. В. Носова, “Світовий досвід запровадження STEM-технологій в освіту”. Фізико-математична освіта. Випуск 3(25). Частина 1. С. 62-67, 2020.

17. Н. В. Сороко, "Проблема створення STEAM-орієнтованого освітнього середовища для розвитку інформаційно-цифрової компетентності вчителя основної школи", Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, вип.170, с.169-177, 2018.

18. Н. Толоконнікова, та О. Васильків, "Застосування ІКТ у реалізації STEM-освіти на уроках природничого циклу", Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти, Вип. 11 (IV), с.99-103, 2017.

19. О. Барна, та Н. Балик, "Впровадження STEM освіти у навчальних закладах: етапи та моделі", на I регіон. наук.-прак. веб-конф. STEM-освіта та шляхи її впровадження в навчально-виховний процес, Тернопіль, 2017, с. 3-8. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://elar.ipho.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/4559/1/Barna.pdf>

20. О. О. Гриб'юк, В. Л. Юнчик, "Розв'язування евристичних задач в контексті STEM-освіти з використанням системи динамічної математики GeoGebra", Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, Вип.27, С. 138-155, 2015.

21. С. О. Доценко, “STEM-освіта: науковий дискурс та освітні практики.” Рідна школа, 2021. №3.

22. О. Є. Стрижак, І. А. Сліпухіна, Н. І. Полісун, І. С. Чернецький. “STEM-освіта: основні дефініції.” Інформаційні технології і засоби навчання. Т. 62, № 6, С. 16-33, 2017.<https://doi.org/10.33407/itlt.v62i6.1753>.

23. D. F. McCormick, & M. S. Whittington. “Assessing academic challenges for their contribution to cognitive development”, Journal of Agricultural Education, vol. 41(3), pp. 114-122, 2000.<http://doi.org/10.5032/jae.2000.03114>.

24. A. Fisher, *Critical thinking: An introduction*. London, UK: Cambridge University Press, 2001.

25. Y. Rahmawati, A. Ridwan, T. Hadinugrahaningsih, and Soeprijanto. “Developing critical and creative thinking skills through STEAM integration in chemistry learning”, *J. Phys. Conf. Ser.*, vol. 1156, no.1, pp.28-30, 2019. <http://doi.org/10.1088/1742-6596/1156/1/012033>.

26. National Research Council: *Successful K-12 STEM Education: Identifying Effective Approaches in Science. Technology. Engineering and Mathematics*. The National Academies Press, Washington DC. 2011. [Електронний ресурс]. Доступно: <https://nap.nationalacademies.org/catalog/13158/successful-k-12-stem-education-identifying-effective-approaches-in-science>. DOI: 10.33407/itlt.v95i3.5155 ISSN: 2076-8184. Інформаційні технології і засоби навчання, 2023, Том 95, №3.140

27. T. J. Devlin, C. R. Feldhaus, and K. M. Bentrem. “The evolving classroom: a study of traditional and technology-based instruction in a STEM classroom”. *J. Technol. Educ.*, vol. 25(1), pp. 34–54, 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://dx.doi.org/10.21061/jte.v25i1.a.3>

28. І. В. Сальник, *Віртуальне та реальне у навчальному фізичному експерименті старшої школи: теоретичні основи*, Кіровоград, Україна: ФО-П Александрова М.В, 2015.

29. CTC Educators Brochure, 2018, p.6. [Електронний ресурс]. Доступно: https://content.arduino.cc/assets/CTCEducators Brochure_2018.pdf,

РОЗРОБКА СТРУКТУРИ УДОСКОНАЛЕНОГО WEB-ЗАСТОСУНКУ ДЛЯ ВЕДУЧОГО ГРИ “МАФІЯ”

Савчук Тамара Олександрівна,

PhD, професор кафедри КН

Доценко Ілля Костянтинович,

Студент

Вінницький Національний Технічний Університет

Вінниця, Україна

Вступ. / Introductions. Розробка структури web-застосунку для ведучого гри “Мафія” є важливим кроком у наданні повних розширених функціональних можливостей для ведучого гри та створення комфортних умов для управління нею. Структура web-застосунку включає перевірку кількості гравців, управління ролями, оцінку стану гри та управління функціями.

Мета роботи. / Aim. Отже, метою роботи є розробка структури web-застосунку для ведучого гри “Мафія”.

Матеріали та методи./Materials and methods. Актуальність розробки web-застосунку для ведучого гри “Мафія” [1] зумовлена розширення інтеграції настільних ігор в web-ресурси [2]. За умов карантину та військового стану стало складно збиратися великою компанією, щоб пограти настільні ігри, ці умови викликають стрес та напругу для людей, а сеанс гри може розслабити гравця та створити позитивний настрій. Саме тому важливо використовувати сучасні технології для створення web-застосунку для ведучого гри “Мафія”, який забезпечить широкі функціональні можливості та комфортне управління web-застосунком.

Для реалізації удосконаленого алгоритму для ведучого гри “Мафія”, відповідний WEB-застосунок повинен містити такі блоки [3]:

1. Блок перевірки кількості гравців, який аналізує наявність мінімальної кількості гравців.
2. Блок управління ролями, задачою якого є роздача ролей.
3. Блок оцінки стану гри, задачою якого є обробка інформації про

кількість гравців та виведення результату при завершенні гри.

4. Блок управління функціями, ціллю якого є управління новими функціями для удосконалення функціональних можливостей.

Блок перевірки кількості гравців взаємодіє з блоком управління ролями розпочинаючи гру за достатньою кількістю гравців та дає можливість блоку управління ролями роздати ролі гравцям, а саме шериф, мафія, цивільний та нові ролі, які були розроблені для розширення функціональності: дон та маньяк. Блок управління ролями взаємодіє з блоком оцінки стану гри, надаючи інформацію про кількість гравців з роллю мафія, за відсутністю якої гра завершиться. Блок управління функціями взаємодіє з іншими блоками, адже підтримуватиме функціональні можливості за негативної відповіді блоку оцінки стану гри та працюватиме за позитивної відповіді блоку перевірки кількості гравців. Надасть доступ до розроблених функцій таймеру та завчасного припинення голосування.

Тоді UML-діаграма взаємодії блоків структури WEB-застосунку для ведучого гри “Мафія” має вигляд представлений на рисунку 1.

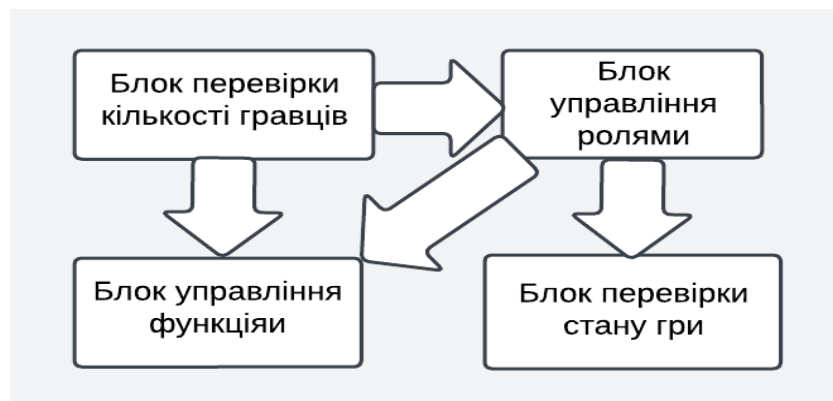

Рисунок 1 - UML-діаграма взаємодії блоків структури WEB-застосунку для ведучого гри “Мафія”

Висновки./Conclusions. Отже, запропонована структура web-застосунку для ведучого гри “Мафія” забезпечує розширення функціональних можливостей та комфорту керування грою завдяки тому, що ведучий отримав нові функціональні можливості, а саме можливість почати таймер для

гłosування, завчасно зупинити гoлосування та надати унікальні ролі гравцям, що сприяє покращенню керування грою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://zp.questoria.com.ua/game-mafia>
2. <https://megasite.ua/ua/veb-prilogenie-hto-eto-takoe-tipi-preimushchestva-printsip-raboti>
3. <https://webtune.com.ua/statti/web-rozrobka/etapy-stvorennya-veb-sajtiv/>

РОЗРОБКА СТРУКТУРИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО МОДУЛЯ ФОРМУВАННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ДЛЯ ВІЙСЬКОВИХ ВЕТЕРАНІВ

Савчук Тамара Олександрівна,
PhD, професор кафедри КН
Бондаренко Андрій Олександрович,
Студент
Вінницький Національний Технічний Університет
Вінниця, Україна

Вступ. / Introductions. Розробка структури інтелектуального модуля формування рекомендацій для військових ветеранів є важливим кроком у наданні своєчасної та персоналізованої допомоги. Військові ветерани стикаються з численними викликами, пов'язаними зі здоров'ям та соціальною адаптацією, і впровадження сучасних технологій може значно покращити їхнє життя. Структура інтелектуального модуля включає аналіз поточного стану, розробку стратегій підвищення ефективності, координацію ресурсів, підтримку та навчання персоналу, комунікації з громадськістю, впровадження технологічних інновацій, моніторинг та оцінку результатів, а також підтримку користувачів. Такий підхід дозволяє створити систему, яка підвищить швидкість формування рекомендацій на 9%.

Мета роботи. / Aim. Отже, метою дослідження є розробка структури формування рекомендацій для військових ветеранів.

Матеріали та методи./Materials and methods. Актуальність розробки інтелектуального модуля формування рекомендацій для військових ветеранів зумовлена необхідністю забезпечення ефективної підтримки для адаптації [2] ветеранів до цивільного життя. Після повернення з військової служби, ветерани часто стикаються з численними соціальними, психологічними та економічними викликами.

Традиційні методи підтримки не завжди здатні надати персоналізовану допомогу, яка відповідає індивідуальним потребам кожного ветерана. Саме тому важливо використовувати сучасні технології для створення

рекомендаційних модулів, які можуть забезпечити персоналізовані поради та допомогу.

З метою реалізації удосконаленого алгоритму формування рекомендацій для військових ветеранів [1], структура інтелектуального модуля повинна забезпечувати ефективне виконання всіх етапів цього процесу. Інтелектуальний модуль повинен містити такі обов'язкові складові:

1. Складова аналізу поточного стану: аналіз поточного стану збирає і обробляє дані про існуючі процеси та визначає ключові проблеми. Ці дані передаються до стратегій підвищення швидкості, які розробляють оптимальні методи та технології для покращення швидкості формування рекомендацій.

2. Складова стратегій підвищення швидкості: стратегії підвищення швидкості використовують результати аналізу для впровадження новітніх технологій через технологічні інновації. Наприклад, впровадження алгоритмів машинного навчання дозволяє автоматизувати обробку даних та формування рекомендацій, що суттєво підвищує їх швидкість та точність.

3. Складова координації ресурсів: координація ресурсів забезпечує ефективний розподіл і використання людських, фінансових та матеріальних ресурсів. Це дозволяє забезпечити необхідні умови для впровадження розроблених стратегій і технологічних інновацій. Завдяки цьому всі етапи процесу підтримки ветеранів функціонують злагоджено.

4. Складова підтримки та навчання: підтримка та навчання підвищує кваліфікацію працівників і волонтерів, що забезпечує їх здатність ефективно використовувати нові технології та методи, впроваджені в рамках стратегій підвищення швидкості. Це також сприяє ефективній координації ресурсів, оскільки добре підготовлений персонал може краще виконувати свої обов'язки.

5. Складова комунікації та зв'язків з громадськістю: комунікації та зв'язки з громадськістю встановлюють ефективні канали спілкування з ветеранами, волонтерами та громадськістю, що забезпечує прозорість діяльності та швидкий обмін інформацією. Це допомагає забезпечити зворотний зв'язок, що, в свою чергу, покращує аналіз поточного стану та коригування стратегій.

6. Складова технологічних інновацій: технологічні інновації впроваджують новітні технології для автоматизації процесів формування рекомендацій та інтеграції з сучасними інформаційними системами, що покращує точність та швидкість рекомендацій. Це підтримується постійною координацією ресурсів та підвищенням кваліфікації працівників.

7. Складова моніторингу та оцінки результату: моніторинг та оцінка результату здійснює постійний контроль виконання та оцінку ефективності рекомендацій. Отримані результати аналізуються, і на їх основі коригуються стратегії підвищення швидкості та інші складові. Це забезпечує постійне вдосконалення процесу.

8. Складова підтримки користувача: підтримка користувача забезпечує безперебійну роботу модуля, надаючи необхідну допомогу і вирішуючи проблеми користувачів. Це сприяє задоволеності користувачів та ефективному використанню модуля формування рекомендацій.

При цьому, всі складові взаємодіють між собою для досягнення оптимальних результатів.

Аналіз поточного стану збирає і обробляє дані, які передаються до стратегій підвищення швидкості для розробки оптимальних методів. Ці стратегії впроваджуються через технологічні інновації, які автоматизують процеси формування рекомендацій.

Координація ресурсів забезпечує ефективний розподіл ресурсів на всіх етапах, а підтримка та навчання підвищують кваліфікацію працівників. Комунікації та зв'язки з громадськістю підтримують прозорість та обмін інформацією, що покращує процес.

Моніторинг та оцінка результатів дозволяють коригувати стратегії на основі реальних даних, а підтримка користувача забезпечує безперебійну роботу модуля та задоволеність користувачів.

Результати та обговорення./Results and discussion. Була розроблена UML-діаграма взаємодії складових інтелектуального модуля формування рекомендацій для військових ветеранів вигляд, якої представлений на рис. 1.

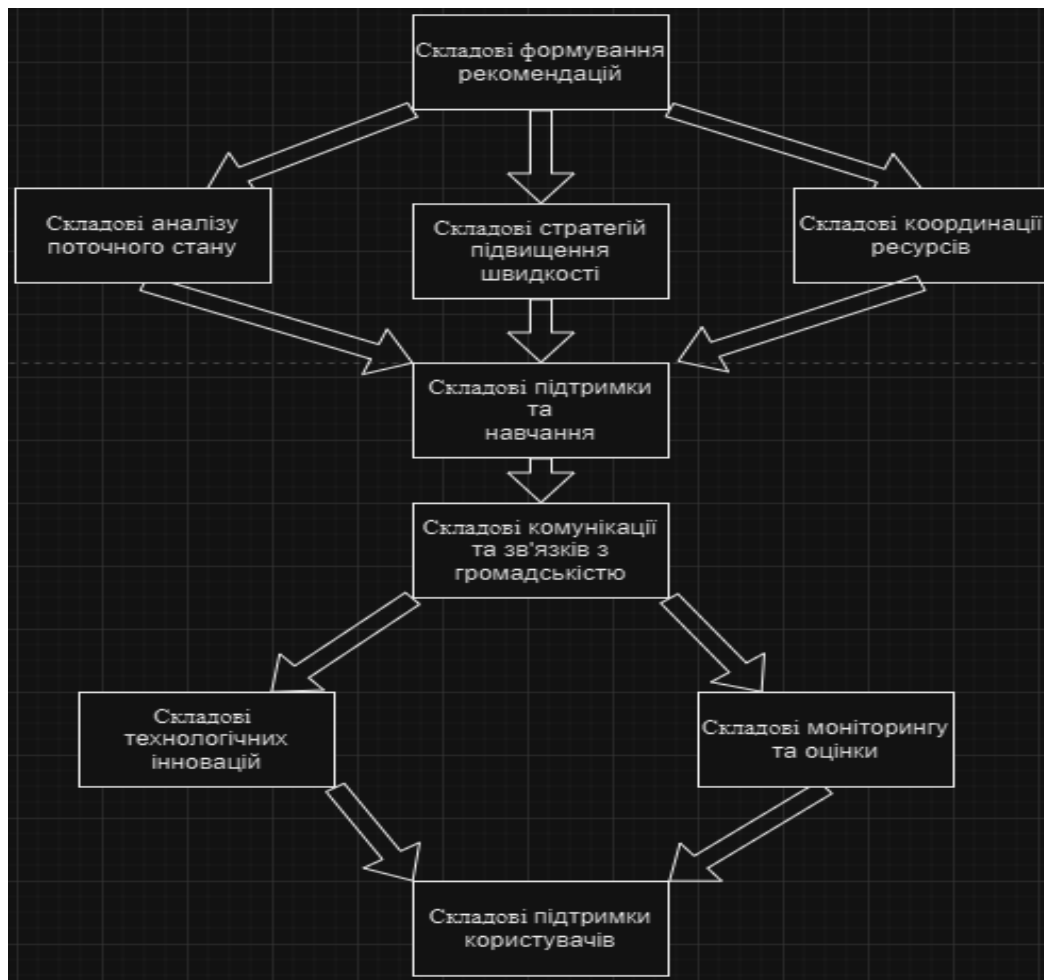

Рис. 1. UML-діаграма взаємодії складових інтелектуального модуля формування рекомендацій для військових ветеранів

Висновки./Conclusions. Отже, запропонована структура інтелектуального модуля формування рекомендацій для військових ветеранів забезпечує підвищення швидкості обробки даних і формування рекомендацій на 9% завдяки тому, що ветерани можуть отримувати своєчасну та персоналізовану допомогу, що сприяє покращенню їхнього здоров'я та якості життя.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6512193/>
2. <http://www.trainingvillage.gr/skillsnet>
3. [https://masterofcode.com/blog/state-of-artificial-intelligence-ai-in-ecommerce-statistics-and-deployment,](https://masterofcode.com/blog/state-of-artificial-intelligence-ai-in-ecommerce-statistics-and-deployment)

ПОВЫШЕНИЕ ДОСТУПНОСТИ КОМПЬЮТЕРОВ ДЛЯ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ

Тилебалдыева Буайша Шералиевна

студент

Ошский государственный университет

Институт Математики, физики,
техники и информационных технологий

Кыргызстан, Ош.

Аннотация: В современном мире компьютеры стали неотъемлемой частью жизни. Однако для людей с ограниченными возможностями доступ к компьютерам и информационным технологиям может быть ограничен. В этой статье рассматриваются различные методы и технологии, которые могут быть использованы для повышения доступности компьютеров для людей с ограниченными возможностями.

Ключевые слова: Компьютер, возможностями, доступности, дизайн, технологии, люди.

Введение: Компьютеры играют ключевую роль в различных аспектах жизни, включая образование, трудоустройство, общение и досуг. Однако для людей с ограниченными возможностями доступ к этим технологиям часто бывает затруднен. Нарушения зрения, слуха, двигательной функции или когнитивные ограничения могут значительно осложнить использование стандартных компьютерных устройств и программного обеспечения. Существуют разнообразные методы и технологии, направленные на повышение доступности компьютеров для людей с ограниченными возможностями. К ним относятся ассистивные технологии, универсальный дизайн, а также обучение и поддержка пользователей. Ассистивные технологии включают программное и аппаратное обеспечение, специально разработанное для помощи людям с ограниченными возможностями в использовании компьютеров. Универсальный дизайн представляет собой подход к созданию продуктов и услуг, доступных

для всех пользователей независимо от их возможностей. Обучение и поддержка играют важную роль в адаптации пользователей к новым технологиям и обеспечении их эффективного использования. В данной статье рассматриваются основные методы и технологии, которые могут повысить доступность компьютеров для людей с ограниченными возможностями. Мы подробно обсудим применение ассистивных технологий, принципы универсального дизайна, а также значение обучения и поддержки для обеспечения полной интеграции всех пользователей в цифровую среду. Люди с ограниченными возможностями могут иметь различные нарушения, которые могут влиять на их способность использовать компьютеры. К таким нарушениям относятся нарушения зрения, слуха, двигательной функции, а также когнитивные нарушения.

Существует множество методов и технологий, которые могут быть использованы для повышения доступности компьютеров для людей с ограниченными возможностями. Некоторые из этих методов и технологий включают:

Ассистивные технологии: Это программное и аппаратное обеспечение, которое специально разработано для помощи людям с ограниченными возможностями в использовании компьютеров. К ассистивным технологиям относятся программы экранного доступа, увеличители экрана, альтернативные клавиатуры и мыши, а также программное обеспечение для распознавания речи.

Универсальный дизайн: Это подход к разработке продуктов и услуг, который делает их доступными для всех людей, независимо от их возможностей. Принципы универсального дизайна могут быть применены к разработке веб-сайтов, программного обеспечения и аппаратных устройств, чтобы сделать их более доступными для людей с ограниченными возможностями.

Основные принципы универсального дизайна включают:

Простой и понятный язык: Использование ясного и доступного языка,

чтобы информация была понятна всем пользователям.

Гибкость в использовании: Обеспечение различных способов взаимодействия с продуктом, учитывающих разнообразные физические и когнитивные возможности пользователей.

Доступность информации: Применение методов, позволяющих пользователям с нарушениями зрения или слуха воспринимать информацию (например, текстовые альтернативы для изображений, субтитры для видео).

Устойчивость к ошибкам: Разработка интерфейсов, которые минимизируют возможность ошибок и обеспечивают легкие способы их исправления.

Простота использования: Создание интуитивно понятных и удобных интерфейсов, которые не требуют длительного обучения.

Обучение и поддержка

- Обучение и поддержка пользователей с ограниченными возможностями — важный аспект повышения доступности компьютерных технологий. Даже самые современные ассистивные технологии и принципы универсального дизайна могут быть неэффективными, если пользователи не знают, как ими пользоваться.

- Обучение может включать как формальные курсы, так и индивидуальные занятия, проводимые специалистами по доступности. Поддержка может быть предоставлена как профессиональными службами, так и друзьями и членами семьи, которые могут помочь пользователям адаптироваться к новым технологиям и эффективно их использовать.

Основная часть: В этой статье будут рассмотрены более подробно некоторые из методов и технологий, которые могут быть использованы для повышения доступности компьютеров для людей с ограниченными возможностями.

Ассистивные технологии:

Ассистивные технологии могут быть очень полезны для людей с ограниченными возможностями, которые хотят использовать компьютеры.

Программы экранного доступа позволяют незрячим людям использовать компьютеры с помощью синтезатора речи или брайлевского дисплея. Увеличители экрана позволяют людям со слабым зрением увеличить текст и изображения на экране. Альтернативные клавиатуры и мыши позволяют людям с ограниченной подвижностью использовать компьютеры. Программное обеспечение для распознавания речи позволяет людям с ограниченной речью управлять компьютером с помощью голоса.

- **Универсальный дизайн:**

Универсальный дизайн - это важный подход к повышению доступности компьютеров. Принципы универсального дизайна могут быть применены к разработке веб-сайтов, программного обеспечения и аппаратных устройств, чтобы сделать их более доступными для людей с ограниченными возможностями. Некоторые из принципов универсального дизайна включают:

- * **Используйте простой и понятный язык.** *

- * **Обеспечьте гибкость в использовании.** *

- * **Сделайте информацию доступной для восприятия.** *

- * **Обеспечьте устойчивость к ошибкам.** *

- * **Сделайте продукт или услугу простым в использовании.** *

Обучение и поддержка:

Обучение и поддержка могут играть важную роль в повышении доступности компьютеров для людей с ограниченными возможностями. Люди с ограниченными возможностями могут нуждаться в обучении тому, как использовать ассистивные технологии и программное обеспечение для доступности. Они также могут нуждаться в поддержке при использовании компьютеров в повседневной жизни.

Заключение:

Повышение доступности компьютеров для людей с ограниченными возможностями является важной задачей, которую необходимо решать. Существует множество методов и технологий, которые могут быть использованы для достижения этой цели. Используя ассистивные технологии,

применяя принципы универсального дизайна и предоставляя обучение и поддержку, мы можем сделать компьютеры более.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Рассел, Стюарт, и Питер Норvig. "Искусственный интеллект: современный подход."

2. Шумский, Сергей. "Узнайте об искусственном интеллекте."

3. Russell, Stuart, and Peter Norvig. Artificial Intelligence: A Modern Approach. Prentice Hall, 2020.

4. Jhonatan, Aurélien. Hands-On Machine Learning with Scikit-Learn, Keras, and TensorFlow: Concepts, Tools, and Techniques to Build Intelligent Systems. O'Reilly Media, 2019.

ЕФЕКТИВНІСТЬ РОБОТИ SECURITY OPERATIONS CENTER

Штонда Роман Михайлович

Начальник науково-дослідного відділу

Черниш Юлія Олександрівна

Терещенко Тетяна Павлівна

Старший науковий співробітник

Бокій Олена Володимирівна

Науковий співробітник

Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут
м. Київ, Україна

Вступ.

На сьогоднішній день протистояння в кіберпросторі відбуваються постійно. Противник здійснює кібервплив 24/7. Чи повинен Security Operations Center (далі – SOC) теж працювати 24/7? Щоб надати відповідь на дане запитання, необхідно поставити певні, перед собою, запитання із яких впливуть відповіді.

Мета роботи.

Полягає в тому, щоб відобразити більш оптимальну роботу SOC.

Матеріали та методи.

Для досягнення мети дослідження використовувались методи аналізу роботи існуючих SOC. У процесі підготовки матеріалу було опрацьовано доступні джерела мережі Інтернет.

Результати та обговорення.

Перед тим, як організувати роботу SOC 24/7, необхідно здійснити аналіз певних питань серед яких основними є:

- чи існує певний набір цілеспрямованих або розширених кіберзагроз, які вказують на ймовірність вторгнення в неробочий час;
- структура інформаційно-комунікаційних систем (далі – ІКС), що підлягають кіберзахисту зі сторони SOC та їх звичайний робочий час;
- чи мають користувачі ІКС доступ до їх даних у неробочий час;

- чи здійснюється робота ІКС 24/7, та чи порушення їх роботи, призведуть до втрати важливих даних та загрози для життя;
- чи приходили аналітики SOC у неробочий час для врегулювання кіберінциденту, чи вони виявили даний кіберінцидент поза межами робочого часу SOC;
- якщо атака сталася в неробочий час і був присутній аналітик SOC, який її помітив, чи є ресурси за межами, які могли б організувати адекватну відповідь до наступного робочого дня;
- наскільки великий штат аналітиків SOC;
- чи є можливість збільшити розмір команди, щоб задовольнити потребу в аналітиках, які будуть працювати 24/7;
- чи працює хостинг цілодобово, якщо ні, чи може SOC отримати виняток;
- чи допускається затримка у виявленні підозрілих дій ІКС.

Для багатьох SOC працювати в режимі 24/7 не є рішенням “все або нічого”, є кілька варіантів збільшення штату:

24/7 повинні працювати аналітики SOC, що займаються моніторингом та виявленням кіберзагроз, решта відділів, можливо, залучати за оперативним викликом;

- збільшити робочі години з понеділка по п'ятницю із 8/5 на 12/5. Дане збільшення робочого часу буде актуальним, якщо користувачі ІКС знаходяться в суміжних часових поясах;
- ввести робочі години у вихідні дні завдяки чергуванню 8/2 або 12/2. Необхідно ввести одну зміну (8 або 12 годин) двох або трьох аналітиків у вихідні дні.

Якщо ж вирішено, що SOC все ж перейде на цілодобову роботу без вихідних, слід врахувати деякі додаткові речі:

- SOC, які працюють 24 години на добу і без вихідних, повинні постійно підтримувати мінімум два аналітики. Чесність двох осіб є найкращою практикою моніторингу, оскільки наявність лише однієї особи з доступом до

великої кількості конфіденційних даних і систем, може спричинити проблеми, незалежно від того, наскільки перевірені аналітики. Оскільки кілька аналітиків постійно працюють, вони можуть перехресно перевіряти роботу один одного;

– кожне робоче місце 24/7 вимагає приблизно 5 еквівалентів повної зайнятості, включаючи заповнення для відпустки та лікарняного: Це дуже дорого порівняно з персоналом 8/5, 12/5 або навіть 12/7. Припускаючи щонайменше дві заповнені посади аналітиків, це означає приблизно 10 еквівалентів повної зайнятості, потенційно 11 залежно від політики щодо відпусток. Таким чином, переведення SOC з 8/5 до 24/7 вимагає збільшення щонайменше на 8 еквівалентів повної зайнятості;

– аналітики в нічні зміни можуть відчувати себе недостатньо поінформованими, недостатньо використаними та невизнаними. Ці аналітики нічної зміни не бачать плодів своєї праці, тому що детальний аналіз, відповіді та відгуки зазвичай відбуваються в звичайний робочий час. Важливо отримувати регулярні результати роботи від тих, хто працює в нічну зміну, й регулярний зворотний зв'язок щодо того, що сталося протягом дня.

Оскільки аналітики нічної зміни мають набагато менше перерв, може бути ефективним доручати їм унікальні завдання, які вимагають кількох годин зосередженої роботи, такі як поглиблене визначення тенденцій або аналіз кіберзагроз.

Один зі способів компенсувати проблему відчуженості аналітиків, це чергування персоналу між днями та ночами кожні пару місяців. Під час кожної зміни вахтовиків-аналітиків можна заохочувати відстежувати важливу інформацію в централізованому журналі (наприклад, телефонні дзвінки, цікаві події, відвідувачів SOC або будь-що інше незвичайне).

Цей журнал може бути корисним для реконструкції часових рамок подій, забезпечення підзвітності та демонстрації належної обачності SOC. Наприкінці кожної зміни команда аналітиків, виконуватиме те, що часто називають перенесенням зміни або передачею зміни, за допомогою якої команда аналітиків, яка здає зміну, інформує команду аналітиків, що приймає зміну, про

різні важливі питання, які спостерігалися під час зміни. Хорошою практикою є використання журналу передачі чергування для офіційного документування цієї передачі. Знову ж таки, мета цього процесу полягає в забезпеченні безперервності операцій, підтримці неспростовності та підзвітності дій аналітиків, а також служити історичним записом.

Журнал передачі чергування повинен містити таку інформацію/пункти:

- прізвище чергового аналітика (вищого рівня) SOC;
- проблеми, передані з попередньої зміни, особливо ті, що згадуються усно і не зафіксовані в журналі передачі чергування;
- ідентифікатори справ, які відкривалися та закривалися під час зміни;
- поради та рекомендації від інших сторін, наприклад служби підтримки або користувачів;
- виявлені збої датчиків SOC або обладнання ІКС та SOC;
- будь-яка аномальна діяльність, особливо якщо вона ще не породила кіберінцидент;
- будь-яка помічена аномальна активність, яка вимагає від наступної зміни продовжити аналіз або процедури ескалації, тощо.

Найкраще мати стандартний шаблон журналу передачі чергування, який використовується кожною зміною.

Хоча журнал може бути записаний в електронному вигляді, важливо роздрукувати журнал і попросити всіх аналітиків вихідної групи та керівника наступної зміни підписати його до того, як вихідна група піде на відпочинок. Це має ключове значення для підтримки відповідальності за те, що було зроблено, і забезпечення того, щоб нічого не було втрачено.

Висновки.

Перед тим, як впроваджувати в роботу SOC необхідно чітко розуміти для чого він розгортається, які ІКС плануються захищати. Більш доцільним звичайно є робота цілодобових SOC. В SOC 24/7 постійно здійснюється

чергування та забезпечується можливість негайного реагування на виникаючі кіберінциденти та подолання наслідків кібератак в ІКС.

Кіберзлочинці постійно намагаються реалізувати свої злочинні наміри в кіберпросторі, але запорукою їх невдач є надійні та сучасні SOC. В даному аналізі, як один із варіантів посиленого моніторингу і відстеження кіберінцидентів, є розумне і ефективне рішення підбору і управління роботою команди аналітиків SOC.

PHYSICAL AND MATHEMATICAL SCIENCES

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE WHILE LEARNING PROGRAMMING

Yemelianov Sviatoslav Ihorovych,
PhD Physics and Astronomy
V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University
Mykolaiv, Ukraine

Introductions. Artificial intelligence (AI) has become an integral part of the modern educational process, especially in the context of learning programming. The high level of complexity of programming requires new approaches to learning that can be provided with the help of AI. The importance of research on this topic is to reveal potential and identify possible limitations of using AI in programming education. Since AI has already gained great popularity, just like the Internet in its time, every graduate of a specialty related to computer science must be able to formulate right queries, analyze received answers and use obtained results in practice, which significantly accelerates implementation of various tasks [Krstić, Lazar & Aleksić, Veljko & Krstić, Marija. (2022). Artificial Intelligence in Education: A Review. 223-228. 10.46793/TIE22.223K].

Aim. This research is aimed at studying the impact of use of artificial intelligence on learning programming, as well as analyzing advantages and challenges that arise in the context of educational processes. The main goals are to evaluate effectiveness of integration of AI into educational practice, to determine positive and negative aspects of using artificial intelligence technologies in teaching programming and to identify strategies for optimal use of AI in the study of complex topics.

Materials and methods. The following methods were used in the research: analysis of literature and existing scientific articles related to the use of AI in education; interviews with programming and education experts; survey of students and teachers about their experience of using integrated intelligent systems in education; analysis of platforms and software that use AI for programming education. Special attention was paid to assessing the level of student involvement and their activity in the process of studying programming using AI tools [Slimi, Zouhaier. (2023). The Impact of Artificial Intelligence on Higher Education: An Empirical Study. *European Journal of Educational Sciences*. 10. 10.19044/ejes.v10no1a17].

Results and discussion. The results of the study show that the use of artificial intelligence in learning programming can significantly improve the quality of education through the individualization of approaches to each student. Adaptive learning systems are able to analyze individual progress and provide personalized recommendations and tasks that facilitate the learning of material at a deeper level [Moroianu, Nicolae & Iacob, Silvia-Elena & Constantin, Alexandra. (2023). Artificial Intelligence in Education: a Systematic Review. 10.2478/9788367405546-084]. However, there are challenges related to ethical issues of data protection and privacy, as well as the need to constantly adapt technologies to changes in curricula and labor market requirements [Dhawan, Shivangi & Batra, Gopal. (2021). Artificial Intelligence in Higher Education: Promises, Perils, and Perspective].

The disadvantages of using AI in programming education include the possibility of students' reluctance to learn and memorize, as there is a tendency to use AI as a "magical" tool that automatically provides the correct answers. This can reduce motivation for independent analysis and solving complex tasks. In such cases, it is important to develop tasks that involve arithmetic operations or complex problems that AI is not yet capable of qualitatively solving. This encourages students to engage in deeper analysis and critical thinking, which are key skills for future careers in programming [Xu, Weiqi & Ouyang, Fan. (2022). The application of AI technologies in STEM education: a systematic review from 2011 to 2021. *International Journal of STEM Education*. 9. 10.1186/s40594-022-00377-5].

Conclusions. The use of artificial intelligence in programming education is a promising direction that should be further explored and improved in the future. Thanks to the integration of AI into educational practice, it is possible to achieve significant improvements in the quality of education and training of future programmers. However, in order to maximize the potential of AI in the educational process, it is necessary to constantly monitor, adapt technologies to the specific requirements of curricula, and ensure high standards of ethics and data privacy.

**ІНТЕГРУВАННЯ НОРМАЛЬНИХ СИСТЕМ ЗВИЧАЙНИХ
ДИФЕРЕНЦІАЛЬНИХ РІВНЯНЬ З ОДИНАКОВИМИ
КОЕФІЦІЄНТАМИ СТРІЧКИ**

Калайда Олексій Феоділович

канд. фіз.-мат. н., доцент

Київський Національний університет

імені Тараса Шевченка

Київ, Україна

Вступ. /Introduktions. Розглядаються нормальні однорідні (неоднорідні потім інтегруються методом Лагранжа) системи з матрицею коефіцієнтів типу матриць Теплиця (матриць з однаковими елементами кожної з діагоналей)

$$x'_i = \sum_{j=1}^n a_i x_j, i = \overline{1, n} \quad (1)$$

Мета роботи. /Aim. Показати, що системи виду (1) інтегруються в квадратурах.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Використовуємо особливість матриці коефіцієнтів систем (1).

Складемо суму рівнянь системи (1). В результаті дістанемо інтегроване рівняння першого порядку (Ляшко, Боярчук, Гай, Калайда, 1987)

$$S' = S \sum_{i=1}^n a_i \quad (2)$$

Результати та обговорення. /Results and discussion.

З (2) маємо

$$S = C_1 \exp \int \sum_{i=1}^n a_i dt, C_1 - \forall const. \quad (3)$$

Далі, з (1), згідно (2), маємо рівняння

$$x'_i = a_i S, i = \overline{1, n-1},$$

а отже,

$$x_i = \int a_i S dt + C_{i+1} \quad (4)$$

Компонента ж x_n системи (1) добувається з першого її інтеграла (3).

Висновки. /Conclusions. Системи виду (1) (як однорідні, так і неоднорідні) завжди інтегруються у квадратурах. Отже, цим поповнюється клас інтегровних в квадратурах нормальних систем звичайних диференціальних рівнянь.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ/BIBLIOGRAPHY

1. Математический анализ (в трех томах) Ляшко И. И., Боярчук А. К., Гай Я. Г. Калайда А. Ф. Том 3. Головное Издательство Издательского Объединения «Вища школа», 1987. 344 стр.

ARCHITECTURE

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХИСНИХ ФУНКЦІЙ ДЕКОРАТИВНИХ ФАСАДІВ НА ОСНОВІ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Проценко Олена Михайлівна,

старший викладач,

Харківський національний університет

міського господарства ім. О. М. Бекетова,

orcid.org/0000-0002-2478-4781

Сопов Віктор Петрович,

д-р техн. наук, професор,

Сумський національний аграрний університет

orcid.org/0000-0002-1908-0421

Вступ. Військові дії на території України внаслідок російської агресії, що привели до значних руйнувань цивільної інфраструктури, показали необхідність якісних змін в існуючій концепції будівництва нових і відновлення зруйнованих житлових будівель. Однією із найважливіших ліній захисту від такого роду загроз може служити зовнішнє покриття будівлі у вигляді декоративних фасадів. Стійкість будівлі до вибухових хвиль залежить від ряду факторів, включаючи форму будівлі, будівельні матеріали, відстань і кількість бар'єрів між будівлею та місцем розташування вибуху. Тому важливо спроектувати фасади будівель стійкими до вибухонебезпечних наслідків. Основною метою цієї роботи є показати можливості цифрових технологій в проектуванні сучасного архітектурного фасаду з пасивним захистом, коли вибухові хвилі завдають найменшої доступної шкоди.

Параметрична геометрія являє собою складну багатофункціональну систему, що складається із зразків, які підкоряються гнучким алгоритмам формоутворення та розподілу в межах заданої поверхні, адаптації та взаємодії з навколишнім середовищем [1]. І ця система, може містити різне функціональне

навантаження та мати широку сферу застосування не тільки в архітектурі, а і являти собою симбіоз захисних та декоративних функцій.

Актуальність. Розвиток сучасних систем параметричного проектування (Solidworks, CATIA Revit і інших), візуальних і скриптових методів програмування (Grasshopper, Processing VVVV) обумовив формування нового напрямку в дизайні – параметричної геометрії. Будучи джерелом нескінченних варіацій параметричний дизайн дає можливість по-новому поглянути на традиційні методи творчості в архітектурі [2].

Матеріали і методи досліджень. Геометрія параметричних форм – це результат злиття цифрових технологій і проектних рішень з урахуванням архітектурно-художніх традицій. Проектування зазвичай базується на 3-х основних принципах: функціональні, конструктивні й формоутворюючі [3].

Звичайно, пріоритетом в аналізі та виборі проекту є його **функціональна** спрямованість. Саме функціональні принципи визначають зовнішнє сприйняття композиції, спроектованої з використанням параметричних методів, що відповідає потребам сучасного суспільства. З точки зору функціонального призначення, важливо враховувати такі характеристики, як інтерактивність, естетичність, наявність захисних функцій, можливість автономної самоорганізації та інформативність готової структури. Більш докладно далі проаналізовано деякі з цих позицій:

- *інтерактивність* – це спроможність системи активно й адекватно реагувати на дії зовнішніх факторів: на діяльність людини або зміни умов навколишнього середовища. Інтерактивність є перспективним напрямком при розробці параметричної геометрії захисних фасадів;

- *естетичність* – визначається ступенем сприйняття й доречності об'єкта проектування в композиційному контексті навколишнього середовища;

- *захист* – ця функція виражається в спроможності виявляти захисну дію стосовно будь-якого фактору зовнішнього середовища або діяльності людини; параметричні орнаментальні конструкції можуть застосовуватися для виконання багатьох видів захисту, наприклад, світлопроникність, звукопоглинання,

теплозахист, захист від опадів, захист від пилу та забруднень;

- *самоорганізація та автономність* – це спроможність конструкції функціонувати як автономна система із саморегуляцією внутрішніх параметрів (температура, вологість, освітленість і т.п.);

- *інформативність і символістика* – це здатність орнаментальної композиції бути джерелом будь-якої інформації або символізувати певні поняття.

На рис. 1 (а, б) представлено фрагменти фасадних панелей, які можуть бути прикладом взаємодії з навколишнім середовищем.

У панелях з декоративними заглибленнями (рис. 1, а) вбудовано фотоелементи, які регулюють пропуск сонячних променів залежно від рівня інсоляції, забезпечуючи постійний необхідний рівень денного освітлення в приміщеннях. На рис. 1, б показано приклад внутрішньої фасадної панелі, яка, крім декоративної функції, захищає елементи кондиціонування повітря та закриває систему внутрішнього опалення, забезпечуючи вільну циркуляцію повітря між приміщеннями та приладдям.

Рис. 1. Декоративні фасади, що ілюструють наявність захисного функціоналу: а – фрагмент світлозахисного фасаду, в – фрагмент внутрішнього фасаду системи кондиціонування.

Конструктивні принципи визначають вибір інструментів параметричного моделювання, що використовуються для проектування

параметричного орнаменту. Це стосується матеріалу, з якого виготовлятимуться елементи орнаментальних конструкцій, а також технологій їх виготовлення та компонування.

Адаптація конструктивної ідеї проєкту до поставленого завдання можлива завдяки:

Використанню інструментів параметричного моделювання:

Основним принципом проєктування параметричної геометрії є використання систем параметричного проєктування (CATIA, Revit, SolidWorks тощо), візуальних (Grasshopper, Softimage тощо) та скриптових систем програмування (Processing, Maxscript, Mel script тощо).

Застосуванню нових матеріалів із заданими властивостями: Для реалізації конкретної функції або форми орнаментальної конструкції розробляються та використовуються нові матеріали з певними характеристиками: сучасні композитні, полімерні, «розумні» матеріали. Наприклад, при розробці 3D-панелей «Prosolve370e» компанія Elegant Establishments використала спеціальне активне покриття з вмістом нанофотокаталітичного діоксиду титану (TiO_2), яке нейтралізує шкідливі компоненти смогу на основі оксидів азоту.

Цифровому виробництву: Цифрові технології у виробництві дозволяють проєктувати складні конструкції з високим рівнем деталізації [4]. Програмування у виробництві відіграє важливу роль, дозволяючи збагатити фізичні конструкції різними цифровими алгоритмами (формування, розподілу тощо) [5]. Прикладами є використання верстатів з числовим програмним керуванням для створення параметричного орнаменту з різних матеріалів, а також метод адитивного виробництва (3D-друк) для створення повнорозмірних архітектурних форм.

Модульності: Оскільки геометрія орнаменту часто складається з повторюваних мотивів (шаблонів), проєктування зразків може здійснюватися у вигляді окремих модулів. У сукупності ці модулі утворюють модульну систему у вигляді орнаментальної конструкції.

Враховуючи перелічені функції, які вибірково є присутніми у прикладі наведених на рис. 1 (а, б) фасадів, виникає нагальне питання про найбільш зручне середовище проектування таких форм, яке б не тільки вдовольнило вимоги проєктувальника, а й максимально б вирішило питання організації виробництва, вибору будівельних матеріалів, транспортування, монтажних робіт і функціонування та обслуговування таких споруджень протягом всього життєвого циклу. На нашу думку, BIM-орієнтоване програмне забезпечення повністю задовольняє усім наявним вимогам. На прикладі аналогів візуалізованих фрагментів фасадів (рис. 1 а, б), на рис. 2 показано результат створення засобами програмного забезпечення REVIT модуля такого захисного фасаду та поновлення таких модулів за допомогою операцій концептуального моделювання [6] в середовищі REVIT (рис. 3).

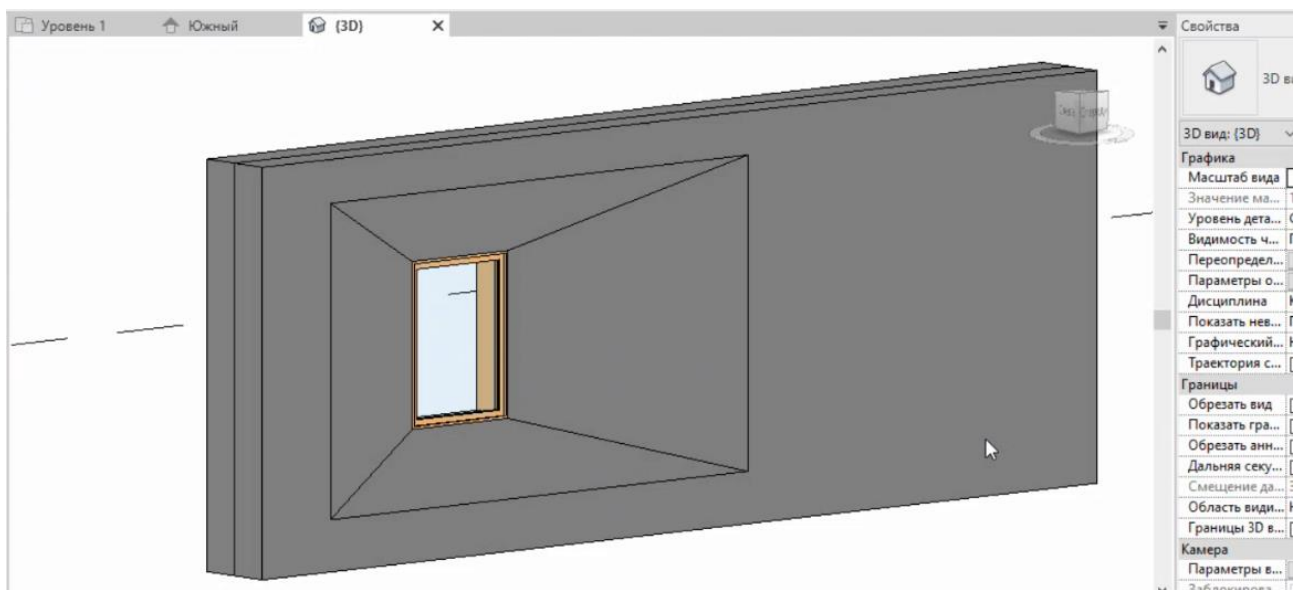

Рис. 2. Конструктивне рішення модуля захисного фасаду, реалізоване засобами програмного забезпечення REVIT.

Формоутворюючі принципи визначають форму шаблону (зразку), орнаментальної композиції й алгоритму розподілу його на поверхні архітектурного об'єкта. Пріоритетом тут є запозичення як формоутворюючих елементів простих і лаконічних геометричних форм, так і мотивів традиційного орнаменту, що також широко застосовується при створенні параметричного формоутворення через різноманіття й впізнаваність.

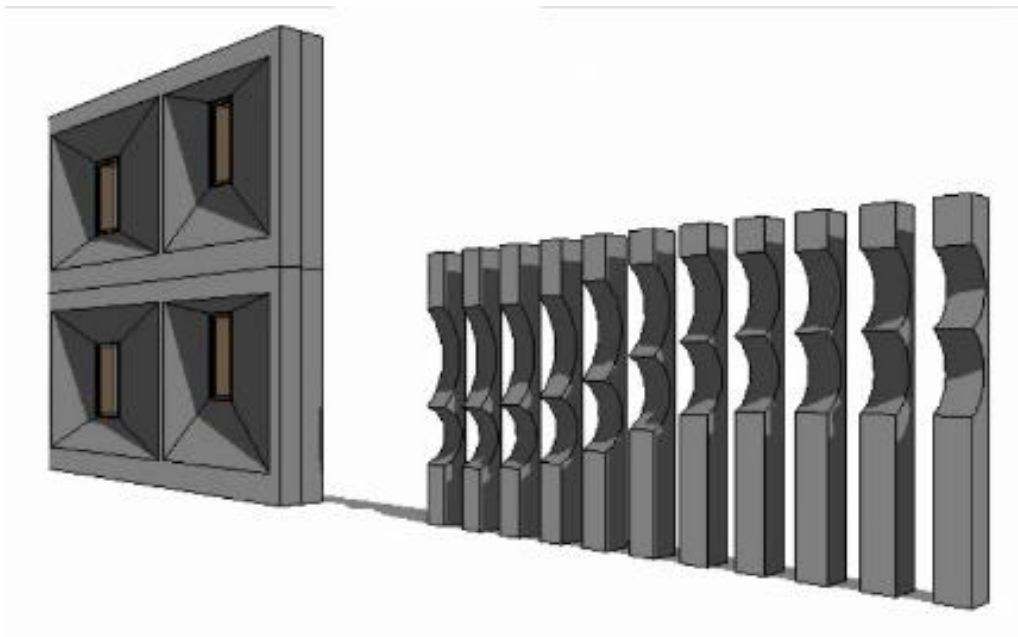

Рис. 3. Поновленні профілі зовнішнього та внутрішнього фасадів за допомогою операцій концептуального моделювання в середовищі REVIT.

Висновки. Таким чином можна зазначити, що саме правильний вибір програмного забезпечення дозволить найбільш якісно адаптувати проєктовану поверхню до вимог, що встають перед проєктувальниками під час створення і реалізації проєкту. Якою б не була поставлена задача – чи стосується вона внутрішнього наповнення проєктованої форми, чи це орнаментальна (поверхнева) структура, питання буде максимально оптимізовано.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Lastra A. Parametric geometry of Curves and Surfaces. Birkhäuser, 2021. 294 p.
2. Schnabel M. A. (2007). Parametric Designing in Architecture. In: Dong, A., Moere, A. V., Gero, J. S. (eds) Computer-Aided Architectural Design Futures (CAADFutures) 2007. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-6528-6_18
3. Уайт Э., Робертсон Б. Архитектура. Формы, конструкции, детали. Иллюстрированный справочник. М.: АСТ, Астрель, 2005. 112 с.
4. Kozlova N. Architectural organization of facades according to the

principle of variability: videoecological aspect. *Journal of Architecture and Urbanism*. Vilnius. VGTU Press, 2018. Vol.42, P.52-62.

5. Кисіль С. С., Полякова О. В., Булгакова Т. В. Цифрові технології в дизайні сучасного внутрішнього середовища цивільних будівель. *Art and Design*, 2020, №1, с. 105-114.

6. Pflug T., Nestle N. E., Kuhn T. et al (2018) Modeling of facade elements with switchable u-value. *Energy & Buildings* 164:1–13.

PEDAGOGICAL SCIENCES

APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING MATHEMATICAL DISCIPLINES IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Bohatienkova Oleksandra,

Lecturer

V. O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University

Mykolaiv, Ukraine

Introductions. Artificial intelligence is becoming increasingly important in the modern world, particularly in education. Its mathematical foundations, including learning algorithms, logic, and decision theory, play a key role in the development and improvement of intelligent systems. These systems can greatly improve the process of teaching and learning mathematics by providing an student-centred approach to learning, automated assessment, and real-time support. This paper discusses the basic mathematical principles of artificial intelligence and their application in mathematics education, enabling the creation of effective and adaptive learning environments.

Aim. The purpose of this publication is to examine the potential of artificial intelligence for teaching mathematical disciplines in higher education institutions.

Materials and methods. Artificial intelligence (AI) is perhaps the oldest field of computer science and is very broad, covering all aspects of mimicking cognitive functions for real-world problem solving and building systems that learn and think like a human. [Holzinger A, Langs G, Denk H, Zatloukal K, Müller H. Causability and explainability of artificial intelligence in medicine. *WIREs Data Mining Knowl Discov.* 2019;9:e1312. <https://doi.org/10.1002/widm.1312>]

Mathematical methods of artificial intelligence are extremely useful for teaching mathematics, as they provide innovative approaches and tools that improve

the efficiency of the learning process and make it more individualized and interactive.

First, adaptive learning, based on machine learning algorithms, makes it possible to personalize the learning process. Its algorithms can analyse students' performance and adapt learning materials to meet their needs, creating individual learning paths that take into account the strengths and weaknesses of each student. This ensures dynamic content updating: tasks and examples are automatically selected and modified according to the progress of the student, maintaining the optimal complexity of the material.

AI-powered intelligent tutors and assistants provide real-time support to students. They can answer questions, explain complex concepts, and detect errors in solutions, offering appropriate explanations or additional resources to correct them. This significantly improves the quality of learning by providing students with the necessary help when they need it.

One of the benefits of AI is automated grading. This allows homework, tests and other types of work to be checked quickly and accurately and provides timely feedback to students. This reduces the workload of teachers and ensures the objectivity of assessment, reducing the risk of subjective errors.

Using artificial intelligence to analyse educational data helps to identify trends and patterns in student performance, allowing teachers to identify problem areas and make timely adjustments to curricula.

Learning mathematics has been considered as a great challenge for many students. The advancement of computer technologies, in particular, Artificial intelligence provides an opportunity to cope with this problem by diagnosing individual students' learning problems and providing personalised supports to maximise their learning performance in mathematics courses. [Hwang, G.-J.; Tu, Y.-F. Roles and Research Trends of Artificial Intelligence in Mathematics Education: A Bibliometric Mapping Analysis and Systematic Review. *Mathematics* 2021, 9, 584. <https://doi.org/10.3390/math9060584>]

Artificial intelligence is opening up the world of virtual learning environments. They create interactive and immersive learning spaces that make learning

mathematics more interesting and understandable. The use of virtual reality (VR) and augmented reality (AR) allows you to create simulations and visualisations of mathematical concepts, which helps students to better understand abstract ideas through visual examples.

Specific examples of virtual learning environments include the following online programs: Desmos and GeoGebra AR.

Desmos is an online graphing calculator and a platform for creating interactive mathematical activities. There are several important aspects of using Desmos in teaching math: interactive graphics, visualisation of complex concepts, distance learning, and teamwork.

GeoGebra AR is an augmented reality application that allows students to visualise and interact with mathematical objects in three-dimensional space. Advantages Benefits of using GeoGebra AR in teaching mathematics are visualisation of geometric shapes, manipulation in space, engagement and motivation, integration with other tools.

Results and discussion. In the context of distance learning, virtual environments provide high efficiency of the educational process, allowing students to interact with materials from anywhere and at any time. Automated evaluation systems provide timely feedback, objective and quick assessment, reducing the risk of subjective errors.

Thus, virtual learning environments integrated with artificial intelligence technologies significantly improve the quality and effectiveness of teaching mathematics, increasing understanding, motivation, and individualisation of the learning process.

Conclusions. The use of artificial intelligence, including tools such as Desmos and GeoGebra AR, allows teachers to make learning mathematics more interactive, visual, and personalized. This contributes to better understanding and mastery of math concepts by students, making the learning process more efficient and engaging.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ УМІНЬ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Корчак Марина Василівна

вчитель англійської мови

Васильківський ліцей № 7

Васильківської міської ради Київської області

Вступ. Кожній культура притаманна певна специфіка та культурні особливості. Це проявляється у вербальній та невербальній поведінці, побуті, звичаях та традиціях, ідеалах, цінностях та народних поглядах, мова якого вивчається на уроках іноземної мови (ІМ). Постійно зростаюча кількість учнів, які мають сьогодні можливість подорожувати й навчатися за кордоном, зокрема в англомовних країнах, потребує не лише надання їм з боку вчителів актуальної інформації, що розкриває культурні особливості народу, сприяє активному усвідомленню та оволодінню учнями національно-культурними особливостями країни, мову якої вони вивчають.

Ціль роботи: проаналізувати та перевірити ефективність методики формування соціокультурних умінь учнів на уроках іноземної мови.

Матеріали та методи. У роботі використовувалися такі **методи дослідження:** аналіз наукової педагогічної, психологічної, методичної літератури; моделювання процесу формування соціокультурних умінь учнів на уроках; анкетування учнів з метою визначення вихідного рівня володіння соціокультурними знаннями та навичками. У дослідженні був використаний **матеріал** лінгвокраїнознавчого характеру.

Результати та обговорення. У повсякденному житті поняття “культура” вживається, як мінімум, у трьох значеннях. По-перше, під культурою мається на увазі окрема сфера життя суспільства, котра існує у вигляді системи закладів та організацій, що займаються виробництвом та розповсюдженням духовних цінностей (організації, спільноти, клуби, театри, музеї і т.д.). По-друге, під культурою розуміється сукупність цінностей, норм, установок, поглядів на

життя, притаманних великій соціальній групі, народу, нації. Культура – це сукупність всіх форм діяльності суб'єкта в світі, що базується на системі установок, цінностей і норм, взірців та ідеалів [Маслова В. А., с. 17]. По-третє, культура інтерпретується як вираз високого рівня досягнень людини у будь-якій діяльності. Культура – це такий набір елементів життя нації, у якому яскраво виражена особливість, несхожість цієї нації на іншу, культура – це все, що визначає створений віками стиль життя і характер мислення, національний менталітет народу, який базується на певних знаннях і складається, в основному, з набору типових реакцій на ситуації повсякденного життя, прищеплених людині суспільством та його традиціями.

Мова і культура – взаємопов'язані поняття. Мова – дзеркало культури, в якому відображається реальний світ, що оточує людину, суспільна свідомість народу, менталітет, національний характер, система цінностей, світовідчуття, світогляд. Мову називають “скарбницею і засобом передачі позамовного колективного досвіду” [Томахін Г. Д., с. 47], засобом відтворення оточуючої нас дійсності; знаряддям, інструментом культури, інструментом пояснення і вираження культури певної соціальної спільноти, своєрідним місточком між поколіннями пращурів та нащадків.

Отже, мова не може існувати поза культурою і суспільством. Оволодіння мовою по праву називають засобом і підґрунтям оволодіння культурою [Воробйова І. А., с. 30].

Оволодіння учнями специфічними елементами іншомовної культури в процесі навчання ІМ розцінюється як набуття певних мовленнєво і немовленнєво виражених знань, умінь та навичок. Як відомо, в комплексі взаємоузгоджені знання, навички й уміння складають відповідну компетенцію, відтак назріла необхідність розглянути поняття “компетенція”, ключового для дослідження.

Згідно із словником методичних термінів, **компетенція** – це сукупність знань, навичок й умінь, що формуються в процесі навчання індивіда тієї чи іншої (навчальної) дисципліни, здатність до виконання будь-якої діяльності. У

свою чергу, **соціокультурна компетенція (СКК)** передбачає ознайомлення учнів із національно-культурною специфікою мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови та здатністю користуватися тими елементами соціокультурного контексту, які є релевантними для породження та сприйняття мовлення з точки зору носіїв мови: звичаї, правила, норми, соціальні умовності і т.д.

Дослідниками з даної проблеми зазначається, що СКК – складний багатогранний феномен, який має свій компонентний склад [Воробйова І. А.], проте єдиної точки зору щодо складників цієї компетенції не існує. До компонентного складу СКК входять: а) загально-культурна, б) лінгвокраїнознавча, в) соціолінгвістична та г) культурознавча компетенції.

Були проаналізовані всі теми з рекомендованих Міністерством Освіти і Науки України основних та додаткових підручників і навчальних посібників для навчання іноземної мови з метою встановлення наявності/ відсутності в них вправ для формування соціокультурних умінь при навчанні лексики та визначені ті з них, у яких соціокультурний компонент представлений найменше. Нижче наведено зразок такої вправи:

Вправа А. *a) What do you think people in different countries greet each other? b) According to your knowledge of the Ukrainian culture, in which country or countries are the following true? Check (✓) the correct places.*

	Chile	Korea	Finland	GB	the Philippines	Ukraine
1. People shake hands every time they meet.
2. Women do not shake hands.						
3. Women kiss at the first meeting.
4. Men hug or pat each other on the back.
5. Women kiss male friends.
6. The family name comes first.

d) Work in pairs. Demonstrate (non-verbally) how people of the countries mentioned in the text above greet each other.

З метою перевірки ефективності розробленої системи вправ для

формування англомовної СКК у процесі навчання лексики було проведено експериментальне навчання.

Гіпотезу експерименту було сформульовано таким чином: у процесі формування соціокультурних умінь під час навчання лексики можливо досягти високого достатнього рівня сформованості лексичних навичок з відповідним компонентом за умови 1) науково обгрунтованого відбору навчального матеріалу, який здійснюється на трьох рівнях – позамовному, мовному та мовленнєвому, 2) використання відібраного навчального матеріалу в розробленій системі вправ для формування соціокультурних умінь в учнів у процесі навчання лексики.

Дане експериментальне дослідження було базовим, природним, відкритим методичним експериментом.

Експериментальне навчання проводилося у природних умовах.

Основними цілями експериментального навчання були: 1) з'ясування принципової адекватності розробленої системи вправ для формування соціокультурних умінь у процесі навчання учнів англійської лексики; 2) визначення порівняльної ефективності двох варіантів методики формування англомовної СКК у процесі навчання лексики.

З метою успішної організації та реалізації формування соціокультурних умінь під час вивчення лексики слід інтегровано впроваджувати особистісно-діяльнісний та соціокультурний підходи, які передбачають а) оволодіння певними знаннями, навичками та вміннями, б) формування особистості учня, здатного бути гідним представником культури власного народу та порівнювати її з культурою народу, мова якого вивчається. В рамках цих підходів слід спиратися на такі головні методичні принципи: а) діалогу культур і цивілізацій, б) комунікативності, в) розвитку мовленнєво-розумової активності та самостійності учнів, г) функціональності, д) новизни, е) врахування рідної мови, є) домінуючої ролі вправ, реалізація яких сприятиме ефективному формуванню соціокультурних умінь в учнів та кращому засвоєнню іншомовного навчального матеріалу.

Формування СКК у процесі вивчення лексики здійснюється на основі розроблених та підібраних автором навчальних матеріалів, що містять такий компонент. Введення нового навчального матеріалу відбувається на першому уроці циклу зі вступної бесіди вчителя, у якій він “налаштовує ” учнів на роботу за принципово новими і незвичними для них матеріалами. Слід акцентувати увагу учнів на важливості оволодіння позамовними знаннями й навичками і, відповідно, їхньому (учнів) серйозному ставленні до виконання відповідних вправ. Принципово важливим для виконання вправ у тренуванні у спілкуванні (некомунікативних та умовно-комунікативних рецептивних і репродуктивних) та практиці у спілкуванні (умовно-комунікативних та комунікативних репродуктивних і продуктивних) є однаковий рівень мовно-мовленнєвої підготовки учнів-партнерів по комунікації. Тому бажано, щоб на уроках іноземної мови вчитель слідкував за тим, як виконуються парні та групові вправи: чи є однаковим рівень комунікативної підготовки учнів-співрозмовників.

Роботу над текстом слід проводити у два етапи: перше прочитання/ прослуховування – для загального знайомства із змістом тексту, друге – для вилучення деталей та виконання післятекстових вправ. Основною метою текстів пізнавально-інформаційного характеру є надання відомостей про особливості країни, мову якої учні вивчають. З метою кращого оволодіння такими відомостями, учням пропонуються завдання на порівняння елементів рідної та виучуваної культур. Тому учителю необхідно зосередити увагу учнів на різниці між явищами, що порівнюються, та, відповідно, навчити їх (учнів) здобувати, комбінувати та порівнювати такі явища/ відомості. Після цього відбувається тренування та практика учнів у спілкуванні. Вони виконують різноманітні вправи, і, відповідно, вчать спілкуватися іноземною мовою.

На етапі *тренування* у спілкуванні висловлювання учнів повністю або частково детерміновані, обмежені за обсягом та мовленнєвими засобами, що їх можуть використовувати учнів. Тут бажано використовувати переважно умовно-комунікативні вправи.

На етапі *практики* у спілкуванні учні більш самостійні у виборі мовленнєвих засобів, обсяг висловлювань збільшується, вони нічим не детерміновані, крім навчально-мовленнєвої ситуації, сформульованої у вправі. Основним типом вправ на цьому етапі є комунікативні. Некомунікативним вправам слід надавати ігрового характеру. Таким чином, має місце або комунікативна, або ігрова вмотивованість.

Під час формування соціокультурних умінь у процесі навчання лексики велику роль слід приділити групі вправ для оволодіння позамовними знаннями із відповідним компонентом: паралінгвістичним, кінесичним та проксемічним засобам спілкування. Відомості такого характеру учні можуть отримати під час перегляду навчальних фільмів іноземною мовою, спеціальних освітніх телепередач, з навчальних текстів та під час виконання вправ, розроблених спеціально до них. Так, оволодіння позами, правилами дотримання відповідної дистанції у спілкуванні, жестами неможливе без їхнього активного вживання/використання у тренувальних вправах на уроках іноземної мови. Крім того, що такі вправи є дещо нестандартними для уроків іноземної мови та забезпечують емоційність навчального процесу, що позитивно впливає на рівень активності учнів, вони готують учнів до реального спілкування з носіями виучуваної мови, в якому задіяна не лише вербаліка, а й невербаліка.

Щоб надати кожному учневі можливість постійно брати участь в усному іншомовному спілкуванні, слід регулярно використовувати парні, групові та індивідуальні вправи, що виконуються учнями одночасно.

Висновки. Проведене теоретичне дослідження та отримані практичні результати експериментального навчання підтвердили адекватність та ефективність створеної системи вправ та, відповідно, методики формування соціокультурних умінь в учнів. Також було теоретично обґрунтовано і практично розроблено систему вправ для формування соціокультурних умінь в учнів у процесі вивчення лексики та обґрунтовано її складники. Створена система вправ реалізована у трьох комплексах вправ для формування відповідної компетенції. Результати експериментального навчання свідчать про

ефективність запропонованої методики. Були сформульовані методичні рекомендації щодо формування соціокультурних умінь в учнів основної школи при вивченні лексики, які можуть застосовуватись у дослідженнях, присвячених проблемам формування соціокультурних умінь. Описана методика формування соціокультурних умінь в учнів у процесі вивчення лексики може використовуватися вчителями у процесі навчання усномовленнєвого міжкультурного спілкування. Основні положення дослідження можуть бути використані також у навчанні усномовленнєвої міжкультурної комунікації учнів.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙ У СФЕРІ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Мусій Владислав Сергійович

аспірант КЗВО

«Вінницька академія безперервної освіти»

Вступ. У статті розглянуто організаційні умови, які сприяють формуванню громадської підтримки інновацій у сфері публічного адміністрування освітнього процесу. Визначено ключові фактори, які впливають на ефективність реалізації інноваційних проектів у освіті, та розглянуто механізми залучення громадськості до підтримки цих ініціатив. Запропоновано рекомендації для покращення комунікації між органами влади та громадськістю з метою забезпечення успішного впровадження інновацій у сфері освіти.

Метою статті є визначення організаційних умов, які сприятимуть формуванню громадської підтримки інновацій у сфері публічного адміністрування освітнього процесу.

Матеріали та методи. Інновації характерні для будь-якої професійної діяльності людини і тому природно стають предметом вивчення, аналізу і впровадження. Інновації самі по собі не виникають, вони є результатом наукових пошуків, передового досвіду окремих фахівців і цілих колективів. Цей процес не може бути стихійним, він потребує управління.

Питання сутності та особливостей інновацій, інноваційного розвитку організації, організації інноваційних процесів, сутності управлінських інновацій висвітлені в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених: О. П. Молчанової, Г. Плешу, А. І. Пригожина, Л. М. Прокопишина, О. В. Суріна, О. І. Мармази, І. В. Федулової, Г. Хеймела, Н. І. Чухрай, О. І. Юркан, Б. Санто, М. Портера, К. Фрімена та інших.

Результати та обговорення. Інновації у сфері освіти є важливим

фактором розвитку сучасного суспільства. Вони сприяють підвищенню якості освіти, забезпеченню доступу до навчальних ресурсів та створенню умов для всебічного розвитку особистості. Однак успішна реалізація інноваційних проєктів в освітньому процесі значною мірою залежить від громадської підтримки.

Формування громадської підтримки інновацій складається з таких ключових факторів:

1. Прозорість та відкритість процесу впровадження інновацій

Прозорість та відкритість є критично важливими для формування довіри та підтримки громадськості. Для цього необхідно забезпечити **доступ до інформації**. Громадськість повинна мати доступ до всіх аспектів впровадження інноваційних проєктів, включаючи цілі, плани, етапи реалізації та результати. Це можна зробити через публікацію звітів, прес-релізів та інших інформаційних матеріалів.

Регулярні оновлення про прогрес проєктів допомагають зберігати інтерес та підтримку громадськості. Це можуть бути новини на офіційних веб-сайтах, соціальних мережах, а також через засоби масової інформації. Проведення публічних слухань, зустрічей та семінарів, де громадяни можуть отримати відповіді на свої запитання та висловити свою думку щодо інноваційних ініціатив.

2. Комунікація та залучення громадськості

Ефективна комунікація та залучення громадськості є ключовими для забезпечення підтримки інновацій. Це включає **двосторонній діалог**, так як важливо не тільки інформувати громадськість, але й слухати її. Для цього можна використовувати опитування, форуми, громадські слухання та інші інструменти зворотного зв'язку.

Також необхідно сприяти громадським ініціативам, які спрямовані на покращення освітнього процесу, може підвищити рівень довіри та залученості громадян, використовувати соціальні мережі, мобільні додатки та інші цифрові платформи для інформування та взаємодії з громадськістю.

3. Підготовка та навчання кадрів

Кваліфіковані кадри є запорукою успішного впровадження інновацій. Для цього необхідно підвищувати їх кваліфікацію, організовуючи тренінги, семінари та курси для працівників освітніх установ, що допоможе їм опанувати нові методи та технології. Забезпечити доступ до сучасних навчальних матеріалів, наукових досліджень та інших ресурсів, які сприятимуть професійному розвитку кадрів.

Сприяти створенню та розвитку професійних спільнот, де працівники освіти можуть обмінюватися досвідом та найкращими практиками. Обов'язковим є співпраця з громадськими організаціями, які можуть виступати як важливі партнери у процесі впровадження інновацій.

4. Ефективне управління ресурсами

Оптимальне використання ресурсів є важливим фактором для забезпечення підтримки інновацій. Це включає:

1. **Фінансове планування:** Розробка детальних фінансових планів, які включають всі витрати на впровадження інноваційних проектів.
2. **Контроль за витратами:** Регулярний контроль за витратами та використанням ресурсів для забезпечення ефективності та прозорості.
3. **Пошук додаткових джерел фінансування:** Залучення додаткових ресурсів через гранти, спонсорство та інші джерела фінансування.

Врахування всіх зазначених факторів дозволить ефективно формувати громадську підтримку інновацій у сфері публічного адміністрування освітнього процесу, що сприятиме їх успішній реалізації та позитивним змінам у системі освіти.

Одним з найважливіших факторів, що впливають на формування громадської підтримки, є прозорість та відкритість процесу впровадження інновацій. Громадськість повинна мати можливість отримувати достовірну інформацію про цілі, етапи та результати впровадження інноваційних проектів. Це дозволяє знизити рівень недовіри та сприяє залученню громадян до процесу прийняття рішень.

Ефективна комунікація між органами влади та громадськістю є ключовим фактором успішної реалізації інновацій у сфері освіти. Важливо забезпечити регулярне інформування громадськості про хід впровадження інновацій, а також створити механізми для зворотного зв'язку. Це може бути реалізовано через проведення громадських слухань, створення спеціалізованих веб-сайтів та платформ для обговорення, а також залучення громадських організацій до процесу.

Одним з ефективних механізмів залучення громадськості до підтримки інновацій є проведення громадських обговорень та консультацій. Це дозволяє врахувати думки та пропозиції різних зацікавлених сторін, а також підвищити рівень довіри до процесу впровадження інновацій.

Співпраця з громадськими організаціями є важливим аспектом формування громадської підтримки інновацій. Громадські організації можуть виступати як посередники між органами влади та громадськістю, сприяючи поширенню інформації та залученню громадян до процесу прийняття рішень.

Висновки. Формування громадської підтримки інновацій у сфері публічного адміністрування освітнього процесу є складним та багатоаспектним завданням, яке потребує врахування різних факторів та використання ефективних механізмів залучення громадськості. Прозорість та відкритість процесу, ефективна комунікація, підготовка кадрів та співпраця з громадськими організаціями є ключовими умовами для успішного впровадження інновацій в освіті.

PSYCHOLOGICAL SCIENCES

ПОНЯТТЯ ЖИТТЕСТІЙКОСТІ В ПЕРІОД РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ

Євдокимова Наталя Олексіївна

д.психол.н., професор

Нікулін Дмитро Іванович

аспірант

Міжнародний класичний університет імені Пилипа Орлика

м. Миколаїв, Україна

Позначено поняття життєстійкості з точки зору різних психологічних підходів до його визначення та розуміння цього поняття у зарубіжних та українських дослідників. Проаналізовано поняття життєстійкості та роль життєстійкості у переживанні особистістю гострої стресової ситуації, а саме воєнного конфлікту.

Ключові слова: життєстійкість, рання дорослість, стрес, криза.

Постановка проблеми. На сьогодні проблема поведінки людини в складних життєвих ситуаціях особливо актуальна у сучасній Україні через складну економічну ситуацію та повномасштабне вторгнення росії.

Дослідження факторів, що допомагають визначити ефективні фактори подолання стресу як наслідку складних життєвих ситуацій, стресу, та травматичних ситуацій. Такі фактори також впливають на можливість протидії негативному впливу середовища, сприяють знаходженню внутрішніх резервів, що забезпечують їй самостійність вибору, напрямку саморозвитку та самореалізації.

Загалом поняття життєстійкості визначається можливістю регулювати та переживати будь яку стресову ситуацію з мінімальними пошкодженнями для власного психологічного здоров'я, здатність отримувати збалансованість між

емоційним та фізичним, залишаючи при цьому рівень активності та ефективності діяльності на попередньому рівні.

Життестійкість є частиною загального розуміння саморегуляції. В процесі переживань стресових ситуацій. Ця функція психіки дає здатність захисту від психотравмуючих ситуацій, що запобігає розвитку психічних порушень, а також мотивує людину на пошуки ефективних стратегій подолання пригнічення та психічної напруги.

Аналіз останніх публікацій. Поняття життестійкості є визнаним такими дослідниками як: О. Чиханцова, Т. Олійник, Дж. Кашані, І. Ковальчук, С. Богданова, К. Маннапова, Т. Наливайко, М. Селігман, А. Фомінова, Д. Хошаба.

Поняття життестійкості з точки зору екзистенційної психології вивчали такі відомі науковці як: В. Франкл, С. Мадді, С. Кобейса, П. Тілліх, М. Хайдеггер, вони зазначали, що формування процесу життестійкості базується на прийнятті рішень, ототожнюючи його з розумінням поняття екзистенційної мужності.

Серед зарубіжних дослідників питання життестійкості вивчали М. Раш, С. Барнард, Ф. Родвальт, С. Агустсдоттір, С. Хуанг, вони вивчали життестійкість як адаптаційний процес психіки.

Мета роботи – Здійснити теоретичний та емпіричний аналіз життестійкості осіб віку ранньої дорослості.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні поняття життестійкості розглядається в науці як певна інтегральна психологічна властивість особистості, що ототожнюється з поняттям життєвих принципів, та можливості до швидкої адаптації до стресових обставин в результаті активності індивіда в конкретних обставинах життя.

З точки зору багатьох зарубіжних авторів поняття життестійкості вважалось ступенем можливості людини до соціально-психологічної адаптації та саморегуляції. Життестійкість формується шляхом регуляції ресурсів психіки в конкретних умовах, включаючи емоційну, когнітивну та мотиваційну

сфера особистості. До того ж, на їх думку, поняття життєстійкості розвивається від зовнішніх та внутрішніх ресурсів рівноцінно, а не є виключно вродженою або виключно набутою ознакою.

А. Рейсман зазначав, що: «можна говорити про життєздатність, по-перше, як здатність суб'єкта жити справжнім, тобто переживати справжній момент свого життя у всій його повноті, відчувати нерозривність минулого, сьогодення, майбутнього; по-друге, як про високий ступінь незалежності його цінностей і поведінки від зовнішніх впливів, здатності жити, «як зсередини спрямовується особистість» [1].

Одним з найбільш цікавим підходом до визначення поняття життєстійкості був підхід Т. Олійник, що розглядала це питання з точки зору сучасних умов економічної нестабільності, воєнного стану та постійних обстрілів та вимушеної еміграції людей з України. На її думку життєстійкість передбачає як спроможність суб'єкта до саморозвитку та самовдосконалення у сфері життєдіяльності в цілому, так і володіння навичками накопичення та використання особистісних ресурсів відповідно до соціальних та середовищних вимог [2].

Загалом, життєстійкість особистості визначає в першу чергу її успішність в діяльності та життєдіяльності, адже навичка швидко адаптуватись та переживати кризові стани без впливу на психічний стан є ключовим елементом у ефективності діяльності та досягнення цілей. Також люди, що мають вищий рівень життєстійкості по статистиці частіше досягають успіху в житті, бізнесі та інших сферах життя.

Вивченням поняття життєстійкості також займалась відома українська дослідниця А. О. Несеренко. Вона займалась вивченням розвитку життєстійкості в кризові періоди розвитку особистості та при ненормативній кризі в житті особистості. Вона зазначала, що: «життєстійкість визначається як системна якість особистості, що характеризує органічну єдність індивідуальних і соціально-психологічних здібностей людини до ефективного застосування засобів самореалізації, оптимістичного атрибутування, саморегуляції,

активності, конструктивного копіngu і самодетермінації [3].

Проте важливо зазначити, що поняття життєстійкості не варто ототожнювати з поняттям адаптації, адже життєстійкість не є пасивним пристосуванням до навколишніх змін, а активним процесом взаємодії із середовищем та регуляції особистісних ресурсів та соціального оточення для переживання стресових чи кризових станів людини, що в свою чергу призводить до більш швидкої та ефективної самореалізації та інших позитивних змін у житті індивіда.

М. Раш, У. Шоел і С. Барнард, в свою чергу, вважають, що: «примус до змін пов'язаний з почуттями напруги, подальшої незадоволеності і прагненням уникнути змін. Психологічна якість «життєстійкість» має прямий негативний вплив на стрес і прямий позитивний на відчуття задоволеності» [4]. Таке визначення вони пояснюють вивченням поняття життєстійкості в контексті стійкості щодо примусу до змін.

Висновок. Поняття життєстійкості у сучасній психології можна розглядати з точки зору різних підходів та розуміння в різних життєвих обставинах, проте в більшості вивчається з точки зору чотирьох основних підходів, де представники першої теорії визначають життєстійкість як енергетичний потенціал людини. Представники другого підходу розглядають поняття життєстійкості як напрямок свідомості людини, який формується в процесі зростання та розвитку, використовуючи пережитий досвід, третій же підхід визначає це поняття як об'єкт крос-культурного дослідження, в той час як останній, четвертий підхід вивчає життєстійкість як на специфічну здібність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Tillich P. The Courage to Be. New York : Harper & Row, 1955. – 117 p.
2. Олійник Т. Психологічні механізми життєстійкості особистості в умовах соціальних змін. – Київ : вид-во Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2018. – С. 14-22.
3. Ковальчук І. Психологічні особливості життєстійкості дітей та

підлітків // Психологія: науковий журнал. – Київ : Либідь, 2020. – С. 104-113.

4. D. Khosha. Hardiness and Religiousness: meta-analysis // Journal of Personality and Social Psychology. – 2007. – P. 242-254.

5. Богданова С. Вплив стресу та травм на життєстійкість особистості // Український психіатричний журнал. – 2021. – № 22 (2). – С. 142-149.

6. Kobeisa S. Sense of coherence: A conceptual framework for research on health // Scandinavian Journal of Social Medicine. – 1989. – Vol. 17(2). P. 113-123.

7. Maddi S. The psychology of positive resilience: What makes people bounce back from adversity // American Psychologist. – 2001. – Vol 56(3). – P. 193-208.

8. Маннапов К. Дослідження особливостей життєстійкості особистості в умовах невизначеності // Вісник Національної академії наук України. – 2019. – № 11. – С. 102-107.

9. Наливайко Т. Психологічні механізми подолання життєвих труднощів особистістю // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. – 2018.-С. 152-157.

10. Seligman M. Learned Optimism: How to Change Your Mind and Your Life. – New York : Basic Books, 1990. – 42 p.

11. Фомінова А. Роль особистісних ресурсів у розвитку життєстійкості особистості // Психологічний журнал. – 2016. – С. 104-113.

12. Frankl V. Man's Search for Meaning. – New York : Basic Books, 1946-167 p.

13. Чиханцова О. Життєстійкість та її зв'язок із цінностями особистості. – 2018. – С. 211-231.

14. D. Kashani. The development of resilience: Lessons from positive psychology // Applied and Preventive Psychology. – 2010. – P. 243-255.

**АГРЕСІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ У
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ**

Пріснякова Л. М.

доктор психології, професор

Папірний О. В.

магістрант кафедри психології

Дніпровський гуманітарний університет, Україна

Вступ. Зважаючи на події в сучасних умовах в Україні, на людину все більше впливають різного роду зовнішні чинники, що позначаються на її психологічному стані. Відбуваються глибокі зміни, які стосуються всіх сфер життя громадян та суспільства в цілому.

Варто зауважити, що діяльність військовослужбовців Збройних сил безпосередньо пов'язана зі стресовими ситуаціями та ризиком для життя і здоров'я. Сучасні умови, у яких працюють військовослужбовці є екстремальними, тому що вони супроводжуються значними психо-емоційними навантаженнями, високою відповідальністю за прийняті рішення, достатньою складністю виконуваних функцій, прискореним темпом діяльності, об'єднанням різноманітних за метою дій в одній діяльності, обробкою значної за обсягом інформації, дефіцитом часу на прийняття рішення тощо .

Ціль роботи. Дослідження психологічних наслідків участі у бойових діях, які проявляються у вигляді психічної травми бойового стресу і посттравматичного стресового розладу (ПТСР).

Матеріали та методи. В дослідженні приймали участь військовослужбовці різних вікових категорій, УБД (80 осіб) та не маючих статусу УБД (65 осіб). Для діагностики обрано методики: Методика «Агресивна поведінка» (за Є. П. Ільїним та П. А. Ковальовим) та методика діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні (за В. В. Бойком).

Результати та обговорення. Методика «Агресивна поведінка» (за Є. П. Ільїним та П. А. Ковальовим) призначена для виявлення схильності

респондентів до певного типу агресивної поведінки.

Шкали: схильність до вербальної агресії: прямої і непрямой, схильність до фізичної агресії: прямої і непрямой, рівень нестриманості.

Таблиця 1.

Порівняльні результати середніх значень за методикою «Агресивна поведінка» Е. П. Ільїна, П. А. Ковальова

Учасники емпіричного дослідження	Пряма вербальна агресія	Непряма вербальна агресія	Пряма фізична агресія	Непряма фізична агресія	Домінуюча агресивна поведінка
Учасники, які мають статус УБД	7.9	6.9	8.4	5.8	П.Ф.> П.В 8.4>7.9
Учасники, які не мають статус УБД	6.1	8.2	6.3	6.7	Н.В>Н.Ф. 8.2>6.7
Різниця	1.8	1.3	2.1	0.9	

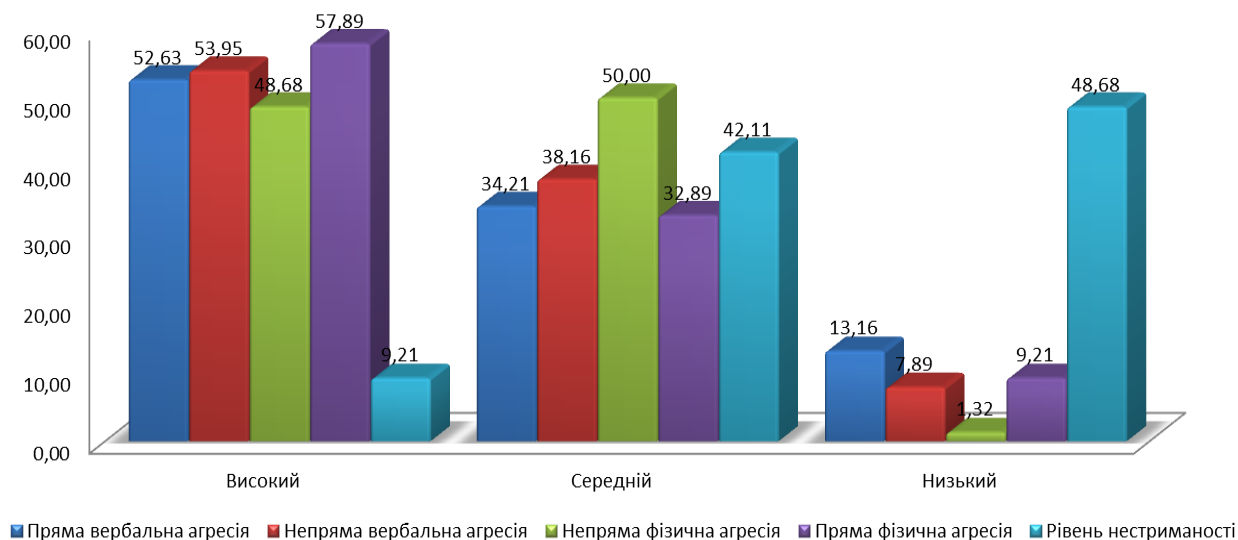

Рисунок 1. Гістограма відсоткового відношення рівнів різновидів агресивної поведінки

Таким чином, аналіз таблиці дає змогу виявити домінуючу агресивну поведінку у учасників емпіричного дослідження:

1. У учасників, які мають статус УБД, пряма фізична агресія більша, ніж пряма вербальна агресія;

2. У учасників, які не мають статус УБД, непрямая вербальна агресія більша, ніж непрямая фізична агресія.

3. Виявлено, що середовище та характер бойових дій впливають на домінуючу агресивну поведінку, яка має характер психологічного захисту.

Наступна методика діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні (за В. В. Бойком) дозволяє визначити домінуючу стратегію психологічного захисту в спілкуванні (миролюбну, уникнення чи агресію).

Таблиця 2

Порівняльні результати середніх значень за методикою діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту у спілкуванні В. В. Бойко.

	Миролюбивість	Уникнення	Агресія
Середнє значення по групі військовослужбовці які не мають статус УБД	7,91	7,92	8,13
Середнє значення по групі військовослужбовці які мають статус УБД	6,2	7	10,83
	1,71	0,92	2,7

Аналіз результатів по кожній групі свідчить про значні розбіжності по групам військовослужбовців, які мають статус УБД та які його не мають. За результатами емпіричного дослідження отримані такі дані: в середньому досліджувана група отримала $7,91 \pm 2,64$ балів за шкалою «Миролюбивість», $7,92 \pm 2,78$ балів за шкалою «Уникнення», $8,13 \pm 2,86$ балів за шкалою «Агресія». Тобто в середньому досліджувані мають такі домінуючі стратегії психологічного захисту у спілкуванні як «Агресія», а також поєднання стратегій психологічного захисту у спілкуванні «Миролюбивість» та «Уникнення».

Висновки./Conclusions. Тобто, учасники бойових дій мають вищий рівень агресії, ніж особистості, які не приймали участь у бойових діях. Інстинкт агресії — один з «великої четвірки» інстинктів, притаманних усім

тваринам-голод, секс, страх та агресія. Це одразу пояснює той факт, що агресія не виходить за межі репертуару емоційного реагування. Зі збільшенням загрози для суб'єктивної реальності особистості її агресія зростає. Особистість та інстинкт агресії, як виявляється, є вельми сумісними об'єктами, а інтелект виконує при цьому роль «передавальної ланки» — за його допомогою агресія нагнітається, «розкручується на повну катушку». Інтелект працює в режимі трансформатора, посилюючи агресію за рахунок змісту, що їй надається. Це свідчить, що середовище та характер бойових дій впливають на домінуючу агресивну поведінку, яка має характер психологічного захисту.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Пріснякова Л. М.

доктор психології, професор

Папірна А. В.

магістрант кафедри психології

Дніпровський гуманітарний університет, Україна

Вступ. В умовах економічних, політичних і соціальних перетворень, ускладнених наслідками світової фінансової кризи, посилюється криміналізація суспільних відносин, що істотно підвищує рівень злочинності. Шахрайство, як і будь-який інший злочин, - це в першу чергу вчинене винне суспільне небезпечне діяння, яке необхідно розглядати як цілісне явище, сформоване складною взаємодією обставин економічного, соціального, психологічного порядку". Таким чином, досліджуючи кримінологічну природу шахрайства, необхідно враховувати, що воно є об'єктом вивчення широкого кола галузей сучасної науки.

Вивчення природи шахрайства, а так само умов, які сприяють його вчиненню, вивчення особистості шахрая і його жертви тісно переплітають кримінологію і віктимологію, оскільки проблема розглядається полярно. Віктимна поведінка розуміється як сукупність властивостей людини, обумовлених комплексом соціальних і психологічних умов, що сприяють дезадаптивному стилю реагування суб'єкта, що приводить до шкоди для психічного здоров'я особливості

Ціль роботи. Виявлення особливостей формування віктимогенності особистості та отримання кількісних проявів віктимогенності залежно від професійних особливостей.

Матеріали та методи. В дослідженні взяло участь 100 осіб, це ЗВО ВПНЗ м. Дніпро двох спеціальностей – психологія та право. Для діагностики обрано методу дослідження схильності до віктимної поведінки Андронікової О. О., яка дозволяє виявити вікові та статеві особливості.

Результати та обговорення. Аналіз результатів діагностики по методиці дослідження схильності до віктимної поведінки Андронікової О. О.

Методика охоплює комплекс взаємозалежних проявів віктимної поведінки і спрямована безпосередньо на аналіз психологічної реальності, що ховається за віктимними поведінковими аспектами.

Табл. 1

Вікові та статеві особливості прояву схильності до віктимної поведінки у різних групах досліджуваних

Шкали Учасники	Агресивна Віктимність	Самопошкоджу юча поведінка	Гіперсоціальни й тип	Залежна поведінка	Некритична поведінка	Реалізована вікт имн.
Середнє значення пр	11,8	10,2	9,15	7,6	10,5	9,7
Ч Правоведи 18-19р.	18,0	15,0	8,0	7,8	7,0	13,0
Ч правоведи 20-22р.	12,0	12,5	12,0	4,5	11,0	7,4
Ж правоведи 18-19р.	7,2	4,8	8,6	8,0	12,0	9,0
Ж правоведи 20-22р.	10,0	9,0	8,0	10,2	10,2	8,2
Середнє значення пс	7,4	8,3	6,4	10,5	8,5	6,4
Ч психологи 18-19 р.	10,3	13,0	5,0	9,0	6,0	5,8
Ч психологи 20-22р.	7,2	8,2	5,5	7,0	5,2	7,2
Ж психологи 18-19р.	5,8	6,4	7,0	13,0	12,0	6,0
Ж психологи 20-22р	6,0	5,3	7,8	11,2	9,0	6,5
Середнє значення жерт	8,9	4,6	6,0	11,2	10,5	10,2
Чол. жертви злочинів	8,9	4,2	5,8	11,4	10,5	10,0
Жінки жертви злочинів	9,6	4,9	6,2	11,0	10,5	10,5
Середнє значення шахр.	12	10,5	9,5	8	12	10
Ч. шахраї	12	11	10	5	12	6
Ж. шахраї	12	10	9	3	12	4

Аналіз результатів дослідження *по шкалі агресивна поведінка* свідчить, що у юнацькому віці значення агресивності поведінки значно вище, ніж у дорослому віці. Крім того, у юристів показник агресивної поведінки вищий, ніж у психологів. Виявлено, що у хлопців правоведів з віком показник агресивності збільшується на 6 одиниць; у хлопців психологів цей показник зменшується; у дівчат і правоведів і психологів показник збільшується. Відповідно у дівчат правоведів на майже три позначки; а дівчат психологів на 0,2; жертви 1,4.

За шкалою самопошкоджуюча поведінка ми виявили, що у хлопців правovedів та хлопців психологів з віком показники за шкалою зменшуються, але у дівчат правovedів з віком вони значно зростають, в той час як у дівчат психологів значення зменшуються.

За шкалою гіперсоціальний тип поведінки видно, що з віком значення за шкалою збільшуються у студентів обох кафедр за винятком дівчат правovedів.

Шкала під назвою «залежна поведінка» дала нам змогу виявити, що у хлопців юристів та хлопців психологів з віком показники за цією шкалою зменшуються, у дівчат правovedів значення збільшуються, а у дівчат психологів—зменшуються.

Аналіз результатів за шкалою «некритична поведінка» свідчить, що у хлопців правovedів з віком значення за цією шкалою збільшуються, у дівчат правovedів, так само як і у хлопців та дівчат психологів - зменшуються.

Шкала реалізована віктимність дала змогу визначити, що у хлопців правovedів з віком показники підвищуються, в той час як значення підвищуються дівчат зменшуються. Хлопці та дівчата психологи мають позитивну дельту.

Також ми мали змогу виявити різницю в ієрархії найбільш виражених проявів поведінки за професійною приналежністю на прикладі ієрархії проявів поведінки жертв та шахраїв.

Також ми мали змогу виявити різницю в ієрархії найбільш виражених проявів поведінки за професійною приналежністю на прикладі ієрархії проявів поведінки жертв та шахраїв.

Табл. 2

Ієрархія найбільш виражених проявів поведінки за професійною приналежністю

Назва методики	ЗВО правovedи	ЗВО психологи	Жертви	Шахраї
Методика схильності до віктимної поведінки О. О. Андронікова	Схильність до агресивної віктимності та самопошкоджуючої поведінки	Схильність до самопошкоджуючої поведінки, залежна поведінка та некритична поведінка.	Залежна поведінка, некритична поведінка, реалізована віктимність	Схильність до самопошкоджуючої та некритичної поведінки

Висновки. Військові дії на території України, низький рівень життя, безробіття, забруднення навколишнього середовища, слабка соціальна підтримка з боку держави, несприятливі кліматичні умови - все це фактори віктимізації населення.

Очевидно, що специфічні віктимогенні фактори обумовлені нестабільністю соціального, економічного і політичного життя суспільства і держави, тому багато змін, які відбуваються у суспільстві супроводжуються посиленням віктимності. Фактори, що сприяють віктимізації можуть бути як соціальними так і особистісними. Вважаємо, що найперспективнішим напрямом вирішення віктимологічних завдань слід вважати саме психологічні дослідження віктимної поведінки, яка є безпосереднім предметом віктимології.

Таким чином, Рис. 3.3.1. (А) наочно демонструє домінування у студентів юристів за такими шкалами як агресивна віктимність та самопошкоджуюча поведінка, з рисунку бачимо, що у реалізованих жертв показники за цими шкалами значно менші, а за шкалами некритична поведінка та реалізована віктимність показники майже збігаються.

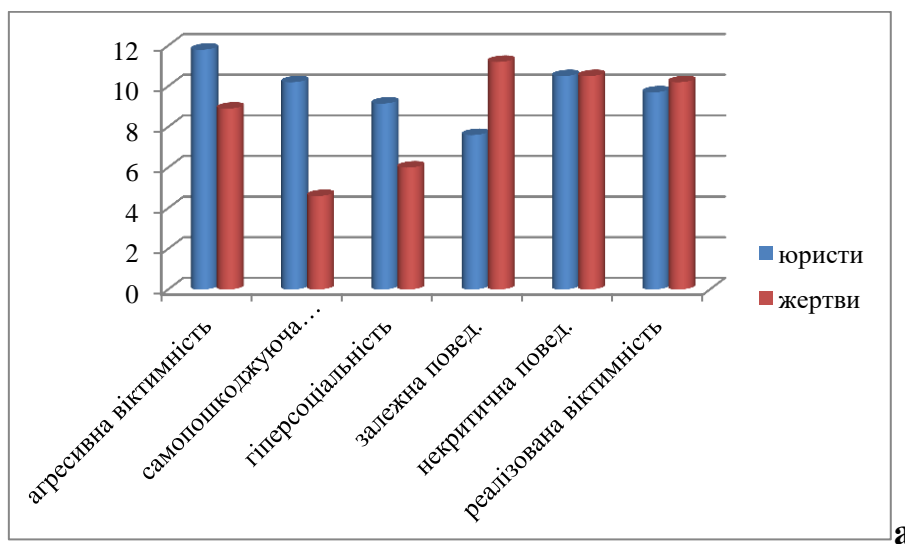

Рис. 3.3.1. (А) демонструє домінування у студентів психологів за шкалами самопошкоджуюча поведінка, залежна поведінка та некритична поведінка. Показники за шкалою гіперсоціальність з показниками реалізованих жертв майже однакові.

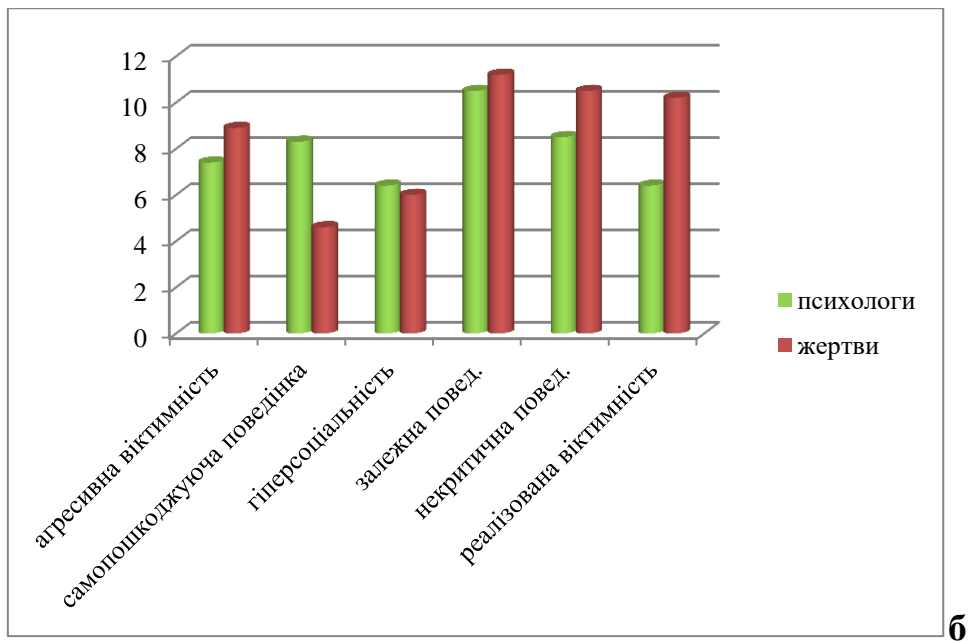

Рис. 3.3.1 (Б) демонструє різницю за вимірюваними параметрами у студентів правovedів, студентів психологів жертв квартирних зочинів та учасників дослідження які є шахраями.

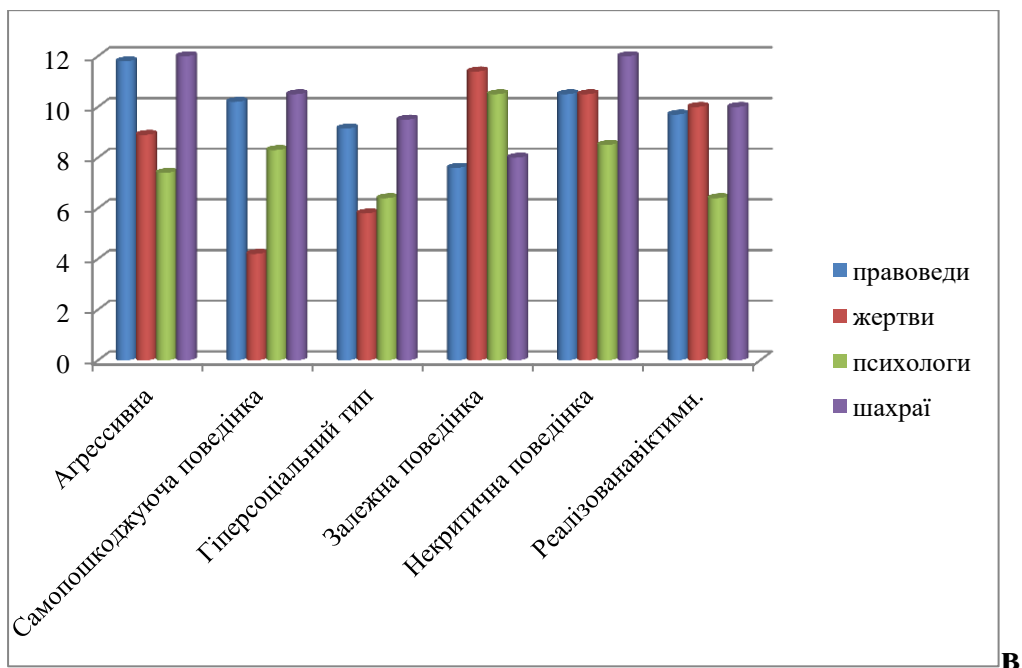

Рис. 3.3.1 (В) Професійні зміни у прояві схильності до вiктимної поведiнки студентів юристів та психологів за середніми значеннями на прикладі даних отриманих за участі у дослідженні реалізованих жертв.

SOCIOLOGICAL SCIENCES

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ ДЛЯ ОСОБИ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

Швець Катерина Віталіївна,
Студентка
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

Вступ. Соціальний захист для громадян України – це одне з головних зобов’язань держави відповідно до статті 46 Конституція України [1].

Соціальні послуги ж є невідмінною частиною системи соціального захисту населення в цілому і визнані одним із видів соціального забезпечення для особи, котра постраждала від війни. Вони фактично є тим широким комплексом заходів, який спрямований на задоволення базових потреб, підтримку та покращення якості життя осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах [2].

Згідно ж Закону України «Про соціальні послуги», ними є дії, котрі спрямовані на профілактику складних життєвих обставин в особи, котра постраждала від війни, на подолання або на мінімізацію негативних наслідків таких обставин для особи, яка отримала такий соціальний статус. Залежно від потреб особи, яка постраждала від війни, їй можуть надаватися одна або одночасно кілька соціальних послуг [3, 4]. Поняття соціальних послуг для особи з інвалідністю внаслідок війни є більш вузьким поняттям. Підставою для їх отримання є підтверджені у визначеному законом порядку чинники, котрі зумовили потрапляння у складні життєві обставини особи з інвалідністю внаслідок війни. Їх отримувачем є особа з інвалідністю внаслідок війни з підтвердженим документально статусом, котра може їх отримувати від

належного надавача, у визначених формі та обсягах, залежно від підтверджених потреб та рекомендацій, визначених уповноваженими органами.

Особою з інвалідністю внаслідок війни вважається фізична особа, причиною втрати здоров'я якої стала безпосередня її участь військових діях, чи внаслідок проживання на певній території або ж внаслідок інших обставин. Даного статусу можуть бути як військовослужбовці та прирівняні до них особи, так і інші повнолітні особи чи діти, які постраждали під час воєнних дій. Саме вони є особливо вразливою категорією соціально незахищеного населення, адже фізична інвалідність, частіше всього супроводжується певними психологічними проблемами, соціальною та фізичною ізоляцією, соціальними відчуженням. Тож соціальні послуги для даної категорії є особливо важливими через те, що за результатами їх отримання можливе суттєве покращення фізичного та морально-психологічного стану особи, відновлення мотивації до праці та активної участі у житті родини та громади.

Для забезпечення своєчасності, якості та клієнтоорієнтованості соціальних послуг для особи з інвалідністю внаслідок війни варто дотримуватися наступних базових принципів у процесі їх надання:

- доступність (послуги повинні бути доступними для всіх осіб з інвалідністю незалежно від їхнього місця проживання, матеріального становища та інших факторів);
- індивідуальний підхід (послуги повинні надаватися з урахуванням індивідуальних потреб та особливостей кожної особи з інвалідністю);
- захист прав і свобод (при наданні послуг мають бути забезпечені права та свободи їх отримувачів, тому надавач має уникати дискримінації та забезпечувати рівні можливості для усіх отримувачів);
- комплексність (послуги повинні бути комплексними, тобто охоплювати різні аспекти життєдіяльності особи з інвалідністю (соціально-психологічну підтримку, допомогу у працевлаштуванні);
- співпраця та координація (надавачі послуг повинні співпрацювати з різними державними і недержавними організаціями, для забезпечення

ефективної соціальної підтримки їх отримувачам);

- конфіденційність (забезпечення конфіденційності отриманих персональних даних та іншої особистої інформації про отримувача).

Ціль роботи. Ціль такої роботи полягає у дослідженні ролі соціальної підтримки у протидії домашньому насильству щодо дітей, аналіз законодавства та статистичних джерел.

Матеріали та методи. В ході дослідження ролі базових принципів надання соціальних послуг для особи з інвалідністю внаслідок війни.

Результати та обговорення. В результаті дослідження ролі базових принципів надання соціальних послуг для особи з інвалідністю внаслідок війни була визначена важливість їх дотримання.

Висновки. Отже, соціальні послуги є ключовою складовою соціального захисту, котра спрямована на задоволення базових потреб та покращення якості життя у складних життєвих обставинах, а також на профілактику та мінімізацію проявів її негативних наслідків на життєдіяльність особи з інвалідністю внаслідок війни. Надання соціальних послуг є виду соціального забезпечення особливо важливим, так як зазначені особи є однією із найбільш вразливою категорією, що потребує особливої уваги та соціальної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. 1996. № 30. ст. 141. *Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%D1%80#n4317>;

2. О. М. Чусова, Г. О. Котломанітова, Л. А. Олексієнко. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Соціальна робота*. Ужгород, 2020. № 2 (47). – С. 209-213;

3. Про соціальні послуги: Закон України, 2019, № 18, ст.73. *Верховної ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#n48>;

4. Портал Дія. Статус особи з інвалідністю внаслідок війни. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-statusu-osoby-z-invalidnistiu-vnaslidok-viiny-37e1add0-ec9-4873-9f12-3521edd776e1>;

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Швець Катерина Віталіївна,

Студентка

Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна

Вступ. До повномасштабної війни в Україні майже ніхто не задумувався про важливість соціального та пенсійного забезпечення військовослужбовців. Спеціальний закон, який регулює дане питання, був ухвалений лише в перші роки Незалежності і за перші три десятиліття змінювався понад 80 разів. З часом даний нормативно-правовий акт перетворився на спосіб надання соціальних привілеїв для «обраних» силових структур. Тож, наразі йому явно бракує актуальності та соціальної справедливості, щодо тих хто реально жертвує життям та здоров'ям.

На сьогодні, соціальні та пенсійні гарантії держави для військовослужбовців є неспівставно великі у порівнянні з фінансовими можливостями державного бюджету, особливо зважаючи на масштабну демографічну та трудову кризу в Україні.

Пенсійне забезпечення військовослужбовців регулює кілька нормативно-правових актів, а саме: Закон України «Про загальнообов'язкове пенсійне страхування» [1], Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [2], Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» [3] та інші підзаконні нормативно-правові акти. Усі ці закони визначають види пенсій, які можуть отримувати військовослужбовці, встановлюють особливі умови для розрахунку пенсій, а також вимоги щодо стажу та віку виходу на заслужений відпочинок.

На сьогодні військовослужбовці можуть отримувати пенсії у трьох випадках: за вислугу років, у разі настання інвалідності, у разі загибелі/ втрати годувальника (пенсія виплачується близьким родичам загиблого). Крім

регулярного пенсійного забезпечення, військовослужбовці та їхні родичі можуть отримувати й одноразові грошові допомоги, виплата яких регулюється вище зазначеними законами.

Розмір пенсії військовослужбовця розраховується у відсотках від його грошового забезпечення, які він отримував на момент виходу на пенсію, тоді як у цивільних це робиться опираючись на середній розмір заробітної платні за весь період роботи.

Військовослужбовці можуть отримувати пенсію за вислугу років за умов: якщо мають вислугу 25 років і більше, у цьому випадку можуть отримати пенсію в розмірі 65% від свого грошового забезпечення; якщо їм виповнилося 45 років і вони мають 25 років страхового стажу, з яких мінімум половину становить військова служба або служба в силових структурах, вони отримуватимуть 50% від грошового забезпечення плюс по 1% за кожен додатковий рік понад 25 років стажу.

Виплата пенсій по інвалідності залежать від причин інвалідності. Якщо інвалідність настала внаслідок війни, розміри виплат складають: 1 група інвалідності – 100% грошового забезпечення; 2 група інвалідності – 80%; 3 група інвалідності – 60%. Якщо інвалідність настала внаслідок нещасного випадку, не пов'язаного з війною: 1 група – 70%; 2 група – 60%; 3 група – 40%.

Пенсії по втраті годувальника отримують близькі родичі військовослужбовця, який загинув або зник безвісти під час бойових дій. Повнолітнім утриманцям виплачують по 70% від грошового забезпечення військового. На неповнолітню дитину – також 70%, якщо дітей двоє і більше – по 50%. [1, 2, 3, 4]

Законодавство про пенсії та виплати військовим ухвалювали у 1990-х роках, тож воно не було розраховане на теперішні масштаби. Зобов'язання, які країна взяла на себе в мирний час, наразі можуть стати для неї неспідйомним тягарем. Система пенсійного забезпечення для колишніх силовиків та військових стикається з низкою ключових проблем, які вимагають невідкладних змін, а саме:

По-перше, виплати пенсій активним військовим прив'язані до рівня заробітної плати тих, хто знаходиться на службі. Це призводить до автоматичного зростання витрат на пенсії при кожному підвищенні заробітної плати силовиків. Такий підхід звужує можливості уряду підвищувати зарплати в армії і в інших силових структурах.

По-друге, система неспрямовано підтримує колишніх працівників силових структур, надаючи їм вищі пенсії порівняно з військовими. Це може призводити до відчутного нерівності у розмірах пенсій.

По-третє, родини військових, які отримали інвалідність, отримують меншу підтримку порівняно з родинами загиблих військових, хоча їхні потреби можуть бути не меншими.

По-четверте, процес отримання статусу особи з інвалідністю або втрати працездатності залишається складним та тривалим.

І нарешті, військові пенсії можуть стати важким тягарем для державного бюджету, особливо в умовах демографічної кризи та відсутності достатніх фінансових ресурсів.

Уряд повинен негайно реформувати систему пенсійного забезпечення для військових, щоб забезпечити справедливість, ефективність і фінансову стійкість. [5]

Основні напрямки змін включають:

1. Зміна принципів розрахунку виплат пенсіонерам, щоб зробити систему більш справедливою та усунути тиск пенсій на рішення командування щодо підвищення грошового забезпечення війська.

2. Стимулювання ветеранів працювати, зокрема через освітні програми та програми перекваліфікації.

3. Перегляд пільгових умов віку виходу на пенсію та запровадження пільгових накопичувальних пенсійних програм для військових.

Під час проведення реформи пенсійного забезпечення необхідно зважати не лише на фінансові можливості, а й на настрої військовослужбовців, адже вони платять найвищу ціну за існування держави. [6]

Ціль роботи. Ціль такої роботи полягає у важливості дослідження проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні на сьогодні, а також аналіз законодавства та статистичних джерел.

Матеріали та методи. В ході дослідження ролі пенсійного забезпечення військовослужбовців було використано такі матеріали: наукова література, законодавство України, статистичні джерела. Щодо методів, то були використані: метод спостереження та метод аналізу.

Результати та обговорення. В результаті дослідження проблеми пенсійного забезпечення військовослужбовців в Україні була визначена важливість обговорення даної теми.

Висновки. Отже, система пенсійного забезпечення для військовослужбовців в Україні стикається з рядом серйозних проблем, які потребують негайних заходів для вирішення. Подальші зміни в законодавстві та політиці пенсійного забезпечення мають бути спрямовані на забезпечення справедливості, ефективності та фінансової стійкості цієї системи. Уряд повинен активно розглядати можливість змін у розрахунку пенсій, враховуючи реальні можливості державного бюджету та принципи соціальної справедливості. Спрямованість на стимулювання працездатності ветеранів та підтримку їхньої перекваліфікації може сприяти їхній соціальній інтеграції та знизити фінансовий тиск на державний бюджет. Крім того, важливо враховувати думку та побажання самих військовослужбовців у процесі впровадження реформ, оскільки вони є основними учасниками цієї системи та платять високу ціну за безпеку та стабільність країни. Вирішення проблем пенсійного забезпечення для військовослужбовців має бути комплексним та здійснюватися з урахуванням їхніх потреб та інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про загальнообов'язкове пенсійне страхування: Закон України, 2003, № 49-51, ст. 376. *Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15#Text>; (Дата звернення: 06.06.2024)

2. Про пенсійне забезпечення осіб звільнених з військової служби, та деяких інших осіб: Закон України, 1992, № 29, ст. 399. *Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2262-12#Text>; (Дата звернення: 06.06.2024)

3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України, 1993, № 45, ст. 425. *Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text>; (Дата звернення: 06.06.2024)

4. WikiLegalAid. Пенсійне забезпечення військовослужбовців. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%9F%D0%B5%D0%BD%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B5_%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%B2%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B6%D0%B1%D0%BE%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2; (Дата звернення: 06.06.2024)

5. ZN,UA. Пенсійне забезпечення військових: які основні проблеми. URL: <https://zn.ua/ukr/ECONOMICS/pensijne-zabezpechennja-vijskovikh-jaki-je-osnovni-problemi.html>; (Дата звернення: 06.06.2024)

6. Економічна правда. Що не так з пенсіями військовим. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/04/19/699252>; (Дата звернення: 06.06.2024)

ART

РОЛЬ КОНЦЕРТМЕЙСТЕРА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВОКАЛЬНОЇ ДОСКОНАЛОСТІ У ТЕАТРАЛЬНИХ І КІНОПОСТАНОВКАХ

Гордєєва Олена Сергіївна
концертмейстер кафедри
музично-драматичного театру
Харківська державна академія культури
м. Харків, Україна

Вступ. Всесвітній театральний та кінематографічний простір випробовує акторів музично-драматичного театру на міцність, не тільки сучасними кастингами, але й загальними професійними навичками. Високоякісне виконання вокальних партій підвищує емоційну виразність вистави чи фільму. У цьому контексті значення професії концертмейстера, під час навчального процесу акторів, є дуже недооціненим. Концертмейстер відіграє важливу роль у підготовці акторів до вокальних партій, вдосконалюючи їх технічну майстерність та виразність.

Мета роботи. Визначити та дослідити роль концертмейстера у забезпеченні вокальної досконалості у театральних і кіноповстанках, під час навчального процесу здобувачів вищої освіти Харківської державної академії культури.

Матеріали та методи. Великий тлумачний словник української мови дає таке тлумачення: «Концертмейстер – це піаніст, якій допомагає виконавцям учити їх партії та акомпанує їм під час концертів» [1]. Концертмейстер — це фахівець, який займається підготовкою вокалістів, акторів та музикантів, допомагаючи їм досягти найвищого рівня виконання. Він працює з акторами над технічними аспектами співу, включаючи дихання, артикуляцію, інтонацію

та дикцію. Крім того, концертмейстер допомагає акторам створювати творчий симбіоз вокальної та акторської майстерності, що є особливо важливим у театральних і кінопостановках, де спів є невід'ємною частиною драматичної дії.

Однією з головних задач концертмейстера є музична підготовка, а потім вдосконалення вокальної майстерності актора. Це включає в себе навчання правильному диханню, що забезпечує підтримку голосу і дозволяє виконувати довгі музичні фрази без напруги. Концертмейстер також може працювати над артикуляцією, щоб кожне слово було чітким і зрозумілим, навіть при виконанні складних музичних пасажів.

Інтонація — ще один критично важливий аспект, над яким працює концертмейстер. Навички точно відтворювати ноти, правильно розставляти музичні та емоційні акценти і гармонійно вписувати їх у музичний контекст, забезпечує чистоту звучання і музичну виразність.

Результати обговорення. Однією з головних задач онцертмейстера є допомога акторам у поєднанні вокальних і акторських навичок. У театральних і кінопостановках часто виникає необхідність одночасно співати і грати роль, передаючи емоції і взаємодіючи з іншими персонажами. Концертмейстер допомагає акторам розвивати цю синергію, щоб їх виступи були максимально природними і переконливими

Постійні вокальні навантаження можуть призвести до втоми або навіть пошкодження голосових зв'язок. Концертмейстер навчає акторів технікам, які допомагають уникнути перенапруження і зберігати здоров'я голосу протягом тривалого часу. Це включає в себе не лише правильне дихання і артикуляцію, але й методи розслаблення та відпочинку голосу.

Висновки. Можна зробити висновок, що концертмейстер відіграє значну роль у навчанні, вдосконаленні вокальної навичок у акторів театру та кіно. Завдяки його професійним знанням і вмінням, актори можуть досягати високого рівня вокальної техніки, розвивати виразність і зберігати здоров'я голосу. А також, концертмейстер не тільки працює з обраним репертуаром, а

часто допомагає здобувачам у створенні авторських тлумачень вокальних творів, відіграючи таким чином роль митця.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови: в 11 томах. Київ : Наук. думка, 1970. 8527 с.

HISTORICAL SCIENCES

СПОРТ – ЯК ОБ’ЄДНУЮЧИЙ ФАКТОР НА ПРИКЛАДІ ХАРКІВСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА МАКСИМІЛІАНА ХРИСТИЯНОВИЧА ГЕЛЬФЕРІХА «ГЕЛЬФЕРІХ-САДЕ»

Чепелев Олександр Володимирович

Комунальний заклад

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

Спеціальність «Історія та археологія»

Студент магістратури

Вступ. Твердження про те, що спорт поза політикою є спірним. Спорт-це не тільки змагання, а і соціальне, політичне, економічне і культурне явище. Для країн, які здобували незалежність, одним з найкращих способів заявити про себе була участь у міжнародних спортивних змаганнях.

Зараз на полях Німеччини відбувається чемпіонат Європи з футболу. Для нас українців – це ще одна можливість нагадати світові про себе та події, які відбуваються на нашій території.

Мета. Обґрунтувати вплив командного виду спорту на робочий колектив на прикладі діяльності одного з найбільших промисловців другої половини ХІХ–початку ХХ століття Максиміліана Християновича Гельферіха; дослідити еволюцію Харківського футболу від заводської команди до міста, що приймало чемпіонат Європи з футболу.

Матеріали та методи. В ході даного дослідження нами було застосовано методи аналізу, порівняння, аналогії та спостереження на основі матеріалів І. Борецького, В. Л. Карнацевича, А. Парамонова, Джона Карліна, І. К. Печкурова та Ю. Г. Тобенгауза.

Результати та обговорення. В Російській імперії в 1861 році відмінили кріпосне право. Імперія була переважно аграрною країною, основна частина

населення якої проживала в селі. Селяни стали незалежними від своїх господарів і як наслідок виникла трудова міграція. Поміщики, позбавлені безкоштовної примусової робочої сили, щоб обробляти свої землі, були змушені підвищувати продуктивність праці за рахунок механізації сільського господарства. Як наслідок, в країну починають експортуватися, а згодом і вироблятися на місцях, різні машини та обладнання. Таким підприємством, яке виникло за вимогами часу, був завод із виробництва сільськогосподарських машин «Гельферіх-Саде» в Харкові. Такі підприємства потребували великої кількості як кваліфікованих спеціалістів, так і простих робітників. Починається формування нового прошарку населення – робітничого класу, лівова частка якого – люди, які раніше проживали в селі.

Засновник і власник підприємства Максиміліан Християнович Гельферіх, німець за походженням, був не тільки обдарованим бізнесменом, талановитим керівником, але й великим благодійником та чуйною людиною. Так як підприємство на той час було передовим і технологічним, то і оплата праці на ньому була достойною. Отримуючи непогану зарплатню, багато робітників почали зловживати алкоголем як після роботи, так і під час неї, що негативно впливало на продуктивність праці та взаємовідносини в сім'ях робітників. До вирішення даної проблеми Максиміліан Гельферіх підійшов не тільки відповідально, а й креативно – на території заводу було побудовано спортивний майданчик. Один із помічників Гельферіха був англійцем. І за проханням Максиміліана Християновича почав навчати робітників популярній на його батьківщині спортивній грі – футболу. Заводський люд швидко звик і дуже скоро футбол став улюбленим заняттям робітників. Тепер після роботи вони поспішали не в шинок, а на спортивний майданчик.

В травні 1911 року в Харків приїхала футбольна команда з Англії. Із дев'яти харківських клубів, які існували на той час, честь позмагатися з гостями з Англії випала колективу «Гельферіх-Саде». Гравцями команди були робітники однойменного підприємства.

Визначний матч з англійською командою відбувся, на жаль, через

декілька років після смерті Максиміліана Гельферіха. Але в пам'ять про нього харківська команда просто не могла програти. Рахунок того матчу був 2:0 на користь господарів і увійшов в історію вітчизняного футболу, а Максиміліан Гельферіх – в історію благодійності й добрих справ. Його нащадки продовжили розвивати почату ним справу та спрямовувати кошти на благодійність та розвиток місцевого спорту. Побудований ними спортивний комплекс в радянські часи носив назву - стадіон «Серп і молот» і вважався основною спортивною ареною Харкова до середини 20-тих років минулого століття.

До повномасштабного вторгнення Російської федерації на нашу територію, бізнесмени та керівництво міста активно вкладали кошти в розвиток спортивної інфраструктури, створювали спортивні клуби та секції, мотивували дітей та підлітків займатися спортом, що зробило Харків одним із провідних футбольних міст України і дало можливість приймати Чемпіонат Європи з футболу 2012 року.

Висновки. На основі наших досліджень, ми можемо зробити висновок, що спорт – це велике об'єднуюче явище, яке сприяє зародженню справжнього колективу однодумців. Проаналізований нами приклад діяльності Максиміліана Християновича Гельферіха не є винятковим. В кінці ХХ столітті Південно-Африканська республіка після повалення режиму апартеїду була розділена на темно-шкірих і білих. Новообраний президент Нельсон Мандела зробив спорт, а саме гру в регбі, національною ідеєю, яка об'єднала людей. На чемпіонаті світу з регбі в 1995 році, який проводився в ПАР, країна стала чемпіоном.

Не дивлячись на трагічні події сьогодення в нашій країні, українці підтримують і вболівають за нашу національну збірну з футболу, яка представляє нашу державу на Чемпіонаті Європи з футболу в Німеччині та уособлює незламний дух нашої нації.

LITERATURE

ТЕРАПЕВТИЧНА ФУНКЦІЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ»

Данильчук Ольга Михайлівна,
кандидат філологічних наук, доцент
Національний університет кораблебудування
ім. адмірала Макарова
м. Миколаїв, Україна

Вступ.

З початком повномасштабної війни в українських студентів змінилися життєві пріоритети й цінності. Це вплинуло й на те, що і скільки вони читають. Як сприймати книгу під час війни? Що актуального можна знайти в класичній літературі сьогодні? Яке значення для сьогоденного суспільства має книга? Відповіді на ці та інші питання студентів може допомогти знайти курс «Історія зарубіжної літератури».

Проведене анкетування на тему «Практика художнього читання під час війни» серед студентів 1 і 2 курсів свідчить про те, що читання книжок у перший рік війни різко зменшилось, але поступово, починаючи приблизно з другого року, студенти стали повертатися до читання, і ця зацікавленість триває й досі.

Такі результати опитування, з одного боку, виявилися цілком очікуваними для нас, а з іншого – доволі цікавими.

Об'єктивно, з початку війни студенти стали читати менше. Це зрозуміло-у багатьох кардинально змінилося життя: дехто переїхав до іншої країни, інші стали волонтерами, а хтось був змушений більше працювати, аби підтримувати родину. Той, хто читав для розваги, перестав читати зовсім, оскільки часу на це не вистачає. Залишились, так би мовити, найвірніші прихильники художньої

літератури й ті, хто дійшов до читання книг відтепер уже свідомо.

Тож, цікавим у відповідях виявилось те, що з'явилися студенти, для яких художня література з філософсько-культурною тематикою стала набагато цікавішою саме під час воєнних дій, ніж у мирний час до війни.

Відтак, на перший план вийшла терапевтична функція художньої літератури: саме у складні моменти життя книга завжди була здатна допомогти людині опанувати себе й оточуючий світ та вчитися розуміти процеси, які відбуваються в суспільстві.

У сучасних умовах інтеграції та глобалізації, вивчення курсу «Історія зарубіжної літератури» є особливо актуальним, оскільки духовна, літературна, культурна інтеграція допомагає зрозуміти складні процеси не лише в літературі, а й у сучасному суспільстві. Проблема взаємозв'язку літературних, а отже, й культурних процесів набуває вагомої значимості.

Зміни в парадигмі мислення, що відбуваються в сучасному культурному й соціальному просторі протягом останніх десятиліть, підштовхують переосмислити чимало літературних категорій і філософських канонів. У теоретичному плані ідеї культурного плюралізму, децентрації, інтеграції, заперечення авторитетів, розширення канону сприяють науковому переосмисленню літературних, а отже, й культурних процесів.

Крім того, в умовах війни запобіжними засобами таких тривожних захворювань, як панічні, генералізовані, соціальні атаки, obsesивно-компульсивні, межові, нарцисичні, посттравматичні розлади та депресії, може стати саме читання художньої літератури.

Тож, бібліотерапія, як було вже сказано, ґрунтується на використанні читання не тільки для розвитку когнітивних навичок студента, але й для покращення його психологічного стану. Однак, перш ніж використовувати її, слід пам'ятати, що це не просто випадкова рекомендація викладачем певної книги окремому читачу, а й цілеспрямований курс дій, який вимагає від викладача ретельного планування.

Об'єктом впливу при використанні бібліотерапевтичної техніки, стане,

безумовно, той студент, який потребує психологічної допомоги й підтримки. А бібліотерапевтом у даному випадку є той викладач, який читає курс літератури і, у свою чергу, повинен бути не лише фахівцем у галузі, але й тонким психологом, уважним педагогом і творчим новатором у використанні різних методів роботи для досягнення поставленої мети: зміцнення людської душі, адже саме література – це єдиний предмет, який її лікує.

Для бібліотерапії підійде практично будь-яка книга, зміст якої відповідає конкретному завданню, поставленому бібліотерапевтом-викладачем, та конкретній проблемі людини. Терапевтичний ефект книги може ґрунтуватися на впізнанні людиною своєї проблеми, що травмує, ситуації у художньому творі та слідуванні заданим у книзі зразкам виходу з подібних ситуацій, їх психологічного подолання. При цьому чим більше схожа ситуація, описана в книзі, і герой на обставини і характер людини, тим сильнішим є ефект.

Крім того, терапевтична функція досягається не просто за рахунок впізнавання в тексті своєї конкретної ситуації, яка травмує, і типу емоційної реакції, але й шляхом формування у читача після читання активної самостійної життєвої позиції, яка допомагає справлятися з проблемами в майбутньому. Іншими словами, завдяки можливості стати відтепер психотерапевтом для самої себе, людина звертається до глибин своєї підсвідомості, своєї цінності, свого внутрішнього «я». У такому разі бібліотерапія замикається, а часто й збігається, за своїми перетворювальними завданнями з педагогікою. Але її дії спрямовані на формування особистості людини. Відтак, бібліотерапевтичний процес, усі його етапи, у тому числі й рекомендація викладачем-психотерапевтом тієї чи іншої книги, стає справою відповідальною й суто індивідуальною.

Важливо тут також наголосити, що поряд з позитивним ефектом пробудження цікавості до читання певних книг, викладачу не варто застосовувати ефект маніпулювання свідомістю юного читача. Це не настільки безневинно, як може здатися на перший погляд. Особливо це шкідливо юнакам і дівчатам з неповністю сформованою свідомістю й нестійкою до будь-яких змін у ціннісних орієнтаціях суспільства психікою. Прикро, що інколи педагоги

внаслідок свого чималого життєвого досвіду схильні робити дещо декларативні висновки з прочитаного: визначати, що правильно, а що ні. Людина сама повинна дійти своїх висновків, спостерігати за життям, міркувати, помилятися, шукати свій шлях і складати свої уявлення про ті чи інші речі та явища.

Якщо ж маніпулювати свідомістю юної людини, то книга у такому випадку лікувати не буде. Якщо не враховувати «дозування» та певні норми, вона лише більше нашкодить, ніж допоможе, що взагалі може ускладнити становище людини. Це може статися тоді, коли людина читатиме літературу, до якої вона ще емоційно не підготовлена, адже все залежить від її культурного, емоційного, естетичного рівня розвитку й виховання, її родинних цінностей і традицій в сім'ї. І тут, як і в медицині, основним повинен бути принцип «не нашкодити».

Тож, викладачам з усією відповідальністю слід підходити до рекомендацій тієї чи іншої літератури студентам, особливо в кризові періоди їхнього життя.

Для цього дуже важливо навчитися розуміти психологічний стан студента, уміти висловити намір допомогти йому, а також знати, що саме в цей час йому можна запропонувати для читання.

Так, класична література вчить любові до людей, розвиває схильність до читання.

Фольклор і казки підвищують інтерес до навколишнього світу, дають змогу хоча б на деякий час забути про проблеми й приглушають почуття неповноцінності.

Детективна література спонукає читача до сміливості, ризику, винахідливості.

Драматургія вчить діалогу, правилам спілкування, стимулює активність під час бесіди.

Досить негативно впливають на психіку твори, в яких змальовано безвихідні, глухі життєві ситуації, нерозв'язані конфлікти, приреченість персонажів на нещасне життя й безглузду смерть.

Тож, правильно рекомендована книга як інструмент бібліотерапії має

потужний, загальнодоступний читачеві засіб, що сприяє формуванню у нього навичок і здібностей протистояти неординарним ситуаціям, зміцнює силу волі, нарощує інтелектуальний та освітній рівень. Така книга впливає на емоційну сферу людини. Одні книги заспокоюють, інші тонізують, надають бадьорості та гарного настрою.

Перечитування улюбленої книги також є бібліотерапевтичним прийомом. Читаючи улюблену книгу, людина отримує задоволення, насолоджується не лише багатством уяви автора та художньою досконалістю його творіння – до цього додається радість власних спогадів. Книги викликають ті самі почуття та асоціації, які людина відчувала, читаючи їх уперше, і які не може відтворити жодним іншим шляхом.

Друга мета перечитування – знайти відповіді на життєво важливі питання, отримати конкретні поради: адже часто читач повертається до книги через роки, коли певна життєва ситуація спонукає його з'ясувати, як саме вирішувалася ця проблема героями та автором напівзабутої книги.

Отже, бібліотерапія – потужний засіб допомоги людям у їхніх спробах впоратися з фізичними та емоційними розладами.

Ціль роботи.

Відтак, мета нашої роботи полягає у відборі літератури, яка, на наш погляд, найбільше відповідає своїм терапевтичним функціям і читання якої в складні психологічні періоди життя людини буде на зразок «рятівного круга» «потопаючому».

Ми зібрали добірку книжок, з якими, на наш погляд, варто ознайомитися кожному. Якщо з цього списку вами вже щось прочитане, то зараз той самий час, коли слід знову звернутися до цієї книги й перечитати її. У міру того, як людина дорослішає і стає більш духовно зрілою, вона неодмінно знайде у вже прочитаній раніше книзі для себе щось абсолютно нове.

Матеріали та методи.

Матеріалами для нашого дослідження стали праці з літературознавства, психології, соціальної психології таких авторів, як Donn Albright, Terry Heller,

А. Кета, Ю. Лідський, В. Скуратовський, Н. Телегіна, Е. Берн, Дж. Діспенза, Дж. Кехо та багато інших.

Методи соціально-педагогічної роботи, які були нами використані: інтерв'ю, моніторинг, соціологічне опитування, експертна оцінка, експертний прогноз.

Застосовані психологічні методи: метод сугестивної психотерапії, самонавіювання, психоаналіз, трансактний аналіз, гештальт-терапія та ін.

Літературознавчі методи: метод систематизації та узагальнення літературно-критичного досвіду і проблемно-описовий метод.

Повертаючись до списку книг, який ми пропонуємо для читання людині в скрутні часи, зазначимо, що в ньому усього лише 5 найкращих, на наш погляд, книг, які змінили цілі покоління, ставши рупором своєї епохи. Звичайно, це далеко не повний список книг, що мають цілювальний ефект. Утім, доволі важко обрати кращі з найкращих зі скарбниці світової літератури.

Шарлотта Бронте «Джейн Ейр».

Будь-яка добірка книг для читання в тихий осінній вечір починається саме з цього роману. Книга знайомить читача, можливо, з однією з найвпливовіших і найсимпатичніших вигаданих героїнь усіх часів. Роман порушує питання втрати, кохання, зради, самопізнання і морального вибору, показуючи духовне зростання і силу головної героїні в протистоянні з обставинами та власними страхами.

Джейн Остін «Гордість і упередження».

Ця книга є шедевром англійської літератури. Вона не тільки стає частим гостем у добірці книг для підлітків та юних дівчат, а й займає високі заслужені позиції в списках усіх любителів класики. Сюжет роману обертається навколо сім'ї Беннет, п'ятох привабливих, але різних за характером сестер. Головна героїня – Елізабет Беннет, розумна й дотепна дівчина, і її доля переплітається з чарівним та загадковим містером Дарсі. За допомогою тонкого гумору й майстерного зображення характерів героїв Джейн Остін показує, як важливо долати свої упередженість і гордість, щоб знайти справжнє кохання і щастя.

Ф. Скотт Фіцджеральд «Великий Гетсбі».

Роман було опубліковано в 1925 році, і він чудово показує, наскільки декадентською була епоха джазу. Сюжет розгортається в розкішному Нью-Йорку і розповідає про мільйонера Джея Гетсбі, який веде бурхливе життя, сповнене вечірок, розкоші та інтриг. Проте за всім його зовнішнім блиском ховається таємниця і прагнення повернути собі кохання жінки на ім'я Дейзі Бьюкенен. Центральними проблемами роману стають порожнеча багатства, розчарування у прагненнях підкорити «американську мрію». Блискучий стиль автора, яскраві образи та складні характери роблять це творіння вічним шедевром, яке й досі залишається актуальним.

Джордж Орвелл «1984».

Похмурий і тоталітарний світ автора, де страх, контроль і брехня підпорядковують свідомість людей, роблячи їх мимовільними гвинтиками системи. У книзі розповідається про життя Вінстона Сміта, який бореться зі своєю природою у світі, де свобода волі, індивідуальність і любов заборонені законом.

Рей Бредбері «451 градус за Фаренгейтом».

Цю книгу зазвичай порівнюють з романом «1984» Джорджа Орвелла. Антиутопічний світ Рея Бредбері можна розглядати як його коментар до залежності будь-якого суспільства від ЗМІ.

Тож, тут ми запропонували лише невелику частку тих видатних творів, які, на нашу думку, варто прочитати тим, хто прагне змінити свою свідомість і розширити уяву про всесвіт і кони його існування.

Крім того, варто зазначити, що читання книг у цілому покращує функції мозку: пам'ять, увагу й концентрацію. Читання здатне покращити емпатію, соціальні навички та креативність. Щоденне читання близько 30 хвилин сприяє поліпшенню когнітивних функцій людини. Це може допомогти в житті, покращивши здатність до аналізу інформації, прийняття рішень та вирішення проблем.

Згідно з даними вчених завдяки регулярному читанню книг підвищується

щільність нейронних зв'язків, а також створюються великі зв'язки між півкулями мозку. Все це дозволяє краще засвоювати нову інформацію, зміцнювати вербальну пам'ять та розвивати свої розумові здібності.

Згідно з дослідженнями університету Мічигану, читання художньої літератури допомагає активізувати нові ділянки мозку і розвинути уяву та фантазію. Під час гри на комп'ютері ці області мозку, до речі, залишаються незадіяними.

Читання виявляється й найефективнішим способом розслаблення: воно знижує рівень стресу на 68%. Для порівняння, відеоігри знижують стрес лише на 21%, чай чи кава – на 54%, музика – на 61%, а прогулянки – на 42%.

З мінусів: читання книг викликає втому очей, що загрожує головними болями і напругою в шийному відділі. Але саме по собі воно, навіть дуже тривале за часом, не зможе викликати деструктивні зміни в очах і призвести до зниження гостроти зору.

Результати та обговорення.

Отже, звернення до такої теми, як терапевтична функція літератури, дає нам можливість засвідчити, що результати подібних досліджень покликані ділитися набутим досвідом й потребують колегіального обговорення.

Висновки.

Застосування таких методів навчання, як терапевтичне читання, дозволяє студентам не тільки краще засвоїти навчальний матеріал, витративши значно менше часу на його опрацювання, оскільки до кожного студента, враховуючи його психологічний стан, застосовано індивідуальний підхід, а й пройти психотерапію.

Створене у такий спосіб навчання виконує не тільки освітній комплекс навчально-наукових завдань і відповідає своєму освітньому призначенню, але й використовує терапевтичні функції читання художніх творів у процесі викладання курсу «Історія зарубіжної літератури».

Безумовно, такі методи потребують багато часу і духовної сили викладача, і це, звичайно, непросто, оскільки студенту важливо не тільки читати, а й

обговорювати твори з викладачем, аби прочитане «відкладалося» й не проходило даремно. Але застосовуючи такі методи терапії, можна відчувати емоційний підйом людини і побачити радість в її очах від зцілення читанням. Викладач, який ставить перед собою завдання бібліотерапії, є справжнім педагогом-цілителем, адже, запалюючи вогник, він дає можливість людині самій відчувати своє світло і зрости духовно. А в цьому й полягає найвищий сенс викладання курсу «Історія зарубіжної літератури».

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліотерапія. URL: https://megalib.com.ua/content259_37_Biblioterapiya.html
2. Бібліотерапія як метод психологічної корекції. URL: <https://ac.org.ua/9521>
3. Марценюк М. О. Терапевтичні можливості бібліотерапії як сучасного методу психологічної допомоги // Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Психологія Том 31 (70) № 4. 2020. С. 218–223.

PHILOLOGICAL SCIENCES

АСПЕКТНИЙ ПІДХІД ДО МІЖКУЛЬТУРНОГО ПЕРЕКЛАДУ

Воробець Сніжана Всеволодівна

викладач

Південноукраїнський національний педагогічний університет

імені К. Д. Ушинського

м. Одеса, Україна

Розглянуто компоненти комунікативної професійної перекладацької здатності білінгва. Запропоновано тлумачення терміна «професійно орієнтований близькоспоріднений переклад» у контексті фахової підготовки студентів факультету української філології.

Ключові слова: професійно орієнтований близькоспоріднений переклад, професійна перекладацька здатність, білінгвальна компетенція.

Вступ. Важко заперечити той факт, що сучасна мовна ситуація в Україні об'єктивно спричиняє небезпечні процеси мовної, національно-культурної асиміляції, а також є однією з головних причин втрати консолідації суспільства. На сьогодні процес повернення багатьох етнічних українців до рідномовних джерел пов'язаний із чисельними труднощами. Особливо гострим є це питання для тих мовців, які переживають свою зросійщеність «як власну біду, що в ній самі вони, як правило, не винні» [3, с. 8], бо усвідомлюють усю неприродність й абсурдність цієї ситуації.

Мета роботи. Особливої значущості означена проблема набуває в процесі підготовки студентів факультету української словесності, адже від цього певним чином залежить і перспектива розвитку мовної ситуації в державі (П. Мовчан, Л. Масенко, Л. Ставицька). Безперечно, оптимізувати цей процес стає можливим за умови цілеспрямованого навчання майбутніх словесників

умінь перекладацької діяльності у професійних сферах комунікації, що безпосередньо сприятиме формуванню у свідомості україномовної картини світу й національних стереотипів мовленнєвої поведінки, адже «під час перекладу відбувається зіткнення не лише лексичних, граматичних систем, а й комунікативно-прагматичних, лінгвоетнічних, психологічних, соціокультурних уявлень, менталітету мовців» [4, с. 61].

Як відомо, переклад професійно значущих текстів - фахова діяльність окремої категорії спеціалістів, які здобувають вищу освіту за спеціальністю "перекладач". Однак у контексті підготовки майбутніх філологів таке тлумачення перекладу дещо ускладнюється тим, що словесники за характером своєї діяльності повинні опрацьовувати тексти різного жанрово-стильового призначення - від офіційно-ділових, газетно-публіцистичних до наукових чи текстів художньої літератури, маючи змогу працювати не лише в освітніх закладах, а й, скажімо, спецкореспондентами газет, літературними редакторами, коректорами, фахівцями з реклами і зв'язків з громадськістю тощо. З огляду на це, пропонуємо таке тлумачення досліджуваного феномена: *професійно орієнтований близькоспоріднений переклад* - це особливий вид мовленнєвої діяльності білінгва, скерований на перетворення текстів вихідної мови на адекватні за формою і змістом та експресивно-стилістичним забарвленням тексти мови цільової, що пов'язані з різними сферами фахової діяльності майбутнього словесника. На нашу думку, таке визначення дозволяє охопити і випадки, коли цільовою мовою виступає російська, крім того, знімає обмеження щодо жанрово-стильової належності навчальних текстів.

Матеріали та методи. Говорячи про формування білінгвальної компетенції як важливого компонента загальнофілологічної підготовки словесників до майбутньої професійної діяльності, варто зауважити, що означена компетенція студента-білінгва має виявлятися у щоденній мовленнєвій діяльності й зокрема у вмінні змінювати не лише мовний код, але й уносити корекцію в національно-мовну картину світу тих, хто навчається. Продемонструємо культурологічний аспект двомовної комунікації при

перекладі російського слова «изба» українським еквівалентом «хата».

По-перше, предмети, що вербалізовані в цих словах мають істотні відмінності щодо форми й оздоблення. Якщо «изба» найчастіше будувалася з хвойної деревини, мала дерев'яний дах, земляну підлогу, то українська «хата»-це глиняна будівля під солом'яним дахом. За зовнішнім окресленням вона мала переважно форму витягнутого прямокутника, традиційно складалася з одного-двох-трьох (у різні історичні часи) житлових приміщень, сіней і комори. Відзначимо і те, що ставлення росіян до свого житла певним чином знайшло відображення у прислів'ї: *«Не красна изба углами, а красна пирогами»*, тоді як українська хата традиційно мала бути прибраною та чепурною. Здавна так велося, що в хаті завжди було чисто вибілено, розмальовано кольоровою глиною, оздоблено витинанками, прикрашено квітами, пахучими травами, рушниками.

Крім того, лексеми «изба» та «хата»мають різне семантичне поле в обох споріднених культурах, адже змістовий обсяг українського слова «хата» перетинається з обсягом значень російських корелятивів «дом» і «изба». Так, для українського селянина хата була всім: і храмом, і рідним краєм, і найдорожчим місцем у світі. Як слушно зазначає І. Мойсеїв, «хата виступала спочатку як синкретичне уявлення, знак буттєвості, далі як образ і, нарешті, в новій літературній мові – як ідея, моральна засада, естетичний критерій, світоглядна категорія» [2, с. 153]. З огляду на це, цікавим є зіставлення українських прислів'їв з ключовим словом «хата» з російськими еквівалентами: *«у своїй хаті своя правда і сила і воля»*; *«у своїй хаті легше помирати»* (укр.) // *«в родном доме и стены помогают»*, *«дорогая тая хатка, где родила меня матка»* (рос.); *«кто не рискует, той хати не збудує»* (укр.) // *«кто не рискует, тот не пьет шампанского»* (рос.); *«не взявшись за сокиру, хати не збудуєш»* (укр.) // *«под лежащий камень вода не течет»* (рос).

Результати та обговорення. Як бачимо, семантичне тло аналізованих лексем не фіксується в лексикографічних джерелах, адже здебільшого зумовлено етносоціальними чи етнокультурологічними контекстами. З огляду на це,

зіставлення відповідних конотацій фонових або безеквівалентних українських чи російських лексем в перекладацькому аспекті сприятиме розкриттю самотності національного менталітету порівнюваних мов.

Висновки. Викладене вище дозволяє дійти висновків, що навчання професійно орієнтованого близькоспорідненого перекладу майбутніх учителів української філології формуватиме цілий спектр перекладацьких умінь та навичок, які безпосередньо знаходяться у площині білінгвальної компетенції.

Перспективи подальших пошуків у визначеному напрямку дослідження вбачаємо у вияві типів перекладацьких стратегій і чинників, які гармонізують перекладацьку компетентність студента-білінгва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горіна Ж. Д. Перекладацька діяльність як вид міжмовного та крос-культурного посередництва / Ж. Д. Горіна // Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки). – Бердянськ; БДПУ, 2010. - №2. – с.102-108.

2. Мойсеїв І. Рідна хата – категорія української духовності / І. Мойсеїв // Сучасність. – 1993. - №7. – с.152-155.

3. Погрібний А. Хочеться сподіватися, але... / А. Погрібний // Урок української. – 2004. - №3. – с.7-9.

4. Селіванова О. О. Актуальні напрямки сучасної лінгвістики (аналітичний огляд) / О. О. Селіванова. – К.: Фітосоціоцентр, 1999. – 148с.

РОЛЬ ГЕЙМІФІКАЦІЇ У ЗАЛУЧЕННІ СТУДЕНТІВ ДО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Ростоцька Марія Євстахіївна,
старший викладач
Державний університет
інформаційно-комунікаційних технологій
Київ

Анотація. У статті розглядається гейміфікація та її основні характеристики як її необхідної сучасної технології освітнього процесу. Дається визначення гейміфікації застосування елементів ігрових технологій з дидактичною метою створення такої системи, в якій успішність гри учасника залежить від його навичок та знань, які можна перенести у реальний світ. У статті виділені три типи елементів: механічні, особистісні, емоційні. Пропонується універсальний алгоритм створення освітнього процесу з імплементацією гейміфікації з використанням цих елементів.

Ключові слова: гейміфікація, ігрові технології, мотивація, залучення, елементи, креативні завдання, зміст, правила.

У сучасному світі інноваційні технології є рушійною силою навчання та розробки навчальних програм. Щоб досягти кращих результатів від студентів, викладачі все частіше використовують у своїх методах навчання передові цифрові інструменти та стратегії. Гейміфікація для навчання є однією з цих стратегій, яку все частіше використовують викладачі в усьому світі. Використання гейміфікованих елементів може позитивно вплинути на залучення та співпрацю студентів, дозволяючи їм навчатися ефективніше.

Сучасне навчання англійської мови просунулося далеко вперед завдяки передовим освітнім технологіям. Але застосування креативних можливостей студентів є лідируючим, оскільки саме така діяльність породжує самостійність, активність, вміння спілкуватися в колективі. Як показує практика, застосування

креативності на заняттях, допомагає студентам виявити свої здібності, про які іноді вони самі не здогадувались.

У цій статті дається визначення гейміфікації як запровадження чи застосування елементів ігрових онлайн-технологій з дидактичною метою створення такої системи, в якій успішність гри учасника залежить від його навичок та знань, які можна перенести у реальний світ. Спланувати креативне навчальне середовище – завдання не з легких, і викладач має бути сам креативною особистістю, щоб знати, в якому напрямку працювати із студентами. Креативні завдання повинні відповідати рівню підготовки студентів і належить використовувати в міру необхідні інформаційно-комунікаційні технології, адже навіть, при вивченні англійської мови студенти можуть створювати креативні продукти своїми руками, при цьому участь викладача в ході створення креативного продукту має бути мінімальною, тому що студенти повинні пройти самостійно всі стадії створення своєї роботи і бути впевненими у хорошому результаті своєї діяльності.

Ігри та ігрові елементи, включені до освітнього процесу, забезпечують інтерес студентів, а ігрова механіка стає його ядром. Ігрові механіки у бізнесі використовуються з початку ХХ століття, а сам термін «гейміфікація» з'явився у 1980-х роках.

Ігри є універсальною частиною людського досвіду та існували у всіх культурах. Типологія ігор різноманітна. Тим не менш, у кожній гри можуть бути визначені наступні характеристики: правила і дії, які відрізняються від повсякденних, що визначають вибір гравця протягом усієї гри. Більша частина інтерактивності гри спирається на свою систему зворотнього зв'язку, яка найчастіше є миттєвою. Часто ігри мають декілька мініцілей, і майже завжди шлях до перемоги зрозумілий і відомий всім гравцям.

Гейміфікація в аудиторії викликає миттєвий ентузіазм та допитливість, що призводить до мотивації студентів навчатися. Гейміфікація готує їх до активності та відповідальності за власне навчання. Результати численних досліджень показують, що інтеграція гейміфікації у вивчення іноземної мови

покликана покращити творчі, критичні навички та розвинути уміння студентів розв'язувати проблеми .

Гейміфікація в освіті спрямована на те, щоб зробити навчання більш привабливим для широкої аудиторії, і виходить за рамки традиційних методів навчання, оскільки традиційне навчання, як правило, нудне.

Що ж означає гейміфікація в освітньому контексті? Це використання ігрового мислення, атрибутів і механіки в неігрових контекстах для залучення користувачів до вирішення проблем. Гейміфікація — це застосування ігрових стратегій, щоб покращити навчання та зробити його більш привабливим для окремих людей. Гейміфікація для навчання може бути корисною, оскільки ігри прищеплюють такі навички на все життя, як: вирішення проблем, критичне мислення, соціальна обізнаність, та співпраця. Ігри також мотивують студентів, підвищують інтерес до певних предметів, та покращують їхні когнітивні здібності.

Чому гейміфікація мотивує студентів? Ігрові технології та нові переваги навчання формують сучасне навчання, адже участь в іграх є добровільною, і в першу чергу, для задоволення. Це проста концепція, яка сприяє активному залученню студентів до занять, допомагає змінити їхнє сприйняття навколишнього світу, а також розвиває всебічні навички завдяки практичному, прикладному та ретельному підходу до навчання. Дослідження показали, що викладачі використовують цю концепцію як альтернативний метод навчання.

Опис сутнісних елементів гейміфікації необхідний для цілісного розуміння цієї технології та запровадження їх у освітній процес. Визначення таких елементів допоможе викладачеві створити алгоритм реалізації гейміфікованого процесу навчання з усвідомленням усіх переваг та недоліків.

У статті виділені три типи елементів: механічні (реєстрація, прогрес та миттєвий зворотній зв'язок); особистісні (статус і видимість, колективна відповідальність; списки лідерів чи ранжування); емоційні (психологічний стан гравців). Пропонується універсальний алгоритм освітнього процесу з використанням елементів гейміфікації, що включає три найважливіші

елементи.

Реєстрація (освоєння) є першою взаємодією гравця з грою. В ігровому освітньому середовищі цей механічний елемент служить двом цілям: по-перше, допомагає збільшити розуміння, як виконати завдання, дозволяючи більш повно брати участь у роботі; по-друге, заощаджує час викладача. Система інкрементної прогресії (розвиток, прогрес та цілі) – це особлива послідовність створення гри, при якій спочатку реалізується основний проєкт (база гри), потім на її основі створюються нові функції, які називаються «інкрементами»: цілі, завдання та квести. Грунтуючись на заохоченні поступового просування, ігри включають видимі символи досягнень, тобто значки або «level-up».

Зворотній зв'язок – необхідний елемент гри, оскільки результат вибору чи дій гравця під час гри мають бути очевидними: коли він приймає рішення, результат видно відразу. Гравці можуть використовувати підказки та паузи для оцінки можливостей та загроз у міру просування до мети. У багатьох іграх використовуються одноразові нагороди гравцям за виконання певних завдань. Досягнення публічно відображаються та можуть бути продемонстровані іншим гравцям. В освітній системі без елементів гейміфікації під час курсу студенти можуть не знати, чи виправдали вони очікування, чи вивчили необхідний матеріал для того, щоб отримати хороший бал на іспиті, це вони дізнаються набагато пізніше.

Особистісний елемент - це саме той елемент, який може допомогти педагогам у подальшому залученні студентів до навчального процесу. Статус та ідентифікація за допомогою аватарки (подання себе в грі) видно іншим гравцям, і вони майже завжди розроблені таким чином, щоб дати можливість самовиразитися. Ім'я гравця всередині гри, дескриптори та теги – ще один елемент соціальної адаптації. Вигадуючи собі нові імена та образи, гравці приміряють ролі та приймають значні рішення у грі з незнайомої точки зору. У контексті освітньої гейміфікації елемент такого типу може дозволити студентам проєктувати себе у профілі, у комплексі зі своїми науковими досягненнями та представляється для інших студентів не таким, як у

зовнішньому світі.

Колективна відповідальність як форма гейміфікації призначена для того, щоб стимулювати студентів продовжувати навчання. У багатьох іграх, як і у командних видах спорту, гравці не хочуть підвести своїх товаришів по команді та виконують усі завдання якісно. Це є ключовим мотивуючим фактором.

Списки чи рейтинги. Усі змагальні ігри ранжують своїх гравців у порядку їх досягнень. Таблиця лідерів, де гравці або команди часто відображаються з використанням бальної системи, демонструє накопичені результати, Проте з етичних причин не всі студенти можуть відобразитись у таблиці лідерів, адже у тих, хто внизу, може знизитися впевненість, і це призведе до скорочення мотивації та емоційного спаду.

Емоційний елемент. Один із ключових принципів ігор полягає в тому, що гравці потрапляють до такого стану, який називається «поток», тобто. повної зосередженості на поставленому завданні. Чітка ціль або набір цілей, точний зворотній зв'язок допомагає студентам коригувати свою діяльність відповідно до будь-яких змінних вимог. Баланс між викликом та навичкою є необхідною умовою для досягнення такого потоку.

Таким чином, гейміфікація - це передова інновація в системі освіти, що постійно змінюється. Освітні ігри мають свої особливості, і при виборі цього методу навчання необхідно правильно розробити стратегію та методику оцінювання бажаних результатів. Змістовною частиною педагогічної моделі освітнього процесу із застосуванням гейміфікації є запропонований універсальний алгоритм, завданнями якого є: визначити мету, описати гравців, визначити цільову поведінку, позначити шляхи гравців, додати елементи розваги, визначити інструменти, апробувати, обробити зворотній зв'язок та редагувати систему гейміфікації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Campillo-Ferrer, J.-M.; Miralles-Martínez, P.; Sánchez-Ibáñez, R. Gamification in Higher Education: Impact on Student Motivation and the Acquisition

of Social and Civic Key Competencies. Sustainability 2020, 12, 4822

2. Kapp K. Games, Gamification, and the Quest for Learner Engagement // T+D. 2012. Vol. 66(6). P. 64–68.

3. Klopfer E., Osterweil S., Groff J., Haas J. Using the technology of today, in the classroom: The instructional power of digital games, social networking, simulations and how teachers can leverage them // The Education Arcade. P. 1–21. URL: http://education.mit.edu/papers/GamesSimsSocNets_EdArcade.pdf

4. Legaki, N.-Z.; Xi, N.; Hamari, J.; Karpouzis, K.; Assimakopoulos, V. The Effect of Challenge-Based Gamification on Learning: An Experiment in the Context of Statistics Education. Int. J. Hum. Comput. Stud. 2020, 144, 102496.

5. Santos-Villalba, M.J.; Leiva Olivencia, J.J.; Navas-Parejo, M.R.; Benítez-Márquez, M.D. Higher Education Students' Assessments towards Gamification and Sustainability: A Case Study. Sustainability 2020, 12, 8513.

6. Zainuddin, Z.; Chu, S.K.W.; Shujahat, M.; Perera, C.J. The Impact of Gamification on Learning and Instruction: A Systematic Review of Empirical Evidence. Educ. Res. Rev. 2020, 30, 100326.

7. <https://www.learnlight.com/en/articles/5-benefits-of-gamification-in-learning/>

8. <https://www.paradisosolutions.com/blog/importance-gamification-education/#>

ECONOMIC SCIENCES

UDC 339.1, 339.9

REGIONAL COOPERATION WITHIN MARKET COUPLING

Petrenko Daniil,
Deputy SEO JSC “Market Operator”,
Master of General MBA,
Vasyl’ Stus Donetsk National University

Abstract: The article examines pan-European, regional, and national rules, methodologies, procedures and conditions for market coupling functioning, as well as conditions for regional cooperation of Ukrainian electricity market participants within market coupling.

Keywords: market coupling, electricity market, spot market, regulation, methodologies, rules, regulatory authority.

Ukraine is a participant of the Treaty establishing Energy Community [1], the main purpose of which is the organization of relations between the parties to the treaty, namely the member states of the European Union on the one hand, and the countries of South-Eastern Europe on the other, on the integration of the energy markets countries of South-Eastern Europe into the European Union. According to the provisions of the mentioned agreement, Ukraine is obliged to implement the energy regulatory acts of the European Union, the so-called “*acquis communautaire*”, regarding the liberalization of the electricity market. The Ukrainian side is currently creating a regulatory, economic, financial and organizational basis for the integration, in particular, Ukrainian electricity market spot segments to market coupling.

Taking into account the above, it is relevant to study the conditions of Ukrainian electricity market participants regional cooperation within market coupling, namely the consideration of pan-European, regional and national rules,

methodologies, procedures and conditions for adequate market coupling functioning.

The main regulatory act, which determines the legal and organizational principles of the market coupling functioning, is the Commission Regulation (EC) 2015/1222 of 24 July 2015 establishing a guideline on capacity allocation and congestion management as adapted and adopted by Ministerial Council Decision 2022/03/MC-EnC (hereinafter – Regulation 1222) [2].

Article 9 of Regulation 1222 defines three categories of rules, methodologies, procedures and conditions of operation (hereinafter – TCM), namely: pan-European, regional and national. This article also defines the procedure and deadlines for the development and approval of the TCM.

Learn more about each of the TCM categories.

Paragraph 6 of Article 9 of Regulation 1222 defines the following list of pan-European TCMs:

- (a) the plan on joint performance of MCO functions;
- (b) the capacity calculation regions;
- (c) the generation and load data provision methodology;
- (d) the common grid model methodology;
- (e) the proposal for a harmonised capacity calculation methodology;
- (f) back-up methodology;
- (g) the algorithm submitted by nominated electricity market operators (hereinafter – NEMO), including the transmission system operators' (hereinafter-TSO) and NEMOs' sets of requirements for algorithm development;
- (h) products that can be taken into account by NEMOs in the single day-ahead and intraday coupling process;
- (i) the maximum and minimum prices;
- (j) the intraday capacity pricing methodology to be developed;
- (k) the intraday cross-zonal gate opening and intraday cross-zonal gate closure times;
- (l) the day-ahead firmness deadline;
- (m) the congestion income distribution methodology.

These pan-European TCMs are currently approved by joint decisions of all European Union countries energy regulatory authorities or by decisions of the Agency for Cooperation of Energy Regulators (hereinafter – ACER). It is worth noting that ACER adopts a decision on the specified TCM in the case where the energy regulatory authorities have not been able to reach agreement or upon their joint request or on its own initiative. Pan-European TCMs regulate high-level market coupling issues and are mandatory for use by all European electricity market participants.

During the integration of the Ukrainian electricity market spot segments to market coupling, the Ukrainian government, the regulatory authority and the electricity market participants in accordance with Regulation 1222 will be obliged to apply the pan-European TCMs without the right to make changes to them, with the exception of the TCMs specified in (a) and (b), which will be changed taking into account the integration of new countries to market coupling.

However, it should be noted that the TCMs referred to in (c) – (m) contain provisions regarding the geographical region of their application or a list of electricity market participants who are obliged to apply these TCMs. That is, when new countries join to market coupling, the European side needs to make changes to the specified TCMs in order to extend their effect to the new countries.

Paragraph 7 of Article 9 of Regulation 1222 defines the following list of regional TCMs:

- (a) the common capacity calculation methodology;
- (b) decisions on the introduction and postponement of flow-based calculation;
- (c) the methodology for coordinated redispatching and countertrading;
- (d) the common methodologies for the calculation of scheduled exchanges;
- (e) the fallback procedures;
- (f) complementary regional auctions;
- (g) the redispatching or countertrading cost sharing methodology.

Taking into account the regional peculiarities of the power transmission lines topology, in order to ensure an optimal and efficient level of export-import

transactions with electricity between countries, the European electricity market is divided into regions, the so-called capacity calculation regions (далі – CCR). Today there are 8 CCRs [3], after the integration to market coupling of the South-Eastern Europe countries there will be 11 CCRs [3]. The listed regional TCMs apply to each CCR separately, that is, according to Article 9 of Regulation 1222, these TCMs are developed by the TSO and NEMO of each CCR separately and approved by the energy regulatory authority in accordance with the CCR, and in case where the energy regulatory authorities have not been able to reach agreement or upon their joint request or on ACER's own initiative by ACER.

During the integration of the Ukrainian electricity market spot segments to market coupling, the Ukrainian TSO and NEMO should intensify regional cooperation in the development of regional TCMs.

Paragraph 8 of Article 9 of Regulation 1222 defines the following list of national TCMs:

- (a) where applicable, NEMO designation and revocation or suspension of designation;
- (b) if applicable, the fees or the methodologies used to calculate the fees of NEMOs relating to trading in the day-ahead and intraday markets;
- (c) proposals of individual TSOs for a review of the bidding zone configuration;
- (d) where applicable, the proposal for cross-zonal capacity allocation and other arrangements;
- (e) capacity allocation and congestion management costs;
- (f) if applicable, cost sharing of regional costs of single day-ahead and intraday coupling.

National TCMs are approved by the national energy regulatory authority-National Energy and Utilities Regulatory Commission (hereinafter-NEURC). Today, the NEURC approved regulatory acts regulating the electricity market functioning, in particular: Market Rules [4], Day-Ahead and Intraday Market Rules [5] and Cross-zonal capacity allocation rules [6]. During the

integration of the Ukrainian electricity market spot segments to market coupling these documents will require minor changes, since most of the list of national TCMs has already been implemented by these documents, namely: the procedure for calculating the market operator's fees; procedure for a review of the bidding zone configuration; procedure for cross-zonal capacity allocation.

Summarizing the above, during the integration of the Ukrainian electricity market spot segments to market coupling, the legislative framework for the Ukrainian electricity market functioning, as an integrated part of the European electricity market, will be supplemented by the following acts:

- pan-European TCMs, which regulate high-level market coupling issues and are mandatory for application by the Ukrainian side without the right to make changes;
- regional TCMs, which establish regional rules for the market coupling functioning, are mandatory for application by the Ukrainian side within the framework of CCR, the Ukrainian side participates in their development, amendment and approval;
- national TCM, which are currently partially implemented in the normative legal acts of the NEURC.

It is important to keep in mind, since in accordance with Article 19 of the Constitution of Ukraine [7] it is determined that state authorities and local self-government bodies, their officials are obliged to act only on the basis, within the limits of their powers and in the manner provided for, since according to the Constitution and laws of Ukraine the need for relevant legislative acts, to determine the lists of pan-European TCMs, regional TCMs and the procedure for adopting and making changes to regional TCMs.

REFERENCES

1. CONSOLIDATED VERSION OF THE TREATY ON THE FUNCTIONING OF THE EUROPEAN UNION. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT>.

2. Commission Regulation (EU) 2015/1222 of 24 July 2015 establishing a guideline on capacity allocation and congestion management. URL: <https://www.energy-community.org/legal/acquis.html>.
3. Capacity Calculation Regions Map. Official website ENTSO-E. URL: <https://www.entsoe.eu/bites/ccr-map/>.
4. Market Rules. NEURC's act March 18, 2018 #307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0307874-18#Text>.
5. Day-Ahead and Intraday Market Rules. NEURC's act March 18, 2018 #308. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0308874-18#Text>.
6. Cross-zonal capacity allocation rules. NEURC's act April 03, 2020 #763. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0763874-20#Text>.
7. Article 19. The Constitution of Ukraine. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА НА ВНУТРІШНЬОМУ РИНКУ

Дергачова Вікторія Вікторівна

д.е.н., професор

Рудківська Дар'я Федорівна

Студентка

НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського»

м. Київ, Україна

Вступ./Introduction. У світі, де панують динамічні ринки та постійно з'являються нові конкуренти, питання конкурентоспроможності стає ключовим для успіху будь-якого підприємства. Ця стаття досліджує цю проблему на прикладі ТОВ «Бердичівський пивоварний завод», аналізуючи його поточну позицію на українському пивному ринку.

Український пивний ринок, як і багато інших галузей, характеризується жорсткою конкуренцією. Тут діють як вітчизняні, так і транснаціональні компанії, кожна з яких прагне завоювати симпатії споживачів. У цій статті розглянуто основних гравців на ринку, проаналізовано їхні стратегії та визначимо ключові фактори, які впливають на успіх у цій галузі.

На прикладі ТОВ «Бердичівський пивоварний завод» продемонстровано, як українські підприємства можуть не тільки виживати в умовах жорсткої конкуренції, але й успішно розвиватися, знаходячи свою нішу на ринку.

Мета роботи./Aim. Стаття висвітлює особливості управління конкурентоспроможністю підприємства на внутрішньому ринку. В статті розглянуто сутність та особливості конкурентоспроможності підприємств, а також проведений аналіз конкурентоспроможності ТОВ «Бердичівський пивоварний завод».

Матеріали та методи./Materials and methods. Для дослідження конкурентоспроможності ТОВ «Бердичівський пивоварний завод» на українському пивному ринку використано аналіз статистичних даних, звіти та новини, спостереження за заводом та торговими точками. А також з метою

написання даної наукової роботи проаналізовано наукові праці зарубіжних вчених з окремих питань.

Результати та обговорення./Results and discussion.

Конкурентоспроможність можна визначити як здатність певного типу об'єкта (товару, компанії, країни) зайняти певну ринкову нішу. Конкурентоспроможність – це ступінь відповідності окремої категорії об'єктів визначеним вимогам ринку: пропозиція (товар) – попиту на нього, підприємства – можливостям забезпечення конкурентних переваг, країни-моделям соціально-економічного розвитку [1, с. 452].

Підприємствам на внутрішньому ринку завжди доводиться конкурувати з конкурентами за споживачів і ресурси. Конкурентне середовище формується не лише конкурентами в галузі, які виробляють подібні продукти та продають їх на одному ринку. Основними суб'єктами конкурентного середовища є підприємства, які можуть вийти на ринок, і підприємства, що виробляють замітники.

Багато компаній не звертають належної уваги на загрози, які можуть принести нові підприємства, і тому зазнають поразки в конкурентній боротьбі. Важливо пам'ятати про це і заздалегідь створювати бар'єри для виходу нових виробників на ринок. Такими перешкодами можуть бути глибока спеціалізація у виробництві продукції, зниження собівартості, контроль над каналами збуту продукції тощо. [3, с. 177].

Фактори, що впливають на конкурентоспроможність продукції, включають:

1. Новизна товару.
2. Символічні фактори, що розглядаються з точки зору соціальних норм (товари надають їх власникам певний статус).
3. Інші фактори, не пов'язані безпосередньо з товаром (надання послуг, гарантія, встановлення товару та можливість встановлення та ремонту тощо).

Розглянемо особливості управління конкурентоспроможністю підприємства на внутрішньому ринку на прикладі ТОВ «Бердичівський

пивоварний завод», основним видом діяльності якого є пивоваріння.

Бердичівський пивоварний завод був заснований у 1861 році. Після багатьох років розвитку виробничі потужності компанії поступово збільшувалися.

Продукція компанії користується великою популярністю серед людей. Коли компанії встановлюють ціни на пиво, вони орієнтуються не на прибуток, а на здатність споживачів витримати ціну.

Конкуренція є одним із факторів стимулювання розвитку пивоварної галузі. Це змушує пивоварів удосконалювати технологію виробництва та випускати нові сорти пива для залучення споживачів і збільшення продажів [6, с. 44].

Незважаючи на велику кількість конкурентів, на вітчизняному ринку пива діють чотири основних гравці: дві транснаціональні компанії («SUN INTERBREW» і «Baltic Beverages Holding») і дві вітчизняні компанії – «Оболонь» і «Сармат» (проданий у 2009 році транснаціональній компанії «Сабміллер»). У своєму портфоліо Thursday більше 30 брендів і сотні найменувань пива. Разом вони контролюють понад 94% ринку, витісняючи не тільки дрібні місцеві фірми, а й великі [5, с. 7].

Конкурентний попит на українському ринку пива зростає з кожним роком. Лідери галузі збільшують продажі пивної продукції, витісняючи слабших конкурентів. Конкуренція з боку потужних конкурентів, таких як «Україніан Сан Інтернешнл» і «Балтік Беверідж Холдінгз», стимулювала вітчизняних пивоварів виходити на нові сегменти ринку.

Щоб зміцнити свої позиції на ринку, пивовари тепер повинні прийняти більш агресивну маркетингову політику.

По-перше, вивести на ринок оригінальні, неринкові типові види пива, такі як нефільтроване, охолоджене, безалкогольне фруктове пиво.

По-друге, через викривлення різних деталей. Ринок також захоплюється завдяки агресивній експансії в ці регіони. Сьогодні великі компанії представляють свою продукцію практично в усіх регіонах України,

продовжуючи відвойовувати ринок у місцевих пивоварень [4, с. 20].

Найменшу частку (10%) серед основних конкурентів на українському ринку пива займає ТОВ «Бердичівський пивоварний завод».

Перспективи розвитку української пивної галузі дуже широкі. Проте на ринку пива в Україні є певні проблеми, які можна легко подолати шляхом підвищення ефективності пивоваріння.

Подальше збільшення виробництва високоякісного солоду сприятиме розвитку пивної галузі та посиленню конкуренції на ринку пива України. Для цього необхідно було відбудувати та модернізувати діючу пивоварню та ввести в експлуатацію нову, що потребувало значних капіталовкладень. Окрім технологічної модернізації виробництва солоду, важливим є питання створення власної селекційної бази, а саме: розробка та комерціалізація перспективних планів виробництва високоякісного пивоварного ячменю.

До проблем пивоварної галузі також можна віднести проблему нестабільності та недосконалості законодавства в Україні, яке негативно впливає на розвиток усіх сфер галузі. У результаті утворився величезний тіньовий ринок виробництва та продажу відомих підробок, що зменшує надходження до бюджету.

Серед негативних тенденцій на внутрішньому ринку варто відзначити зниження темпів зростання ринку через такі фактори, як низька платоспроможність оптовиків та кінцевих споживачів, сезонність попиту, високі валютні ризики, підвищення податків на споживання тощо, вимагають негативних змін у законодавстві тощо.

Сьогодні вітчизняний ринок пива в Україні все ще знаходиться на стадії розвитку, а межі комерціалізації майже всіх великих сучасних виробників знаходяться на стадії будівництва.

Висновки./Conclusions. Перед українськими виробниками пива, в тому числі і перед ТОВ «Бердичівський пивоварний завод», стоїть ряд серйозних проблем, вирішення яких дозволить їм ефективно працювати на ринку пива.

Запозичення окремих елементів іноземних технологій та маркетингової

політики дозволить вивести українську пивну галузь на новий рівень, відкривши нові точки збуту та розширивши коло споживачів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гетьман О. О. Економіка підприємства [Текст]: навч. посіб. / О. О. Гетьман, В. М. Шаповал. – К. : ЦНЛ, 2010. – 488 с.
2. Должанський, І. З. Конкурентоспроможність підприємства [Текст]: навч. посіб. / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : ЦНЛ, 2006. – 384 с.
3. Іванілов О. С. Економіка підприємства [Текст] : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / О. С. Іванілов – К. : ЦУЛ, 2009. – 728 с.
4. Антонов О. М. Пивоварна промисловість України: передумови кризи чи зростання // Україна Молода. – 2006. – № 2. – С. 12-26
5. Богатко О. Г. То чиє воно українське пиво? // Україна Молода – 2009.– № 1. – С. 5-7.
6. Пильник Л. Наукове забезпечення і конкурентоспроможність харчової продукції // Харчова і переробна промисловість. – 2000. – № 5-6 – С. 43- 48.

РОЛЬ ПІДПРИЄМСТВ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Кулігіна Анастасія Володимирівна

студентка

Антонюк Катерина Іванівна

проф. каф. міжн.екон.відносин, докт.екон. наук

Національний університет «Запорізька політехніка»

м. Запоріжжя, Україна

Вступ. Сталий розвиток держави залежить від здатності суспільства задовольняти поточні потреби без загрози для можливостей майбутніх поколінь. У цьому контексті підприємства відіграють ключову роль, адже вони є основними виробниками товарів та послуг, а також значними споживачами природних ресурсів. Сучасні підприємства мають величезний потенціал для сприяння сталому розвитку, впроваджуючи екологічно чисті технології, знижуючи викиди шкідливих речовин, раціонально використовуючи ресурси та інвестуючи в "зелені" інновації.

Крім того, відповідальний бізнес може стати прикладом для інших секторів суспільства, сприяти підвищенню екологічної свідомості громадян і підтримувати державні зусилля у збереженні навколишнього середовища. Відповідальний бізнес може стати прикладом для інших секторів суспільства і підтримувати державні зусилля у збереженні навколишнього середовища, забезпечуючи баланс між економічними, соціальними та екологічними потребами.

Мета роботи. Дослідження ролі підприємств у забезпеченні сталого розвитку держави, визначення взаємозв'язків між діяльністю підприємств та досягненням сталого розвитку на національному рівні.

Матеріали та методи. Дослідження проводилося на основі літературного огляду наукових джерел.

Результати та обговорення. Економічні аспекти сталого розвитку підприємств включають забезпечення стійкого економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності продукції та рівня зайнятості, адаптацію

до ринкових умов, структурні перетворення для зменшення екологічно шкідливих і збільшення частки високотехнологічних виробництв, дотримання принципів ресурсозбереження, забезпечення збалансованого розвитку інновацій, інвестицій, кадрів, фінансів та досягнення балансу інтересів всіх учасників економічного процесу.

Соціальні аспекти підприємництва сприяють створенню робочих місць і збільшенню доходів для малозабезпечених, розширенню ринків та забезпеченню доступу до товарів і послуг за нижчими цінами, впровадженню інновацій та зростанню експорту, а також соціальній мобільності та покращенню освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг.

Екологічний вплив підприємництва полягає в позитивних змінах, таких як зменшення викидів вуглецю малими фірмами порівняно з великими, використання відновлюваних джерел енергії, наслідування принципів циркулярності. Однак, збільшення підприємницької активності може призвести до зростання забруднення та відходів, якщо економіка базується на традиційних методах. Підприємництво може допомогти вирішити екологічні проблеми, сприяючи розвитку екологічно чистих технологій та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Участь бізнесу у досягненні Цілей сталого розвитку (ЦСР) є важливою для будь-якої країни, зокрема для країн, які розвиваються, та країн перехідної економіки. Важливо, щоб публічна влада цих країн виявляла особливий інтерес до співпраці з бізнесом у реалізації Порядку денного – 2030 ООН.

За дослідженням Міжнародного інституту миру, досягнення ЦСР може відкрити для бізнесу нові ринкові можливості, які оцінені приблизно в 12 трлн доларів США, особливо в таких сферах економіки, як харчова промисловість та сільське господарство, міська інфраструктура, енергетика та матеріали, охорона здоров'я, а також може створити 380 млн нових робочих місць [3]. Отже, досягнення ЦСР мають великий потенціал для бізнесу.

Висновки. Таким чином, підприємства відіграють ключову роль у сталому розвитку держави, створюючи робочі місця, генеруючи економічний

розвиток та сприяючи інноваціям. Стале підприємництво є важливим для забезпечення економічної, соціальної та екологічної стабільності, балансує між забезпеченням прибутку та врахуванням впливу на оточуюче середовище та суспільство. Теоретичні концепції сталого розвитку підприємств надають стратегічні настанови для вирішення сучасних викликів у сфері бізнесу, враховуючи економічні, соціальні та екологічні аспекти. Взаємозв'язок між підприємствами та сталим розвитком полягає у впровадженні ефективних управлінських практик, спрямованих на збалансований розвиток, що сприяє загальній динаміці держави.

Висновки підкреслюють важливість подальших досліджень у цій області та потребу в розробленні конкретних стратегій та політик для підтримки сталого розвитку підприємств та держави в цілому.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Квятковська Л. А. Реалізація принципів концепції сталого розвитку в діяльності підприємства. Вісник соціально-економічних досліджень. 2013. № 1. С. 85–89.
2. Грицина, Л. А. Принципи сталого розвитку підприємств: порівняльний аналіз. Економічний дискурс. 2017. 33–41.
3. Посібник для досягнення Цілей сталого розвитку в сфері бізнесу. ООН. URL: http://sdg.org.ua/images/Compass_Guide_2015_ukr_web_1.pdf.
4. Запатріна І. В. Керівництво «Посилення ролі бізнесу в досягненні ЦСР в Україні». 2018. 72 с.

РОЗВИТОК РІЧКОВОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Поляк Едуард Святославович

Аспірант 4-го курсу

Ужгородського Національного Університету

м. Ужгород

Анотація: У статті досліджується розвиток річкового флоту України. Річковий транспорт є важливою складовою транспортної системи України, що має значний потенціал для розвитку, проте стикається з рядом проблем. Це дослідження присвячене аналізу сучасного стану річкового транспорту в Україні, виявленню основних проблем та викликів, а також визначенню перспектив його розвитку в контексті загальної транспортної системи країни

Вступ: Україна має розвинену мережу річкових шляхів, які історично відігравали ключову роль у розвитку торгівлі та економіки. Проте в останні десятиліття річковий транспорт зазнав занепаду, поступившись місцем автомобільному та залізничному транспорту. В умовах зростаючого навантаження на інші види транспорту річковий транспорт може стати важливою альтернативою, здатною знизити затори на дорогах, зменшити витрати на перевезення та мінімізувати екологічний вплив.

Річковий транспорт України має значний потенціал, проте наразі стикається з рядом проблем. Обсяги перевезень вантажів та пасажирів річковим транспортом зменшилися за останні десятиліття. Основними причинами цього є застаріла інфраструктура, недостатнє фінансування та відсутність комплексного підходу до розвитку річкових шляхів.

Основними проблемами та викликами є:

1. **Інфраструктура:** Більшість річкових портів та судноплавних каналів потребують модернізації. Недостатнє фінансування призводить до погіршення стану гідротехнічних споруд.

2. **Фінансування:** Недостатні інвестиції у розвиток річкового транспорту обмежують його можливості. Державні та приватні інвестори не

завжди готові вкладати кошти в цей сектор через високі ризики та довгий термін окупності.

3. **Екологічні проблеми:** Річковий транспорт має значний вплив на екосистеми річок. Необхідно розробити екологічно безпечні технології для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Незважаючи на існуючі проблеми, річковий транспорт в Україні має перспективи для розвитку. Основні напрямки включають:

1. **Модернізація інфраструктури:** Інвестування у реконструкцію та модернізацію річкових портів, судноплавних каналів та гідротехнічних споруд.

2. **Державна підтримка:** Розробка державних програм підтримки річкового транспорту, включаючи фінансування та податкові пільги для інвесторів.

3. **Розвиток міжнародного співробітництва:** Участь у міжнародних проектах та програмах, спрямованих на розвиток річкового транспорту та інтеграцію України у світову транспортну систему.

4. **Екологічні ініціативи:** Впровадження екологічно чистих технологій та дотримання стандартів екологічної безпеки.

Мета дослідження: Метою даного дослідження є вивчення сучасного стану річкового транспорту в Україні, виявлення основних проблем та викликів, а також визначення перспектив його розвитку в контексті загальної транспортної системи країни.

Матеріали та методи: Ресурсний потенціал річкового транспорту України можна розділити на такі категорії:

1. **Внутрішні водні шляхи (ВВШ)** - це судноплавні річки, водосховища, гідротехнічні споруди та інші технічні об'єкти, що відповідають технічним і експлуатаційним стандартам.

2. **Річковий флот** - включає вантажні та пасажирські судна різних типів, а також технічний та спеціалізований флот.

3. **Об'єкти обслуговуючої інфраструктури** - це річкові порти, причали з засобами механізації, а також судноремонтні заводи.

4. Система навігації та контролю за безпекою судноплавства.

5. Інша річкова інфраструктура - органи державного управління, наукові установи та навчальні заклади.

Україна має значний потенціал судноплавних річок. За радянських часів загальна довжина річок протяжністю 10 км і більше становила 90,4 тис. км, з яких понад 4 тис. км були судноплавними водними шляхами. Найбільш використовуваними завжди були судноплавні шляхи Дніпра (1205 км) та його приток (Десна - 520 км, Прип'ять - 60 км), а також Дунаю (160 км), Бугу (155 км) та інших малих річок. Близько 90 % перевезень річковим транспортом здійснюється по Дніпру та його притоках (Десні та Прип'яті), а решта 10 % припадає на Дунай та інші річки (Десна, Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець, Інгулець, Ворскла тощо). Протягом довгого часу показники, що характеризують стан та ефективність використання ресурсного судноплавного потенціалу річок України, демонструють негативну динаміку. З часу незалежності України (період 1990-2013 рр.) довжина річкових водних артерій зменшилася майже вдвічі (з 4 тис. км до 2,1 тис. км). Щільність річкових судноплавних шляхів зменшилася в 1,75 разу, інтенсивність перевезень вантажів - в 4,3 разу, а перевезень пасажирів - в 7,5 разу. (табл. 1).

Показники	од. виміру	1990	2000	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Річкові судноплавні шляхи загального користування із знаками судноплавства у тому числі:	тис. км	4	2,3	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2	2,1	2,1	2,1
- із освітлювальними та світловідбиваючими знаками	тис. км	3,6	0,5	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1	1,1
	%	90	22	50	50	50	50	50	52	52	52
- з гарантованими глибинами	тис. км	3,1	1	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
	%	78	43	55	55	55	55	55	57	57	57
Щільність річкових судноплавних шляхів	км на 1 тис. кв. км	7	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Інтенсивність перевезення вантажів	млн т-км на 1 км	3	2,4	2,9	2,6	2,1	1,3	1,8	1	0,8	0,7
Інтенсивність перевезення пасажирів	млн пас-км на 1 км шляхів	0,15	0,01	0,02	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02

Таб 1.

роки	Залізничний ^{1/}	Морський	Річковий	Авто	Авіаційний ^{3/}
1995	577431,5	7817,0	3594,1	3483173,0	1914,9
1996	538568,7	5044,6	2735,9	3304600,0	1724,0
1997	500838,8	4311,3	2443,1	2512147,2	1484,5
1998	501428,7	3838,3	2356,5	2403424,6	1163,9
1999	486810,4	3084,3	2269,4	2501707,5	1087,0
2000	498683,0	3760,5	2163,3	2557514,6	1164,0
2001	467825,3	5270,8	2034,2	2722001,6	1289,9
2002	464810,4	5417,9	2211,9	3069136,3	1767,5
2003	476742,4	6929,4	2194,1	3297504,5	2374,7
2004	452225,6	9678,4	2140,2	3720326,4	3228,5
2005	445553,1	11341,2	2247,6	3836514,5	3813,1
2006	448421,7	10901,3	2021,9	3987982,0	4350,9
2007	447093,7	7690,8	1851,6	4173033,7	4928,6
2008	445465,7	7361,4	1551,8	4369125,5	6181,0
2009	425974,8	6222,5	1511,6	4014035,2	5131,2
2010	427240,6	6645,6	985,2	3726288,6	6106,5
2011	429784,9	7064,1	962,8	3611829,9	7504,8
2012	429115,3	5921,0	722,7	3450173,1	8106,3
2013	425216,9	6642,0	631,1	3343659,5	8107,2
2014 ⁴	389305,5	29,4	565,1	2913318,1	6473,3
2015 ⁴	389794,1	25,5	550,8	2250345,3	6302,7
2016 ⁴	389057,6	30,3	448,5	2024892,9	8277,9
2017 ⁴	164941,6	28,6	562,9	2019324,9	10555,6
2018 ⁴	157962,4	71,9	596,2	1906852,1	12529,0
2019 ⁴	154811,8	79,4	589,9	1804929,3	13705,8
2020 ⁴	68332,5	52,6	256,5	1083872,7	4797,5

Дані за роки відображають стан розвитку та використання внутрішніх водних шляхів в Україні з 1990-2013 рр.

Кількість перевезених пасажирів за видами транспорту з 1995-2020 рр.

За аналізом даних про перевезення в Україні різними видами транспорту з 1995 по 2020 рік можна зробити наступні висновки:

1. Залізничний транспорт:

- У 1995 році залізниця була найбільш використовуваним видом транспорту для перевезень, досягнувши піку на рівні 577,431.5 мільйонів тонн. Протягом наступних років відбулось систематичне зменшення обсягів перевезень до 68,332.5 мільйонів тонн у 2020 році. Зменшення обумовлене різноманітними факторами, включаючи економічні зміни, політичну нестабільність, технічний стан інфраструктури, а також конкуренцію з іншими видами транспорту.

2. Морський транспорт:

- Морський транспорт в Україні зазнав також значного зменшення. У 1995 році було перевезено 7,817.0 мільйонів тонн вантажів, що спadlo до 52.6 мільйонів тонн у 2020 році. Цей спад обумовлений скороченням морських перевезень через зменшення торгівлі, зміни в міжнародній ситуації та технічні обмеження портової інфраструктури.

3. Річковий транспорт:

- Річковий транспорт, який колись був важливим складовим для перевезення в Україні, також зазнав суттєвого зменшення. У 1995 році було перевезено 3,594.1 мільйонів тонн, що спadlo до 256.5 мільйонів тонн у 2020 році. Обмеженням для річкового транспорту є низька глибина річок, проблеми з утриманням і розвитком інфраструктури, а також обмеження сезонності перевезень.

4. Авто транспорт:

- Автомобільний транспорт показав помітне збільшення обсягів перевезень з 3,483,173.0 мільйонів тонн у 1995 році до 1,083,872.7 мільйонів тонн у 2020 році. Це обумовлено зростанням автопарку, покращенням дорожньої інфраструктури та підвищенням конкурентоспроможності автомобільного транспорту у порівнянні з іншими видами.

5. Авіаційний транспорт:

- Авіаційний транспорт, хоча має невеликий обсяг перевезень порівняно з іншими видами, все ж показав збільшення з 1,914.9 мільйонів тонн у 1995 році до 4,797.5 мільйонів тонн у 2020 році. Це збільшення свідчить про зростання обсягів внутрішньої та міжнародної авіаційної діяльності в Україні.

Загалом, перевезення в Україні пережили значні трансформації за останні 25 років, з виділенням авто та авіаційного транспорту як тих напрямків, що показали збільшення, тоді як залізничний, морський та річковий транспорт зазнали суттєвого зменшення обсягів перевезень.

* Джерело: Державна Служба Статистики <https://ukrstat.gov.ua/>

Внутрішні водні шляхи українських річок за показником гарантованих глибин неповністю відповідають вимогам щодо безпеки судноплавства,

оскільки лише трохи більше половини шляхів (57%) мають гарантовані глибини. Для відновлення комерційного судноплавства необхідні днопоглиблювальні роботи на Дніпродзержинському перекаті та ділянці від Миколаєва до Вознесенська на річці Дніпро, а також на річці Південний Буг, де глибина річки становить лише 1,6 метра при необхідному мінімумі 2,9 метра.

Регулярне водне сполучення з Білоруссю у верхній течії Дніпра та Прип'яті майже зупинилося, що пов'язано з обмілінням цих річок на 1 метр у цьому районі. Вище міста Дніпропетровськ рух вантажних суден практично не відбувається через наявність проблемних ділянок для судноплавства-підводних скель між містами Дніпродзержинськ і Дніпропетровськ. Незадовільний технічний стан шлюзів, які перевищують граничний термін експлуатації – 70 років, разом з недофінансуванням утримання судноплавних шлюзів річки Дніпро, яке не перевищує 50% від необхідної потреби, створюють ситуацію, що загрожує техногенною катастрофою. Фактичний термін експлуатації водосховищ варіюється від 27 років (Дністровське) до 67 років (Дніпровське). Найбільш ефективно експлуатуються водосховища Кременчуцьке (65,9%) та Дністровське (66,7%). Решта водосховищ експлуатується на третину і менше, що свідчить про загальне погіршення стану річкового господарства. Зменшення інвестицій в основний капітал призвело до погіршення стану судноплавних шляхів, скорочення виробничої та транспортної діяльності в Україні, а також до зменшення завантаження судноремонтних заводів. За даними Держстату, інвестиції в основний капітал на річковому транспорті з 2010 по 2013 роки зменшилися з 146,6 млн гривень до 44,5 млн гривень у фактичних цінах, що є більш ніж утричі менше.

Висновок: Річковий транспорт України має значний потенціал для розвитку, проте для його реалізації необхідно вирішити ряд проблем, пов'язаних з інфраструктурою, фінансуванням та екологічною безпекою. Модернізація річкових портів, залучення інвестицій та розробка державних програм підтримки можуть сприяти відродженню цього важливого сектору транспортної системи країни. Перспективи розвитку річкового транспорту в

Україні тісно пов'язані з інтеграцією в міжнародну транспортну систему та впровадженням інноваційних екологічних рішень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Транспорт і зв'язок України 2012. Статистичний збірник. Київ-2013 С.122
2. Транспорт і зв'язок України у 2005 р. Статистичний збірник Державної служби статистики. Київ-2006 р. С. 177-179 та Транспорт і зв'язок України у 2013 р. Статистичний збірник Державної служби статистики. Київ-2013 р. С. 134-135.
3. Національний інститут стратегічних досліджень <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/rozvitok-richkovogo-transportu-u-konteksti-realizacii-evrointegraciynikh>
4. "Річковий транспорт України: стан і перспективи розвитку" - Міністерство інфраструктури України.
5. Розвиток внутрішніх водних шляхів України" - Інститут гідротехнічних конструкцій і гідрометрії ім. О. М. Маркова.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Василенко Олена Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент
Сімченко Марина Русланівна,
здобувач IV курсу ОС «Бакалавр»,
Київський університет культури
м. Київ, Україна

Вступ. / Introductions. Інноваційні технології надають готельно-ресторанному бізнесу безліч можливостей для покращення маркетингових стратегій та залучення клієнтів. Завдяки постійному розвитку цифрових інструментів і платформ, готелі та ресторани мають можливість ефективно спілкуватися зі своєю аудиторією, персоналізувати послуги та створювати унікальний досвід для клієнтів.

Однією з ключових переваг інноваційних технологій є можливість персоналізації пропозицій для клієнтів. Завдяки аналізу даних та використанню штучного інтелекту, готелі та ресторани можуть створювати індивідуалізовані пропозиції, які враховують уподобання та потреби кожного гостя. Це дозволяє збільшити задоволеність клієнтів та підвищити їхню лояльність.

Мета роботи. / Aim. Метою є розгляд впливу інноваційних технологій на маркетингові стратегії в готельно-ресторанному бізнесі. Він спрямований на визначення та пояснення ролі цифрових інструментів у створенні персоналізованих пропозицій для клієнтів, використання соціальних медіа для залучення уваги та комунікації з аудиторією, а також оптимізацію операцій та покращення обслуговування за допомогою інноваційних технологій. Надати чітке уявлення про те, як використання новітніх технологій може допомогти готельно-ресторанним закладам досягти більшої конкурентоспроможності, підвищити рівень задоволеності клієнтів та збільшити їхню лояльність.

Матеріали та методи. /Materials and methods. Матеріали та методи, що використовуються для дослідження теми впливу інноваційних технологій на

маркетингові стратегії в готельно-ресторанному бізнесі, можуть включати наступні підходи:

1. Літературний огляд: аналіз наукових публікацій, статей, книг та інших джерел з маркетингу, інноваційних технологій та готельно-ресторанного бізнесу для збору інформації про попередні дослідження, тенденції та кращі практики.

2. Анкетування та опитування: проведення опитувань серед власників готелів, ресторанів, менеджерів та клієнтів для збору даних про їхні вподобання, досвід використання технологій та сприйняття маркетингових стратегій.

3. Кейс-стаді: вивчення конкретних випадків успішного впровадження інноваційних технологій у готельно-ресторанному бізнесі та аналіз їхнього впливу на маркетингові стратегії.

4. Експериментальні дослідження: проведення контрольованих експериментів або пілотних проєктів для перевірки ефективності впровадження нових технологій у маркетингові стратегії готельно-ресторанного бізнесу.

5. Аналіз даних: використання статистичних методів для обробки та аналізу великих обсягів даних про клієнтів, технологічні платформи, та ефективність маркетингових заходів.

6. Фокус-групи: проведення групових обговорень з представниками цільової аудиторії для отримання глибокого розуміння їхніх потреб, очікувань та реакції на інноваційні маркетингові стратегії.

Ці різноманітні підходи дозволяють отримати комплексну та об'єктивну картину впливу інноваційних технологій на маркетингові стратегії в готельно-ресторанному бізнесі.

Результати та обговорення./Results and discussion. Впровадження маркетингових стратегій в готельно-ресторанному бізнесі є ключовим етапом для забезпечення конкурентоспроможності та стійкості підприємства на ринку. Для ефективного впровадження стратегій і їхнього контролю варто враховувати вплив інноваційних технологій.

Маркетингова стратегія - це план дій, спрямований на досягнення маркетингових цілей підприємства, що ґрунтується на аналізі ринкових умов та внутрішніх ресурсів, який має підпорядкованість у загальній стратегії підприємства, враховує сильні сторони компанії для формування конкурентної переваги і є невід'ємною частиною стратегічного процесу з власною логікою і послідовністю дій [1].

Правильна маркетингова стратегія допомагає вирішити ряд стратегічних завдань, серед яких можна виділити наступні:

1. Збільшити усвідомленість споживачів про свій бренд і позитивне сприйняття його;
2. Знайти нові сегменти ринку, розширюючи свою аудиторію та збільшуючи обсяги продажів;
3. Збільшити свій обсяг продажів, відповідно, прибуток;
4. Створити унікальну пропозицію для своїх клієнтів, що дозволяє вирізнитися серед конкурентів і зберігати, а також залучати нових клієнтів.

Організація маркетингових стратегій у готельно-ресторанній сфері передбачає комплексний підхід до визначення потреб споживачів і надання їм привабливих пропозицій. Перший етап включає в себе аналіз ринку та визначення цільової аудиторії, що дозволяє зрозуміти, які саме послуги будуть найбільш популярними серед клієнтів. Другий етап - розробка програми, орієнтованої на вирішення конкретних потреб споживачів і використання унікальних пропозицій вартості для привертання уваги. Третій етап передбачає надання гарантій і підтримки споживачам, що забезпечує їхню вірність бренду, задоволеність від взаємодії з компанією [2].

Більшість клієнтів сьогодні активно користуються соціальними медіа та мобільними додатками. Готелі та ресторани використовують ці канали для привертання уваги до своїх послуг, спілкування з клієнтами та розміщення реклами. Застосування інтерактивного контенту, відео та віртуальної реальності допомагає створити емоційно зв'язаний досвід для клієнтів та залучити їх до бренду.

Крім того, інноваційні технології допомагають готелям та ресторонам оптимізувати свої операції та покращувати обслуговування. Від автоматизації бронювання та виписання рахунків до використання роботів у кулінарних процесах, цифрові інновації сприяють збільшенню ефективності та зниженню витрат.

Висновки./Conclusions. Отже, використання інноваційних технологій стає ключовим елементом успішної маркетингової стратегії для готельно-ресторанного бізнесу. Вони дозволяють підвищити конкурентоспроможність, покращити взаємодію з клієнтами та створити унікальний досвід, що відповідає потребам сучасного споживача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ніколайчук О. А., Приймак Н. С., Сімакова О. А., Слащева А. В., Горяйнова Ю. А., Коренець Ю. М., Боднарук О. А., Пусікова О. А., Клевцов Є. Г.; ред. Ніколайчук О. А. / Готельно-ресторанний бізнес: навч. посібник. – Кривий Ріг : Вид.ДонНУЕТ, 2022. – 250с.
2. Гузар У. Маркетинг у готельно-ресторанному бізнесі / Уляна Гузар, Марія Загоруй // Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності : зб. матеріалів наук.-практ. семінару – Львів, 2020. - С. 18-21.
3. Могилова А. Ю. Особливості маркетингу у готельно-ресторанному бізнесі URL: https://tourlib.net/statti_ukr/mogylova.htm

LEGAL SCIENCES

ПРИВІД: ПОРЯДОК ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ ТА ВИКОНАННЯ ПРИВОДУ

Барінов Василь Андрійович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Привід, як захід забезпечення кримінального провадження, має велику актуальність у сучасній правовій системі України. Він є важливим інструментом у боротьбі зі злочинністю, адже дозволяє органам досудового розслідування та суду примусово доставити до місця проведення слідчих дій осіб, які без поважних причин не з'являються за викликом.

Це особливо актуально в умовах зростання злочинності, коли деякі особи свідомо уникають співпраці з правоохоронними органами, намагаючись уникнути відповідальності за свої злочини. Привід дає можливість у таких випадках забезпечити повноцінне та неупереджене розслідування кримінальних справ, що є ключовим фактором для досягнення справедливості та верховенства права.

Вчені, такі як Х. М. Грицак, В. Я. Тацій, Є. В. Сердюк, К. О. Чаплинський та К. В. Антонов, у своїх працях досліджували проблеми виконання ухвали

суду про привід визначених законом процесуальних осіб у кримінальному процесі [1, с. 101].

Привід – це процесуальна дія, яка полягає в примусовому доставленні особи, до якої він застосовується, до місця її виклику в зазначений час. Доставлення здійснюється особою, яка виконує ухвалу про привід.

Правове регулювання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (КПК України) визначає порядок застосування приводу.

2. Стаття 140 КПК України деталізує поняття приводу та його особливості [2].

Основні характеристики:

1. Примусовий характер: особа доставляється проти її волі.

2. Супроводження: особу супроводжує уповноважена особа.

3. Місце призначення: місце, де особа мала з'явитися за викликом.

4. Час: визначений в ухвалі про привід [2].

Привід може бути застосований до підозрюваного, обвинуваченого або свідка. Не може бути застосований до:

1. Неповнолітніх.

2. Вагітних жінок.

3. Осіб з інвалідністю 1-2 групи.

4. Осіб, які самостійно виховують дітей до 6 років або дітей з інвалідністю.

5. Осіб, які не можуть бути допитані як свідки згідно КПК.

6. Співробітників розвідки під час виконання службових обов'язків (лише в присутності офіційних представників розвідки) [3].

Згідно зі статтею 139 КПК України, привід може бути застосований у випадку, якщо особа не з'явилася за викликом слідчого, дізнавача, прокурора або суду, незважаючи на те, що їй вчасно вручили повістку, і не повідомила про причини неявки.

Процедура прийняття рішення про привід:

1. Ухвалу про привід виносить слідчий суддя за клопотанням слідчого, дізнавача або прокурора.

2. У клопотанні про привід має бути зазначено:

— Назва кримінального провадження та його номер.

— Процесуальний статус особи, до якої застосовується привід, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання.

— Процесуальна дія, в якій особа повинна взяти участь.

— Стаття КПК, яка встановлює обов'язок особи з'явитися за викликом, та обставини, через які особа не виконала цей обов'язок.

— Відомості, які підтверджують факт належного виклику особи та отримання нею повістки.

— Прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора.

— Дата та місце складання клопотання.

Ухвалу про привід виконують:

1. Слідчий.

2. Дізнавач.

3. Прокурор.

4. Оперативний працівник за дорученням [4, с. 303].

Процес приводу:

1. Особа, яка виконує ухвалу про привід, прибуває за місцеперебуванням особи, яку потрібно доставити, та пред'являє їй цю ухвалу.

2. Особа, яку доставляють, зобов'язана негайно підкоритися вимогам особи, яка виконує ухвалу про привід.

3. Особа, яка виконує ухвалу про привід, супроводжує особу, яку доставляють, до місця її виклику для допиту.

Важливим є те, що перед проведенням приводу особі роз'яснюються її права та обов'язки [5].

Обов'язок особи, до якої застосовується привід:

1. Особа, до якої застосовується привід, зобов'язана прибути до місця виклику в час, зазначений в ухвалі про привід.

2. Вона має з'явитися в супроводі особи, яка виконує цю ухвалу [6].

У разі невиконання особою, до якої застосовується привід, законних вимог щодо виконання ухвали про привід, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, необхідні для її доставлення до місця виклику.

Застосуванню заходів фізичного впливу має передувати попередження про намір їх застосування. Ці заходи не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про привід, і мають бути мінімальними.

Забороняється застосування заходів фізичного впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушувати її перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом (ст. 143 ч. 3 КПК України) [6].

Таким чином, привід – це процесуальна дія, яка полягає в примусовому доставленні особи до місця виклику. Застосовується до свідків, підозрюваних та обвинувачених, які не з'явилися за викликом без поважних причин. Рішення про привід приймає слідчий суддя або суд за клопотанням слідчого, прокурора або за власною ініціативою. Ухвалу про привід виконує слідчий, дізнавач, прокурор або оперативний працівник за дорученням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сердюк В. П., Сердюк Є. В., Терещенко А. Л., Фаст О. О. Привід у кримінальному провадженні України. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*, 2022. № 2. С. 101–106.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012. № 4651-VI.

3. Савицький Д. О. Підстави та процесуальний порядок застосування приводу у кримінальному провадженні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*, 2013. № 1. С. 158–163.

4. Курліков Т., Плахотний А. Правове регулювання приводу в

кримінальному провадженні. *Матеріали конференцій МНЛ*, 2023. С. 303–304.

5. Бородавко А., Котенко Т., Плахотний А. Щодо окремих питань розгляду кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи в умовах воєнного стану. *МЦНД. Івано-Франківськ*, 2023. С. 105–109.

6. Лялюк Є. Д., умови, підстави та порядок застосування приводу за неприбуття особи на виклик слідчого, прокурора або судовий виклик. *Прикарпатський юридичний вісник*, 2017. № 1(16). С. 169–173.

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТЕЖІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КОДУ QR

Богданов Віталій Андрійович,

Аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права

м. Київ, Україна

ORCID ID: 0009-0003-0289-2268

Анотація: У статті автором розкривається адміністративно-правове регулювання діяльності суб'єктів ринку платіжних послуг України (банками, платіжними системами, фінансовими компаніями, поштовими операторами, операторами мобільного зв'язку тощо) при ініціюванні платіжних операцій за допомогою Quick Response (QR) коду. Досліджуються відмінність такого типу операцій від інших способів виконання платежів та переказів коштів та особливості нормативно-правового регулювання платіжних послуг. Аналізується використання платежів з використанням QR-коду у світовій практиці. Акцентується увага на відмінностях адміністративно-правового регулювання та розвитку платіжних систем в Україні.

Ключові слова: QR код, платіжна послуга, адміністративно-правове регулювання, переказ коштів, платіжна система.

Платіжний ринок України регулюють Конституція України, Цивільний кодекс України, Закони "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг", "Про Національний банк України", "Про банки і банківську діяльність", а також нормативно-правові акти Національного банку України та Закон України "Про платіжні послуги" [1]. Цей закон вступив силу 1 серпня 2022 року. Прийняття Закону України "Про платіжні послуги" відбувалося в тому числі для гармонізації законодавства України з законодавством Європейського Союзу (ЄС), зокрема Директивою ЄС 2015/2366 про платіжні послуги (PSD2) [2]. Таким чином впровадження нових платіжних

методів та сервісів у нашій країні вже відбувається з урахуванням нормативних регуляцій ЄС що спрощує інтеграційні процеси входження в платіжний простір ЄС.

Надання платіжних послуг є соціально важливою функцією, тому Законом України "Про платіжні послуги" встановлено, що при під час надання споживачам послуг на платіжному ринку надавачі платіжних послуг зобов'язані дотримуватися вимог законів України "Про фінансові послуги та фінансові компанії", "Про захист прав споживачів" та інших нормативно-правових актів у сфері захисту прав споживачів. При створенні нових платіжних методів дуже важливо спрощувати процеси їх використання кінцевими споживачами, запобігати виникненню помилок у споживача, протидіяти шахрайським операціям та сприяти розвитку конкуренції для надання кращого сервісу клієнтам.

В Україні найбільш популярним методом оплати послуг та виконання переказів для фізичних осіб є електронні платіжні засоби (ЕПЗ) – платіжні картки, мобільні гаманці ApplePay та GooglePay [3]. Також можна зазначити, що розвиток технологій, мобільного зв'язку дозволив банкам значно поліпшити дистанційну взаємодію з клієнтами пропонуючи їм мобільні застосунки для керування рахунками, здійснення оплат та переказів, отримання інших банківських послуг. Таким чином сучасний споживач зазвичай вже має досвід користування системами дистанційного обслуговування від одного чи декількох банків. Найбільш популярними картковими платіжними системами є міжнародні системи Visa та Mastercard, розвивається національна платіжна система ПРОСТІР. Але використання ЕПЗ призводить до додаткових витрат на платіжну інфраструктуру як з боку банків еквайрів так і банків емітентів через витрати на платіжні пристрої, пластикові картки, сертифікаційні, ліцензійні та операційні платежі.

В той же час в світі доволі популярні платежі та перекази без використання ЕПЗ напряму з платіжного рахунку клієнта. Доволі часто платіжні системи які використовують подібні методи оплат є популярнішими в

своїх країнах за міжнародні карткові платіжні системи. Є декілька розповсюджених варіантів створення та використання платіжних методів, один з них є використання QR кодів для ініціації платіжної інструкції і передачі реквізитів платника та отримувача коштів.

Найбільш відомі у світі платіжні системи, які використовують платіжні методи з використанням QR кодів це :

- WeChat та AliPay (Китай), використовує більше 80% населення;
- iDeal (Нідерланди), використовує більше 60% населення;
- Pix (Бразилія), використовує більше 65% населення;
- TWINT (Швейцарія), використовує 60% населення.

В Україні також використовуються платіжні методи з використанням QR кодів, як з боку міжнародних платіжних систем (MasterPass), так і в внутрішньодержавних платіжних системах. При чому саме останні вибудовують процеси оплати напряму з платіжними рахунками, без використання ЕПЗ, для здешевлення вартості кредитового переказу. В такому разі платіжний метод передбачає, що ініціювання платіжної операції виконується в мобільному застосунку банку платника, тобто у відповідності до пп. 1.1 та 2.1 статті 41 Закону України "Про платіжні послуги".

На початку 2020 року Національний банк України визначив (НБУ), що платіжні методи з використанням QR кодів застосовуються для виконання платежів та переказів. Водночас не було єдиних підходів до формування QR-кодів, тому учасники ринку формували їх за власними правилами. Через це була відсутня взаємосумісність, коли QR-код, сформований одним учасником, оброблявся б у інфраструктурі іншого учасника. Це створювало незручності як для надавачів товарів і послуг, так і для їх клієнтів. У зв'язку з цим та у відповідь на побажання учасників українського платіжного ринку Національний банк вирішив запровадити єдині підходи до використання QR-коду для переказу коштів, зокрема кредитових переказів [4] та затвердив "Правила формування та використання QR-коду для здійснення кредитових переказів" [5] (далі Правила QR). Таким чином НБУ як суб'єкт публічної

адміністрації затвердив підзаконний нормативно-правовий акт на підставі закону, відповідно до закону та для його реалізації [6].

Правила QR створені на основі міжнародного стандарту ISO/IEC 18004:2019, що сприяє гармонізації стандартів з ЄС та прискорює інтеграцію в платіжний простір ЄС.

У відповідності до статті 14 Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" платіжні операції повинні супроводжуватися інформацією про платника\ініціатора та отримувача, зокрема прізвище, ім'я та по батькові (за наявності), номер рахунка, місце проживання, найменування юридичної особи та її місцезнаходження, ідентифікаційний код, реєстраційний номер платника податків тощо. Ці дані є обов'язковими якщо платіжна операція не використовує ЕПЗ.

Оскільки ініціація кредитового переказу з використання QR коду виконується зазвичай без використання ЕПЗ то вся ця інформація включається до QR коду, що зчитується мобільним застосунком платника, який також має необхідні дані про платника\ініціатора. Таким чином вся необхідна інформація для ініціації платіжної операції присутня і може далі супроводжувати її.

Важливим елементом платіжного методу з використанням QR коду є інформування отримувача про зарахування коштів на його рахунок. Зарахування коштів на рахунок здійснюється згідно правил платіжних систем, але строк зарахування коштів не може перевищувати строк встановлений Законом України "Про платіжні послуги." Згідно п.3 статті 23 Правил системи електронних платежів Національного банку України [7] Учасник СЕП зобов'язаний здійснювати оброблення всіх фінансових повідомлень у день їх одержання від СЕП. Таким чином банк чи фінансова установа отримувача повинна обробити інформаційне повідомлення і може інформувати отримувача про зарахування коштів засобами дистанційної комунікації з клієнтом у відповідності до їх договірних відносин.

Єдиний підхід до формування QR коду на основі міжнародного стандарту, гармонізація законодавства України з нормативно-правовими актами ЄС дозволяє створювати платіжні сервіси які комфортні та безпечні для споживача і після подолання шляху вступу в ЄС можуть бути природньо інтегровані в платіжний простір ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про платіжні послуги" від 30.06.2021 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text>

2. Директива ЄС 2015/2366 про платіжні послуги (PSD2) від 25.11.2015 р./ DIRECTIVE (EU) 2015/2366 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 25 November 2015. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32015L2366>

3. Сайт НБУ. Зростання платіжної інфраструктури та кількості активних карток: тенденції карткового ринку у I кварталі 2024 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zrostannya-platijnoyi-infrastrukturi-ta-kilkosti-aktivnih-kartok-tendentsiyi-kartkovogo-rinku-u-i-kvartali-2024-roku>

4. Сайт НБУ. QR-коди для здійснення кредитових переказів спростять та пришвидшать розрахунки. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/qr-kodi-dlya-zdiysnennya-kreditovih-perekaziv-sprostyat-ta-prishvidshat-rozrahunki>

5. ПОСТАНОВА Правління НБУ № 68 від 28.05.2020 Про затвердження Правил формування та використання QR-коду для здійснення кредитових переказів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0068500-20#Text>

6. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. – Видання четверте. – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2021. – 656 с.

7. Правила системи електронних платежів Національного банку України. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Rules_13072017_1_SEP

**ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ:
ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ**

Булавка Сергій Олександрович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

м. Дніпро, Україна

Тимчасовий доступ до речей і документів є важливим інструментом у процесі розслідування та розгляду кримінальних справ. Він дозволяє правоохоронним органам, слідчим та судам отримувати необхідні докази для встановлення істини у справі. Однак, як будь-яка правова процедура, тимчасовий доступ має свої проблеми застосування, які потребують уваги та вирішення. У цьому есе ми розглянемо основні аспекти та проблеми, пов'язані з тимчасовим доступом до речей і документів.

Тимчасовий доступ до речей і документів регулюється кримінально-процесуальним законодавством. Він передбачає тимчасове вилучення або огляд речей та документів, що можуть містити інформацію, важливу для розслідування кримінальної справи. Це може бути здійснено на підставі ухвали суду або рішення слідчого, затвердженого прокурором.

Виконання таких заходів спрямоване на забезпечення об'єктивності та

повноти доказів у кримінальних справах. Іноді це включає огляд комп'ютерних систем або електронних носіїв інформації, що можуть містити цифрові докази. Органи правопорядку отримують доступ до такої інформації з метою виявлення і встановлення обставин злочину, а також для забезпечення правопорядку і захисту громадської безпеки.

Ці процедури є важливим елементом кримінального правосуддя, оскільки вони дозволяють збирати необхідні докази і забезпечувати ефективність розслідування злочинів, зокрема у складних та міжнародних справах. [1, с. 220]. Це може бути здійснено на підставі ухвали суду або рішення слідчого, затвердженого прокурором.

Однією з головних підстав для надання тимчасового доступу є наявність обґрунтованої підозри щодо того, що речі або документи можуть містити докази, необхідні для розслідування. Це може бути інформація про злочин, його учасників, обставини вчинення та інші аспекти. Важливою умовою є також обґрунтованість підозри, тобто наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи дійсно мають відношення до справи.

Однією з основних проблем застосування тимчасового доступу є недосконалість законодавства. Зокрема, часто відсутні чіткі критерії щодо того, які речі або документи можуть бути вилучені, що призводить до суб'єктивного тлумачення та можливих зловживань. Крім того, недостатньо чітко регламентований порядок зберігання та повернення вилучених речей і документів, що створює ризики їх втрати або пошкодження.

Практичне застосування тимчасового доступу також стикається з низкою проблем [2, с. 204]. Однією з них є недостатня кваліфікація слідчих та інших працівників правоохоронних органів, що може призводити до помилок під час вилучення та огляду речей і документів. Крім того, нерідко виникають ситуації, коли тимчасовий доступ використовується як спосіб тиску на підозрюваних або свідків, що суперечить принципам справедливого судочинства.

Особлива увага має приділятися захисту прав громадян під час здійснення тимчасового доступу до речей і документів. Важливо забезпечити,

щоб вилучення або огляд здійснювалися з дотриманням всіх правових процедур, зокрема з правом на захист, оскарження рішень про вилучення та повернення речей і документів [3, с. 352]. Громадяни мають право на захист від незаконного втручання у своє приватне життя та порушення їх майнових прав. Це основний принцип, який повинен бути забезпечений в рамках сучасного правового державного устрою. Забезпечення цих прав включає в себе не лише захист від недозволених посягань з боку державних органів, а й установлення чітких норм і процедур, які регулюють обмін інформацією, зокрема тимчасовий доступ до речей і документів у рамках кримінального розслідування. Справедливе та прозоре застосування закону важливо для збереження довіри громадян до правової системи. Тому, при здійсненні будь-яких дій, пов'язаних з вилученням доказів чи проведенням обшуків, необхідно дотримуватися строгих норм і вимог щодо захисту особистих прав і свобод громадян.

Забезпечення прав громадян на приватність і майно є невід'ємною частиною демократичного суспільства, де права і свободи кожного індивідуума повинні бути забезпечені і захищені від будь-якого недозволеного втручання.

Для вирішення зазначених проблем необхідно провести значні зміни в законодавстві та практиці його застосування. Особливу увагу слід звернути на встановлення чітких критеріїв для визначення підстав для тимчасового доступу до речей і документів, що можуть містити важливу інформацію для кримінального розслідування. Це допоможе уникнути надмірного втручання у приватне життя громадян та забезпечити більшу юридичну чіткість у процедурах, пов'язаних з здійсненням таких заходів.

Регламентування порядку зберігання та повернення вилучених речей і документів також відіграє важливу роль у забезпеченні законності та захисту прав усіх сторін, що залучені до кримінального процесу. Важливо врахувати необхідність збереження цілісності доказів під час їх зберігання та забезпечення їх доступності для судового розгляду.

Окрім того, належна підготовка та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів, які здійснюють тимчасовий доступ до речей і

документів, є критичним аспектом ефективності і законності цих процедур. Це включає оновлення знань щодо сучасних технологій і методів обробки доказів, а також вдосконалення навичок у взаємодії з громадськістю та забезпеченням захисту особистої інформації під час проведення розслідувань.

Таким чином, комплексний підхід до реформування законодавства і практики тимчасового доступу до речей і документів є важливим кроком у напрямку покращення правового середовища та забезпечення справедливості у кримінальному правосудді.

Тимчасовий доступ до речей і документів є важливим інструментом у кримінальному процесі, але його застосування стикається з низкою проблем. Для їх вирішення необхідно вдосконалити законодавче регулювання та забезпечити належну підготовку працівників правоохоронних органів. Лише в такий спосіб можна забезпечити справедливе та ефективне розслідування кримінальних справ з дотриманням прав громадян.

Таким чином, тимчасовий доступ до речей і документів є необхідним елементом кримінального процесу, проте його застосування потребує постійного вдосконалення та контролю з метою забезпечення законності та захисту прав усіх учасників процесу.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ратнова А. В. Кримінальні процесуальні та криміналістичні основи використання електронних документів у доказуванні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Львівський державний університет внутрішніх справ. Міністерство внутрішніх справ України. Львів, 2021. 220 с.

2. Войтович І. С. Підстави проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Львівський державний університет внутрішніх справ. Міністерство внутрішніх справ України. Львів, 2023. 204 с.

3. Коломoeць Н. В. Адміністративно-правовий захист прав дитини в Україні : монографія / Н. В. Коломoeць. - Харків: Панов, 2019. - 352 с.

МІЖНАРОДНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД І РОЗСЛІДУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Бурлаков О. М.

Курсант 2-го курсу ФПФОДР НПУ
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Жеглінська Т. О.

старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Питання розслідування військових злочинів в Україні набуло особливої актуальності у зв'язку з агресією Російської Федерації та анексією Криму у 2014 році, а також подальшим збройним конфліктом на Донбасі. Міжнародний кримінальний суд (МКС) відіграє важливу роль у розслідуванні та переслідуванні осіб, відповідальних за вчинення міжнародних злочинів, зокрема військових злочинів, злочинів проти людяності та геноциду. У цьому контексті важливо розглянути співпрацю України з МКС, а також взаємодію з національними органами правосуддя.

Україна підписала Римський статут Міжнародного кримінального суду (МКС) 20 січня 2000 року, проте до цього часу не ратифікувала його. Водночас, на підставі статті 12(3) Римського статуту, Україна двічі подала декларації, в яких визнала юрисдикцію МКС щодо злочинів, скоєних на її території з 21 листопада 2013 року.

Перша декларація була подана у квітні 2014 року, стосувалася подій на Майдані, а друга – у вересні 2015 року, стосувалася загальної ситуації на території України у зв'язку з агресією Росії [1].

Роль МКС у розслідуванні військових злочинів полягає у забезпеченні міжнародної юстиції, коли національні судові системи не в змозі або не бажають здійснювати правосуддя.

Відповідно до Римського статуту, МКС має юрисдикцію щодо осіб,

відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, включаючи військові злочини, що є частиною міжнародного або внутрішнього збройного конфлікту [2].

Українські органи правосуддя активно співпрацюють з МКС у розслідуванні військових злочинів. У 2015 році було створено Департамент спеціальних розслідувань Генеральної прокуратури України (ГПУ), основним завданням якого є розслідування злочинів проти основ національної безпеки, міжнародного гуманітарного права та інших міжнародних злочинів [3].

Окрім того, у квітні 2020 року було створено Офіс прокурора АР Крим, який спеціалізується на розслідуванні злочинів, скоєних на тимчасово окупованій території Криму [4].

Незважаючи на значні зусилля, українська судова система стикається з численними викликами у процесі розслідування військових злочинів. Основні труднощі включають обмежений доступ до окупованих територій, відсутність достатніх ресурсів та кадрового потенціалу, а також політичний тиск. Важливою є також проблема забезпечення ефективного захисту прав потерпілих та свідків.

Перспективи співпраці України з МКС багато в чому залежать від ратифікації Римського статуту та імплементації його норм у національне законодавство. Це дозволить не лише зміцнити правову основу для співпраці, але й підвищити ефективність розслідувань та переслідувань міжнародних злочинів на національному рівні.

Розслідування військових злочинів в Україні за участю Міжнародного кримінального суду є важливим кроком до відновлення справедливості та забезпечення відповідальності за серйозні порушення міжнародного права. Співпраця між МКС та українськими органами правосуддя сприяє зміцненню національної судової системи та підвищенню ефективності розслідувань.

Проте для досягнення повної ефективності необхідно ратифікувати Римський статут та забезпечити належне ресурсне забезпечення національних органів правосуддя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Заява Верховної Ради України до Міжнародного кримінального суду про визнання Україною юрисдикції міжнародного кримінального суду щодо скоєння злочинів проти людяності вищими посадовими особами держави, які призвели до особливо тяжких наслідків та масового вбивства українських громадян під час мирних акцій протестів у період з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року : Заява Верхов. Ради України від 25.02.2014 р. № 790-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/790-18#Text> (дата звернення: 19.06.2024).
2. Rome Statute of the International Criminal Court. *The International Criminal Court* / ред. R. S. Lee. 1999. С. 479–571. URL: https://doi.org/10.1163/9789004639157_026 (дата звернення: 19.06.2024).
3. Генеральна прокуратура України. Департамент спеціальних розслідувань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gp.gov.ua/ua/dep-sp-rozslid>.
4. Офіс Генерального прокурора України. Прокуратура АР Крим [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ark.gp.gov.ua/>.

ПРАВА ОСІБ ПРИ ЗАСТОСУВАННІ ЗАХОДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Підготував:

Ващишин Павло Валерійович

Здобувач вищої освіти

Навчальної групи СР-142

3 курсу ННПФППН

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гаркуша Аліна Григорівна

Доцент кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Дніпропетровського державного університету

внутрішніх справ

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. З іншого боку, державою встановлено низку заходів, спрямованих на забезпечення нормального судочинства у кримінальних справах. Саме тому застосування заходів кримінально-процесуального примусу забезпечується цілим комплексом вимог, які входять у зміст системи принципів. Будучи однією зі сторін кримінально-процесуальних відносин, фізичні особи мають широкий спектр прав. Забезпечення права на свободу і особисту недоторканність – це стала, незмінна, безальтернативна складова застосування заходів забезпечення кримінального провадження, вибір може бути здійснено лише щодо конкретного заходу забезпечення кримінального провадження, який у тій або іншій мірі це право обмежує [1, 192 с].

Посадові особи, які здійснюють досудове провадження у справі, зобов'язані неухильно дотримуватися всіх прав особистості у своїй діяльності, а також вимагати їх дотримання всіма іншими юридичними, посадовими та фізичними особами. КПК України передбачає широкий спектр заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються для забезпечення дієвості кримінального провадження.

Відповідно до п.4-1 ч.1 ст. 3 КПК України, «дізнавач – службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу Державного бюро розслідувань, у випадках, установлених КПК України, уповноважена особа іншого підрозділу зазначених органів, які уповноважені в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків». Тобто, відповідно до чинної редакції КПК України, дізнавач – це особливий суб'єкт кримінального провадження, на якого законодавцем покладені повноваження щодо здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання [5].

Для багатьох осіб участь у розслідуванні, як правило, обставина неприємна та небажана. Тому їхня реальна участь у процесі розслідування може бути забезпечена за двох умов:

1) при законодавчому закріпленні обов'язку сприяти розслідуванню злочинів встановленням певних заходів впливу;

2) у разі надання органам розслідування реальних процесуальних засобів подолання протидій.

Основна проблема, що виникає при використанні даної міри процесуального примусу, пов'язана, з погляду, із встановленням достатності інформації, на підставі якої слідчий ухвалює рішення про обмеження свободи громадянина. Зворотна залежність між тяжкістю скоєного злочину та ймовірністю припуститися помилки при затриманні особи. Явний прояв ознак злочину справді може спричинити фактичне затримання громадянина, проте це не усуває обов'язки слідчого найповніше дослідити підстави та мотиви затримання процесуального [2].

Запобіжні заходи відразу ж слід зауважити, що підставою для застосування будь-якої з них є конкретні докази, що свідчать про те, що обвинувачений (у виняткових випадках – підозрюваний), перебуваючи на волі, здійснить одну з таких дій: сховається від дізнання, попереднього слідства чи суду; може продовжувати займатися злочинною діяльністю; може загрожувати

свідку, іншим учасникам кримінального судочинства, знищити докази чи іншим шляхом перешкодити провадженню у кримінальній справі; може перешкодити виконанню в щодо нього вироку, забезпечення кримінального провадження за критерієм обмеження конституційних прав громадян: заходи, які обмежують суспільне і приватне життя громадян (виклик слідчим, прокурором, судовий виклик, привід, тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, тимчасовий доступ до речей і документів.

Особливо недоторканність особистості має забезпечуватися за зміни запобіжного заходу. Запобіжний захід скасовується, коли в ній відпала подальша необхідність, або змінюється на більш строгу або м'якшу, коли змінюються підстави для її обрання. Застосування більше суворої міри допустимо лише у випадках, коли з'явилися нові докази того, що особа зробила тяжче діяння, ніж те, у зв'язку з яким була раніше обрано запобіжний захід, були встановлені нові дані, що свідчать про його бажання перешкодити здійсненню правосуддя [3, 912 с].

Може виникнути наступна парадоксальна ситуація. З одного боку, наявність у особи психічного захворювання, що виключає його осудності, є обставиною, що пом'якшує відповідальність у разі визнання його винним за вироком суду. З іншого ж сторони, приймаючи рішення про застосування того чи іншого запобіжного заходу, слідчий має бути впевнений, що цей захід дозволить забезпечити належне поведінка такої особи. І в цьому випадку наявність у обвинуваченого психічного розладу об'єктивно може сприяти обранню щодо нього найсерйознішого заходу взяття під варту.

Наступний захід процесуального примусу - тимчасове усунення від підозрюваного та обвинуваченого з посади — застосовується досить рідко, оскільки необхідність у цьому виникає лише за обов'язкової наявності двох умов:

- 1) обвинувачений є посадовцем;
- 2) він може використовувати свої посадові повноваження на шкоду цілям

кримінального судочинства [4].

У разі вимога про дотримання права і свободи має забезпечувати одночасну перевірку слідчим, дізнавачем як обставин дії у межах встановлення предмета доказування, і наявності підстав вважати, що, володіючи певними посадовими повноваженнями, перешкодить нормальному веденню судочинства. В чинному КПК України недостатньо чітко виписано процедури оскарження необґрунтованого затримання до слідчого судді, суду, тому що вони мають узагальнений характер і стосуються переважної більшості підстав для оскарження рішень, дій або бездіяльності службових і посадових осіб. Право на свободу та особисту недоторканність - одне з основних прав людини-означає можливість робити все, що не порушує прав інших людей та суспільства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Заходи забезпечення кримінального провадження: навчальний посібник / О. В. Авраменко, Р. І. Благута, А. Я. Хитра. – Львів: ЛьвДУВС, 2018.– 192 с.
2. Вапнярчук В. В. Щодо особливостей окремих способів збирання доказів у кримінальному провадженні. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, «Серія Право». Ужгород, 2022. Вип. 70, С. 405-410. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/259161/255819>
3. Кримінальний процес України: Академічний курс: у № т. Т.1: Загальна частина / за ред. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. Н. Р. Бобечка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.
4. Вапнярчук В. В. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: моногра-фія. Харків: Юрайт, 2017. 408 с.
5. Гаркуша, А. Г., Є. І. Петриченко. Регламентация повноважень щодо здійснення дізнання у кримінальному процесі. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2021. С. 265-271.

ВІДКРИТЕ ФІКСУВАННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Вольвак Олександр Миколайович

старший викладач, адвокат

м. Київ, Україна

Грабовський Віталій Вікторович

студентка III курсу

м. Київ, України

Анотація: стаття присвячена дослідженню кримінально-процесуальних аспектів допустимості в якості доказів результатів відкритого фіксування контролю за вчинення злочину, як різновиду негласної слідчої (розшукової) дії. Доведено, що правозастосовча практика щодо положень кримінального процесуального закону щодо допустимості в якості доказів результатів відкритого фіксування контролю за вчинення злочину є суперечливою.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, контроль за вчиненням злочину, відкрите фіксування контролю за вчиненням злочину, допустимість доказів, військовий стан, дотримання прав людини.

Проведення негласних слідчих (розшукових) дій є одним із способів формування доказів, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених КПК.

Наразі кримінальний процесуальний закон не містить безпосереднього поняття щодо відкритого фіксування, яким може закінчуватись проведення контролю за вчиненням злочину та його відмежування від інших слідчих (розшукових) дій.

Питання щодо відкритого фіксування контролю за вчиненням злочину регулюється ч.4 ст.271 КПК, якої передбачено, якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи [1]

Нормативне закріплення контролю за вчиненням злочину здійснюється як

за потреби доказування в кримінальних провадженнях так і необхідності забезпечення прав осіб під час проведення негласної слідчої(розшукової) дії.

Підстави за якими протоколи про результати проведення контролю за вчинення злочину шляхом відкритого фіксування визнаються недопустимими доказами, зокрема:

- складення протоколу про результати проведення контролю за вчиненням злочину в разі його закінчення шляхом відкритого фіксування за відсутності особи, стосовно якої проводилася ця негласна слідча (розшукова) дія. Згідно з постановою колегії суддів Третньої судової палати ККС ВС від 5 серпня 2020 року у справі № 700/361/17, встановлено, що у кримінальному провадженні контроль за вчиненням злочину закінчувався фактичним затриманням особи, що підтверджується змістом протоколу огляду місця події від 16 березня 2017 року, тобто відкритим фіксуванням. Однак всупереч вимогам ч. 4 ст. 271 КПК протокол про результати контролю за вчиненням злочину був складений не негайно, а наступного дня після завершення негласної слідчої розшукової дії та за відсутності підозрюваного [2];

- не складання протоколу за результатами відкритого фіксування контролю за вчиненням злочину (постанова ККС Верховного суду від 16 лютого 2023 року у справі № 490/8361/16-к) [3];

- можливість складання протоколу про проведення контролю за вчиненням злочину без присутності обвинувачених, за умов неможливості у органу досудового розслідування скласти такий протокол (постанова ККС Верховного суду від 24.03.2021 року у справі 520/2989/16-к) [4];

- складання протоколів про проведення контролю за вчинення злочину поза межами строку визначеного у ч. 3 ст. 252 КПК України не може саме по собі свідчати про недопустимість результатів проведеної негласної слідчої дії (постанова ККС Верховного суду від 23.05.2023 року у справі № 758/5719/16-к) [5].

Сформована практика Верховного Суду є свідченням наявності неоднозначного тлумачення ст. 271 КПК України та встановленні порушень

норм кримінально процесуального закону, які допускаються як стороною обвинувачення так і судами першої та апеляційної інстанції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n2444>
2. Постанова Верховного Суду від 5 серпня 2020 року у справі № 700/361/17 <https://reyestr.court.gov.ua>
3. Постанова Верховного суду від 16 лютого 2023 року у справі № 490/8361/16-к // <https://reyestr.court.gov.ua>
4. Постанова Верховного суду від 24.03.2021 року у справі 520/2989/16-к // <https://reyestr.court.gov.ua>
5. Постанова Верховного суду від 23.05.2023 року у справі № 758/5719/16-к// <https://reyestr.court.gov.ua>

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ**

Гріда Володимир Вікторович,
судовий експерт сектору балістичного обліку
відділу криміналістичних видів досліджень
Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
України у Харківській області
м. Харків, Україна

Вступ. В умовах невиправданої агресії росії проти України, зростання міжнародної напруженості та загрози збройних конфліктів питання забезпечення законності під час воєнного стану набуває особливої актуальності. Воєнний стан передбачає суттєві обмеження прав і свобод громадян, що вимагає особливої уваги до дотримання принципів законності та прав людини і є критично важливим для підтримки довіри населення до державних інституцій та забезпечення стабільності суспільства.

Війна призвела до суттєвих змін у політичному, економічному та соціальному житті країни, а також до значного розширення повноважень державних органів. Міжнародний досвід свідчить про різні підходи до регулювання та реалізації воєнного стану, що залежить від історичних, політичних та правових традицій кожної країни. Уряди багатьох країн виробили ефективні механізми для забезпечення законності навіть в екстремальних умовах, що дозволяє зберігати баланс між необхідністю забезпечення національної безпеки та захистом прав і свобод громадян. Вивчення цього досвіду є важливим для розробки та вдосконалення національних правових механізмів. Україна має особливу потребу в ефективному правовому регулюванні воєнного стану, аналіз національних реалій та порівняння їх з міжнародними стандартами дозволяє виявити основні проблеми та визначити шляхи їх вирішення.

Мета роботи дослідити теоретичні основи та практичні аспекти забезпечення законності в умовах воєнного стану, проаналізувати міжнародний досвід та надати рекомендації щодо вдосконалення національного законодавства України. Забезпечення законності в умовах воєнного стану є не лише правовим, але й моральним обов'язком держави перед своїми громадянами. Тому важливо створити такі умови, за яких, навіть в умовах надзвичайних ситуацій, правова система функціонуватиме ефективно, буде забезпечено захист прав і свобод громадян та підтримано стабільність і порядок в суспільстві.

Матеріали та методи. Питання введення та функціонування воєнного стану регулюють Конституція України, в якій визначено основні принципи та умови введення воєнного стану [1]. Процедуру введення воєнного стану, його тривалість, права та обов'язки військовослужбовців, органів влади та громадян деталізовано в Законі України «Про правовий режим воєнного стану» [2]. Офіційним актом, який юридично закріплює введення воєнного стану на всій території України або в окремих її місцевостях є Указ Президента № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні». Введення воєнного стану в Україні передбачає тимчасове обмеження деяких конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав юридичних осіб. Ці обмеження, згідно зі статтею 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повинні бути пропорційними та необхідними для забезпечення обороноздатності країни та захисту її населення. Важливо зазначити, що перелік обмежених прав та свобод чітко визначений у законодавстві. Ці обмеження мають тимчасовий характер і втрачають чинність після закінчення воєнного стану. Контроль за дотриманням законності під час воєнного стану здійснюється Верховною Радою України, Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, а також іншими державними органами.

Основою сучасного міжнародного гуманітарного права (МГП) є взаємодія двох джерел – гаазького та женецького прав. Гаазьке право регламентує права та обов'язки воюючих сторін під час військових операцій і

обмежує вибір засобів спричинення шкоди. Основу сучасного Женевського права складають чотири конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року, а також Додаткові протоколи до них від 8 червня 1977 року і 8 грудня 2005 року. Всі ці документи ратифіковані Україною, що зобов'язує державу дотримуватися їх положень під час збройних конфліктів міжнародного або неміжнародного характеру.

Ратифікація Женевських конвенцій Україною передбачає відповідальність за воєнні злочини відповідно до статті 438 Кримінального кодексу України «Порушення законів і звичаїв війни». Держави зобов'язані розслідувати серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та притягувати до відповідальності підозрюваних у їх скоєнні. Зобов'язання держави щодо переслідування винних у воєнних злочинах також закріплені у європейському праві з прав людини як «процедурне зобов'язання» відповідно до статей 2 та 3 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Цей документ включає обов'язок проводити ефективне розслідування порушень прав людини та реалізовувати кримінальні процедури.

Європейський суд з прав людини не здійснює кваліфікацію ситуації збройного конфлікту, а лише встановлює наявність чи відсутність порушення державою Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Крім того, існують інші міжнародні документи, такі як Європейська соціальна хартія (1961 р.) та Європейська конвенція про запобігання тортурам (1987 р.), що також забезпечують захист прав людини.

Наразі, на думку Н. Мельцера [3] МГП стикається з численними викликами, що зумовлені: змінами характеру збройних конфліктів (збільшення асиметричних конфліктів, залучення третіх держав, фрагментація сторін конфлікту); зростанням тероризму та дискусіями щодо застосування МГП у цій сфері; перетином МГП з іншими галузями права (права людини, міжнародне кримінальне право), що призводить до нечіткості та суперечностей; появою нових технологій ведення війни (кіберзброя, безпілотники, автоматизована зброя), які ставлять нові правові та етичні питання.

Для досягнення поставленої мети в роботі використано комплекс методів дослідження, що дозволили провести всебічний аналіз та зробити обґрунтовані висновки. Аналіз наукової літератури, присвяченої проблемам дотримання законності в умовах воєнного стану, міжнародного права та прав людини дозволило ознайомитися з різними теоретичними підходами до цієї теми, а також з результатами досліджень інших авторів. Порівняльний аналіз досвіду різних країн з метою виявлення кращих практик та уроків дозволи визначити найбільш ефективні механізми забезпечення законності в умовах воєнного стану.

Результати та обговорення. Введення воєнного стану в Україні дало можливість владі вживати заходів, спрямованих на захист державної безпеки та територіальної цілісності. Однак ці заходи також обмежують деякі права та свободи громадян. З одного боку, Україна впровадила правові механізми та інструменти, які відповідають міжнародним стандартам. Законодавство передбачає захист прав цивільного населення, дотримання гуманітарного права, а також забезпечення законності дій військових та інших силових структур. Важливу роль відіграє співпраця з міжнародними організаціями, такими як ООН, ОБСЄ та Міжнародний комітет Червоного Хреста, що допомагає контролювати дотримання норм міжнародного гуманітарного права.

З іншого боку, реальні виклики на місцях можуть призводити до порушень прав людини, зокрема обмеження таких громадянських свобод, як свобода слова, пересування та права на мирні зібрання. У критичних ситуаціях можливі зловживання з боку окремих представників силових структур, що вимагає ретельного моніторингу та ефективних механізмів відповідальності.

Досвід країн Європи, США та Азії у забезпеченні законності під час воєнного стану може бути корисним для України. У Великій Британії під час Другої світової війни були запроваджені суворі заходи контролю з боку держави, які включали цензуру та обмеження пересування громадян. Проте були збережені основні громадянські свободи. Важливу роль відігравав Парламент, який контролював виконавчу владу, а також спеціальні комітети,

що стежили за дотриманням прав людини. Забезпечити справедливість та законність в умовах війни також допомогло створення спеціальних судів для розгляду справ, пов'язаних з воєнним станом.

Збалансування заходів безпеки з правами громадян, забезпечення прозорості дій уряду та чіткий контроль за діяльністю правоохоронних органів може служити досвід США. Після теракту 11 вересня 2001 року, у США було прийнято федеральний закон під назвою «Патріотичний акт». Документ надавав уряду широкі повноваження для забезпечення національної безпеки, але порушував конфіденційність та громадянські свободи американців. Однак, з часом було визнано необхідність балансу між безпекою та правами людини, що призвело до реформи акту та посилення громадського контролю за діями уряду. Так, з 2015 року замість «Патріотичного акту» почав діяти «Акт про свободу США».

Тривалий досвід у забезпеченні законності під час воєнного стану, а саме використання військових судів для розгляду воєнних злочинів та порушень прав людини, а також впровадження системи внутрішнього контролю та аудиту у військових підрозділах має Ізраїль.

Успішне впровадження надзвичайних заходів під час конфліктів, зберігаючи при цьому демократичні інститути демонструє Південна Корея. Конституційний суд та парламент забезпечують баланс між надзвичайними заходами і дотриманням прав людини, контролюють виконавчу владу і ухвалюють важливі рішення. Для забезпечення прозорості та дотримання прав людини уряд активно співпрацює з ООН та міжнародними правозахисними організаціями, зокрема Human Rights Watch, Важливу роль відіграють програми соціальної підтримки, які допомагають внутрішньо переміщеним особам та біженцям, а також гуманітарна допомога, що надається в співпраці з міжнародними організаціями. Прозорість урядових дій забезпечується через регулярне інформування громадськості та використання цифрових технологій. В 2014 році було запроваджено онлайн-платформу для моніторингу дотримання прав людини під час конфліктів. Цей досвід може бути корисним

для України у вдосконаленні власних механізмів забезпечення законності в умовах воєнного стану, зокрема через збереження демократичних інститутів та співпрацю з міжнародними організаціями.

Висновки. Війна в Україні змусила державу вжити низку заходів, спрямованих на захист суверенітету та територіальної цілісності країни, а також на забезпечення безпеки громадян. Одним із таких заходів стало введення воєнного стану. Питання забезпечення законності в умовах воєнного стану регулюється Конституцією України, Законом України «Про правовий режим воєнного стану» та Указом Президента України «Про введення воєнного стану». Ці нормативно-правові акти визначають порядок введення воєнного стану, його тривалість, права та обов'язки військовослужбовців, органів влади та громадян.

Досвід інших країн, які стикалися з військовою агресією, свідчить про те, що забезпечення законності в умовах воєнного стану є складним завданням, яке потребує комплексного підходу. Важливу роль у цьому відіграє дотримання норм міжнародного права, зокрема Женевських конвенцій про захист жертв війни 1949 року та Додаткових протоколів до них. Ці документи містять правила, спрямовані на захист прав людини під час збройних конфліктів, і їх дотримання є обов'язковим для всіх сторін конфлікту.

Використання практик європейських країн, США, Південної Кореї та Ізраїлю для забезпечення прозорості дій уряду та підзвітності правоохоронних органів; залучення громадських організацій та неурядових ініціатив для контролю за дотриманням прав людини; забезпечення міжнародного контролю та підтримки у вирішенні питань, пов'язаних з дотриманням прав людини є важливими елементами.

Таким чином, забезпечення законності в умовах воєнного стану є одним із ключових факторів стійкості держави та її здатності захистити права своїх громадян. Тимчасове обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, а також прав юридичних осіб під час воєнного стану має ґрунтуватися на принципах необхідності та пропорційності. Для цього

необхідно дотримуватися норм міжнародного права, а також вдосконалювати національне законодавство з урахуванням досвіду інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.05.2024).
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022. Офіційний вісник України. 2022. № 46. стор. 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення 22.04.2024).
3. Мельцер, Нільс. Міжнародне гуманітарне право. Загальний курс. Київ: МКЧХ, 2021. 398 с. URL : https://blogs.icrc.org/ua/wp-content/uploads/sites/98/2021/05/4231_154-.pdf
4. Забезпечення правопорядку в умовах воєнного стану та мировідбудови : зб. наук. ст. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 21 квітня 2023 р.) / Мін-во освіти і науки України; Поліський нац. ун-т. Житомир, 2023. 156 с. URL: http://ir.polissiauniver.edu.ua/bitstream/123456789/13706/1/ZPUVS_2023_156.pdf

СИСТЕМА БАНКІВСЬКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ЗАКОНОДАВСТВІ США

Жук Ілона Василівна,
к.ю.н., доцент, старший науковий співробітник
наукової лабораторії з проблем протидії злочинності,
Національна академія внутрішніх справ
м. Київ, Україна

Вступ. Банківська система як одна з головних складових глобальної та національної фінансової системи визначає ступінь розвитку економіки країни. З групи найбільш розвинених країн світу Сполучені Штати Америки виділяються рівнем загального економічного добробуту та якісною нормативно-правовою базою. Так, приміром, за даними Федеральної резервної системи США станом на кінець 2023 року розмір її балансу складав більше 8 трильйонів доларів США [1]. З огляду на зазначене, видається актуальним та корисним вивчення передових стандартів правового регулювання функціонування банківської системи США у контексті оцінки перспектив використання позитивного іноземного досвіду, зокрема його кримінально-правової складової.

Метою наукового дослідження є висвітлення деяких аспектів кримінально-правового регулювання банківської діяльності США, що дозволить більш повно проаналізувати існуючі проблеми та запропонувати напрями використання корисного зарубіжного досвіду.

Матеріали та методи. Для досягнення мети дослідження використано ряд джерел, що охоплює нормативно-правові акти, насамперед положення федерального законодавства США, праці вітчизняних та зарубіжних вчених, а також застосовано різноманітні методи наукового пізнання, як-от компаративістський, формально-логічний (догматичний), системно-структурний тощо.

Результати та обговорення. Важливість дослідження федерального кримінального законодавства США, на думку українського дослідника А. В. Савченка, зумовлюється, насамперед, існуванням інститутів і норм, які

були реципійовані іншими країнами, а також криміналізацією поки що «невідомих» українському законодавцю посягань, які можуть виявитися у загальній структурі злочинності в нашій державі [2, с. 9]. Специфіка американського кримінального права багато в чому зумовлена особливостями правової моделі США в цілому. Зокрема, в США немає федерального кримінального кодексу як самостійного кодифікованого акту, на відміну від українського кримінального законодавства, система норм якого акумульована в Кримінальному кодексі. Свого часу більшу частину раніше чинного американського кримінального законодавства було переглянуто та включено до титулу 18 Зводу законів США «Злочини та кримінальний процес». Кримінальна відповідальність за економічні правопорушення, зокрема банківські, переважно встановлена федеральним кримінальним законодавством, а не окремими законами штатів.

У контексті дослідження системи банківських кримінальних правопорушень США необхідним є уточнення визначення банківського злочину. У цілому банківські кримінальні правопорушення визначають як дії проти закону, які здійснюються навмисно чи ненавмисно відносно установ, інструментів та банківських продуктів таким чином, що вони завдають духовних та/або матеріальних збитків самим банкам або клієнтам чи іншим третім особам [3]. На нашу думку, найбільш повно відображають зміст визначення банківського кримінального правопорушення ті, що включають посягання на майно банків, а також діяння, вчинені з використанням банківських операцій уповноваженими на їх проведення працівниками банківських установ або пов'язаними з банком особами [4, с. 185].

Одна з найбільш поширених у наукових джерелах класифікацій банківських злочинів включає такі види діянь: 1) злочинні діяння, пов'язані з ліцензуванням банківської діяльності; 2) злочинні діяння, пов'язані з банківською таємницею; 3) злочинні діяння, пов'язані з банківським наглядом; 4) злочинні діяння, пов'язані з банківською діяльністю.

Що стосується форм, які може набувати економічна злочинність в

банківській діяльності, то їх кількість і різноманітність надзвичайно динамічна й складна, враховуючи, що суттєвою характеристикою сучасних банківських операцій є широке застосування інформаційно-комунікаційних технологій. Серед найбільш розповсюджених форм можна виокремити такі: відсутність реєстрації та необхідної звітності, подвійне ведення бухгалтерського обліку, підроблення документів (приміром, неправдиві записи про клієнтів), зловживання повноваженнями, привласнення коштів клієнта, змову з власниками великого капіталу, відмивання грошей, порушення банківської таємниці, різні види кредитних злочинів та шахрайства.

Говорячи безпосередньо про норми законів США, які передбачають відповідальність за банківські кримінальні правопорушення, насамперед слід відзначити їх непослідовність та несистемність. Такі правові норми не обмежені у розташуванні титулом 18 Зводу законів США «Злочини та кримінальний процес», а зустрічаються в інших титулах (розділах) Зводу законів, зокрема титулах 15 «Комерція та торгівля», 31 «Гроші та фінанси», а також відображені в законодавчих актах конгресу, правових прецедентах тощо.

Найбільшу цікавість при розгляді титулу 31 «Гроші та фінанси» Зводу законів викликають положення глави 53 «Грошові операції», які визначають підстави та межі покарань за деякі види правопорушень, а також зміст термінів кримінально-правового значення. Зокрема, у §5323 «Заохочення та захист інформаторів» надано визначення грошовим санкціям; у §5335 «Заборона на приховування джерела активів у грошових операціях» визначено зміст терміну «грошова операція», у §5340 «Визначення» розкривається зміст терміну «відмивання грошей і пов'язані з ним фінансові злочини» тощо.

У титулі 15 «Комерція та торгівля» міститься ряд норм заборонювального і роз'яснювального характеру, які стосуються регулювання правовідносин банківської сфери. На особливу увагу серед них заслуговують такі: §8402 «Заборони щодо певних нечесних і оманливих методів продажу в Інтернеті» (глава 110 – Захист покупців онлайн); §1611 «Кримінальна відповідальність за умисне і завідоме порушення» (глава 41 – Захист споживчих кредитів); §1643

(глава 41), положення якого встановлюють відповідальність власника кредитної картки за неавторизоване використання цієї картки у деяких передбачених законом випадках; §1693g, у якому передбачена відповідальність споживача за будь-який несанкціонований електронний переказ коштів, що стосується його облікового запису; §1644, де мова йде про шахрайське використання кредитних карток; §1692d «Переслідування або зловживання», у якому фактично встановлена відповідальність колекторів; §1693n «Кримінальна відповідальність».

Титул 18 Зводу законів США «Злочини та кримінальний процес» включає в себе більше 100 різних розділів, присвячених питанням кримінальної відповідальності (Частина I – Злочини), в яких міститься понад 3000 статей. Заборони, що стосується кримінально-правового регулювання банківської діяльності, умовно можна поділити на декілька груп. Наприклад, до умовної групи правопорушень, що стосуються сфери банківського кредитування, можна віднести три делікти: §892 «Здійснення грабіжницьких пролонгацій кредитів», §893 «Фінансування грабіжницьких пролонгацій кредитів» та §894 «Стягнення продовження кредиту грабіжницьким шляхом». Особливу цікавість викликають норми, якими передбачена відповідальність спеціальних суб'єктів цієї сфери, насамперед банківських працівників, зокрема: §650 «Депозитарії не забезпечують захист депозитів», §655 «Крадіжка банківським ревізором», §656 «Крадіжка, розтрата або неправомірне використання банківським службовцем або співробітником», §1005 «Банківські записи, звіти та операції» та інші. Можна й далі продовжувати перелік федеральних норм США зазначеної сфери регулювання. Проведений аналіз лише окреслює шляхи для подальших науково-теоретичних розробок щодо здійснення компаративістських досліджень українського та кримінального права США.

Висновки. Компаративістські дослідження не тільки розширюють предмет науки, а й дозволяють виявити ті проблеми, які ще остаточно не вирішені вітчизняними правниками. Процес «удосконалення» на рівні кримінального права у цілому зводиться до забезпечення безпеки суспільних

відносин шляхом криміналізації чи декриміналізації діянь. Отже, досвід США буде корисним з огляду на функціонування окремих норм у сфері регулювання банківської діяльності, які успішно імплементовані в багатьох країнах, та не мають аналогів у вітчизняній системі законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Federal Reserve Balance Sheet Developments (November, 2023). URL: https://www.federalreserve.gov/publications/files/balance_sheet_developments_report_202311.pdf

2. Савченко А. В. Кримінальне законодавство України та федеральне кримінальне законодавство Сполучених Штатів Америки: комплексне порівняльно-правове дослідження : монографія / Київський національний ун-т внутрішніх справ. К. : КНТ, 2007. 596 с.

3. Verdy Isdiyanto, Benny Rory Wijaya, Agus Hariyono, & Haidir Rahman. (2021). Judicial Analysis of Banking Criminal Actions Related To Law Number 10 of 1998. YURISDIKSI : Jurnal Wacana Hukum Dan Sains, 16(2), 74–86. Retrieved from <https://www.yurisdiksi.unmerbaya.ac.id/index.php/yurisdiksi/article/view/67>.

4. Жук І. В. Правове регулювання банківської діяльності у кримінальному законодавстві зарубіжних країн. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 1. С. 184-187.

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ
ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ**

Іващенко Світлана Євгенівна,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

м. Дніпро, Україна

Застосування примусових заходів медичного характеру (ПЗМХ) є важливою сферою кримінального судочинства, що тісно пов'язана з дотриманням прав і свобод людини, забезпеченням її безпеки та захистом суспільства від небезпечних діянь психічно хворих осіб.

Внесок у вивчення правової природи та практики застосування примусових заходів медичного характеру зробили численні науковці: В. М. Бурдін, І. В. Жук, Е. М. Кісілюк, О. В. Козаченко, М. М. Книга, Н. А. Мирошниченко, А. А. Павловська, О. Г. Панчак, Ю. А. Пономаренко, М. І. Хавронюк, В. В. Шпіляревич, А. М. Яценко та інші. Їхні праці ґрунтовно досліджують різні аспекти цієї складної сфери [1, с. 172].

У главі 14 Кримінального кодексу України (Загальна частина) визначено наступні види інших заходів кримінально-правового характеру:

Примусові заходи медичного характеру;

Примусове лікування;

Спеціальна конфіскація [2].

Однак у статті 92 КК України («Поняття та мета примусових заходів медичного характеру») відсутнє чітке визначення цього поняття, його родової приналежності та істотних видових ознак. Це ускладнює практичне застосування даного виду заходів, адже кількість інших заходів кримінально-правового характеру постійно зростає, а чітких дефініцій цих заходів у законодавстві немає.

Важливо підкреслити, що примусові заходи медичного характеру відрізняються від кримінального покарання за своєю сутністю, змістом, цілями, підставами та правовими наслідками застосування [1, с. 173].

Стаття 92 КК України визначає примусові заходи медичного характеру як:

Надання амбулаторної психіатричної допомоги;

Поміщення особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, до спеціального лікувального закладу для обов'язкового лікування та запобігання вчиненню нею нових суспільно небезпечних діянь [2].

Різні автори пропонують наступні визначення примусових заходів медичного характеру:

А. В. Савченко та Ю. Л. Шуляк: ПЗМХ – це заходи державного примусу у формі лікувально-реабілітаційних заходів, які призначаються судом особам з психічними розладами, що вчинили суспільно небезпечні діяння. Їх мета-лікування цих осіб, запобігання новим злочинам та дотримання прав таких осіб [3, с. 138].

М. М. Книга: ПЗМХ – це кримінально-правові заходи, які застосовуються судом до осіб, зазначених у ст. 93 КК України. Вони полягають у комплексі медико-правових та соціально-реабілітаційних заходів, що проводяться в умовах стаціонару або амбулаторно. Мета ПЗМХ – відновлення психічного здоров'я, адаптація до життя в суспільстві та попередження нових злочинів. Ці

заходи можуть поєднуватися з правообмеженнями, передбаченими законодавством [4, с. 9–10].

Стаття 92 Кримінального кодексу України визначає наступні цілі застосування примусових заходів медичного характеру :

Обов'язкове застосування ПЗМХ незалежно від волі особи, до якої їх застосовано.

Запобігання вчиненню суспільно небезпечних діянь з боку осіб з психічними розладами, які становлять небезпеку як для них самих, так і для інших людей [2].

Відповідно до статті 93 КК України, ПЗМХ можуть застосовуватися до:

Неосудних осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння.

Обмежено осудних осіб, які вчинили суспільно небезпечне діяння.

Осудних осіб, які були осудними на момент вчинення злочину, але захворіли на психічне захворювання після вчинення злочину до оголошення вироку або під час відбування покарання [2].

Тому, ПЗМХ – це заходи державного примусу, які застосовуються судом у межах кримінального провадження. Вони полягають у комплексі лікувально-реабілітаційних заходів, спрямованих на лікування осіб з різними психічними розладами, які вчинили суспільно небезпечне діяння. Метою ПЗМХ є лікування таких осіб, за суворого дотримання їхніх прав, свобод і законних інтересів.

Важливо зазначити, що прийняття рішення про застосування примусового лікування не є обов'язком суду, а його правом [5, с. 71].

ПЗМХ мають подвійне значення:

З одного боку, це заходи примусу, тобто юридичні заходи.

З іншого боку, це заходи медичні, оскільки вони включають діагностику, лікування, клінічне спостереження та реабілітацію, які проводяться працівниками органів охорони здоров'я.

ПЗМХ не можна розцінювати як покарання, адже вони відрізняються від нього своєю метою та методами. Проте, вони є заходами примусу, адже

призначаються й припиняються лише судом, незалежно від згоди хворого чи його законних представників.

ПЗМХ застосовуються до психічно хворих осіб, які представляють суспільну небезпеку внаслідок психічного розладу. Ці особи могли вчинити злочин або захворіти на таке захворювання вже після його вчинення або під час відбування покарання [5, с. 71].

Заходи медичного характеру не мають ознак кримінального покарання, не вважаються судимістю та не переслідують мету виправлення.

До особи, яка направлена на примусове лікування, не може бути застосована амністія, така особа не може бути помилувана.

Ініціювати й реалізувати положення чинного законодавства в частині забезпечення медичної складової й проведення необхідних судово-психіатричних експертиз можуть: слідчий, прокурор, суддя.

Вони можуть залучати як спеціалістів і консультантів лікарів відповідних спеціальностей на підставі статті 71 КПК України, а також лікарів-експертів відповідно до статті 69 цього ж кодексу [6].

Отже, ПЗМХ – це комплекс заходів, спрямованих на лікування та реабілітацію осіб з психічними розладами, які вчинили суспільно небезпечні діяння. Їх застосовує суд у межах кримінального процесу. Метою ПЗМХ є лікування таких осіб та запобігання вчиненню ними нових суспільно небезпечних діянь. ПЗМХ не є покаранням, але мають подвійне значення: заходи примусу та заходи медичного характеру. Важливо, що ПЗМХ застосовуються лише за рішенням суду, з суворим дотриманням прав та свобод особи, до якої вони застосовуються.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павлова Т. О. Примусові заходи медичного характеру як інший захід кримінально-правового характеру. Правова держава, 2017. № 25. С. 172–177.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 01.04.2001. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.

3. Савченко А. В., Шуляк Ю. Л. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах): навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2014.328 с.

4. Книга М. М. Примусові заходи медичного характеру як засіб попередження злочинності: автореф. дис. ... на здоб. наук. ступеня канд. юрид. наук. Спеціальність 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Дніпропетровськ, 2009.22 с.

5. Туренко Д. В. Застосування примусових заходів медичного характеру в кримінальному процесі. Південноукраїнський правничий часопис, 2019. № 4. С. 68–72.

6. КПК України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13.Ст.88.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Кабиш Анатолій Юрійович,

слухач магістратури 1 курсу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності
Національної поліції
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ,
м. Дніпро, Україна
Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань
Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент
м. Дніпро, Україна

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх відрізняється від аналогічних проваджень щодо дорослих завдяки врахуванню специфічних вікових, соціальних та психологічних особливостей дітей. Ці відмінності регламентуються низкою міжнародних та національних нормативних актів. Частина 4 статті 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права визначає, що кримінальне провадження стосовно неповнолітніх повинно враховувати їх вік та сприяти їх перевихованню [1, с. 80]. Конвенція про права дитини вимагає від держав-учасниць забезпечити наступні гарантії для неповнолітніх, що порушили кримінальне законодавство:

- Негайне та безпосереднє інформування дитини про звинувачення проти неї.
- Надання правової та іншої необхідної допомоги при підготовці та здійсненні захисту.

- Невідкладне прийняття рішення незалежним та безстороннім органом у ході справедливого слухання.

- Дитиною вважається кожна людина до досягнення 18-річного віку, якщо інше не передбачено законодавством країни.

Мінімальні стандартні правила ООН щодо відправлення правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила, 1985 р.) встановлюють такі вимоги:

- Швидкість провадження та відсутність затримок.
- Відповідна кваліфікація осіб, що ведуть провадження.
- Повага до права неповнолітнього на конфіденційність.
- Можливість закриття провадження за nereабілітуючими підставами для обмеження негативних наслідків.

- Врахування тяжкості, мотивів, причин вчинення злочину та особливостей підлітка при виборі запобіжних заходів.

- Рекомендація створення спеціалізованих судів у справах неповнолітніх [2, с. 19].

В українському цивільному та сімейному законодавстві особи, що не досягли 18 років, поділяються на малолітніх та неповнолітніх. Кримінальна відповідальність настає з 16 років, а в деяких випадках з 14 років. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх регламентується загальними правилами Кримінального процесуального кодексу України (КПК) з урахуванням специфічних положень, викладених у главі 38 КПК України. Кримінальне провадження щодо неповнолітніх повинно враховувати їх вікові, інтелектуальні, психологічні та інші особливості. Це включає в себе спеціальні гарантії для встановлення істини та охорони прав неповнолітніх. Міжнародні та національні стандарти спрямовані на те, щоб забезпечити справедливе судочинство та сприяти перевихованню неповнолітніх, а не лише їх покаранню [3, с. 97].

Кримінальне провадження щодо неповнолітніх осіб в Україні регулюється спеціальними нормами Кримінального процесуального кодексу України (КПК). Особливості цього процесу обумовлені необхідністю захисту

прав та інтересів неповнолітніх, врахуванням їх вікових і психологічних особливостей.

Згідно з частиною 2 статті 484 КПК України, кримінальне провадження щодо неповнолітніх здійснюється слідчими та дізнавачами, які спеціально уповноважені керівником органу досудового розслідування. Це правило діє незалежно від того, чи провадження ведеться щодо однієї чи декількох осіб, якщо хоча б одна з них є неповнолітньою. Під час цього процесу всі залучені особи повинні здійснювати процесуальні дії таким чином, щоб мінімізувати порушення звичайного укладу життя неповнолітнього, враховуючи його вікові та психологічні особливості [4, с. 10].

З 24 лютого 2022 року в Україні введено режим воєнного стану, що вплинуло на порядок кримінального провадження щодо неповнолітніх. Відповідно до частини 13 статті 615 КПК України, у цих умовах можуть не застосовуватися положення частини 2 статті 484 та частини 14 статті 31 цього Кодексу, якщо існують обставини, що унеможливають участь спеціально уповноважених осіб. Строк досудового розслідування у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану може бути продовжений керівником органу прокуратури за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором [3, с. 58].

У кримінальному провадженні щодо неповнолітніх обов'язково беруть участь батьки або інші законні представники неповнолітнього (ст. 488 КПК України). Також участь педагога або психолога, а за необхідності — лікаря, забезпечується під час проведення слідчих (розшукових) дій за участю неповнолітньої особи (ст. 227 КПК України). Участь захисника є обов'язковою у кримінальному провадженні щодо неповнолітніх (ст. 52 КПК України), починаючи з моменту встановлення факту неповноліття або виникнення сумнівів щодо повноліття особи [3, с. 10].

Допит неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого регулюється статтями 226 та 491 КПК України. Якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або визнаний розумово відсталим, на його допиті

обов'язково присутні законний представник, педагог чи психолог, а у разі необхідності — лікар. Допит обов'язково проводиться у присутності захисника (ст. 490 КПК України).

До неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених можуть застосовуватися запобіжні заходи, передбачені статтею 176 КПК, а також передання їх під нагляд батьків, опікунів, піклувальників або адміністрації дитячої установи (ст. 493 КПК України). Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися лише у випадках підозри або обвинувачення у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, якщо інші заходи не забезпечать запобігання ризикам, зазначеним у статті 177 КПК України [2, с. 24].

Отже, кримінальне провадження щодо неповнолітніх в Україні має специфічний характер, спрямований на захист прав і інтересів молодих осіб. Особливу увагу приділено мінімізації негативного впливу на неповнолітніх, врахуванню їх вікових і психологічних особливостей, а також забезпеченню їх правової допомоги та підтримки. В умовах воєнного стану цей процес зазнає певних змін, але основні принципи залишаються незмінними, спрямованими на захист неповнолітніх у кримінальному провадженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Декайло, Петро, Володимир Бабій. Процесуальні особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх. Актуальні проблеми правознавства. 2023. С. 167-174.
2. Дерменжи, А. В. Наслідки закриття кримінального провадження щодо неповнолітніх. 2023. С. 89
3. Максименко Олена Василівна. Особливості кримінального провадження щодо неповнолітніх в умовах воєнного стану в Україні. 2022. С. 10.
4. Музичук, Катерина Сергіївна. Принципи кримінального провадження щодо неповнолітніх у світлі практики ЄСПЛ. Завжди Поруч, 2021.

**СПІВРОБІТНИЦТВО ІНТЕРПОЛУ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА
БОРОТЬБИ З ОКРЕМИМИ ВИДАМИ КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОПОРУШЕНЬ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Краснокутський Сергій Ігорович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту

підготовки фахівців превентивної діяльності

Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри кримінального процесу

та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Актуальність питання співробітництва Інтерполу зі слідчими органами Національної поліції України полягає у необхідності підвищення ефективності протидії злочинності в умовах глобалізації. Міжнародна взаємодія у боротьбі з кримінальними правопорушеннями стає невід'ємною частиною сучасної кримінально-правової політики. В умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростання міжнародної мобільності злочинців, співпраця з Інтерполом дозволяє оперативно обмінюватися інформацією, координувати зусилля та здійснювати спільні операції з розслідування та запобігання кримінальним правопорушенням.

Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження передбачено розділом IX Кримінального процесуального кодексу України [1].

Інтерпол, як міжнародна організація кримінальної поліції, забезпечує координацію зусиль правоохоронних органів різних країн у боротьбі зі злочинністю. Основними напрямками діяльності Інтерполу є обмін інформацією,

надання допомоги у розслідуванні злочинів, пошук злочинців, проведення тренінгів для правоохоронців та реалізація міжнародних операцій.

Слідчі органи Національної поліції України активно співпрацюють з Інтерполом у різних сферах, включаючи боротьбу з тероризмом, торгівлею людьми, кіберзлочинністю, контрабандою наркотиків, організованою злочинністю та корупцією. Це співробітництво є важливим інструментом у забезпеченні міжнародної безпеки та правопорядку. Українські слідчі органи залучають можливості Інтерполу для отримання інформації та координації дій із закордонними колегами, що дозволяє ефективніше протидіяти міжнародним злочинним угрупованням та забезпечувати належний рівень захисту громадян [2, с. 98].

Одним із ключових аспектів співпраці є використання міжнародних баз даних Інтерполу, які містять інформацію про злочинців, викрадені речі, документи, транспортні засоби та інші об'єкти розшуку. Ці бази даних надають можливість українським слідчим швидко отримувати доступ до критично важливої інформації, яка може бути використана для розслідування злочинів та виявлення осіб, які можуть бути причетні до злочинної діяльності. Крім того, доступ до міжнародних баз даних дозволяє оперативно перевіряти інформацію про підозрюваних та отримувати додаткові докази для судового розгляду.

Співпраця з Інтерполом також включає участь у спільних операціях та заходах, спрямованих на боротьбу з міжнародною злочинністю. Наприклад, спільні операції з протидії торгівлі людьми та наркотиками дозволяють виявляти та знешкоджувати міжнародні злочинні угруповання, які діють у різних країнах. Інтерпол надає українським слідчим органам необхідну підтримку, включаючи експертні консультації та технічну допомогу, що сприяє підвищенню ефективності розслідувань та притягнення до відповідальності злочинців [3, с. 104].

Важливим аспектом є також обмін досвідом та навчання. Інтерпол регулярно організовує тренінги та семінари для українських правоохоронців, що дозволяє підвищувати їхній професійний рівень та знайомити з новими

методами і технологіями у сфері боротьби зі злочинністю. Це сприяє зміцненню міжнародних зв'язків та підвищенню ефективності діяльності українських слідчих органів на міжнародній арені.

Співробітництво між Інтерполом та Національною поліцією України здійснюється на підставі міжнародних договорів, угод та внутрішніх нормативно-правових актів. Україна є членом Інтерполу з 1992 року, що дозволяє її правоохоронним органам використовувати ресурси та можливості цієї організації у боротьбі зі злочинністю.

Основними правовими інструментами співробітництва є угоди про обмін інформацією, спільні операції, екстрадиція злочинців та правова допомога у кримінальних справах. Важливу роль у цьому процесі відіграють також спеціалізовані підрозділи Національної поліції України, які відповідають за координацію співпраці з Інтерполом та іншими міжнародними організаціями [4, с. 53].

Однією з основних проблем співробітництва Інтерполу зі слідчими органами Національної поліції України є обмежений доступ до інформації через бюрократичні процедури та недостатню технічну оснащеність. Вирішення цієї проблеми можливе шляхом модернізації інформаційних систем, підвищення кваліфікації правоохоронців та впровадження новітніх технологій.

Перспективи розвитку співробітництва включають удосконалення законодавчої бази, розширення можливостей обміну інформацією, підвищення ефективності спільних операцій та посилення міжнародної взаємодії у сфері розслідування та запобігання злочинам. Також важливою складовою є підвищення рівня довіри між правоохоронними органами різних країн та активна участь у міжнародних програмах та проектах, спрямованих на боротьбу зі злочинністю.

Отже, співробітництво Інтерполу зі слідчими органами Національної поліції України є важливим елементом сучасної кримінально-правової політики, що дозволяє ефективно протидіяти злочинності в умовах глобалізації. Незважаючи на існуючі проблеми, цей напрямок має значний потенціал для

розвитку, що сприятиме підвищенню безпеки та правопорядку в Україні та на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13.04.2012 URL: zakon.rada.gov.ua/go/4651-17. (дата звернення 25.06.2024 р.)
2. Міжнародне співробітництво у сфері кримінального провадження за законодавством України та Республіки Молдова: навчальний посібник. В. С. Березняк, Н. В. Павлова, Н. К. Паустовська, В. М. Федченко, Л. А. Філяніна. Київ: Алерта, 2019. 310 с.
3. Завидняк І. О. Правове регулювання міжнародного співробітництва під час кримінального провадження. *Юридичний вісник*. Одеса : Гельветика 2021. № 5. С. 100-106.
4. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 4. Електронне видання (станом на 30 грудня 2022 р.). Дніпро-Львів-Одеса-Харків. 2023. 82 с.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ, ЯКЕ МІСТИТЬ ВІДОМОСТІ, ЩО СТАНОВЛЯТЬ ДЕРЖАВНУ ТАЄМНИЦЮ

Крупченко Віктор Вікторович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, є важливою складовою правової системи України. Захист національної безпеки та інтересів держави вимагає особливого підходу до таких справ, щоб зберегти конфіденційність і уникнути розголошення секретної інформації.

Основним нормативним актом, що регулює питання державної таємниці, є Закон України "Про державну таємницю" [1]. Він визначає порядок охорони державної таємниці, повноваження державних органів, підприємств та громадян щодо забезпечення захисту секретної інформації. Кримінальний кодекс України містить статті, що передбачають відповідальність за розголошення державної таємниці та інші правопорушення, пов'язані з нею. Зокрема, стаття 328 "Розголошення державної таємниці" [2] передбачає кримінальну відповідальність за умисне розголошення відомостей, що становлять державну таємницю, особою, якій ці відомості були довірені.

Справи, що містять державну таємницю, виділяються в окрему категорію кримінальних проваджень. Вони розглядаються судом у закритому режимі, щоб уникнути розголошення секретної інформації. Учасники кримінального

провадження (судді, прокурори, адвокати, експерти тощо) повинні мати відповідний рівень доступу до державної таємниці. Процедура отримання допуску регулюється спеціальними нормативними актами та передбачає проходження перевірки компетентними органами. Документи та матеріали, що містять державну таємницю, зберігаються у спеціально обладнаних приміщеннях та обліковуються відповідно до встановленого порядку. Доступ до них обмежується лише особами, які мають необхідний рівень допуску.

Сучасні інформаційні технології ставлять нові виклики перед системою захисту державної таємниці. Зокрема, необхідно забезпечити кібербезпеку та захист інформаційних систем від несанкціонованого доступу. Співробітництво з іншими державами у сфері захисту державної таємниці вимагає гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами та угодами [3].

Однією з основних особливостей кримінального провадження, що містить відомості, які становлять державну таємницю, є необхідність застосування спеціальних заходів безпеки під час слідчих дій. Це включає використання засобів криптографічного захисту для передачі і зберігання інформації, а також обмеження доступу до місць проведення слідчих дій та матеріалів справи. Під час розгляду таких справ судді зобов'язані забезпечити конфіденційність процесу, що часто означає проведення засідань у закритому режимі без присутності сторонніх осіб і медіа.

Існує також специфіка у процесуальному забезпеченні доказів. Всі матеріали, які містять державну таємницю, повинні бути належним чином задокументовані та зберігатися у відповідності до суворих вимог. Це забезпечує можливість контролю та перевірки будь-яких дій, пов'язаних з цими матеріалами, та зменшує ризик несанкціонованого доступу або витоку інформації.

Щодо прав учасників процесу, особливу увагу приділяють адвокатам підозрюваних або обвинувачених. Вони повинні мати відповідний допуск до державної таємниці, що може бути ускладненням для захисту, оскільки не всі адвокати мають такий доступ.

Це може призвести до необхідності призначення державного адвоката, що потенційно може зменшити ефективність захисту.

Ще однією важливою складовою є міжнародна співпраця у сфері захисту державної таємниці. Багато кримінальних проваджень можуть мати міжнародний аспект, наприклад, якщо розслідування стосується діяльності іноземних агентів або транскордонних злочинів [4].

У таких випадках потрібна тісна взаємодія з міжнародними організаціями та іноземними правоохоронними органами, що вимагає додаткових заходів для захисту секретної інформації на міжнародному рівні.

Не менш важливим аспектом є забезпечення прав і свобод осіб, що перебувають під слідством або судом у таких справах. Незважаючи на необхідність збереження державної таємниці, права підозрюваних та обвинувачених повинні бути дотримані.

Це включає право на захист, право на справедливий судовий розгляд та інші базові права, гарантовані Конституцією України та міжнародними правовими актами.

Важливим викликом у цьому контексті є збереження балансу між необхідністю захисту державної таємниці і забезпеченням прозорості та відкритості судових процесів [5].

Це потребує ретельного дотримання процедур і законодавства, а також постійного удосконалення нормативно-правової бази та практик правозастосування.

Кримінальне провадження, яке містить відомості, що становлять державну таємницю, потребує особливої уваги та ретельного підходу для забезпечення національної безпеки та захисту інтересів держави. Важливими аспектами є належне законодавче регулювання, забезпечення безпеки матеріалів справи та підготовка учасників провадження. Успішне розв'язання викликів, пов'язаних з новітніми технологіями та міжнародним співробітництвом, сприятиме підвищенню ефективності системи захисту державної таємниці в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України. Про державну таємницю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>(дата звернення: 26.06.2024).
2. Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>(дата звернення: 26.06.2024).
3. Шевчук М. О. Особливості правового забезпечення інформаційної безпеки з урахуванням сучасних загроз національній безпеці. Правовий часопис Донбасу.2024. №1. С. 45–50.
4. Дрейс Ю. Аналіз стану забезпечення охорони державної таємниці в умовах дії військового стану // Проблеми і перспективи поствоєнної розбудови України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 7-8 грудня 2023 р. / за заг. ред. М. В. Трофименка : Маріуп. держ. ун-т. – Київ: МДУ, 2023.-С. 255-257.
5. Державна таємниця як складова національної безпеки України: охорона та доступ до державної таємниці; законодавче забезпечення державної таємниці; відповідальність за розголошення державної таємниці; особливості дотримання державної таємниці під час відправлення правосуддя; особливості регулювання в особливий період та під час воєнного стану / Укл.: Джус О. А., Золотарьова М. К., Копотун І. М., Макарова Т. П., Микитюк М. А., Павлюк О. О., Пасіка С. П., Петков С. В., Скриньковський Р. М., Сопільник Л. І., Чубенко А. Г., Шевченко А. М. Київ: ВД «Професіонал», 2023. 438 с.

ГРОШОВЕ СТЯГНЕННЯ ЯК ОДИН З ВИДІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Масько Андрій Дмитрович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

м. Дніпро, Україна

Грошове стягнення, як один із видів забезпечення кримінального провадження, відіграє важливу роль у сучасній правовій системі України. Цей інструмент дозволяє органам досудового розслідування та суду примушувати учасників кримінального процесу до належного виконання їхніх обов'язків, тим самим забезпечуючи неупереджене та ефективне розслідування злочинів.

Кримінальне провадження в Україні ґрунтується на принципі верховенства права, де права та свободи людини проголошуються найвищою цінністю. Проте, в рамках кримінального судочинства, допускається певне обмеження цих прав та свобод, але виключно у випадках та порядку, чітко визначених Кримінальним процесуальним кодексом України [1]. Ці обмеження можуть бути реалізовані через застосування заходів забезпечення кримінального провадження [2, с. 77].

Заходи забезпечення кримінального провадження тісно пов'язані з обмеженням прав людини. Цьому інституту приділяється значна увага як на

законодавчому рівні, так і в практичній діяльності під час розслідування кримінальних справ. Заходи забезпечення кримінального провадження також є предметом активних наукових досліджень. Їх вивченням займалися такі відомі вчені, як Ю. М. Грошевий, Т. В. Данченко, З. З. Зінатулін, В. Г. Капустянський, В. М. Корнуков, В. Т. Маляренко, М. М. Михеєнко, В. В. Назаров, М. Я. Никоненко, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, В. В. Рожнова, Л. Д. Удалова, О. Ю. Хабло, В. І. Фаринник та інші [3, с. 187].

Хоча категорія «заходи забезпечення кримінального провадження» з'явилася лише в новому КПК України, за своєю суттю вона дуже схожа на «заходи кримінально-процесуального примусу», які існували в попередньому законодавстві [4].

В юридичній літературі ці два поняття часто розглядаються разом, іноді навіть ототожнюючись. Деякі автори вважають, що заходи забезпечення завжди ґрунтуються на примусі, адже саме він гарантує досягнення мети, визначеної в ст. 131 КПК – дієвості (ефективності) кримінального провадження [5].

Кримінальний процесуальний кодекс України передбачає низку заходів примусового характеру, які застосовуються у випадках, коли виникають перешкоди для ефективного розслідування злочину. Ці заходи, відомі як «заходи забезпечення кримінального провадження», мають на меті усунути ці перешкоди та гарантувати своєчасне та неупереджене вирішення завдань кримінального провадження, визначених у ст. 2 КПК [1].

Основні характеристики заходів забезпечення:

- Примусовий характер: Застосовуються лише у випадках, коли добровільне виконання вимог органів досудового розслідування або суду неможливе.
- Законність: Застосовуються лише на підставі та в порядку, чітко визначених КПК.
- Мета: Досягнення дієвості кримінального провадження, тобто своєчасне та неупереджене розслідування злочину, виявлення та покарання винних осіб [6, с. 234].

Види заходів забезпечення:

- Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід;
- Накладення грошового стягнення;
- Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- Відсторонення від посади;
- Тимчасовий доступ до речей і документів;
- Тимчасове вилучення майна;
- Арешт майна;
- Затримання особи;
- Запобіжні заходи (окрема підсистема) [6, с. 234].

Варто детальніше розглянути сутність грошового стягнення.

Згідно з чинним Кримінально-процесуальним кодексом України, грошове стягнення - це захід забезпечення кримінального провадження, який полягає у зобов'язанні сплатити в дохід держави грошову суму за невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин [1].

Ознаки грошового стягнення:

- Застосовується як захід забезпечення кримінального провадження. Це означає, що воно використовується для того, щоб гарантувати виконання процесуальних дій та не допустити перешкод у ході розслідування чи судового розгляду.

- Має каральний характер. Сплата грошової суми є санкцією за невиконання процесуальних обов'язків.

- Визначається у фіксованому розмірі. Розмір грошового стягнення встановлюється КПК України і може варіюватися залежно від виду порушення.

- Спрямовується до доходу держави [7].

Підстави для застосування грошового стягнення:

- Невиконання процесуальних обов'язків без поважних причин. До таких обов'язків, зокрема, належать:

- Явка за викликом слідчого, прокурора, судді;
- Надання показань, пояснень;

- Представлення документів;
- Виконання інших процесуальних дій.
- Наявність достатніх підстав вважати, що невиконання процесуальних обов'язків може перешкодити в ході розслідування чи судового розгляду [7].

Порядок застосування грошового стягнення:

- Грошове стягнення накладається:
 - Під час досудового розслідування - ухвалою слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора або за власною ініціативою;
 - Під час судового провадження - ухвалою суду за клопотанням прокурора або за власною ініціативою.
- Постанова про накладення грошового стягнення може бути оскаржена до суду апеляційної інстанції протягом 5 днів з дня її винесення.
- Грошове стягнення стягується у порядку, передбаченому законодавством про виконання судових рішень [7].

Наслідки невиконання грошового стягнення:

- У разі невиконання у встановлений строк постанови про накладення грошового стягнення, воно може бути стягнуто з боржника у примусовому порядку.
- До боржника можуть бути застосовані й інші заходи забезпечення кримінального провадження, наприклад, привід [7].

Отже, грошове стягнення є важливим заходом забезпечення кримінального провадження, який сприяє виконанню процесуальних обов'язків учасниками процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10. № 11-12. № 13. Ст. 88.
2. Гусаров В. М. Проблеми застосування окремих заходів забезпечення

кримінального провадження. *Науковий вісник Херсонського державного університету*, 2014. № 6(2).Т.4. С.76–80.

3. Михайленко В. В. Реалізація засади верховенства права під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. *Право і суспільство*, 2017. № 6. С. 187–195.

4. Никоненко М. Я. Види заходів забезпечення кримінального провадження та їх місце і роль у процесі доказування. *Судова апеляція*, 2014. №1. С. 49–54.

5. Удалова Л. Д., Рожнова В. В., Савицький Д. О., Хабло О. Ю., Римарчук О. В. Кримінальний процес України у питаннях і відповідях: навчальний посібник. Київ: Видавець, 2016. 354 с.

6. Єрмоєнко І. В. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження як умова для належного досудового розслідування та здійснення правосуддя у кримінальному провадженні. *Протидія злочинності: теорія та практика: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. К.: Національна академія прокуратури України, 2016. С. 234–239.

7. Сопронюк О. Грошове стягнення як кримінально-процесуальна санкція за неприбуття за викликом на досудовому розслідуванні. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*, 2016. № 63. С. 205–215.

ІНТЕРПОЛ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Махнюк К. К.

Курсант 2-го курсу ФПФОДР НПУ Дніпровського державного
Університету внутрішніх справ Науковий керівник:

Олійник Ю. В.

Викладач кафедри Міжнародного права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Інтерпол, або Міжнародна організація кримінальної поліції, є однією з найвідоміших міжнародних організацій у сфері забезпечення правопорядку. Її основна місія полягає у сприянні міжнародній співпраці правоохоронних органів різних країн для боротьби зі злочинністю. У сучасному світі, де злочинність набуває транснаціональних масштабів, роль Інтерполу стає надзвичайно важливою. Інтерпол був створений у 1923 році як Міжнародна комісія кримінальної поліції. Після Другої світової війни організація отримала свою сучасну назву – Інтерпол. На сьогоднішній день вона об'єднує 195 держав- членів, що робить її другою за величиною міжнародною організацією після ООН [1].

Юридична основа діяльності Інтерполу закріплена в його статуті, прийнятому у 1956 році. Відповідно до статуту, основна мета Інтерполу полягає у забезпеченні та розвитку співробітництва між правоохоронними органами в межах існуючих законів країн-членів та загальновизнаних принципів міжнародного права. Інтерпол спрямовує свою діяльність на попередження та боротьбу з усіма видами злочинності, зокрема з транснаціональною організованою злочинністю, тероризмом, торгівлею людьми, наркотиками та кіберзлочинністю [2].

Основні інструменти Інтерполу включають систему сповіщень (наприклад, Червоні сповіщення), бази даних з інформацією про злочинців та злочини, а також міжнародну систему комунікацій I-24/7, яка забезпечує швидкий обмін інформацією між правоохоронними органами різних країн. Червоні сповіщення використовуються для запиту арешту особи з метою її

екстрадиції [3]. Важливою частиною діяльності Інтерполу є надання технічної допомоги та тренінгів для правоохоронців, а також проведення спеціальних операцій для боротьби з конкретними видами злочинів. Інтерпол також бере активну участь у розробці міжнародних стандартів та рекомендацій у сфері кримінального правосуддя. [4].

Важливою складовою роботи Інтерполу є підвищення рівня підготовки та кваліфікації правоохоронців. Організація регулярно проводить тренінги, семінари та курси підвищення кваліфікації для представників правоохоронних органів країн-членів. Це дозволяє забезпечити обмін знаннями та досвідом між правоохоронцями різних країн, що сприяє підвищенню ефективності їх роботи [4]. Нарешті, Інтерпол активно працює над покращенням своєї правової бази та процедур для забезпечення більш прозорої та ефективної діяльності. Зокрема, організація розробляє нові стандарти та рекомендації для країн-членів щодо різних аспектів боротьби зі злочинністю. Інтерпол також працює над вдосконаленням своїх внутрішніх процедур для забезпечення більшої прозорості та підзвітності своєї діяльності [5]. Інтерполу з іншими міжнародними організаціями є ключовим елементом його успішної діяльності. Зокрема, Інтерпол активно взаємодіє з ООН, Європолем, Міжнародним кримінальним судом та іншими організаціями для координації зусиль у боротьбі з глобальними загрозами. Ця співпраця дозволяє забезпечити комплексний підхід до вирішення проблем міжнародної злочинності та посилити ефективність правоохоронних заходів [5].

Не дивлячись на значні досягнення, діяльність Інтерполу також стикається з певними викликами. Однією з головних проблем є політизація організації, коли деякі країни можуть зловживати механізмами Інтерполу для переслідування політичних опонентів. Крім того, ефективність роботи Інтерполу часто залежить від рівня співпраці та взаємодії з національними правоохоронними органами, що може бути ускладнено політичними та правовими особливостями окремих країн [2]. Інтерпол продовжує розвиватися та адаптуватися до нових викликів, що виникають у сучасному світі. Зокрема,

останніми роками організація активно працює над вдосконаленням своїх технологічних ресурсів та методів боротьби зі злочинністю в умовах глобалізації та цифровізації. Одним з ключових напрямків роботи Інтерполу є кібербезпека. В сучасному світі кіберзлочинність набуває все більших масштабів, включаючи такі види злочинів, як хакерські атаки, крадіжка даних, фінансові шахрайства та інші. Для боротьби з цими загрозами Інтерпол створив спеціальні підрозділи, що займаються моніторингом та розслідуванням кіберзлочинів. Організація також співпрацює з приватними компаніями та іншими міжнародними організаціями для розробки ефективних стратегій захисту від кіберзлочинності [1].

Загалом, Інтерпол відіграє критично важливу роль у сучасній системі міжнародного права. Його діяльність спрямована на зміцнення глобальної безпеки та забезпечення правопорядку в умовах зростаючої транснаціональної злочинності. Однак для забезпечення максимальної ефективності його роботи необхідно постійно удосконалювати механізми співпраці, забезпечувати прозорість та уникати політизації діяльності організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерпол – офіційний сайт. [www.interpol.int] URL: <https://www.interpol.int/>
2. David, P. «Interpol: Issues in World Crime and Policing.» *Global Law Review*, 2020.
3. Anderson, M. «The Role of Interpol in International Policing.» *Journal of International Law*, 2019.
4. «International Cooperation in Criminal Matters,» UNODC Report, 2021.
5. Hesterman, J. «Transnational Crime and the Interpol.» *Criminal Justice Review*, 2018.

ПРИЧИНИ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ КРИПТОВАЛЮТ

Самсін Роман Ігорович,
кандидат юридичних наук,
адвокат, м. Київ, Україна

Вступ. З 31 жовтня 2008 року, коли була опублікована стаття Сатоши Накамото (англ. Satoshi Nakamoto) «Біткойн. Пірінгова електронна готівкова система» (англ. «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System») [1] і у світ увійшов новий економічний феномен сторіччя – біткойн, пройшло всього 16 років.

Але за цей час вартість біткойну зросла від нуля до десятків тисяч доларів, з'явилися нові криптовалюти PPCoin, Неймкойну, GeistGeld, iXcoin, SolidCoin, Tangle, Hashgraph, Ether (ETH), Ripple (XRP), Cardano (ADA), Litecoin (LTC), Monero (XMR), Polkadot (DOT) тощо, і хоча частина з них припинила своє існування, оскільки технічно не впоралися з підтриманням криптовалютової платформи, не отримали популярності в інвесторів чи втратили їх довіру, стикнулися з хакерськими атаками, внутрішніми конфліктами між розробниками, не витримали конкуренції і т.ін., проте інші продовжують своє існування, і, незважаючи на суттєву волатильність, демонструють зростання вартості.

Мета роботи. Проаналізувати наукові підходи до визначення причин популяризації криптовалют та узагальнити такі причини.

Результати та обговорення. Причиною популяризації криптовалют, на думку багатьох науковців, є їх технічна архітектура, яка забезпечує швидке, дешеве, просте та необмежене в географічному просторі здійснення платежів, децентралізацію, відсутність посередників та анонімність в фінансових операціях [2, с. 152; 3]. Називали й інші причини – інвестиційну привабливість [4, с. 240; 5, с. 37], безпечність зберігання у крипто гаманцях [6, с. 57], відкритий код алгоритму, що дає змогу добувати її кожному бажуючому, не схильність до інфляції, що обумовлюється неможливістю необґрунтованого

зростання грошової маси через встановлення фіксованої величини BTC алгоритмічним способом, захищеність, бо її неможливо скопіювати [7] тощо.

М. Карні, колишній голова Банку Англії, висловив думку, що криптовалюти з'явилися і стали популярними частиною через глибоку фінансову кризу 2008 року та падіння довіри до традиційних банківських систем. На його думку, під час світової фінансової кризи були розкриті серйозні проблеми у фінансовій системі, і багато людей втратили довіру до централізованих фінансових установ. У такому контексті виникло бажання мати альтернативи традиційним фінансовим системам, і Bitcoin, який був запущений в 2009 році, пропонував децентралізований спосіб збереження та передачі вартості, що було привабливим для багатьох. Технологічний аспект блокчейну, на якому ґрунтується більшість криптовалют, також надавав новий інструмент для забезпечення безпеки та достовірності фінансових операцій [8]. Проте, за визначенням фінансисту, ажітаж і інтерес до криптовалют підтримується тими, хто має власні інтереси у розвитку цього сектору, такими як видобувачі криптовалют (майнери) і розробники криптовалют, які прагнули штучно розширити коло учасників системи за рахунок новачків («новообернених»), при цьому ті, хто приєднався до системи пізніше за інших, отримують найменший вигаш. М. Карні відзначав стрімке зростання активності інтернет-сайтів і навіть респектабельних журналів та вчених, які брали участь у неявному просуванні міфу про криптовалюти як джерело швидкого способу збагачення, доступного для всіх [8]. О. Шаров до причин популяризації криптовалют відносив послаблення через Brexit позицій Лондона як світового фінансового центру, зростаючу роль Китаю, комп'ютери виробництва якого саме і використовуються в основних майнінгових центрах, посилення у світі боротьби з офшорами. Крім того, автор зазначив, що нова глобальна економіка потребувала принципово нових грошей, на статус якої і стали претендувати криптовалюти [9]. Т. Желюк, О. Бречко зазначали, що поява криптовалюти стала відповіддю на виклики глобальної фінансової кризи та посилення волатильності валютних ринків [10, с. 55].

Не можна не відмітити, що науковці, аналізуючи причини популяризації криптовалют, визначали, в цілому, різні причини, але збігались в одному – в сучасних умовах, з розвитком технологій та глобалізацією традиційні форми грошей неспроможні виконувати функції на тому рівні, якого потребує суспільство.

Висновки. Узагальнюючи різні наукові погляди на причини популяризації криптовалют, констатуємо, що до таких причин, крім зазначеної вище, можна віднести: 1) технічна архітектура, що забезпечує швидке, дешеве, просте та необмежене в географічному просторі здійснення платежів за відсутності посередників, повній анонімності користувачів та відсутності комісійних платежів; 2) інвестиційна привабливість; 3) світова фінансова банківська криза і падіння довіри до традиційних банківських систем в 2008 році; 4) агресивна рекламна компанія, спрямована на просування криптовалют як швидкого джерела збагачення, доступного для всіх.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Nakamoto S. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. NY, 2008. 16 p. URL :<https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
2. Рядінська В. О. Криптовалюта: сучасні підходи до визначення фінансово-правової природи. Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії: зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу (м. Харків, 18 вересня 2020 року) / за ред. А. В. Стріжкової. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 152–157.
3. Архірейська Н. В., Кучкова О. В. Механізм функціонування криптовалют. URL : https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-2_0-pages-407_413.pdf;
4. Сословський В. Г., Косовський І. О. Ринок криптовалют як система. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2016. Вип. 2. С. 236–246.
5. Ямненко Т. Аспекти правового регулювання криптовалюти України

та країн ЄС. *ECONOMICS. FINANCES. LAW*. 2020. № 3/1. С. 37–41.

6. Посполітак В. В. «Криптовалюта»: об'єктивна реальність та її правове регулювання. Збірник тез Другої всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного та ІТ права» (м. Львів, 27–28 жовтня 2017 р.). Львів : Юрид. ф–т Львів. нац. ун–ту ім. І. Франка, 2017. С. 55–59.

7. О. Григоревська, С. Салазкін. Особливості функціонування віртуальних криптовалют: економічний аспект. Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. 2016. Випуск 14. С. 760–766. <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/152.pdf>

8. The Future of Money. Speech given by Mark Carney, Governor of the Bank of England, to the inaugural Scottish Economics Conference. Edinburgh University, 2 March 2018. URL : <https://www.bankofengland.co.uk/-/media/boe/files/speech/2018/the-future-of-money-speech-by-mark-carney>

9. Шаров О. Криптовалюти: глобальні гроші чи глобальна піраміда. URL : https://zn.ua/ukr/finances/kriptovalyuti-globalni-groshi-chi-globalna-piramida-263545_.html

10. Желюк Т., Бречко О. Використання криптовалюти на ринку платежів: нові можливості для національних економік. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2016. № 3. С. 50–60.

**ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ
ОКРЕМИХ ЙОГО ПОЛОЖЕНЬ**

Сафаро Данило Мухаммадійович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців

для підрозділів превентивної діяльності

Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки

фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

м. Дніпро, Україна

Відсторонення від посади – це важлива процедура, яка застосовується у випадках, коли існує необхідність тимчасово звільнити особу від виконання своїх обов'язків через певні обставини. Реалізація цієї процедури може супроводжуватися рядом проблемних питань, що потребують детального розгляду.

Однією з основних проблем реалізації відсторонення від посади є відсутність чітко визначених законодавчих підстав для цього заходу. Часто законодавство формулює підстави для відсторонення в загальних термінах, що дає можливість для різного тлумачення і суб'єктивного підходу. Наприклад, формулювання на кшталт "загроза об'єктивному розслідуванню" або "зловживання посадовими обов'язками" можуть бути інтерпретовані по-різному різними посадовими особами чи органами. Це може призводити до випадків,

коли одні й ті ж дії різні органи трактують по-різному, що ставить під сумнів справедливість прийнятих рішень та викликає недовіру до самого інституту відсторонення

Відповідно до ст. 46 Кодексу законів про працю України, відсторонення працівників від роботи власником або уповноваженим ним органом допускається в разі: появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння; відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони; в інших випадках, передбачених законодавством [4, с. 42].

Іншою суттєвою проблемою є недостатнє регулювання процедурних аспектів відсторонення від посади. Законодавство часто не містить детальних вказівок щодо процедурних кроків, які повинні бути виконані при відстороненні. Це стосується, зокрема, строків розгляду справ, прав і обов'язків сторін, механізмів оскарження рішення про відсторонення та забезпечення правової допомоги для особи, що відсторонюється. Відсутність чітких процедурних норм призводить до ситуацій, коли процес відсторонення здійснюється з порушенням основних прав особи або затягується на невизначений строк, що може негативно вплинути на ефективність роботи органів та установ, а також на репутацію відсторонених осіб.

Однією з ключових проблем реалізації процедури відсторонення від посади є її непрозорість. Відсутність чітких та зрозумілих процедурних норм може призводити до суб'єктивного трактування законодавства та неправомірних дій з боку осіб, відповідальних за відсторонення. Це створює можливість для зловживань, порушень прав працівників та несправедливих рішень. Зважаючи на це, необхідно впроваджувати чіткі регламенти та забезпечувати їх доступність для всіх учасників процесу.

Правовими підставами обмеження права на працю під час застосування заходу забезпечення кримінального провадження у вигляді відсторонення від посади є: ухвала слідчого судді чи суду про відсторонення від посади; рішення

Президента України щодо відсторонення від посади осіб, які ним були призначені [2, с. 355-360].

Одним з ключових проблемних питань реалізації відсторонення від посади є відсутність ефективних механізмів захисту прав осіб, яких це стосується. Відсторонення від посади часто супроводжується порушенням прав людини на належний процес, зокрема правом на захист та справедливий розгляд справи. Відсутність чітко визначених процедур, які гарантували б захист прав особи, створює умови для зловживань і неправомірних дій з боку органів влади чи роботодавців. Немає достатніх механізмів, які дозволяли б особі ефективно захистити свої інтереси та права у випадку необґрунтованого або неправомірного відсторонення від посади [5, с. 162-171].

Недостатня можливість оскарження рішення про відсторонення в судовому порядку є ще однією значною проблемою. У багатьох випадках процес оскарження рішення про відсторонення є складним, тривалим і непрозорим, що ускладнює доступ до правосуддя для осіб, які постраждали від неправомірних дій. Судові органи часто перевантажені, що може призводити до затримок у розгляді справ і, як наслідок, до затягування процесу захисту прав особи. Крім того, відсутність спеціалізованих судових процедур для таких випадків може призвести до поверхового розгляду справ, без належного вивчення всіх обставин і фактів [1, с. 240-245].

Відсторонення від посади може мати значні соціальні наслідки для особи, яка опинилася в цій ситуації. Основним питанням є втрата засобів для існування, що особливо критично для тих, хто не має інших джерел доходу. Відсутність регулярного заробітку може спричинити фінансову нестабільність, що негативно впливає на добробут не лише особи, яка відсторонена, але і її сім'ї. Фінансові труднощі можуть призвести до проблем з оплатою житла, комунальних послуг, медичних послуг та інших необхідних витрат. Це, в свою чергу, може спричинити психоемоційний стрес, депресію та інші психологічні проблеми, що ще більше ускладнює ситуацію.

Відсторонення особи, яка займає ключову позицію в організації, може

мати серйозні наслідки для колективу та роботи підприємства в цілому. Ключові працівники зазвичай володіють специфічними знаннями та навичками, необхідними для ефективного функціонування організації. Їх відсутність може призвести до зниження продуктивності, затримок у виконанні важливих проєктів та завдань, а також до зниження морального духу колективу. Інші працівники можуть відчувати додатковий тиск та стрес через необхідність взяти на себе обов'язки відстороненого колеги, що може спричинити вигорання та зниження загальної ефективності роботи.

Наявність підстав не передбачає автоматичного застосування відсторонення від посади. Оскільки цей захід обмежує права і законні інтереси осіб, його застосування є допустимим тільки тоді, коли це викликається необхідністю, коли обставини кримінального провадження свідчать про відсутність іншого шляху для досягнення потрібного результату [4, с. 53].

Відсторонення ключових працівників може суттєво вплинути на функціонування органів та установ, особливо якщо в них немає можливості швидко знайти заміну на відповідну посаду. Ключові працівники зазвичай мають унікальні знання, досвід і навички, необхідні для ефективного виконання своїх обов'язків. Їх відсутність може призвести до тимчасового погіршення якості роботи, затримок у виконанні завдань та виникнення проблем у управлінні процесами.

Особливо критичним є відсторонення осіб, які займають керівні посади. Вони відповідальні за стратегічне планування, прийняття рішень та управління персоналом. Відсторонення керівника може призвести до дезорганізації роботи, оскільки інші працівники можуть не мати необхідних повноважень або компетенцій для прийняття важливих рішень. Це може негативно позначитися на продуктивності та ефективності роботи всієї установи.

Також відсторонення ключових працівників може спричинити зниження морального духу колективу. Колеги можуть відчувати невпевненість у стабільності своєї роботи та майбутньому організації, що може призвести до зниження мотивації та збільшення плинності кадрів. Крім того, втрата довіри

до керівництва або правової системи, яка прийняла рішення про відсторонення, може негативно вплинути на робочу атмосферу та злагодженість команди [3, с. 92-96].

Отже, відсторонення від посади є необхідним інструментом для забезпечення законності і правопорядку, проте його реалізація супроводжується численними проблемами. Недостатня чіткість законодавчих норм щодо підстав для відсторонення, а також процедурних аспектів, може призводити до правової невизначеності та суб'єктивного трактування. Забезпечення ефективного захисту прав осіб, які відсторонюються, і мінімізація соціальних та економічних наслідків є ключовими викликами в контексті відсторонення від посади. Однак важливо забезпечити баланс між необхідністю забезпечення справедливості та мінімізацією можливості зловживання цим інститутом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойчук Д. В. Проблеми законодавчого врегулювання відсторонення від посади як заходу забезпечення кримінального провадження. *Часопис Київського університету права*. 2018. № 3. С. 240-245.
2. Ісланкін С. М. Підстави та процесуальний порядок відсторонення від посади в кримінальному процесі. *Аналітично-порівняльне правознавство – електронне наукове фахове видання юридичного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*. 2022. № 1. С. 355–360.
3. Слинько С. В. Теоретичні та практичні проблеми відсторонення від посади у кримінальному провадженні. *Наше право*. 2019. № 1. С. 92-96.
4. Софіянчук І. В. Відсторонення від посади як захід кримінального процесуального примусу : диплом. робота за освіт.-кваліф. рівнем «магістр» : спец. 081 – право магістер. програма – право. Тернопіль, 2018. 113 с.
5. Фаринник В. І. Відсторонення від посади: кримінальний процесуальний аспект. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2014. №2(65). С. 162-171.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

Сінькевич Діана Романівна,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

м. Дніпро, Україна

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

м. Дніпро, Україна

Всі громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [1]. Проте, кримінальний процесуальний закон встановлює особливості провадження щодо окремої категорії осіб [2].

Кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб має особливе значення в правовій системі, оскільки передбачає спеціальні процесуальні гарантії та процедури, які відрізняються від загальних норм кримінального процесу. До окремої категорії осіб належать державні службовці, судді, депутати, адвокати, військовослужбовці та інші суб'єкти, які виконують особливі функції в суспільстві. Такі особи наділені особливим статусом, який вимагає додаткового захисту їхніх прав та інтересів у кримінальному процесі.

Застосування особливого порядку кримінального провадження означає, що стосовно вищезазначених осіб, кримінальне провадження загалом

здійснюється за загальними правилами, встановленими КПК, із врахуванням низки особливостей, визначених у главі 37 КПК. Ними є: особливий порядок повідомлення про підозру, затримання, обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою чи домашнього арешту (щодо судді, народного депутата України); обшуку, огляду особистих речей і багажу, транспорту, жилого чи службового приміщення, порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, застосування інших заходів, у тому числі негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до закону обмежують права і свободи (щодо народного депутата України) [3].

Одним із ключових аспектів є визначення підслідності кримінальних справ щодо окремої категорії осіб. Законодавство передбачає, що кримінальні провадження щодо цих осіб здійснюються спеціалізованими органами, такими як Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) чи Державне бюро як розслідувань (ДБР), залежно від конкретної категорії суб'єктів і характеру вчиненого правопорушення. Це гарантує об'єктивність та неупередженість у розслідуванні, а також забезпечує високий рівень професіоналізму слідчих.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) є спеціалізованим державним органом, створеним для запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, скоєних вищими посадовими особами держави. НАБУ діє на підставі Закону України «Про Національне антикорупційне бюро України» та має широкі повноваження для здійснення оперативно-розшукових заходів, досудового розслідування, а також співпраці з іншими правоохоронними органами. Організація підпорядковується лише закону, що забезпечує її незалежність та об'єктивність у боротьбі з корупцією на найвищому рівні [4].

Державне бюро розслідувань (ДБР) є правоохоронним органом України, створеним для здійснення досудового розслідування злочинів, скоєних вищими посадовими особами, суддями, правоохоронцями та військовослужбовцями. ДБР діє на підставі Закону України «Про Державне бюро розслідувань» та має широкі повноваження для проведення слідчих дій, оперативно-розшукових

заходів та інших процесуальних дій. Організація забезпечує об'єктивне і неупереджене розслідування, сприяючи зміцненню законності та правопорядку в країні [5].

Важливою складовою кримінального провадження щодо окремої категорії осіб є дотримання процесуальних гарантій, таких як недоторканність, обмеження щодо проведення оперативно-розшукових заходів, а також особливий порядок повідомлення про підозру. Наприклад, для суддів існує процедура зняття суддівського імунітету, яка вимагає ухвалення відповідного рішення Вищою радою правосуддя.

Дотримання процесуальних гарантій є ключовим аспектом кримінального провадження, що забезпечує справедливість та законність судочинства. Процесуальні гарантії включають такі права, як право на захист, презумпція невинуватості, право на адвоката, право на ознайомлення з матеріалами справи, право на оскарження рішень, а також недоторканність особи. Ці гарантії спрямовані на захист прав і свобод підозрюваних та обвинувачених осіб, запобігання незаконним діям з боку правоохоронних органів і суду, а також на забезпечення об'єктивного та неупередженого розгляду справ. Дотримання цих гарантій є необхідною умовою для досягнення справедливого вироку та підтримання довіри громадськості до системи правосуддя.

Провадження у справах щодо окремої категорії осіб потребує підвищеної уваги до питань доказування та дотримання принципів справедливого судочинства. Такі справи вимагають ретельного збирання та аналізу доказів, щоб забезпечити повну, всебічну і неупереджену оцінку обставин справи. Особлива увага приділяється законності отримання доказів, їх відповідності вимогам кримінального процесу та їх достатності для обґрунтованого висновку про вину або невинуватість підозрюваного чи обвинуваченого. Забезпечення справедливого судочинства включає дотримання процесуальних гарантій, таких як право на захист, презумпція невинуватості, право на справедливий і публічний судовий розгляд. Особливо важливим є забезпечення незалежності та неупередженості суддів, а також їх захищеність від будь-якого тиску чи

впливу з боку державних органів або інших осіб. Також важливим є належне інформування сторін про хід провадження, доступ до матеріалів справи та можливість оскарження процесуальних рішень. У сукупності ці заходи сприяють підтриманню високих стандартів правосуддя і захисту прав та інтересів усіх учасників кримінального процесу. Особлива увага приділяється забезпеченню права на захист, що передбачає можливість залучення висококваліфікованих адвокатів, проведення незалежних експертиз та інших процесуальних дій, спрямованих на всебічний і повний розгляд справи.

Таким чином, кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб є складним і багатогранним процесом, який вимагає спеціальних знань і навичок від слідчих та суддів, а також чіткої регламентації на законодавчому рівні. Це забезпечує баланс між необхідністю притягнення до відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, та захистом їхніх прав і свобод, відповідно до принципів правової держави та верховенства права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України. URL:<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/254%25D0%25BA/96-%25D0%25B2%25D1%2580&ved=2ahUKEwjnqqmvveGAxVJGxAIHTj-CfcQFnoECCAQAQ&usg=AOvVaw0MM7dOYb5eONV3aCIwoHE0>. (дата звернення: 25.06.2024).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://patrul.in.ua/doc/kod/kpk/g-37-kpk/&ved=2ahUKEwjPy7nEwPeGAxULKBAIHVZaBVcQFnoECAQQAQ&usg=AOvVaw1jH24sCp8rP5Yg8fh7YEI6>. (дата звернення: 25.06.2024).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17&ved=2ahUKEwiuyqqJw_eGAxXyVfEDHULTBmQQFnoECBcQAQ&sqi=2&usg=AOvVaw1ETM5cxt9u1xr1o3D2pkzs. (дата звернення: 25.06.2024).
4. Про Національне антикорупційне бюро України. URL:

https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18&ved=2ahUKEwirojox_eGAxWKIhAIHdk_AHlQFnoECDAQAQ&usg=AOvVaw0WTr22cQ5kKETnx7oYaxRC. (дата звернення: 25.06.2024).

5. Про Державне бюро розслідувань. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://zakon.rada.gov.ua/go/794-19&ved=2ahUKEwj5wMjXyPeGAxUhGRAIHsyDCEw4ChAWegQIChAB&usg=AOvVaw2X1w9Ht1z1zTL4Sdn3KhJV>. (дата звернення: 25.06.2024).

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОКРЕМИХ ПОРЯДКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Смірнов Денис

Слухач магістратури

навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Федченко Володимир

професор кафедри кримінального процесу

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

кандидат юридичних наук, доцент

В Україні існують різні процедури досудового та судового провадження, які враховують особливості різних категорій осіб та обставини правопорушень. Ці процедури застосовуються до підозрюваних, обвинувачених та осіб з особливим статусом, таких як високопосадовці та неповнолітні [1].

Однак запровадження окремих порядків кримінального провадження стикається з низкою проблем. Однією з найгостріших є необхідність забезпечення того, щоб ці процедури використовувалися лише в рамках чітко визначених норм законодавства, уникаючи порушень прав людини та громадянських свобод [2]. Інша актуальна проблема - недостатня ефективність боротьби з корупцією в правоохоронних органах, що часто ускладнює належне проведення кримінальних проваджень. Крім того, існує значний рівень політичного впливу на процеси судових розглядів, що може підірвати можливість незалежного судочинства [2].

Для вирішення цих проблем пропонується ряд заходів:

1. Впровадження електронного обміну даними між судами, правоохоронними органами та прокуратурою для прискорення розгляду кримінальних проваджень [4].

2. Розширення правових гарантій для підозрюваних та обвинувачених, зокрема забезпечення їхнього доступу до адвокатів [4].

3. Впровадження ефективних механізмів відновлення прав і компенсації для осіб, які стали жертвами помилкових обвинувачень [2].

4. Посилення ролі альтернативних методів вирішення конфліктів, таких як медіація [2].

5. Збільшення прозорості та відкритості судових процедур для підвищення довіри суспільства до правосуддя [2].

6. Удосконалення систем використання технічних засобів для збору доказів, забезпечуючи баланс між захистом прав людини та необхідністю ефективного розслідування.

Важливо також звернути увагу на особливості провадження щодо неповнолітніх, які потребують спеціального захисту через їхній вік та особливості психоемоційного розвитку [1]. Лише системний підхід до вирішення цих проблем може забезпечити справедливість, прозорість та відповідність міжнародним стандартам правосуддя, що є основою для підтримання довіри суспільства до системи кримінального провадження в Україні. Окрім вже згаданих проблем, варто звернути увагу на специфіку провадження щодо осіб з особливим статусом, таких як народні депутати, судді різних рівнів (включаючи суддів Конституційного Суду України), члени антикорупційних органів і вищих правосудних рад. Їхній соціальний статус часто вимагає особливого підходу до судового процесу з метою забезпечення об'єктивності і справедливості [3]. Однак ця особливість може створювати додаткові виклики для системи правосуддя. Зокрема, існує ризик зловживання імунітетом та використання свого статусу для уникнення відповідальності. Це вимагає розробки та впровадження чітких механізмів зняття недоторканності та проведення розслідувань щодо таких осіб, які б забезпечували баланс між захистом їх законних прав та інтересів суспільства [3]. Ще одним важливим аспектом є необхідність вдосконалення інституту угод у кримінальному процесі України. Хоча цей інститут має потенціал для спрощення та прискорення кримінального провадження, існують певні проблемні аспекти його

застосування. Зокрема, потрібно забезпечити, щоб укладення угод не призводило до порушення прав потерпілих або уникнення справедливого покарання за тяжкі злочини [4].

Важливо також звернути увагу на проблеми, пов'язані з кримінальним провадженням в умовах надзвичайних правових режимів. Ці ситуації вимагають особливого підходу для забезпечення балансу між необхідністю ефективного розслідування та дотриманням прав людини в складних умовах [3].

Для вирішення цих проблем необхідно Розробити чіткі процедури зняття недоторканності та проведення розслідувань щодо осіб з особливим статусом, вдосконалити законодавство щодо укладення угод у кримінальному процесі, забезпечивши належний захист прав усіх сторін, розробити спеціальні протоколи для кримінального провадження в умовах надзвичайних ситуацій, забезпечити належну підготовку та підвищення кваліфікації працівників правоохоронних органів та суддів щодо особливостей застосування окремих порядків кримінального провадження [2], посилити громадський контроль за дотриманням законності при застосуванні особливих порядків кримінального провадження.

Впровадження цих заходів сприятиме підвищенню ефективності та справедливості кримінального провадження в Україні, зміцненню довіри суспільства до системи правосуддя та забезпеченню належного захисту прав усіх учасників кримінального процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України, редакція від 24.08.2023, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Кримінальний процес : підручник : у 2 ч. / Р. І. Благута, Ю. В. Гуцуляк, О. М. Дуфенюк та ін. ; за заг. ред. А. Я. Хитри, Р. М. Шехавцова, В. В. Луцика. Львів : ЛьвДУВС, 2019. 616 с.
3. Тетерятник Г. К. Кримінальне провадження в умовах надзвичайних правових режимів: теоретико-методологічні та праксеологічні основи:

монографія / Г. К. Тетерятник. - Одеса: Видавничий дім Гельветика, 2021. 500 с.

4. Шубін В. А. Інститут угод у кримінальному процесі: проблемні аспекти застосування : кваліфікаційна робота магістра спеціальності 262 "Правоохоронна діяльність" / наук. керівник І. В. Єна. Запоріжжя : ЗНУ, 2020. 63-66с. URL: <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/handle/12345/2588>

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО ПРАВА НА ВНУТРІШНЬОДЕРЖАВНЕ ПРАВО

Хоменко О. В.

докторант Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України
м. Київ, Україна

Міжнародне гуманітарне право (МГП) є спеціальною галуззю міжнародного публічного права, яка регулює відносини під час збройних конфліктів. Воно спрямоване на захист осіб, які не беруть участі у військових діях, а також обмежує методи і засоби ведення бойових дій. Основними документами, що складають основу МГП, є Женевські конвенції 1949 року та їх додаткові протоколи 1977 року Женевська конвенція, а саме: Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 року, Женевська конвенція про поліпшення долі поранених і хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі від 12 серпня 1949 року, Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року, Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року., додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року, додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року, додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми (Протокол III), від 8 грудня 2005 року. Водночас, внутрішньодержавне право є системою правових норм, що регулюють суспільні відносини всередині конкретної держави. В умовах глобалізації та зростаючої взаємозалежності країн питання співвідношення між МГП та внутрішнім правом набуває особливого значення. Ця робота досліджує вплив

МГП на внутрішнє державне право, аналізуючи процеси імплементації, роль міжнародних організацій, виклики та перспективи гармонізації правових систем.

МГП має свої унікальні джерела та принципи. Основними джерелами МГП є Женевські конвенції 1949 року та їх додаткові протоколи 1977 року, які встановлюють правила щодо захисту жертв війни та обмеження методів ведення бойових дій [1]. Женевські конвенції містять норми, що регулюють захист поранених і хворих у збройних силах на полі бою, захист військовополонених та цивільного населення. Принципи МГП включають принцип гуманності, принцип пропорційності та принцип відмінності між комбатантами та некомбатантами. Ці принципи спрямовані на зменшення страждань під час збройних конфліктів, забезпечення захисту цивільного населення та обмеження шкоди, завданої військовими діями.

Процес імплементації міжнародних норм у національне законодавство є важливим для забезпечення відповідності національних законів міжнародним стандартам. Імплементация норм МГП в національне законодавство забезпечує можливість ефективного виконання міжнародних зобов'язань державою. Такий підхід забезпечує, що національні правові системи можуть ефективно реагувати на порушення міжнародного гуманітарного права.

Крім того, рішення міжнародних судових органів, таких як Міжнародний кримінальний суд (МКС), мають значний вплив на національну правову практику. Рішення МКС можуть змушувати держави переглядати свої законодавчі акти та практики для відповідності міжнародним стандартам [2]. Це забезпечує додатковий рівень контролю за дотриманням МГП на національному рівні.

Міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй (ООН) та Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), відіграють ключову роль у сприянні дотриманню МГП. ООН здійснює моніторинг виконання міжнародних зобов'язань державами та надає рекомендації щодо покращення правової практики. ООН проводить численні дослідження та звіти, спрямовані

на оцінку рівня дотримання МГП у різних країнах, а також організовує конференції та семінари для обговорення шляхів вдосконалення правової системи. МКЧХ, зі свого боку, проводить регулярні звіти та надає рекомендації щодо дотримання МГП, сприяючи гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами [3]. Ці організації також організовують тренінги та семінари для державних службовців, військових та правозахисників, що сприяє підвищенню їх обізнаності про МГП та його важливість.

Імплементация норм МГП у національне законодавство стикається з низкою викликів. Одним з основних викликів є правові колізії між національним законодавством та міжнародними нормами. Держави часто мають складнощі з адаптацією міжнародних норм до національних умов, що може призводити до неповного або неправильного виконання МГП [4]. Наприклад, деякі держави можуть мати власні правові традиції та процедури, які відрізняються від міжнародних стандартів, що ускладнює процес імплементации. Крім того, обмежені можливості для контролю за виконанням міжнародних норм на національному рівні можуть ускладнювати процес імплементации.

Ще одним викликом є необхідність фінансових та людських ресурсів для ефективного впровадження міжнародних норм. Наприклад, держави повинні забезпечити навчання та підготовку відповідних фахівців, які будуть здійснювати контроль за дотриманням МГП, а також забезпечити фінансування для проведення необхідних реформ у правовій системі.

Перспективи подальшого розвитку полягають у гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Це включає вдосконалення законодавства та правозастосовної практики, а також посилення міжнародного співробітництва у сфері захисту прав людини. Наприклад, інтеграція норм МГП у військову доктрину та навчальні програми для військових сприятиме підвищенню рівня дотримання МГП під час збройних конфліктів. Держави також можуть використовувати рекомендації та звіти міжнародних організацій для вдосконалення своїх правових систем.

Вплив міжнародного гуманітарного права на внутрішнє право є значним і включає необхідність реформування національного законодавства для забезпечення дотримання міжнародних зобов'язань. Імплементация норм МГП у національне законодавство сприяє підвищенню правової культури та міжнародного співробітництва, що, у свою чергу, забезпечує більш ефективний захист прав людини під час збройних конфліктів. Важливою складовою цього процесу є роль міжнародних організацій, таких як ООН та МКЧХ, які надають рекомендації та проводять моніторинг дотримання МГП. Подальші дослідження повинні зосереджуватися на вдосконаленні механізмів імплементации та моніторингу дотримання МГП на національному рівні [1]. Це включає розробку нових методів та підходів до адаптації міжнародних норм у національні правові системи, а також підвищення обізнаності про МГП серед державних службовців та громадянського суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Henckaerts, J., & Doswald-Beck, L. (2005). Customary International Humanitarian Law. Cambridge University Press. 1.
2. Schabas, W. (2017). An Introduction to the International Criminal Court.
3. ICRC. (2020). Geneva Conventions of 1949 and Additional Protocols of 1977. Retrieved from https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc_002_0173.pdf
4. Імплементация норм міжнародного гуманітарного права на національному рівні в Україні (2020).

ЕКОЛОГІЧНА НЕБЕЗПЕКА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Чинчевич Ольга Михайлівна,
Курсант 2 курсу ФПФОДР НПУ
Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:
Логінова Марина Вікторівна,
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Воєнні дії часто призводять до пошкодження промислових об'єктів, енергетичних систем, водопостачання та каналізації, що може викликати забруднення навколишнього середовища. Руйнування заводів, складів хімічних речовин та інших об'єктів промисловості може спричинити витoki токсичних речовин у воду, ґрунт та повітря. Під час бойових дій використовуються різноманітні види зброї та боєприпасів, які можуть залишати шкідливі залишки. Наприклад, використання фосфорних боєприпасів чи вибухівки може призводити до серйозного забруднення територій та негативно впливати на здоров'я населення та екосистеми.

Екологічні проблеми, викликані воєнними діями, можуть мати довгострокові соціально-економічні наслідки, впливаючи на здоров'я населення, сільське господарство, туризм та інші галузі економіки. Актуальність цієї теми підкреслює необхідність вжиття заходів для мінімізації екологічних наслідків воєнних дій, розробки стратегій для відновлення постраждалих територій, а також забезпечення належного моніторингу та оцінки екологічного стану під час та після воєнного стану.

Екологічна безпека — це сукупність умов і факторів, які можуть спричинити негативний вплив на навколишнє середовище, здоров'я людей та інші живі організми [1]. Вона включає в себе різні аспекти, такі як забруднення повітря, води, ґрунту, деградацію екосистем, втрату біорізноманіття, зміну клімату та інші негативні явища. Розуміння та управління екологічною небезпекою є важливим для збереження екологічної рівноваги, забезпечення

сталого розвитку та захисту здоров'я населення. Це включає моніторинг стану навколишнього середовища, розробку та впровадження екологічних норм та стандартів, проведення екологічної експертизи та оцінки впливу на довкілля, а також розвиток екологічної свідомості та освіти серед населення [2, с. 178].

З початком активних бойових дій під час повномасштабного російського вторгнення збереження унікальних об'єктів природно-заповідного фонду України стало майже неможливим. Нині майже половина територій природно-заповідного фонду перебуває під окупацією або в зоні активних бойових дій. Згідно з офіційними даними, це приблизно 44% територій, які є недоступними для України. Збройні конфлікти негативно впливають на всі елементи природного середовища, включаючи флору, фауну, водні ресурси, атмосферу та ґрунти. Наслідки цього впливу характеризуються як тривалі та мають не лише локальний, але й глобальний вимір. Наразі існують серйозні труднощі у повноцінній оцінці екологічних наслідків збройного конфлікту в Україні для природно-заповідного фонду через обмежену доступність точних даних. Це обумовлено двома основними факторами: по-перше, збір даних у зонах активних бойових дій становить значний ризик для екологів та науковців; по-друге, певна інформація не може бути оприлюднена з міркувань тактичної безпеки. Очевидно, що тривалість бойових дій прямо корелюється з масштабами завданої довкіллю шкоди і потенційними довготривалими наслідками для екосистем. У цьому контексті правова охорона природно-заповідного фонду, як і довкілля України в цілому, повинна стати одним із першочергових напрямів екологічної політики держави [3, с. 26-28]

Для ефективної реалізації цього напрямку необхідно вжити комплексних заходів. Перш за все, слід забезпечити охорону природних територій, що знаходяться поза межами зон конфлікту, та вжити заходів щодо мінімізації шкоди для тих, які перебувають у безпосередній близькості до бойових дій. Це включає моніторинг стану екосистем, оцінку втрат біорізноманіття та розробку стратегій для відновлення пошкоджених територій після завершення бойових дій.

Крім того, важливим аспектом є міжнародне співробітництво та залучення міжнародних організацій і фондів для підтримки зусиль України у збереженні природно-заповідного фонду. Це допоможе залучити необхідні ресурси та експертизу для подолання наслідків екологічної кризи, спричиненої війною. Також варто акцентувати увагу на правовому аспекті захисту довкілля під час збройних конфліктів. Необхідно вдосконалити національне законодавство з урахуванням міжнародних стандартів та рекомендацій, щоб забезпечити ефективну правову охорону природних ресурсів і притягнення до відповідальності за екологічні злочини.

Важливим кроком у цьому напрямі є створення системи постконфліктного екологічного моніторингу та відновлення. Це передбачає розробку і впровадження програм реабілітації та відновлення природних екосистем, які постраждали внаслідок бойових дій, а також проведення наукових досліджень для виявлення найефективніших методів відновлення. Таким чином, охорона природно-заповідного фонду України в умовах збройного конфлікту та після його завершення потребує комплексного підходу, що включає моніторинг, міжнародне співробітництво, правове забезпечення та наукові дослідження. Це дозволить мінімізувати негативні наслідки війни для довкілля та забезпечити збереження унікальних природних територій для майбутніх поколінь.

Отже, підсумовуючи щодо екологічної небезпеки під час воєнного стану, можна зазначити наступне, воєнний стан значно підвищує екологічні ризики, спричиняючи серйозні та довготривалі пошкодження природного середовища. Активні бойові дії та окупація територій роблять збереження унікальних об'єктів природно-заповідного фонду надзвичайно складним завданням. Втрати біорізноманіття, забруднення повітря, водних ресурсів та ґрунтів, а також руйнування екосистем є неминучими наслідками збройного конфлікту. Оцінка та подолання цих наслідків ускладнюються через обмежений доступ до точних даних та високий ризик для фахівців, що працюють у зонах бойових дій. Таким чином, злагоджені дії на національному та міжнародному рівнях є ключем до збереження довкілля та забезпечення екологічної безпеки під час і після

воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Продовольча та екологічна безпека у воєнний і післявоєнний часи: правові виклики для України та світу: тези доповідей учасників Міжнародної науковопрактичної онлайн/офлайн конференції (м. Київ, 16 вересня 2022 р.). Київ: ФОП Ямчинський О. В., 2022. 299 с.
2. Екологічне право України. Спеціальна та Особлива частини: підручник / Краснова М. В., Краснова Ю. А. Київ: НУБіП України. 278 с.
3. Куць Н. Екологічна свідомість українців & довкілля: аналітичний документ. Київ, 2020. 31 с.

**МІЖНАРОДНА ОРГАНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ – ІНТЕРПОЛ,
ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Чорний Владислав Олексійович,

слухач магістратури 1 курсу

Навчально-наукового інституту підготовки фахівців
для підрозділів превентивної діяльності Національної поліції
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

Науковий керівник:

Федченко Володимир Михайлович,

професор кафедри

кримінального процесу та стратегічних розслідувань

Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції

Дніпровського державного університету внутрішніх справ,

кандидат юридичних наук, доцент

Міжнародна організація кримінальної поліції, більш відома як Інтерпол, є ключовим суб'єктом міжнародного співробітництва у кримінальному провадженні. Її роль полягає у сприянні глобальній координації зусиль правоохоронних органів різних країн з метою боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки у всьому світі.

Інтерпол забезпечує оперативний обмін інформацією про злочинців, зниклих осіб, викрадені транспортні засоби та інші правопорушення через свої безпечні комунікаційні системи. Організація також координує міжнародні операції та кампанії, спрямовані на боротьбу з тероризмом, організованою злочинністю, кіберзлочинністю, торгівлею людьми та наркотиками. Крім того, Інтерпол надає технічну допомогу та проводить навчання для підвищення кваліфікації правоохоронців, що сприяє зміцненню глобальної безпеки та правопорядку [1].

Інтерпол, заснований у 1923 році, є найстарішою і найбільшою міжнародною поліцейською організацією, до складу якої входять 195 країн.

Центральне бюро Інтерполу розташоване у Ліоні, Франція. Організація має широку мережу регіональних бюро та офісів, які діють по всьому світу, забезпечуючи ефективну взаємодію та обмін інформацією між правоохоронними органами [2].

Крім центрального бюро, Інтерпол підтримує 24/7 оперативний центр, що дозволяє оперативно реагувати на запити та надзвичайні ситуації у будь-який час доби. Організація також розробляє та впроваджує інноваційні технології для посилення міжнародного співробітництва, такі як глобальна база даних розшукуваних осіб, біометричні системи та інші інструменти, які допомагають швидко ідентифікувати злочинців та запобігати злочинам. Через свої освітні та тренінгові програми Інтерпол сприяє підвищенню рівня професійної підготовки правоохоронців, забезпечуючи їм найновіші знання та навички для ефективної боротьби зі злочинністю.

Однією з головних функцій Інтерполу є сприяння обміну інформацією між правоохоронними органами різних країн. Інтерпол забезпечує безпечні комунікаційні канали для обміну розвідувальними даними, інформацією про злочинців, викрадені предмети, а також іншою важливою інформацією. Це сприяє швидкому виявленню та затриманню злочинців, що перетинають державні кордони [3].

Інтерпол також надає можливість користуватися своїми базами даних, які містять інформацію про підозрюваних, засуджених осіб, викрадені твори мистецтва, втрачені документи та багато інших важливих даних, необхідних для розслідування. Організація регулярно оновлює ці бази даних, забезпечуючи їхню актуальність і точність. Крім того, Інтерпол проводить аналітичну роботу, готуючи звіти та прогнози щодо криміногенних тенденцій і загроз, що дозволяє країнам-учасницям своєчасно реагувати на нові виклики. Завдяки своєму високотехнологічному підходу, Інтерпол допомагає правоохоронцям по всьому світу бути на крок попереду злочинців, використовуючи найсучасніші методи та інструменти у своїй діяльності.

Інтерпол активно підтримує координацію міжнародних операцій, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю, тероризмом, торгівлею людьми, наркотиками та іншими серйозними злочинами. Важливою складовою діяльності Інтерполу є проведення міжнародних операцій та кампаній, спрямованих на затримання розшукуваних злочинців та виявлення кримінальних мереж. Інтерпол надає технічну, аналітичну та операційну підтримку національним правоохоронним органам, забезпечуючи координацію їхніх зусиль на міжнародному рівні [4].

Окрему увагу Інтерпол приділяє питанням навчання та підвищення кваліфікації правоохоронців. Організація проводить тренінги, семінари та конференції, спрямовані на підвищення професійних знань та навичок поліцейських з різних країн. Це сприяє підвищенню ефективності боротьби зі злочинністю та зміцненню міжнародного співробітництва.

Інтерпол також активно співпрацює з іншими міжнародними організаціями, такими як ООН, Європол, Міжнародний валютний фонд та інші. Це дозволяє організації брати участь у глобальних зусиллях з протидії злочинності та забезпеченню міжнародної безпеки.

Важливим інструментом у діяльності Інтерполу є система «червоних повідомлень» (RedNotices), яка використовується для розшуку та затримання злочинців, що переховуються за кордоном. Червоні повідомлення є запитом на арешт, які надсилаються країнам-учасницям для тимчасового затримання підозрюваних з подальшою екстрадицією. Це ефективний інструмент у боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Червоні повідомлення містять важливу інформацію про особу розшукуваного, включаючи фотографію, відбитки пальців, біографічні дані та опис правопорушень, у яких його підозрюють або за які він засуджений. Завдяки цьому механізму, країни-члени Інтерполу можуть оперативного ідентифікувати та затримувати розшукуваних осіб навіть тоді, коли вони намагаються сховатися в іншій країні. Крім того, система «червоних повідомлень» допомагає запобігти міжнародним переміщенням злочинців,

оскільки дані про них розповсюджуються серед правоохоронних органів по всьому світу. Це значно підвищує ймовірність швидкого арешту та екстрадиції, сприяючи правосуддю та забезпеченню безпеки на міжнародному рівні.

На закінчення, Інтерпол відіграє надзвичайно важливу роль у сучасній системі міжнародного кримінального правосуддя. Завдяки своїм зусиллям у координації правоохоронних органів різних країн, забезпеченні обміну інформацією та проведенні міжнародних операцій, Інтерпол сприяє глобальній боротьбі зі злочинністю та забезпеченню безпеки у всьому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Інтерпол: структура, завдання та історія організації. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.psdinfo.pro/post/%25D1%2596%25D0%25BD%25D1%2582%25D0%25B5%25D1%2580%25D0%25BF%25D0%25BE%25D0%25BB-%25D1%2581%25D1%2582%25D1%2580%25D1%2583%25D0%25BA%25D1%2582%25D1%2583%25D1%2580%25D0%25B0-%25D0%25B7%25D0%25B0%25D0%25B2%25D0%25B4%25D0%25B0%25D0%25BD%25D0%25BD%25D1%258F-%25D1%2582%25D0%25B0-%25D1%2596%25D1%2581%25D1%2582%25D0%25BE%25D1%2580%25D1%2596%25D1%258F-%25D0%25BE%25D1%2580%25D0%25B3%25D0%25B0%25D0%25BD%25D1%2596%25D0%25B7%25D0%25B0%25D1%2586%25D1%2596%25D1%2597&ved=2ahUKEwjukoSr3viGAxV2QPEDHU49CQkQFnoEC8QAQ&usg=AOvVaw1BLfNELZxm7-I2aGBx7jVG>. (дата звернення: 26.06.2024).
2. Міжнародна організація кримінальної поліції. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://intent.press/publications/world/2023/mizhнародna-organizaciya-kriminalnoyi-policiyi/&ved=2ahUKEwit2Yaf3fiGAxUDVvEDHbhbD5kQFnoECBMQBQ&usg=AOvVaw1outuyrv74wHsbK8HRHZ9B>. (дата звернення: 26.06.2024).
3. Що таке Interpol. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.interpol.int/&ved=2ahUKEwjokfHS4PiGAx>

WeRPEDHYN-DFYQFnoECCMQAQ&usg=AOvVaw3M_hj11r7bsjSExzgF8MOS.

(дата звернення:26.06.2024).

4. Культенко О. В. Інтерпол. Еволюція структури та діяльності. Монографія. - Кіровоград: РВВКДПУ імені Володимира Винниченка, 2013. 176 с.

**ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО
ЗАХИСТ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ**

Явний Олексій Іванович,
аспірант
Погребняк Андрій Тарасович,
аспірант
Чорній Богдан Ігорович,
аспірант
Заклад вищої освіти
Львівський університет бізнесу та права
м. Львів, Україна

Анотація: На основі вивчення теорії та практики розкрито питання, що стосується відповідальності за порушення законодавства про захист конкуренції в Україні, а також представлено відповідні аспекти і висновки за результатами дослідження у цьому напрямі.

Ключові слова: юридична відповідальність бізнесу, конкуренція, захист конкуренції, законодавство України.

В Україні законодавство про захист конкуренції є одним із важливих аспектів регулювання економічної діяльності. Сутність поняття «конкуренція» як предмету правового регулювання відрізняється від визначення категорії «конкуренція» як багатогранного економічного явища, що вивчається економічною теорією [1; 2].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11.01.2001 р. № 2210-III (із змінами): «економічна конкуренція (конкуренція) – змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку» [3].

Водночас у праці [1] зазначено, що «юридична відповідальність за порушення законодавства про захист конкуренції – це охоронні правовідносини, що виникають між компетентним державним органом та правопорушником у зв'язку із застосуванням до суб'єктів антиконкурентного правопорушення примусових штрафних заходів у встановленому процесуальному порядку. Заходи юридичної відповідальності значно відрізняються від заходів захисту, що носять правовідновлювальний характер. Антиконкурентним правопорушенням є здійснення суб'єктом господарювання, посадовою особою чи громадянином винного діяння, що завдало або реально може завдати шкоди конкурентним відносинам в господарській діяльності, які гарантуються та охороняються державою. Антиконкурентні правопорушення слід відрізнити від інших правопорушень, які пов'язані з конкуренцією, але не посягають на неї безпосередньо (порушення правил економічної концентрації, неподання інформації на запит антимонопольних органів тощо)» [1, с. 13] (І. Шуміло).

Звідси очевидно, що порушення законодавства про захист конкуренції може призвести до серйозних правових наслідків для підприємств та їх керівників. Вони охоплюють широкий спектр відповідальності, включаючи адміністративні штрафи, що можуть сягати значних сум, кримінальне переслідування у випадках серйозних порушень, а також цивільну відповідальність, яка передбачає компенсацію завданої шкоди тощо.

Забезпечення ефективного контролю за порушеннями антимонопольного законодавства є важливим для створення справедливих умов на ринку, стимулювання конкуренції та підтримки підприємництва. Розвиток антимонопольного законодавства в Україні має на меті не лише запобігання недобросовісним практикам, а й підвищення довіри до умов підприємницької діяльності та стимулювання економічного зростання країни.

Ці аспекти підкреслюють важливість та актуальність впровадження ефективних механізмів контролю та нагляду за дотриманням законодавства про захист конкуренції в Україні.

Справедлива конкуренція є важливим фактором для забезпечення сталого

економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості країни на міжнародному ринку.

Таким чином, захист конкуренції в Україні є не лише правовим обов'язком, а й стратегічно важливим елементом для створення ринкової економіки, яка сприяє інноваціям, підвищенню якості товарів та послуг і забезпечує сприятливі умови для розвитку бізнесу та підприємництва. Забезпечення ефективного захисту конкуренції в Україні, посилення відповідальності за порушення законодавства про захист конкуренції є важливим кроком на шляху до сталого економічного зростання та інтеграції в європейський економічний простір.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Шуміло І. А. *Відповідальність за порушення законодавства про захист конкуренції*: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Донецьк, 2001. 17 с.

2. Скриньковський Р., Чубенко А. Діагностика конкурентного потенціалу підприємства та відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції // *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 49–54.

3. *Про захист економічної конкуренції*: Закон України від 11.01.2001 р. № 2210-III (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text> (дата доступу: 02.06.2024).